

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ
«ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ» ԽՄԲԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ**

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՊԱՐՈՆ ԱԼԵՆ ՍԻՄՈՆՅԱՆԻՆ**

Հարգելի՛ պարոն Սիմոնյան,

Առաջնորդվելով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետով և 144-րդ հոդվածի 2-րդ մասով՝ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի «Քաղաքացիական պայմանագիր» խմբակցության 26.09.2022թ.-ի որոշմամբ՝ ՀՀ Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի պաշտոնում առաջացած երկու թափուր տեղերից երկուսում ընտրվելու համար առաջադրվել է Կարեն Արեսի Անդրեասյանի և Երանուհի Ստեփանի Թումանյանցի թեկնածությունը:

«Քաղաքացիական պայմանագիր» խմբակցության անունից թեկնածուներին իրավասու է ներկայացնել պատգամավոր Վլադիմիր Վարդանյանը:

ԽՄԲԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐ՝

ՀԱՅԿ ԿՈՆՋՈՐՅԱՆ

26.09.2022թ.

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ
«ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ» ԽՄԲԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ**

ՈՐՈՇՈՒՄ

**ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԱՆԴԱՄԻ ՊԱՇՏՈՆՈՒՄ ԹԵԿՆԱԾՈՒ
ԱՌԱՋԱԴՐԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

Առաջնորդվելով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետով և 144-րդ հոդվածի 2-րդ մասով՝ խմբակցությունը որոշեց.

1. Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի պաշտոնում թեկնածու առաջադրել Կարեն Արեսի Անդրեասյանին:

2. «Քաղաքացիական պայմանագիր» խմբակցության անունից թեկնածուին իրավասու է ներկայացնել պատգամավոր Վլադիմիր Վարդանյանը:

ԽՄԲԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐ՝

ՀԱՅԿ ԿՈՆՋՈՐՅԱՆ

ԽՄԲԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ՝

ԱՐԹՈՒՐ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

26.09.2022թ.

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ն Ք

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՀԱՆԴԻՍԱՆԱԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Քաղաքացի _____ Կարեն Արեսի Անդրեասյանը _____
/անուն, հայրանուն, ազգանուն/

Անձը հաստատող փաստաթուղթ՝ _____, տրված՝ _____ կողմից
/սերիա, համար/ /ամսաթիվ և ում կողմից/

քնակչության պետական ռեգիստրի տվյալներով հանդիսանում է Հայաստանի
Հանրապետության քաղաքացի:

Այլ երկրի քաղաքացիության վերաբերյալ ԲՊՌ-ում նշում առկա չէ:

ՀՀ ոստիկանության անձնագրային և վիզաների
վարչության պետի պարտականությունների
ժամանակավոր կատարող,
ոստիկանության գնդապետ
Վ. Մինասյան

/ստորագրություն/

Կ.Տ

«23» 09 2022թ.

N Բ-49023

ԴԻՊԼՈՄ

ԳԵՐԱԶԱՆՅՈՒԹՅԱՆ

А № 052217

Սրբի դիպումը տրված է *Արթուր Բեկիրյան*
առ այն, որ նա 1922 թվականին ընդունվել է
Երևանի պետական

և 1922 թվականին ավարտել է
Երևանի պետական

որով պարգևատրվում է
Բրաունսկի

ստանդարտից
Պետական համալսարանի 1922 թվականի
"11" *հունիսի* որոշմամբ տրված է

Բրաունսկի որակավորում

Պետական համալսարանի
Հասցե: Երևան, Կոմիտասի պող. 11
Բաժնիք: Գրառված է

Պետական համալսարանի
Հասցե: Երևան, Կոմիտասի պող. 11
Բաժնիք: Գրառված է

Գրառված է № *66076*

Երևանի № 3 տպարան

ДИПЛОМ

С ОТЛИЧИЕМ

А № 052217

Настоящий диплом выдан *Артурсу*
Бекиряну
в том, что он в 1922 году поступил
в *Ереванский гос.*

и в 1922 году окончил *пятилетний курс*
Ереванского государственного
по специальности *Браунский*

Решением Государственной экзаменационной
комиссии от *11 июня* 1922 года
присвоена квалификация *Браунский*

Председатель государственной
экзаменационной комиссии
М.П. Секретарь

Город *Ереван* 02 08 1922 г.

Регистрационный № *66076*

Ереванская типография № 3

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

*Իրավաբանական ֆակուլտետի
գիտական հետազոտությունների կենտրոն*

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Գիտական աշխատությունների միջբուհական ժողովածու

№ 3

ԵՐԵՎԱՆ 2004

ՀԵՌԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Հեռահաղորդակցության բնագավառում իրականացվող բարեփոխումները տարբեր տարածաշրջաններում և երկրներում էապես տարբերվում են միմյանցից, սակայն որոշ ընդհանուր օրինաչափություններ առկա են: Այդ բարեփոխումների նպատակն է նպաստել նոր տեխնոլոգիաների և ծախսերի ներդրումները և բարձրացնել հեռահաղորդակցության ոլորտի ընդհանուր արդյունավետությունը: Բարեփոխումները նպատակ են հետապնդում ապահովել ավելի շատ, ավելի լավ, ավելի նոր և ավելի էժան ծառայություններ, այսինքն՝ բարձրացնել ծառայությունների հասանելիությունը, որակը և չեփությունը: Նշված նպատակներին հասնելու համար բարեփոխումներն ունեն երեք խնդիր՝ ներգրծվող ֆինանսական միջոցներ և ավելի շատ ներդրումներ, խթանել մրցակցությունը և նվազեցնել կարգաբեռը:

Ամբողջ աշխարհում հեռահաղորդակցության ոլորտում իրականացվել են լայնածավալ բարեփոխումներ. դրանցից զերծ չեն մնացել նաև հարավկովկասյան պետությունները, որտեղ սակայն այդ բարեփոխումներն ընթացան տարածաշրջանի հիմնախնդիրներով պայմանավորված խիստ յուրահատուկ ռանձնահատկություններով¹: Կովկասյան երեք հանրապետությունները զգալիորեն տուժել էին Խորհրդի Միության փլուզման և կենտրոնացված պլանային համակարգի քայքայման հետևանքով: Տարածաշրջանում առկա ընդհարումները և արտահանման շուկաների բացակայությունը վատթարացնում ստեղծված իրավիճակը²: Հայաստանի, ինչպես նաև հարևան երկու հանրապետությունների տնտեսությունները կենտրոնացված պլանային համակարգից անցնում էին շուկայական սկզբունքների վրա ված տնտեսվարման:

Ստեղծված պայմաններում կովկասյան հանրապետությունները ձեռնամուխ եղան հեռահաղորդակցության ոլորտի բարեփոխումների իրականացմանը. Վրաստանը հեռահաղորդակցության շուկան բացառապես մրցակցության համար՝ նախքան իր հեռախոսակապի լարային ցանցի մասնավորեցումը, Ադրբեյջանը մրցակցություն թույլատրեց մի շարք պետական և մասնավոր մասնաբաժին ունեցող համատեղ ընկերությունների միջև, մինչդեռ Հայաստանը մասնավորեցրեց հիմնական ծառայություններ մատուցող ընկերություն՝ առանց ազատականացնելու շուկան³:

Հեռահաղորդակցության ոլորտի բարեփոխումների ընդունված մոդելը պարունակում է երեք հիմնական գործողություն. մասնավորեցում՝ սեփականության փոփոխություն և ավելի մեծ մասնավոր մասնություն, ազատականացում՝ մրցակցության ներմուծում և արդյունավետ կարգավորում: Խորհրդի Միության քայքայմանն ու Հայաստանի անկախացմանը հաջորդած ապապետականացման բուռն գոյքացն իր մեջ ներառեց նաև հեռահաղորդակցության ոլորտը՝ համարյա սեկտորից այն փոխանցելով մավորին: Հայաստանում մասնավորեցումն իրականացվեց տնտեսական մրցակցության բացառման ընդհանուր հակասում է հեռահաղորդակցության բնագավառի բարեփոխումների աշխարհում լայն տարածված վերոհիշյալ միտումներին և չի նպաստում անչափ կարևոր բնագավառի զարգացմանն ու աճին:

Հեռահաղորդակցության բնագավառի բարեփոխման, այն է՝ մասնավորեցման գործընթացը վերականգնվելու համար Հայաստանում անցավ հետևյալ փուլերով. 1995թ. ՀՀ կապի նախարարությունը որոշեց հիմնել համատեղ ձեռնարկություն՝ Արմենիա Տելեֆոն Կոմպանի («ԱրմենՏել»). ընկերության բաժնեմասերը 49%-ը սեփականաշնորհեց ամերիկյան «Trans-World Telecom» ընկերությանը, իսկ 51%-ը՝ ՀՀ կառավարությանը: 1996թ. «Երևանի հեռախոսային ցանց» պետական ձեռնարկությունը միացավ «ԱրմենՏել» նպատակ ունենալով ստեղծել, զարգացնել և շահագործել հայաստանյան տեղական և միջազգային ֆիքսված, բջջային հեռահաղորդակցության նոր ցանցեր: 1997թ. Հայաստանում հեռահաղորդակցության ցանցի համաչափ զարգացումը պահպանելու և միացյալ ցարգացած հեռահաղորդակցության համազգային ստեղծելու նպատակով «Հայաստանի հեռախոսային ցանց» պետական ձեռնարկությունը միավորվեց «ԱրմենՏել»-ին: ՀՀ կառավարության 1997թ. հունիսի 25-ի թիվ 218 որոշմամբ «ԱրմենՏել» ՀԲԸ ՓԲ ընկերության պետական բաժնեմասը միջազգային մրցույթով սեփականաշնորհվեց և «ԱրմենՏել»-ին տ

¹ Տե՛ս The challenges of information revolution in the Caucasus; by B. Tunyan. Information technology prospects Caucasus:1st ISN Executive Conference. Tbilisi, Georgia, June 13-15, 2001 Sponsored by the International Rel and Security Network (ISN) (Switzerland), էջ 1:

² Տե՛ս The South Caucasus: A regional overview and conflict assessment regional overview., էջեր 1-2:

³ Տե՛ս Regional Study on Telecommunications in the Caucasus. Executive summary, էջեր 1-2:

լիցենզիան, որով ընկերությանը բացառիկ իրավունքի հիմքերով լիազորվեց մատուցել հեռահա-
սկան որոշ ծառայություններ (համարային համակցված հեռախոսացանցի համար հիմնական ներ-
իջազգային ծառայություններ, լիցենզավորվող կողմից տեղադրված կամ սպասարկվող տեղա-
ռախոսային ցանցի հիմնական ծառայությունների, ներառյալ մետաղյա դրամանիշերով, դեբետ-
քարտերով աշխատող հեռախոսների ծառայություններ, համարային շարժական կապի ծառայու-
թյուններ, բայց չսահմանափակված բջջային հեռախոսակապի ծառայություններ, փեյջինգի,
վան հաղորդակցության ծառայություններ (PCS), հատուկ շարժական ռադիո (SMR), շարժական
ը գլոբալ համակարգ (GSM), շարժական կապի արբանյակային ծառայություններ (MSS), միջազ-
գային հաղորդման և տեղեկատվական ծառայությունների համար, ոչ հիմնական ներքին կամ միջազ-
գային հեռախոսային ծառայություններ, ոչ հիմնական համարի հավաքում կամ հավելավճարով ծառա-
յուններ, հատուկ կապի ծառայություններ):

Հ վերաբերում է հեռահաղորդակցության ոլորտի բարեփոխումների շրջանակում իրականացվող
սկանագծմանը Հայաստանում, ապա մեկ անգամ ևս նշենք, որ այստեղ հեռահաղորդակցության ո-
մասնավորեցումն ընթացավ տնտեսական մրցակցության լիակատար բացառմամբ: «Արմենտել»
ով 60 լիցենզիայով տրված մենաշնորհն ամրագրված է «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրեն-
սով¹, որը հակասում է ՀՀ Սահմանադրությանը, ինչը հաստատվել է ՀՀ սահմանադրական դա-
նի որոշմամբ: Սահմանադրական դատարանը գտավ, որ ՀՀ Ազգային ժողովը և ՀՀ կառավարությու-
նը տալով երեք լիազորությունների շրջանակներում գտնել օրենսդրական և իրավակիրառական
սի լուծումներ, որոնք օրենքի մակարդակով կսահմանեն բնական մենաշնորհի հանդիսացող ոլորտ-
ներաբերյալ պետության քաղաքականությունը, կապահովեն «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ
ի 24 հոդվածի համապատասխանեցումը ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին: Սակայն մինչ օրս
Ազգային ժողովը, ոչ ՀՀ կառավարությունը չեն գտել իրավակիրառական ոչ մի լուծում, և նրան
ի իրավասությունների շրջանակը սահմանափակելու հետագա բոլոր միջոցառումները դեռևս որևէ
նք չեն տվել: Այսօր էլ «Արմենիա Տելեֆոն Կոմպանի» ընկերությունը հեռահաղորդակցության մի
ոլորտներում զբաղեցնում է մենաշնորհային դիրք: Հեռախոսային ծառայությունների միակ օպերա-
Հայաստանում «Արմենտել»-ն է:

Արմենտել» ընկերությունն իր մասնավորեցման պահից թույլ է տվել բազմաթիվ իրավախախտում-
ացթողումներ, թերացումներ և անօրինականություններ: «Արմենտելը» իրավախախտումներ է թույլ
ապրանքանյութական արժեքների ձեռք բերման ընթացքում², «Արմենտել»-ում հայտնաբերվել են
ռակերության փաստեր, որոնց առիթով քրեական գործ է հարուցվել³, «Արմենտելն» իր գործունեութ-
նթացքում թույլ է տվել ընկերության կանոնադրության խախտումներ⁴: Անօրինականությունների վե-
րյալ հաղորդագրությունների մի մասը վերաբերում էր բջջային հեռախոսակապի ոլորտին: Ելնելով
վի առանձին հրապարակումներում բերված փաստերից և քաղաքացիների ու տնտեսվարող սուբ-
յների դիմում-բողոքներից՝ «Արմենտելը» անհարկի չարաշահումներ էր թույլ տվել բջջային հեռախո-
կապի միացման քարտային համակարգի ներդրման խնդրում⁵: Ըստ մամուլի հաղորդագրությունների
2002 թթ. «Արմենտելը» մաս անօրինական պայքար էր ծավալել ինտերնետ կապի օպերատորների
ընդդեմ ելնելով ինտերնետային կապի բնագավառի զարգացմանը⁶: Բազմաթիվ ու բազմա-
նիստ բողոքներն ինչպես կապի որակից, այնպես էլ «Արմենտելի» սպասարկումից⁷: 2000թ. փետրվա-
ռի 10-ին ՀՀ փոստի և հեռահաղորդակցության նախարարության կոլեգիայի ընդլայնված նիս-
տի որոշմամբ իր ներդրումային ծրագրի առաջին փուլի (1998-1999թթ.) ավարտին 100 մլն. դո-
լարի փոխարեն արվել է ընդամենը 25 մլն. դոլար (մամուլի այլ հրապարակումներում
մ է 35-40 մլն. դոլարի ներդրում)⁸: Նույն նիստում նշվել է, որ չեն կատարվել լիցենզիայով ստան-
մի շարք պարտավորություններ, մասնավորապես, չի թվայնացվել նախատեսված հեռախոսային կա-
պի հիմնական մասը, բջջային համակարգի ներդրումը չի իրականացվել ըստ համապատասխան
քի, գյուղական վայրերում չեն կատարվել ցանցի վերականգնման հիմնական աշխատանքներ: Այս

ՆՏ 1998, N 4:

¹ «Փող է լվացել», «Առավոտ», 20.02.02թ., էջ 2:

² «Կաշառակերություն «Արմենտել»-ում», «Առավոտ», 27.05.98թ., էջ 1 «Արմենտելի» գործը դատախազությու-
ն, «Առավոտ», 05.03.02թ., էջ 1:

³ «Ապտակ «Արմենտելին», «Առավոտ», 13.03.02թ., էջ 2:

⁴ ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի լրատվության ծառայություն,
տնտեսափորձություն «Արմենտելի» նոր ծառայության վերաբերյալ, «ՀՀ», 16.03.02թ., էջ 2:

⁵ «Եթե «Արմենտել» չէ, ուրեմն «դըզզ» է», «Առավոտ», 22.08.02թ., էջ 4, Ա.Ի., «Ինտերնետն «Արմենտելի»
շնորհը չէ», «Առավոտ», 26.09.02թ., էջ 3:

⁶ «ՀՀ», 04.08.95թ., էջ 2, «Մեծ ընտանիք» «Առավոտ», 24.02.98թ., էջ 7, «Առավոտ», 20.06.98թ., էջ 7, «Հեռախոսը
նպես անջատված է», «Առավոտ», 08.10.98թ., էջ 7, «Սատանայական հեռախոս», «Առավոտ», 10.10.98թ., էջ 5,

նշև րոպեավճարը «կգա», «Առավոտ», 05.12.01թ., էջ 4:

⁸ Աժ ժամանակավոր հանձնաժողովի եզրակացությունը, «Կապը կտրած կապը», «ՀՀ», 11.09.02թ., էջ 1-3:

ամենով հանդերձ չափազանց բարձր են «Արմենտել» սակագները, իսկ ծառայություններն իր վում են ոչ պատշաճ մակարդակով¹:

Այսպիսով, հայաստանյան մամուլի և ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարության տվյալն մենտել» կողմից ստանձնած պարտավորությունները ոչ պատշաճ կերպով են իրականացվել, ներմ ամբողջությամբ չեն կատարվել, բացի այդ չի ապահովվել հեռախոսային ծառայություն տուցման տեխնիկական, որակական կողմը: Ավելին, մամուլի բազմաթիվ հաղորդագրությունն մենտել» գործունեությունը ներկայացվում է անօրինական և վնասարար: Այս ամենի հետևանք Հայաստանն ունի հեռահաղորդակցության ծառայությունների ցածր որակ, բարձր սակագներ, լուսնների որոշ տեսակներ ընդհանրապես մատչելի չեն հասարակության մեծ զանգվածի համ գույն տեխնոլոգիաների ներմուծման տեսակետից ևս Հայաստանը բավական ետ է մնում:

Ի տարբերություն Հայաստանի, թե՛ Ադրբեջանը, թե՛ Վրաստանը հեռահաղորդակցության բ ում թույլատրել են մրցակցության որոշակի մակարդակ: Ադրբեջանում պետությունը խիստ հսկ է սահմանել ոլորտի նկատմամբ. հեռահաղորդակցական ցանկացած ընկերության առնվազն 5 սեփականատերը պետք է հանդիսանա պետությունը: 1998թ. Ադրբեջանի հաղորդակցության րությունը նախապատրաստեց մի ռազմավարություն, որով նախատեսվում էր մինչև 2004թ. նոր դերնիզացնել) ամբողջ հեռախոսային ցանցը. այս քայլի արժեքը գնահատվում էր 500մլն. դոլս հայտ էր, որ պետությունն ի վիճակի չի լինելու ապահովելու նման ֆինանսավորում: 1999թ. մա ղորդակցության նախարարությունը կառավարությանը ներկայացրեց մասնավորեցման ենթակա ղորդակցության ընկերությունների ցանկ, որոնց թվում էին նաև «Ազթելեքոմը» և «Բաքու սիթի Ն Այս ընկերությունները նախ պետք է վերակազմավորվեին բաժնետիրական ընկերություններ մասնավորեցվեին: Կոնկրետ ծրագրերը դեռևս նախանշված չէին, բայց պարզ էր, որ պետության 51 տոկոսը: Համատեղ ընկերությունների ստեղծման նպատակն էր ներգրավել անհրաժեշտ աստիճանաբար թվայնացնելու ցանցը և բարելավելու տեղական հեռախոսային ցանցը: Սրա(նահատկանշականը Ադրբեջանի, Մեծ Բրիտանիայի և Ռուսաստանի մասնակցությամբ ստեղծվ րոմել» համատեղ ընկերությունն էր, որը չնայած պետական սեփականություն հանդիսացող օւ ների գերիշխող դիրքին, կարողացավ ոլորտ ներմուծել որոշակի աստիճանի մրցակցություն: «Ա լը» սկզբնապես հաղորդակցության նախարարության կողմից ստացավ լիցենզիա, որով նրան էր տրվում մատուցել հեռահաղորդակցական բոլոր ծառայությունները, բացառությամբ բջջային գային հեռախոսային ծառայությունների: «Ազելրոմելն» այսօր ապահովում է հեռախոսային և ս քոլոր ծառայությունները Բաքվի 20,000 բաժանորդների համար, որոնց մեծ մասը նավթային յուններ և կառավարական կազմակերպություններ են: Մեկ այլ համատեղ կազմակերպություն՝ որի մի մասի սեփականատերը Թուրքիայի հեռահաղորդակցական սարքավորումների մատակա թասն» է, 10,000 բաժանորդների մատուցում է տեղական հիմնական հեռախոսային ծառայությո յան-ամերիկյան Թելեքոմը (CATEL), որի մի մասի սեփականատերը ԱՄՆ Մետրոմեդիան է, լի ստացել ապահովելու տեղական հեռախոսային ծառայություն հեռախոսային տեղային անլար (ջոցով, որն արդեն գործում է շուրջ 8.000 բաժանորդների համար:

Վրաստանում պետական սեփականություն հանդիսացող երկու ընկերությունները գերիշխ րային հեռահաղորդակցական ծառայությունների շուկայում. «Վրաստանի էլեկտրոնային հաղոր յուններ» ընկերությունը (GEC) տեղական հեռահաղորդակցական ծառայություններ մատուկ «Ջորջիա Թելեքոմը» (GT), որի մեծ մասի՝ հիսունմեկ տոկոսի սեփականատերը պետությունն է վում է ներքին և միջազգային հեռավոր տարածություններում հեռախոսակապի ծառայությունն յած պետական ընկերությունների գերիշխող դիրքին՝ որոշ մասնավոր ընկերություններ նույնս ղացել են մտնել Վրաստանի հեռահաղորդակցական ծառայությունների շուկա: Տեղական և մի կապի ծառայությունների շուկայում երկու խոշոր մասնավոր ընկերություններն են «Նյու Նեթը», լիսիում սպասարկում է 120.000 բաժանորդների, և «Էգրիսին», որը համարվում է Վրաստանի մի հեռախոսակապի երկրորդ օպերատորը: Բացի այդ, «ՖՕՓՆեթը», որն աշխատեցնում է երկրի ա 150.000 բաժանորդ ունեցող նրբաթելային լուսակրով ցանցը, վերածվում է Վրաստանի երրորդ պերատորի²: Այսպիսով, Վրաստանում հեռախոսային ծառայություններ են մատուցում 26 ընկ ներ, մեծ հեռավորության և միջազգային հեռախոսային ծառայություններ են մատուցում 10 օս ներ: Այսպիսի մրցակցություն ապահովում է Վրաստանի օրենսդրությունը, որը նախատեսում է ի հը կանխարգելող մի շարք դրույթներ: Դրանցից մեկը օպերատորներին իրենց ցանցերը միմյան պակցելուն պարտադրելն է: Հայտնի է, որ մենաշնորհի կամ շուկայում որևէ սուբյեկտի գերիշ գբաղեցնելու հետևանք կարող են լինել ծառայությունների ցածր որակը և բարձր սակագները, լ տությունը սակագնային քաղաքականություն մշակելիս դա ևս պետք է հաշվի առնի: Օրինակ՝ Վ

¹ Տե՛ս Գ. Սարգսյան, «Ի՞նչ է մտածում «Արմենտելը», 09.02.00թ., էջ 2:

² Տե՛ս Regional Study on Telecommunications in the Caucasus. Executive summary, էջ 5:

անազ-
վ «Ար-
դրուն-
լի մա-
մ «Ար-
այսօր
այութ-
նորա-
ավա-
թյուն
ոկոսի
արա-
լ (մո-
ակն-
ձ Դա-
ահա-
րքը»:
սպա-
ալու
յներ՝
անե-
զել-
որ-
թե-
ունք
ազ-
երի
ութ-
լը»,
Նե-
սպ-
ա է
մի-

լա-
ութ-
, և
հո-
ա-
րո-
լին
չի-
ին
իծ՝
օ-
ն-
ր-
ր-
ա-
րք
ե-
լի

որոշ քաղաքներում և շրջաններում տեղական հեռախոսային ծառայությունները դարձել էին շուկայում
ներդրվող դիրք զբաղեցնող մի ընկերության պարզ մենաշնորհը. սպառողներին բարձր սակագներից
աշտպանելու նպատակով Վրաստանի հեռահաղորդակցության ազգային հանձնաժողովը սահմանեց
տեղական հեռախոսային ծառայությունների առավելագույն գինը:

Մասնավորեցման գործընթացներին զուգահեռ շուկայական տարբեր հատվածների ազատականա-
ցումը և առաջարկվող ծառայությունների բնույթի փոփոխությունն անհրաժեշտություն են դարձնում ան-
կախ կարգավորիչ մարմնի առկայությունը¹: Պետության միջամտությունը ոլորտի կարգավորմանը պայ-
մանավորված է մրցակցության պարտադիր կիրառման և շուկայի՝ մրցակցություն պահանջող հատված-
ներում որպես փոխարինող հանդես գալու անհրաժեշտությամբ: Կարգավորիչները նոր տնտեսության և
մասամբ էլ հաղորդակցական ծառայությունների միջավայրի անբաժանելի մասն են: Ենթադրվում է, որ
կարգավորիչը շուկայի թերությունների շտկման դեր ունի. բնական մենաշնորհի ծառայությունների որակի
և գների կարգավորում կամ կարգավորում մրցակցության խթանման նպատակով: Հեռահաղորդակցական
ծառայությունների սեկտորի կարգավորման խնդրում կան բազմաթիվ մոտեցումներ: Ամբողջ աշխարհում
հեռահաղորդակցական ծառայությունների սեկտորի ստանդարտ իմստիտուտոցիոնալ կառուցվածքն այ-
սօր ենթադրում է առանձին կարգավորիչի նախատեսում²: Այս խնդրում ամենակարևոր հանգամանքն այն
է, որ կարգավորիչը պետք է լինի անկախ: «Անկախություն» հասկացությունը չի նշանակում անկախութ-
յուն պետության քաղաքականությունից, այլ նշանակում է անկախություն՝ իրականացնելու քաղաքակա-
նություն առանց քաղաքական գործիչների կամ արդյունաբերական լոբիստների անհարկի միջամտութ-
յան³: Անկախ կարգավորիչը հեռահաղորդակցական կազմակերպություններից իրավաբանորեն անջատ և
անկցիոնալ առումով անկախ մարմին է: Առավել արդյունավետ կարգավորման կարելի է հասնել, եթե
առևտրային և կառուցվածքային անկախության էական մակարդակ, ինչը կարգավորիչին հնարավորություն է
տալիս օգտագործելու իր կարգավորիչ մանդատն առանց որևէ քաղաքական միջամտության:

Հայաստանի Հանրապետությունում հեռահաղորդակցության բնագավառի պետական կառավարումն
և կարգավորումն իրականացնում է գործադիր իշխանության լիազորված մարմինը, որն այսօր ՀՀ տ-
րանսպորտի և կապի նախարարությունն է: ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարությունն իրականացնում
է հեռահաղորդակցության բնագավառում պետական քաղաքականություն, սահմանում է հեռահաղոր-
դակցության կանոնները, հեռահաղորդակցության ցանցերի և տեխնիկական միջոցների տվյալ բնագա-
վառի կառույցների, ինչպես նաև ռադիոհաճախության տիրույթի պաշտպանության ու պահպանման նոր-
մերը և դրանց կիրառման կարգը, իրականացնում է հեռահաղորդակցության բնագավառում գործունեութ-
յան լիցենզավորում և սահմանում է դրա վերաբերյալ անհրաժեշտ փաստաթղթերի ձևակերպման և ներ-
դրացման պահանջները, սահմանում է հանրային համակցված հեռահաղորդակցության ցանցերի փոխ-
առակցման տեխնիկական պայմանները, համակարգում է գործող հեռահաղորդակցության ցանցերի
գործունեությունն արտակարգ իրավիճակներում, իրականացնում է պետական վերահսկողություն, իրա-
նացնում է հեռահաղորդակցության ծառայությունների համար հատկացված ռադիոհաճախության տի-
րույթի բաշխումը, կարգավորում է հեռահաղորդակցության արբանյակների ուղեծրային դիրքի օգտա-
գործման պայմանները, ներկայացնում է ՀՀ շահերը հեռահաղորդակցության միջազգային կազմակեր-
պություններում, իրականացնում է օրենքով իրեն վերապահված այլ լիազորություններ⁴: Ներկայումս
աշխարհում առկա մեծ է «Էլեկտրոնային հաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը⁵, որը սահմա-
նում է ոլորտի կառավարման նոր համակարգ: Համաձայն նախագծի՝ հեռահաղորդակցության ոլորտի կա-
ռավարումն իրականացնելու են կառավարության կողմից լիազորված մարմինը (իրավասու մարմին) և օ-
րենքի հիման վրա ստեղծված հանձնաժողովը, որն արդեն ստեղծվել է «Հանրային ծառայությունները
կարգավորող մարմնի մասին» ՀՀ օրենքի հիման վրա⁶: Այդ հանձնաժողովը հանրային ծառայությունները
կարգավորող հանձնաժողովն է, որը կազմված է 5 անդամից⁷:

Այդ օրինագծի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում հեռահաղորդակցության ոլորտը կա-
ռավարելու լիազորությունները իրավասու մարմնի և հանձնաժողովի միջև բաշխված են հետևյալ կերպ:
Իրավասու մարմինը.

¹ B. Baudrier, Audrey, (2001). "Independent Regulation and Telecommunications Performance in Developing Countries", ISNIE Conference: Institutions and Governance. Berkeley, California, USA, էջ 2:

² OECD (2000), Telecommunications regulations: Institutional structures and responsibilities, Paris, France, էջեր 8-

³ Melody William. "On the Meaning and Importance of Independence in Telecom Reform", Telecommunications Policy Vol. 21 N°3, էջեր 195-199, Elsevier Science, 1997

⁴ «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի 22 հոդված, «ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարության
նախագահ» պետական կառավարչական հիմնարկ ստեղծելու և ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարության
հեռահաղորդակցություն ու աշխատակազմի կառուցվածքը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության 21.11.02թ. թիվ
1099-Ն որոշման 8 կետ:

⁵ <http://www.parliament.am/drafts.php2sel=onagenda&ang=arm>

⁶ ՀՀ ՏՆ 7, 04.02.2004թ.:

⁷ «Հանրային ծառայությունները կարգավորող մարմնի մասին» ՀՀ օրենքի 6 և 7 հոդվածներ:

- ա) պարտավոր է առանձնացնել ռադիոհաճախությունների տիրույթի որոշակի հատվածներ,
- բ) պատասխանատվություն է ստանձնում էլեկտրոնային հաղորդակցության բոլոր ցանցերի կամ ծառայությունների, կամ դրանցից ցանկացածի շահագործման և կառավարման համար արտակարգ իրավիճակ հայտարարվելու կամ պատերազմի ժամանակ,
- գ) հայտնաբերում և տեղորոշում է ճառագայթող այն ռադիոհեռարձակման աղբյուրները, որոնք չեն համապատասխանում օրենսդրության պահանջներին,
- դ) համապատասխան թույլտվության առկայության դեպքում ուսումնասիրում և ստուգում է ռադիոհաղորդակցության սարքավորումների օգտագործումը,
- ե) ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետությունը Հեռահաղորդակցության միջազգային միության և հեռահաղորդակցության այլ միջազգային կազմակերպությունների առջև,
- զ) ընդունում է տեխնիկական ստանդարտներ, ռադիոալեհավաք կառույցների շինարարության, ներկված և լուսավորման վերաբերյալ կանոններ,
- է) իրականացնում է ռադիոհաղորդիչ սարքավորումների սերտիֆիկացում¹:

Կարգավորող հանձնաժողովն ապահովում է մրցակցություն էլեկտրոնային հաղորդակցության ցանցերի, ծառայությունների և դրանց հարակից ենթակառուցվածքների ու ծառայությունների մատուցման ուղորտում, ապահովում է մատուցված ծառայությունների, դրանց հարակից ենթակառուցվածքների ընտրության, գների և որակի առումով առավել օգտավետությունը վերջնական օգտագործողների համար, կարգավորում է հանրային հաղորդակցության ցանցերը և հանրային էլեկտրոնային հաղորդակցության ծառայությունները, կազմակերպում է ռադիոհաճախությունների տիրույթի արդյունավետ և նպատակային օգտագործումը և այլն²:

Անհրաժեշտ է նշել, որ կառավարման նախատեսվող այս համակարգն արդեն գործում է Վրաստանում, որտեղ նույնպես կառավարող և կարգավորող մարմինները տարանջատված են: Կապի ոլորտի կառավարման մարմինն այստեղ կապի և փոստի նախարարությունն է, իսկ կարգավորումն իրականացնում է կապի և փոստի բնագավառը կարգավորող ազգային հանձնաժողովը³, որը 3 անդամից բաղկացած մշտապես գործող անկախ մարմին է⁴: Հիմնական տարբերությունն այս երկու մարմինների միջև կառավարման և կարգավորման գործառույթների բաշխումն է: Վրաստանի ազգային հանձնաժողովի ինստիտուցիոնալ կառուցվածքը նրա անկախության երաշխիքն է: Հանձնաժողովը չի ենթարկվում որևէ նախարարության, չի չֆինանսավորվում պետական կամ այլ բյուջեից: Այն ունի իր սեփական բյուջեն և եկամուտները, որոնք հիմնականում ստացվում են լիցենզիաների համար տրվող վճարներից և, այսպես կոչված, կարգավորման վճարից, որը կազմում է լիցենզավորված օպերատորի տարեկան շրջանառության տոկոսը: Այս եկամուտների մի մասն ուղղվում է Հանձնաժողովի ծախսերը վճարելու համար: Ցանկացած լիցենզիայի համար տրված վճարի 20 տոկոսն անցնում է Հանձնաժողովին, իսկ 80 տոկոսը՝ ֆինանսների նախարարության կողմից հիմնադրված Ունիվերսալ ծառայությունների հիմնադրամին: Այս հանձնաժողովի անկախությունն ու աշխատանքի թափանցիկությունն ապահովվում է նաև բաց աշխատանքային գործընթացների միջոցով. ընդունված բոլոր փաստաթղթերը հրապարակվում են Հանձնաժողովի ինտերնետային էջում, իսկ Հանձնաժողովի բոլոր նիստերը բաց են⁵:

Վրաստանի կապի և փոստի նախարարությունը, որպես գործադիր իշխանության մարմին, իրականացնում է կապի և փոստի բնագավառում ազգային քաղաքականություն, մշակում և իրականացնում է կապի միջոցների ու ցանցերի զարգացման միջնաժամկետ և երկարաժամկետ ռազմավարությունը, մշակում է տեխնիկական ու բնապահպանական նորմերին համապատասխան կապի հանգույցների նախագծման, շինարարության, շահագործման և ծառայությունների մատուցման նորմերը, կառավարում է պետական սեփականություն համարվող կապի հանգույցները, նպաստում է ներդրումների իրականացմանը, պետական գույքի կառավարման նախարարության համաձայնությամբ կանոնակարգում է կապի պետական ձեռնարկությունների վերակազմակերպման ու մասնավորեցման, կապի պետական ցանցերի կոնսերվացման և լուծարման գործընթացները և այլն⁶: Լիցենզավորումն իրականացնում է Հեռահաղորդակցության ազգային հանձնաժողովը: Հանձնաժողովը սահմանում և կարգավորում է նաև կապի ցանցերի ծառայությունների սակագները, սերտիֆիկացնում և ստանդարտացնում է էլեկտրակապի միջոցները, մատուցում է մետրոլոգիական ծառայություններ, բաշխում է ռադիոհաճախությունները, ապահովում է մրցակցություն իր իրավասության շրջանակում լուծում է լիցենզավորված անձանց, ինչպես նաև նրանց և օգտագործողների միջև ծագած վեճերը, իրականացնում է հսկողություն և վերահսկողություն լիցենզիայի պայմաններ

¹ «Էլեկտրոնային հաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի 4 հոդված:

² «Էլեկտրոնային հաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի 5 հոդված:

³ «Կապի և փոստի մասին» Վրաստանի օրենքի 7 հոդված:

⁴ «Կապի և փոստի մասին» Վրաստանի օրենքի 22 հոդված:

⁵ Current Issues in Telecommunications reforms: Regulation, Licensing, Tariffs and Frequency management. Conference discussions. Caucasus Trade Facilitation Conference, Tbilisi, June 18-20, 2001, էջ 2:

⁶ «Կապի և փոստի մասին» Վրաստանի օրենքի 8 հոդված:

իրավական ակտերի պահանջների կատարման նկատմամբ¹:

Ի տարբերություն Վրաստանի, Ադրբեջանում կապի ոլորտի կառավարումն ու կարգավորումն իրականացնում է մեկ մարմին՝ գործադիր իշխանության լիազորված համապատասխան մարմինը, որը համապատասխանում է պետական և ոչ պետական կապի ցանցերի գործունեությունը, իրականացնում է պետական վեժնակոդություն՝ կապի բոլոր ցանցերում կապի հուսալիության ապահովման և սպառողների շահերի պաշտպանության նպատակով²: Հաղորդակցությունների նախարարությունը միևնույն ժամանակ քաղաքականություն վարողն է, կարգավորիչը և երկրի հիմնական հեռահաղորդակցական ծառայությունների ցանցերի սեփականատերը/օպերատորը: Բացի այդ, և՛ երկրի Նախագահը, և՛ կառավարությունն ունեն հաղորդակցությունների նախարարությունում նշանակումներ կատարելու իրավասություն: Ադրբեջանում այն հաճախությունների կառավարումն է իրականացվում առանձին մարմին՝ Հանրապետության ռադիոհաճախությունների պետական հանձնաժողովի կողմից³:

Հեռահաղորդակցության ոլորտում մրցակցության ներմուծմանն ուղղված կարգավորիչ միջոցառումների թվում խիստ էական է փոխկապակցման և ցանցերի բացման խնդիրը: Փոխկապակցումը միևնույն ժամանակ ըստ որի ծառայություններ մատուցող ցանկացած ընկերություն պետք է կարողանա միանալ ծառայություններ մատուցող որևէ այլ ընկերության ցանցին: Այն մրցակցություն ապահովելու միջոց է, քանի որ մի ցանցի բաժանորդներին հնարավորություն է ընձեռում հեռազանգել մեկ այլ ընկերության բաժանորդին⁴: «Փոխկապակցում» հասկացությանը հաջող սահմանում է տրված Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Հաղորդակցության մասին ակտում, որի համաձայն հիմնական ծառայություններ մատուցողները պարտավոր են «որևէ հեռահաղորդակցողի պահանջի հիման վրա՝ վերջինիս սարքավորումների միջոցով փոխկապակցել լոկալ փոխարկիչների ցանցին. ա) հեռախոսային փոխարկչային (կոմուտատորային) ծառայության կազմակերպման ու այդ ծառայությունից օգտվելու համար, բ) լոկալ փոխարկիչների ցանցի սահմաններում՝ ցանկացած տեխնիկապես հնարավոր կետում, գ) որը որակի տեսակետից առնվազն համարազոր է լոկալ փոխարկչի՝ իր կամ ցանկացած դուստր ձեռնարկության, մասնաճյուղի կամ ցանկացած այլ կողմի հետ փոխկապակցմանը, և դ) այնպիսի սակագներով, ժամկետով ու պայմաններով, որպիսիք արդարացի են, ողջամիտ ու ոչ խտրական, ...»⁵:

Կարծում ենք, փոխկապակցման իրավական կարգավորումը պետք է ուղղված լինի երկու հիմնարար խնդիրների լուծմանը, որոնցից մեկը վերաբերում է լոկալ ծառայություններ մատուցողի զանգի վերջնամասի համար գանձվող գումարի չափը որոշելու բացառիկ լիազորությանը, իսկ մյուսը՝ մենաշնորհային դիրք ունեցող ընկերության՝ նոր ընկերություններին փոխկապակցման ծառայություններ չտրամադրելու շահագրգռվածությանը: Ընդհանրապես, փոխկապակցման վերաբերյալ նորմերը կազմում են հեռահաղորդակցության իրավունքի համակարգի բաղկացուցիչ մասը, որը, որպես կանոն, պահանջում է, որպեսզի բոլոր հեռահաղորդակցող օպերատորները բանակցություններ վարեն իրենց ցանցերի հետ փոխկապակցվելու պահանջ ներկայացրած կողմերի հետ: Մեծամասամբ, եթե շուկայում գերակա դիրք չունեցող օպերատորների միջև փոխկապակցման վերաբերյալ պայմանագրերը կարգավորվում են որպես կոմուտորային գործարքներ, որոնց հեռահաղորդակցությունը կարգավորող մարմինը կարող է միջամտել այն երկու կողմերի միջև վեճի դեպքում, ապա շուկայում գերակա դիրք ունեցող օպերատորների միջև վերաբերությունների պարագայում նրանց միջև հարաբերությունների կարգավորումն անհրաժեշտ է արտաքին փոխկապակցման պայմաններն ապահովելու համար, որոնք համապատասխանում են գները հաշտելուն համապատասխանեցնելու պարտականության, առանձին հաշվապահություն վարելու, «ռեվենյու շահաձեռն» (շահավետ) առաջարկ, ինչպես, օրինակ, փոխկապակցման կատալոգներ (գրանցամատյաններ) իրատարակելու սկզբունքներին⁶:

Հանրային հաղորդակցության ցանցերի փոխկապակցումը հանրային հաղորդակցության երկու ցանցերի ֆիզիկական կամ տրամաբանական կապակցումն է: Հանրային համակցված հեռահաղորդակցության ցանցերի լծորդումը (փոխկապակցումը) Հայաստանում կատարվում է պայմանագրային հիմունքներով պահպանելով լծորդման տեխնիկական պայմանները⁷: «Արմենտել» ՓԲԸ հատկացված թիվ 60 լիցենզիայում սահմանված փոխկապակցման պայմանների համաձայն՝ «Արմենտել»-ը պետք է բավարարի փոխկապակցումների վերաբերյալ այլ ցանցերը շահագործող օպերատորների բոլոր ընդունելի պահանջները, եթե դրանք չեն խախտում նշված լիցենզիայով «Արմենտել»-ին վերապահված իրավունքները: Փոխկապակցման պայմանագրում հաշվի են առնվում հետևյալ գործոնները՝ միացումների կատարման և սպառարկման առաջարկված եղանակը, դասավորման ենթակա միացման կետերի քանակը, ամսաթվերը կամ

¹ «Կապի և փոստի մասին» Վրաստանի օրենքի 20 հոդված:

² «Կապի մասին» Ադրբեջանի օրենքի 14 հոդված:

³ See Regional Study on Telecommunications in the Caucasus. Executive summary, էջ 9:

⁴ See Doyle, Chris, (2000) Local Loop Unbundling and Regulatory Risk, Journal of Network Industries 33-54, էջ 34:

⁵ ՄԱՀ Հաղորդակցության մասին ակտ, հոդված 251:

⁶ See OECD (2003), Indicators for the Assessment of Telecommunications Competition, Paris, France, էջ 8:

⁷ Հեռահաղորդակցության մասին ՀՀ օրենքի 5 հոդված:

ժամանակահատվածները, որոնց համար պահանջվում է փոխկապակցում, արդյունավետ փոխկապակցում թույլ տալու համար փոխանցման ունակության անհրաժեշտ հնարավորությունը, ընդունվող ազդանշանի որակը պահպանելու համար պահանջվող որևէ հատուկ պայման, հնարավոր պարտավորությունների կատարումը, առաջարկված գնի և դրույքաչափերի վճարման ապահովումը:

Ընդհանրապես փոխկապակցումը որևէ օպերատորի գերիշխող կամ մենաշնորհային դիրք զբաղեցնելը կանխելու հնարավոր միջոցներից մեկն է: Փոխկապակցումն ունի մասնաշնորհային բնույթ, որ հնարավորինս շատ սուբյեկտների է թույլ տալիս օգտագործել սահմանափակ ռեսուրսները: Սակայն «Արմենտել» ՓԲ ընկերության թիվ 60 լիցենզիայում սահմանված փոխկապակցման պայմանները ունեն հակառակ միտում: Համաձայն լիցենզիայի՝ փոխկապակցման դրույքաչափերը և գները հաստատում է «Արմենտել»-ը: Փոխկապակցման ծառայությունների ու սարքավորումների համար գները պետք է լինեն ոչ խտրական, գները որոշվում են այնպես, որպեսզի «Արմենտել»-ը կարողանա ծածկել մատուցված ծառայությունների ամբողջությամբ բաշխված ինքնարժեքը, ներառյալ հիմնական միջոցների շահագործումից ստացված եկամուտը: Փոխկապակցման պայմանագրով պետք է կանխվեն «Արմենտել»-ի ցանցն այլ ցանցերի կամ համակարգերի կողմից ոչ տնտեսապես կամ ինքնարժեքով չհիմնավորված օգտագործելը: Երկու ցանցերի միջև տրաֆիկից (հոսքից) գոյացած եկամուտների բաժանումը պետք է հաշվի առնի փոխկապակցման յուրաքանչյուր օպերատորի սարքավորումների օգտագործման համաչափությունը: Փոխկապակցման հետ կապված բոլոր պայմանագրերի պատճենները ներկայացվում են ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարություն, որը պետք է լուծի փոխկապակցման հետ կապված բոլոր վեճերը:

«Էլեկտրոնային հաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի նախագծում հաշվի են առնված փոխկապակցման վերը նշված առավելությունները: Համաձայն նախագծի՝ յուրաքանչյուր օպերատոր պարտավոր է պահանջի հիման վրա փոխկապակցել հանրային հաղորդակցության իր ցանցը որևէ այլ օպերատորի հանրային հաղորդակցության ցանցի հետ: Նախագիծը սահմանում է փոխկապակցման թույլատրելի մեխանիզմները, օրինակելի առաջարկները, փոխկապակցման առնչությամբ գերիշխող օպերատորների պարտավորությունները, գները որոշելու սկզբունքները, փոխկապակցման հետ կապված վեճերի լուծման կարգը¹:

Վրաստանի օրենսդրությունն ընկերություններից պահանջում է միմյանց փոխկապակցել իրենց ցանցերը: Հեռահաղորդակցության ազգային հանձնաժողովը հրապարակել է բոլոր օպերատորների համար պարտադիր փոխկապակցման սկզբունքները: Այդ սկզբունքները ելնում են հետևյալ մոտեցումներից.

ա) յուրաքանչյուր կողմ պատասխանատու է ծախսերի ու որակի համար մինչև փոխկապակցման կետը,

բ) փոխկապակցման սակագինը չի կարող հավասար լինել վերջնական օգտագործողի համար սահմանված սակագնին,

գ) փոխկապակցման սակագինը պետք է կախված լինի փոխկապակցման կետում կատարվող ծախսերից՝ անկախ այն հանգամանքից, թե ով է փոխկապակցվում կամ ինչ արագությամբ են հեռախոսազանգերը գնում:

Հանձնաժողովը միայն սահմանում է փոխկապակցման սահմանները՝ հրատարակում է ուղեցույցներ որոնցում ներկայացնում է այն մեթոդոլոգիան, թե ինչ ծախսեր պետք է հաշվի առնվեն փոխկապակցման սակագները հաշվարկելիս:

Բոլոր օպերատորները պարտավոր են հրապարակել իրենց փոխկապակցման սակագները, ընդ որում՝ դա կարող են կատարել ազգային հանձնաժողովի ինտերնետային էջում: Շահութաբերությունը հաշվի է առնվում, որպեսզի նրանց թույլատրվի զարգացնել ցանցը: Հանձնաժողովը մաս կատարում է դիտարկումներ՝ հավաստիանալու համար, որ կա բավարար մրցակցություն, և հիմնավոր շարժառիթի դեպքում կարող է միջամտել: Փոխկապակցումը պետք է լինի ոչ խտրական. սա նշանակում է, որ օպերատորը չի կարող այլ օպերատորների հետ պայմանագրեր կնքել հրապարակվածից տարբեր փոխկապակցման գներով²:

Ադրբեջանի «Կապի մասին» օրենքի համաձայն՝ կապի փոխկապակցված ցանցն իրենից ներկայացնում է ընդհանուր օգտագործման կապի ցանցերի, պետական իշխանության մարմինների, ձեռնարկությունների և կազմակերպություններին պատկանող կապի ցանցերի համալիր՝ անկախ կազմակերպատրվական ձևից և սեփականության ձևից (բացառությամբ անհատական, ներարտադրական և տեխնոլոգիական կապի ցանցերի): Փոխկապակցված կապի ցանցի զարգացումը և կատարելագործումն իրականացվում է՝ հաշվի առնելով բոլոր ցանցերի և էլեկտրակապի միջոցների տեխնոլոգիական միասնությունը՝ նրանց համալիր օգտագործման, արդյունավետության բարձրացման և կայունության նպատակով: Փոխկապակցված կապի ցանցերի զարգացման համար միջոցների ձեռնարկումը մտնում է գործադիր իշխան-

¹ «Էլեկտրոնային հաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի 6-րդ գլուխ:

² Տես Current Issues in Telecommunications reforms: Regulation, Licensing, Tariffs and Frequency management. Conference discussions. Caucasus Trade Facilitation Conference, Tbilisi, June 18-20, 2001, էջեր 4-5:

սպակ-
զդան-
ունեն-

աղեց-
ր հնա-
յրմեն-
հակա-
յրմեն-
յեն ոչ
ծառա-
նումից
ցն այլ
րծելը:
առնի
թյունը:
սպոր-

ոխկա-
սրտա-
րատո-
տրելի
րների
ւծման

իրենց
ի հա-
յերից.
սցման

յամար

արվող
ռախո-

ւյցներ
սկաց-

ընդ ո-
ը հաշ-
ւ է դի-
ր դեպ-
ստորը
կցման

այաց-
րկութ-
աիրա-
ոգիա-
սնաց-
թյունը՝
Փոխ-
իշխա-

հայրենի համապատասխան մարմնի պարտականությունների մեջ¹:
Այսպիսով, հեռահաղորդակցության ոլորտի ընդհանուր արդյունավետությունը բարձրացնելու, նոր տեխնոլոգիաների ու ծառայությունների ներմուծման, ինչպես նաև առկա ծառայությունների որակը ու անվտանգությունը ապահովելու համար անհրաժեշտ է.
ա) մասնավորեցնել (կամ նվազագույնը կորպորատիզացնել) հեռահաղորդակցության հանրային օպերատորներին (ծառայություններ մատուցողներին),
բ) ապահովել մրցակից օպերատորների մուտքը հեռահաղորդակցության շուկա,
գ) ստեղծել հեռահաղորդակցության ոլորտը և մրցակից օպերատորների գործունեությունը կարգա-
պահող անկախ մարմին,
դ) մրցակից օպերատորների համար սահմանել պարտադիր փոխկապակցման հստակ կանոններ,
ե) ապահովել տեղական հեռախոսային ցանցի մատչելիությունը մրցակիցների համար,
ե) ներմուծել սակագների հաշվարկման և գների կարգավորման գործունե մեխանիզմներ,
զ) ստեղծել հիմնադրամներ ունիվերսալ (համընդհանուր) ծառայությունների մատուցման համար,
է) վերացնել հեռահաղորդակցության բնագավառում միջազգային առևտրի արգելքները:
Այսօր Հայաստանի Հանրապետությունում հեռահաղորդակցության ոլորտի բարեփոխումների ըն-
դունված օրինաչափություններից կարելի է արձանագրել միայն ոլորտի մասնավորեցումը: Մինչդեռ Ադր-
բեյջանում արդեն իրականացվել է ոլորտի մասնավորեցումը և հեռահաղորդակցության շուկայի որոշակի
ազատականացումը, և միայն Վրաստանում են բարեփոխումները ընթացել լրիվ ծավալով: Հարավային
Աֆրիկայում հեռահաղորդակցության բնագավառի հետագա զարգացումը ապահովելու նպատակով անհ-
րաժեշտ է հետամուտ լինել վերոհիշյալ բարեփոխումների ողջ ծավալով իրականացմանը:

ВЫСШАЯ АТТЕСТАЦИОННАЯ КОМИССИЯ
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

ДИПЛОМ

Решением специализированного совета
Ереванского государственного университета

Андреасяну Карену Аресовичу
присуждена ученая степень кандидата
юридических наук

SUPREME CERTIFYING COMMISSION
OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

DIPLOMA

By the resolution of the Council
of Yerevan State University

Karen A. Andreasyan
has been awarded the degree of Doctor of Law

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ՈՐԱԿԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՎԿԱՅԱԳԻՐ

Ա №01605

Երևանի պետական համալսարանի
մասնագիտական խորհրդի որոշմամբ

Կարեն Արեսի Անդրեասյանին

շնորհվել է իրավաբանական գիտությունների
եկնածուի գիտական աստիճան

նախագահ

նախագահ

Handwritten signature of the official

11.07.2002թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԴԻՊԼՈՄ

Դ № 00916

ՀՀ Բարձրագույն հոգաբարձրության
կոմիտեի որոշում
(սահմանադրության 69-րդ հոդված)

Երևանի պետական համալսարանի
գիտական խորհրդի 23.05.2005թ. որոշմամբ

Կարեն Արեսի Անդրեասյանին

շնորհվել է դոցենտի գիտական կոչում

իրավաբանություն

մասնագիտությամբ

Պրոպանդիստիկական խորհրդի նախագահի

Handwritten signature

30.06.2005թ.

РЕСПУБЛИКА АРМЕНИЯ

ДИПЛОМ

Д № 00916

Высшей аттестационной
комиссии РА
(статья 69 Конституции РА)

Решением Ученого совета

Ереванского государственного университета
от 23.05.2005г.

Андреасу Карену Аресовичу

присвоено звание доцента

по специальности

репрезентация

Президиум Ученого совета

Handwritten signature

г. Ереван

30.06.2005г.

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

*Իրավաբանական ֆակուլտետի
գիտական հետազոտությունների կենտրոն*

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Գիտական աշխատությունների միջբուհական ժողովածու

№ 1-2

ԵՐԵՎԱՆ 2004

Կարեն Անդրեասյան

*ԵՊՀ սահմանադրական և միջազգային իրավունքի ամբիոնի
ասիստենտ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու*

**ՄԱՐԴՈՒ ԱԶԱՏ ԱՐՏԱՀԱՅՏՎԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՄԱՐԴՈՒ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ
ԳՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԱՐՏԱՅՈԼՈՒՄԸ ՀՀ ՕՐԵՆՄԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ՄԵՉ**

Հայաստանի Հանրապետությունը, 2001 թվականի հունվարի 25-ին անդամագրվելով Եվրոպայի խորհրդին, ստորագրեց «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիան (այսուհետև՝ Եվրոպական կոնվենցիա), որի 10-րդ հոդվածը վերաբերում է արտահայտվելու ազատության պաշտպանությանը: Այն ամրագրում է արտահայտվելու ազատության իրավունքի հիմնական երեք դրսևորումները՝ իրավունքի սահմանում, իրավունքի երաշխավորում, իրավունքի սահմանափակում: Այդ իսկ պատճառով ՀՀ օրենսդրության վերլուծությունը Եվրոպական կոնվենցիայի 10 հոդվածի և մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի համատեքստում ներկայացված է հենց այդ երեք ուղղություններով:

Արտահայտվելու ազատության իրավունքի սահմանումը

Եվրոպական կոնվենցիայի 10 հոդվածում բառացիորեն սահմանված է. «Յուրաքանչյուր ոք ազատորեն արտահայտվելու իրավունք ունի: Այդ իրավունքը ներառում է իր կարծիքին մնալու, տեղեկություններ և գաղափարներ ստանալու և տարածելու ազատությունը...»: ՀՀ Սահմանադրության 24 հոդվածը գրեթե բառացիորեն կրկնում է 10 հոդվածը՝ ամրագրելով. «Յուրաքանչյուր ոք ունի խոսքի ազատության իրավունք՝ ներառյալ տեղեկություններ և գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատությունը...»: Երկու սահմանումների միջև գոյություն ունի երկու տարբերություն.

1. Սահմանադրությունն օգտագործում է «խոսքի ազատություն» հասկացությունը, իսկ Եվրոպական կոնվենցիան՝ «արտահայտվելու ազատություն»: Անվիճելիորեն վերջինս ավելի լայն հասկացություն է, քանի որ այն ներառում է ոչ միայն խոսքի, այլև կարծիքի արտահայտման ազատությունը: Այս կապակցությամբ էական է կարծիքի (գնահատող դատողությունների) և փաստերի տարանջատումը, ինչը հստակ արված է Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի կողմից¹: Եվրոպական դատարանը պաշտպանում է թե փաստացի տեղեկությունների, թե կարծիքների ու գնահատող դատողությունների արտահայտումը: Ավելին, ըստ Եվրոպական դատարանի, գնահատող դատողություններն ապացուցման ենթակա չեն և այդ պատճառով առավել պաշտպանված են: Կարծիքի պաշտպանությունը՝ «իր կարծիքին մնալու իրավունքը», ևս մեկ անգամ շեշտվում է 10 հոդվածի առաջին մասի երկրորդ նախադասության մեջ, ինչը բացակայում է 24 հոդվածում: Այսպիսով, «արտահայտվելու ազատությունը» նախատեսում է իրավունքների պաշտպանության առավել մեծ ծավալ և լայն շրջանակ:

2. Ի տարբերություն Սահմանադրության 24 հոդվածի, Եվրոպական կոնվենցիայի համապատասխան հոդվածում բացակայում է «փնտրել» բառը, որը հիմք է հանդիսանում պետական մարմիններից առանձին խոչընդոտների տեղեկություններ ստանալու համար: «Տեղեկություններ ստանալու և տարածելու ազատությունը» դեռևս չի նշանակում, որ պետությունը պարտավոր է տրամադրել յուրաքանչյուրին իր տնօրնության տակ գտնվող տեղեկությոն: Մինչդեռ ՀՀ Սահմանադրության 24 հոդվածում տեղ գտած «փնտրել» բառը հնարավորություն է տալիս առավել լայն մեկնաբանել սույն հոդվածը՝ դրա մեջ ներառելով տեղեկատվության ազատության գաղափարը, որն իր մամրամասնումն ու կարգավորումն է գտել 2003 թ. սես տեմբերի 23-ին ընդունված «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքով: «Փնտրել» բառի պս կասը մինչ օրս հնարավորություն չի ընձեռում տեղեկատվության ազատության պաշտպաններին ստեղծել Եվրոպական դատարանի համապատասխան նախադեպ, որը կընդլայնի 10 հոդվածի բովանդակային ծավալները և պետական մարմինների կողմից հասարակությանը տրամադրվող տեղեկատվության մատչելիության խնդիրները կներառի կոնվենցիայով պաշտպանվող իրավունքների շարքում:²

Այսպիսով, արտահայտվելու ազատության բովանդակության և էության սահմանման առումով Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը, մասնավորապես ՀՀ Սահմանադրությունը, լիովին նե

¹ «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիա, 1950թ. նոյեմբերի 4, 10 հոդված:

² Լինգգենսն ընդդեմ Ավստրիայի, Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարան, 8 դեկտեմբեր 1986, շարք A, N 103:

³ Լինդերն ընդդեմ Շվեդիայի, 26 մարտի, 1987, շարք A, N 116, Գասկինն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, 7 հուլիսի, 1987 շարք A, N 160:

Հաշնակ է ոչ միայն Եվրոպական կոնվենցիային, այլև միջազգային մյուս իրավական ակտերին: Ավելին, տեղեկատվության ազատության առումով այն առավել նպաստավոր է և ավելի մոտ է Զաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 19 հոդվածի սահմանմանը:

Արտահայտվելու ազատության իրավունքի երաշխավորումը

Եվրոպական կոնվենցիայի 10 հոդվածում և ՀՀ Սահմանադրության մեջ ամրագրված են արտահայտվելու ազատության իրավունքի մի շարք նույնական երաշխիքներ: Նախ՝ երկու իրավական ակտերում էլ սահմանված է, որ այդ իրավունքը պատկանում է յուրաքանչյուրին, այսինքն՝ թե՛ քաղաքացիներին, թե՛ օտարերկրացիներին և թե՛ քաղաքացիություն չունեցող անձանց: Հաջորդ նույնական երաշխիքն այն է, որ երկուսի ազատության իրավունքը պաշտպանվում է «անկախ պետական սահմաններից»:

Երաշխիքների սահմանման առումով երկու իրավական ակտերի միջև այնուամենայնիվ կան որոշակի տարբերություններ: Հոդված 10-ն արտահայտվելու ազատության իրավունք իրացնելիս արգելում է «պետական իշխանությունների միջամտությունը», սակայն միևնույն պարբերությամբ սահմանում է, որ դա «...պետություններին չի խոչընդոտում ռադիոհաղորդումների, հեռուստատեսային կամ կինեմատոգրաֆիական ձեռնարկությունների արտոնագրում մտցնել»: Բացի այդ, Եվրոպական դատարանի որոշումները վկայում են, որ 10 հոդվածը չի բացառում պետության կողմից միջամտությունը՝ իրապարակումների վրա արգելք սահմանելով: Միևնույն ժամանակ Եվրոպական դատարանը բազմաթիվ գործերի կապակցությամբ նշել է, որ մինչև իրապարակման արգելքը չափազանց վտանգավոր է: Դա հատկապես անընդունելի է զանգվածային լրատվության միջոցների դեպքում, որոնց կողմից թողարկվող լուրերի իրապարակման փոքրիշատե ձգձգումը կարող է ամբողջովին արժեզրկել այդ լրատվությունը¹: Ըստ էության Սահմանադրության 24 հոդվածը սահմանում է նմանատիպ մոտեցում, սակայն ձևական առումով այն տարբերվում է: Սահմանադրությունը, սահմանելով, որ արտահայտվելու ազատությունը կարող է դրսևորվել «ցանկացած միջոցով», չի առանձնացնում հեռուստառադիոհաղորդումները և կինեմատոգրաֆիական ձեռնարկությունները: Միևնույն ժամանակ այն նաև չի ամրագրում ընդհանուր առմամբ պետության միջամտության արգելքը: Այս դեպքում ևս արտահայտվելու ազատության երաշխիքները երկու իրավական ակտերում ըստ էության համազոր են և նույնական:

Եվ վերջապես, թե՛ 10 հոդվածը և թե՛ ՀՀ Սահմանադրությունը նախատեսում են արտահայտվելու ազատության սահմանափակման սպառիչ դեպքեր և որոշակի չափանիշներ: Տվյալ դեպքում այդ չափանիշները և դրանց հստակությունը դիտվում են որպես իրավունքի պաշտպանության չափազանց կարևոր երաշխիք: 10 հոդվածը նախատեսում է, որ ցանկացած սահմանափակում պետք է՝ ա) նախատեսված լինի օրենքով, բ) լինի հանրային օրինական շահի պաշտպանության նպատակով և գ) անհրաժեշտ լինի ժողովրդավարական հասարակության մեջ: Սահմանադրության 44 հոդվածը նույնպես պարտադիր է համարում այդ սահմանափակումների օրենքով սահմանված լինելը և հետապնդում է գրեթե նույնպիսի նպատակներ, սակայն չի ամրագրում ժողովրդավարական հասարակությունում դրանց անհրաժեշտության չափանիշը:

Արտահայտվելու ազատության սահմանափակումների հստակ սահմանման առումով թերևս էական է համառոտ ներկայացնել յուրաքանչյուր սահմանափակման բովանդակությունը: Այսպես, «նախատեսված է օրենքով» ըստ Եվրոպական դատարանի նշանակում է, որ սահմանափակումներ նախատեսող օրենքները պետք է նախ լինեն խելամտորեն մատչելի և երկրորդ՝ լինեն կանխատեսելի: Եթե արտահայտվելու ազատության սահմանափակումներ նախատեսող օրենքները գոնե նվազագույնս չպաշտպանեն կամայական մեկնաբանություններից, ապա դրանք չեն համապատասխանի նշված չափանիշին²:

Հաջորդ չափանիշը սահմանափակումների իրավաչափ նպատակն է, ինչը նշանակում է, որ սահմանափակումները կարող են լինել «ի շահ ազգային անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակական անդորրի, անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու, հանրության առողջությունը կամ բարքերը պաշտպանելու, այլոց իրավունքները կամ հեղինակությունը պաշտպանելու, գաղտնի ստացված տեղեկության իրապարակումը կանխելու կամ արդարադատության հեղինակությունն ու անաչառությունն ապահովելու նպատակով:» Այս առումով Սահմանադրության 44 հոդվածը գրեթե չի տարբերվում 10 հոդվածի սահմանումից: Մասնավորապես, Սահմանադրության մեջ այդ իրավաչափ նպատակները սահմանված են հետևյալ ձևակերպմամբ. «պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, այլոց իրավունքների և ազատությունների, պատվի և բարի համբավի պաշտպանության համար»: Միակ տարբերությունը երկու հոդվածների միջև այն է, որ Սահմանադրության մեջ բացակայում է «արդարադատության հեղինակությունն ու անաչառությունն ապահովելու» նպատակը:

¹ Օբգերվերը, Գարդիանը և Սանդի Թայմզն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 26 նոյեմբերի 1991, շարք A, N 216 և 217:

² Սանդի Թայմզն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 26 ապրիլի 1979, շարք A, N 30:

վերջին չափանիշը, որն ամրագրված է Եվրոպական կոնվենցիայում և բացակայում է ՀՀ Սահմանադրության 44 հոդվածում, անհրաժեշտությունը է ժողովրդավարական հասարակությունում: Ըստ Եվրոպական դատարանի «անհրաժեշտությունը» չի կարելի միանշանակ մեկնաբանել և այն հասկանալու համար պետք է հաշվի առնել մի քանի գործոններ, որոնց թվին են դասվում սահմանափակումների բնույթը, պետության կողմից միջամտության աստիճանը, արտահայտված տեղեկատվության կամ կարծիքի բնույթը, ինչպես նաև գործի հասարակական և քաղաքական համատեքստը: Այդ գործոնները մեծապես պայմանավորված են նաև գործում ներգրավված անձանցով, լրատվամիջոցի տեսակով, հասարակությամբ: Իրականում այդ սահմանափակումների անհրաժեշտությունը պայմանավորված է ճնշող, գերիշխող հասարակական կարիքով¹:

Եվրոպական կոնվենցիայով և Սահմանադրությամբ ամրագրված արտահայտվելու ազատության իրավունքի իրական պաշտպանության համար ազգային օրենսդրությամբ անհրաժեշտ է նախատեսել առավել մանրամասն կարգավորումներ, որոնք կհանդիսանան տվյալ իրավունքի իրացման գործուն երաշխիքներ: Այդ կարգավորումները, մասնավորապես, ուղղված են զանգվածային լրատվության միջոցների գործունեությանը, քանզի դրանք հանդիսանում են արտահայտվելու ազատության իրացման ինստիտուցիոնալ երաշխիքներ²: Ջանգվածային լրատվության միջոցների գործունեությանն ուղղված իրավական կարգավորումներ է պարունակում «Ջանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքը³, որի նպատակն է կարգավորել զանգվածային լրատվության ոլորտում ծագող հարաբերությունները, սահմանել այդ հարաբերությունների սուբյեկտների իրավունքները, պարտականությունները և պատասխանատվությունը, ինչպես նաև ապահովել ՀՀ Սահմանադրության 24 հոդվածով նախատեսված մարդու իրավունքի իրացումը⁴:

«Ջանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված հիմնական երաշխիքներն ամրագրված են օրենքի 4-րդ հոդվածում, ըստ որի «լրատվական գործունեություն իրականացնողները և լրագրողները գործում են իրավահավասարության, օրինականության, խոսքի (արտահայտվելու) ազատության և բազմակարծության սկզբունքների հիման վրա»: Նույն հոդվածը սահմանում է նաև, որ լրագրողը հատուկ պաշտպանության է ենթակա ՀՀ օրենսդրությամբ: Այդ հատուկ պաշտպանությունն իր դրսևորումն է գտել, օրինակ, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի⁵ 7 հոդվածի 3 կետում, որի համաձայն ընտրական հանձնաժողովների նախագահների պարտականությունն է ապահովել զանգվածային լրատվության միջոցների ներկայացուցիչների մասնակցությունն ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքներին՝ նրանց համար ապահովելով աշխատանքային անհրաժեշտ և հավասար պայմաններ: Ջանգվածային լրատվության միջոցների ազատ գործունեության երաշխիքներ են պարունակում նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքի⁶ 149 և 164 հոդվածները: Առաջինը սահմանում է, որ քաղաքացու ընտրական կամ հանրաքվեի իրավունքի ազատ իրականացման ընթացքում զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչի գործունեությանը խոչընդոտելը քրեորեն պատժելի արարք է, որի համար առավել խիստ պատիժ է նախատեսվում, եթե այդ գործողությունները կատարվել են գույքին վնաս պատճառելու սպառնալիքով կամ զուգորդվել են բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով: Երկրորդն արգելում է լրագրողի մասնագիտական օրինական գործունեությանը խոչընդոտելը կամ նրան տեղեկություններ տարածելուն կամ տարածելուց հրաժարվելուն հարկադրելը և առավել խիստ պատիժ է սահմանում այն դեպքերում, երբ այդ արարքը կատարվել է պաշտոնատար անձի կողմից իր պաշտոնական դիրքի օգտագործմամբ:

Ըստ «Ջանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի, արգելվում է զրաքննությունը, լրագրողի մասնագիտական գործունեությանը խոչընդոտելը, լրագրողների նկատմամբ հարկադրանքը, ինչպես նաև զանգվածային լրատվության միջոցների և լրագրողների նկատմամբ խտրականությունը: Չնայած թվարկված երաշխիքներին, օրենքում ամրագրված թերևս ամենագործուն երաշխիքն այն է, որ բացի հեռուստառադիոհաղորդումներից, զանգվածային լրատվության մյուս միջոցներն այլևս ենթակա չեն որևէ «նախնական կամ ընթացիկ պետական գրանցման, լիցենզավորման, պետական կամ որևէ այլ մարմնում հայտարարագրման կամ որևէ մարմնի ծանուցման»: Չնայած նման երաշխիքների ամրագրմանը, հենց նույն օրենքը խախտում է այդ երաշխիքներից մեկը: Այսպես, օրենքի 13 հոդվածը նշում է լրատվության միջոցն

¹ Voorhoof D., "Critical perspectives on the scope and interpretation of Article 10 of the European Convention on Human Rights", Mass Media files No 10, Council of Europe Press, Strasbourg, 1995:

² Գոյություն ունեն Եվրոպայի խորհրդի և նրա մարմինների մի շարք որոշումներ, որոնք վերաբերում են զանգվածային լրատվության ազատության կոնկրետ մարմնավորմանը: Օրինակ՝ Նախարարների կոմիտեի «Ջանգվածային լրատվության միջոցների թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մասին» թիվ R(94)13 և «Ջանգվածային լրատվության միջոցներում բազմակարծության խթանման միջոցառումների մասին» թիվ R(99)1 հանձնարարականները:

³ ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր, N6 (305), 29 հունվարի 2004թ.:

⁴ Այդուհանդերձ, պետք է հիշել, որ Եվրոպական կոնվենցիան և ՀՀ Սահմանադրությունն արտահայտվելու ազատության երաշխիքները սահմանում են ոչ միայն զանգվածային լրատվության միջոցների և լրագրողների, այլ յուրաքանչյուրի համար:

⁵ ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր թիվ 2, 18 փետրվարի, 1999թ.:

⁶ ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր թիվ 25, 2 մայիսի, 2003թ.:

րի վարչական ռեգիստրի վարման մասին, որն իրականացնում է ՀՀ արդարադատության նախարարությունը՝ ըստ զանգվածային լրատվության միջոցի յուրաքանչյուր թողարկման նախարարությունն պարտադիր ուղարկվող երկուական օրինակների: Իրականում սա ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ պետական մարմնին զանգվածային լրատվություն իրականացնելու մասին ծանուցման ձև:

Խոսքի ազատության մեկ այլ կարևոր, սակայն անիրական երաշխիք է սահմանված «Զանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի 5 հոդվածով, ըստ որի լրատվություն իրականացնողները պարտավորված են բացահայտել տեղեկատվության աղբյուրները: Օրենքի 5 հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ նույն ժամանակ գործի առիթով լրագրողին չեն կարող պարտադրել բացահայտելու իր տեղեկությունների միակ քրեական գործի առիթով լրագրողին չեն կարող պարտադրել բացահայտելու իր տեղեկությունների աղբյուրը, եթե «հասարակական շահերի պաշտպանության մնացած բոլոր միջոցները: Այլ կերպ ասած՝ լրագրողը քրեական գործի առիթով կան շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունը» չգերակշռի «տեղեկատվության աղբյուրը չբացահայտելու հասարակական շահագրգռվածությանը», և գտնվի այդ շահերի պաշտպանության այլընտրանքային միջոց: Այս դրույթը խիստ դրական է և կարևոր, ինչը շեշտում է նաև Եվրոպական դատարանը՝ նշելով, որ «լրագրողական աղբյուրի պաշտպանությունը մամուլի ազատության ամենափոփոխական պայմաններից մեկն է»¹: Այդուհանդերձ, այս երաշխիքի սահմանում կրում է միայն հռչակագրային բնույթ, քանի որ այն հակասում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 86 հոդվածի 2-րդ մասին, որով տրվում է այն անձանց սպառնիչ ցանկը, որոնք որպես վկա չեն կարող կանչվել և հարցաքննվել: Զանգվածային լրատվություն իրականացնողն այդ ցանկում որևէ կերպ նշված չէ, և եթե օրենսդիրը նպատակ ունի իսկապես ամրագրել խոսքի ազատության նշված երաշխիքը, ապա դա պետք է արվի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան հոդվածում փոփոխություն կատարելով:

Հեռուստառադիոհաղորդումների ազատության երաշխիքներ են ամրագրված «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի² 4 հոդվածում, ըստ որի «երաշխավորվում է հեռուստառադիոհաղորդումների ազատ ընտրության, արտադրության ու տարածման իրավունքը և արգելվում է հեռուստառադիոհաղորդումների գրաքննությունը»: Բացի այդ, «սպառողներն իրավունք ունեն ազատ ընդունել հեռուստառադիոհաղորդումներ և լրացուցիչ տեղեկատվություն, այդ թվում՝ արբանյակային, կաբելային (լարային) ցանցերով, ամվճար կամ վճարովի, ինչպես ապակողմորոշ միջոցներով, այնպես էլ հեռուստառադիոհեռարձակման բաց ցանցերով»: Վերջապես, նույն հոդվածը պարտադրում է պետությանը անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծել և միջոցներ ձեռնարկել երկրի ամբողջ տարածքում հանրային հեռուստառադիոընկերության ծրագրերի ընդունման համար:

Արտահայտվելու ազատության իրավունքի սահմանափակումը

Խոսելով արտահայտվելու ազատության սահմանափակումների մասին՝ պետք է ևս մեկ անգամ նշվի, որ որևէ իրավունք անսահմանափակ չէ, և որ խոսքի ազատության երաշխավոր միջազգային աստիճաններն ընդունելի են համարում խոսքի ազատության իրավաչափ սահմանափակումները: Այդ էությունը, որ արտահայտվելու ազատության իրականացումը, այնուամենայնիվ, պարտավորություններ է պատասխանատվություն է սահմանում և կարող է կապված լինել ձևականությունների, պայմանների, սահմանափակումների կամ տուգանման պատժահրահանգների հետ: Այդ սահմանափակումները կարելի է արկել ըստ դրանց նպատակների:

1. Ազգային անվտանգության կամ տարածքային ամբողջականության պաշտպանությունը կամ տեղեկության իրապարակումների կանխումը

Եվրոպական դատարանը որդեգրել է այն սկզբունքը, որ պետություններն ունեն հայեցողության չափանիշ լայն շրջանակ, երբ խնդիրը վերաբերում է ազգային անվտանգությանը³: Կարևորելով ազգային անվտանգության խնդիրները պետության համար՝ Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ պետական շահի ցանկացած բացահայտում կարող է վտանգավոր լինել ազգային անվտանգության համար, և դա պատճառով դատարանը պետություններին հայեցողության լայն շրջանակ է թողնում այս խնդիրներում համար: Եվրոպական դատարանը պետություններին իրավունք է տալիս պետական ծառայողների համար սահմանել առանձնահատուկ պարտականություն և պատասխանատվություն պետական ծառայության պաշտպանության համար⁴:

Եվրոպական դատարանի Հանրապետության օրենսդրությունը պետական գաղտնիքի իրապարակման պատասխանատվություն է սահմանում միայն այն անձի համար, ով պետական գաղտնիքի հետ ծանոթանալու իրավունք ունի, և ում դա վստահված է եղել կամ հայտնի է դարձել ծառայության բերմամբ: Այլ անձանց,

¹ ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 27 մարտի 1996:

² ՀՀ օրենք, Սահմանադրություն, N 27 (125), 18, նոյեմբերի 2000թ.:

³ ընդդեմ Ֆրանսիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 16 դեկտեմբերի 1992,

⁴ ընդդեմ Ֆրանսիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 16 դեկտեմբերի 1992,

այդ թվում լրագրողների համար պատասխանատվություն կարող է սահմանվել միայն այն դեպքերում, երբ հրապարակումն ունի պետական դավաճանության հատկանիշներ¹:

Ավելին, Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ գաղտնի տեղեկության հրապարակումն այնպիսի աշխատանք է, որը կարող է պատասխանատվության հիմք լինել նույն տեղեկության հետագա հրապարակման լրագրող և չի կարող պատասխանատվության հիմք լինել նույն տեղեկության հետագա հրապարակման լրագրողի կողմից²: Բացի այդ, արտահայտվելու ազատության սահմանափակման միջոցները պետք է լինեն համապատասխան խոսքի կոդից որոշ դեպքերում հնչող քննադատությունը կամ բացահայտումը պատժելիս³: Եվ հաշվի առնվեն այդ հրապարակումների շարժառիթները, ինչպես նաև այն անձանց շրջանակը, ում ված է եղել բացահայտումը⁴:

2. Անկարգությունների կամ հանցագործությունների կանխումը

Անկարգությունների կանխման նպատակով արտահայտվելու ազատության սահմանափակման մար Եվրոպական դատարանը նախառաջ անհրաժեշտ է համարում որոշակի լարված քաղաքական վիճակի առկայությունը: Դրա հետ մեկտեղ այդ նպատակով սահմանափակում չի կարող կիրառվել հրապարակումը բռնության կամ անկարգությունների ուղղակի կոչեր չի պարունակել կամ հրապարակումն ինքնին տեղի է ունեցել խաղաղ երթի ժամանակ, որը չի ավարտվել անկարգություններով կամ խռովություններով⁵: Գործադիր իշխանության քննադատությունը չի կարող մեկնաբանվել որպես անկարգությունների հրահրում: ՀՀ օրենսդրությամբ արգելվում է պետական իշխանությունը բռնությամբ զավթել Վայաստանի Հանրապետության սահմանադրական կարգը բռնությամբ փոփոխելուն ուղղված հրապարակային կոչերը, պատերազմ քարոզելը, քրեորեն պատժելի կամ գործող օրենսդրությամբ արգելված գործողությունների կոչեր տարածելը, բռնության եւ դաժանության պաշտամունք, մարդկային արժանատիությունը նսեմացնող եւ անչափաիասների դաստիարակության վրա բացասական ազդեցություն ունեցող հաղորդումներ հեռարձակումը⁶:

Չնայած արտահայտվելու բոլոր տեսակները, ներառյալ ռասիստական և այլ ատելություն սերմանալու արտահայտությունները, ընդգրկված են 10 հոդվածի առաջին պարբերության պաշտպանության ներքո աշխատանքները պետությունների համար անվիճելիորեն ավելի հեշտ է ռասիստական և այլ ատելություն սերմանող արտահայտությունների սահմանափակման արդարացումը, քանի որ դրանք կարող են հանգեցնել անկարգությունների ու հանցագործությունների և կարող են սպառնալ հասարակության փոքրամասնություն կազմող խմբերի անվտանգությանը: Այնուամենայնիվ, խնդիրն այլ մոտեցման է պոժանի, եր ատելություն պարունակող հրապարակումը լրատվության նպատակ ունի կամ լուսաբանում է հասարակությունում առկա բանավեճը⁷: Ի հավելումն, Եվրոպական դատարանը նշում է, որ զանգվածային լրատվության միջոցները հատուկ պարտականություն և պատասխանատվություն պետք է ստանձնեն սուր կոնֆլիկտային իրավիճակներում, երբ նրանք կարող են դառնալ ատելություն և բռնություն սերմանող մեքենա: Նույն կերպ ՀՀ օրենսդրությունն արգելում է ազգային, ռասայական կամ կրոնական թշնաման կամ երկպառակություններ հարուցելը, ինչպես նաև ռասայական գերազանցությանը կամ ազգային աշխատանքները նվաստացնելուն ուղղված գործողությունները և առավել խիստ պատիժ սահմանում այն դեպքերում, երբ դրանք կատարվել են հրապարակայնորեն կամ լրատվության միջոցներ օգտագործելով կամ բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով⁸:

Անկարգությունների կանխմանն են ուղղված նաև այն սահմանափակումները, որոնք նախատեսված են զինժառանգների համար, մասնավորապես այն դեպքերը երբ արտահայտվելու ազատությունը կարող է խախտել զինվորական կարգապահությունը: Նման դեպքերում Եվրոպական դատարանը իրավաչափ ճանաչում արտահայտվելու ազատության սահմանափակումը՝ հաշվի առնելով, որ «անկարգություններ հասկացությունը չի վերաբերում միայն հասարակական կարգին, այլև ընդգրկում է կարգուկանոնը որոշակի սոցիալական խմբերում և հատվածներում⁹: Այդուհանդերձ, դատարանը մեկ այլ գործով¹⁰ շեշտել է, որ զինված ուժերում արտահայտվելու ազատության սահմանափակումը բացարձակ չէ, քանի որ երբ տվյալ դեպքերում և գաղափարներն արտահայտվել են բանավեճի շրջանակում՝ առաջարկելով բարեփոխումներ կամ խրախուսելով շահագրգիռ անձանց իրավական ընթացակարգերին համապատասխան օր

¹ ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 306 հոդված:

² Օրգերվերը, Գարդիանը և Սանդի Թայմզն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 26 նոյեմբերի 1991, շարք A, N 216 և 217:

³ Գրիգորիանոն ընդդեմ Հունաստանի, 25 փետրվարի 1997:

⁴ Պիերնոն ընդդեմ Ֆրանսիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 23 ապրիլի, 1995, շարք A, N 31:

⁵ ՀՀ քրեական օրենսգիրք 301 հոդված, «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 24 (բ):

⁶ Ջերսիլոն ընդդեմ Դանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 23 սեպտեմբերի, 1994, շարք A, N 29:

⁷ ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 226 հոդված, «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 24 (բ):

⁸ Էնգելն ու մյուսներն ընդդեմ Նիդերլանդների, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 8 հունիսի, 197 շարք A, N 22:

⁹ Գուբին և մյուսներն ընդդեմ Գերմանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 19 դեկտեմբերի, 199 շարք A, N 302:

բողոքներ բերել, ապա նման դեպքերում ժողովրդավարական պետության բանակը պետք է լինի հանդուրժող: ՀՀ օրենսդրությունն այս խնդիրների վերաբերյալ որևէ հատուկ կարգավորում չի նախատեսում:

Հանրության առողջությունը կամ բարքերը պաշտպանելը

Համաթիվ գործերով եվրոպական դատարանը քննել է անպարկեշտ հրապարակումների վերաբերյալ մամուլականության և տվել է պետություններին այս խնդիրներով հայեցողության լայն շրջանակ: Ներքին ուժերի հիմքում ընկած է այն տեսակետը, որ անդամ պետություններում գոյություն ունեցող կարգի պահպանության միացյալ ըմբռնում և այդ իսկ պատճառով տեղական դատարաններն առավել քան որոշել կոնկրետ գործով հասարակության բարոյական պահանջները և դրանց համապատասխան ահաբեկչության սահմանափակումների շրջանակը: Դատարանը թույլատրել է արտահայտվելու պետության սահմանափակումն այն գործերով, երբ անպարկեշտ բնույթի հրապարակումներն ուղղված են հանցանքների¹ կամ մատչելի են եղել նրանց համար և հասարակությանն ընդհանուր առմամբ՝ աստիճանաբար սահմանափակման (մուտքի վճարի կամ տարիքային, արգելքի)²:

Աստիճանաբար այս առումով արգելվում է պոռնկագրական նյութեր կամ առարկաներ, այդ թվում՝ հրատարակություններ, կինոյի եւ տեսաֆիլմերի նյութեր, պատկերներ կամ պոռնկագրական առարկաներ ապօրինի տարածելը, գովազդելը, իրացնելը, ինչպես նաեւ այդ նպատակով օգտագործելը: Մասնավորապես արգելվում է պոռնկագրության տարածումը հեռուստա-ռադիոհաղորդումներով, իսկ էրոտիկ բնույթի հեռուստառադիոհաղորդումները կարող են եթեր հեռարձակվել ժամը 22:00³: Առավել ծանր պատիժ է նախատեսված պոռնկագրական բնույթի առարկաների ստեղծման և ցրտափսիսների մասնակցություն հարկադրելու, ինչպես նաեւ համակարգչային համակարգի մանկական պոռնոգրաֆիայի ներկայացման համար⁴: Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ ՀՀ օրենսդրությամբ որևէ կերպ տարբերակված չեն էրոտիկ և պոռնկագրական նյութերը և նրանց հստակ սահմանումը:

Եւս բարոյականության և պարկեշտության դեպքում, այնպես էլ կրոնի և հավատքի առումով եվրոպական դատարանը ըմբռնում: Այդ իսկ պատճառով արտահայտվելու ազատության սահմանափակումների շրջանակների սահմանումը թողնված է պետությունների հայեցողությանն այն դեպքերում, երբ պետությունները և գաղափարները վիրավորում են հասարակության որոշ խմբերի կրոնական արժեքները: Նման հրապարակումները թույլատրելի լինելու համար չպետք է լայնորեն գովազդվեն, և հրապարակումները հասարակական բանավեճում պետք է ավելի ծանրակշիռ լինի, քան կրոնապաշտպանների զգացմունքները վիրավորելու անթույլատրելիությունը⁵: Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ կարգավորվումներ չի նախատեսում այս խնդիրների վերաբերյալ:

Այլոց իրավունքների կամ հեղինակության պաշտպանությունը

Եվրոպական դատարանը կամ հեղինակությունը պաշտպանելու նպատակով պետությունները նախևառաջ պետք է զբաղարտությունը և վիրավորանքն արգելող նորմեր, ինչը միանգամայն ընդունելի է այն դատարանի տեսանկյունից: Այսպես, ՀՀ օրենսդրությունն արգելում է զբաղարտությունը, այնպես էլ պատիվը ու արժանապատվությունը նվաստացնող կամ բարի համբավն արատավորող ակնհայտ տեղեկություններ տարածելը: ՀՀ քրեական օրենսգրքով զանգվածային լրատվության միջոցներով սահմանված միակ առանձնահատկությունն այն է, որ զանգվածային լրատվության միջոցով տեղեկություն կամ վիրավորանք տարածելը նախատեսվում է ավելի ծանր պատիվ⁶: Անձի պատիվն ու արժանապատվությունը պաշտպանում են նաև քաղաքացիաիրավական նորմերը՝ սահմանելով, որ «քաղաքացիական իրավունք ունի դատարանով պահանջել հերքելու իր պատիվը, արժանապատվությունը կամ համբավը արատավորող տեղեկությունները, եթե նման տեղեկություններ տարածած անձը չապացուցի, որ դրանք համապատասխանում են իրականությանը: Դաժնյալ որոշակի տարբերակում է սահմանված զանգվածային լրատվության միջոցներով նման արարք կատարելու դեպքում: Մասնավորապես, քաղաքացիական պատիվը, արժանապատվությունը և համբավը արատավորող տեղեկությունները տարածվել են զանգվածային լրատվության միջոցներով, ապա դրանք պետք է հերքվեն զանգվածային լրատվության միջոցներով⁷: Միևնույն ժամանակ եվրոպական դատարանը թույլատրում է մասնավորապես մասին մույնիսկ այնպիսի տեղեկությունների և գաղափարների տարածումը, որոնք ճշմար

¹ Մեծ ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 7 դեկտեմբերի, 1976, 124:

² Մյունխեն ընդդեմ Գերմանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 19 դեկտեմբերի, 1994, 302:

³ Հանրության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենք, 24 հոդված:

⁴ ՀՀ օրենսգրքի, 263 հոդված:

⁵ Մեծ ընդդեմ Ինստիտուտն ընդդեմ Ավստրիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 20 դեկտեմբերի, 1991, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000:

⁶ ՀՀ օրենսգրքի, 135 հոդված:

⁷ Քաղաքացիական օրենսգրքի 19 հոդված, ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր թիվ 17, 10 օգոստոսի, 1998թ.:

րիտ չեն և վնասում են նրանց հեղինակությանը, եթե դրանք հասարակական հետաքրքրություն են ներկայացնում և երբ հրապարակումը հետապնդում է արդար նպատակ և հիմնված է պաշտոնական հաղորդագրության վրա, որի հավաստիությունը խելամտության սահմաններում կասկածներ չի հարուցում¹: Կարևոր է նաև նման դեպքերում հաշվի առնել հրապարակումների նպատակը և հեղինակի մտադրությունները²:

ՀՀ օրենսդրությամբ արգելվում է նաև վիրավորանքը, այսինքն՝ ուրիշի պատիվն ու արժանապատվությունն անպարկեշտ ստորացնելը³: Եվրոպական կոնվենցիայի 10 հոդվածով ամրագրված արտահայտվելու ազատությունը վերաբերում է ոչ միայն այն տեղեկություններին և գաղափարներին, որոնք ընդունվում դրականորեն և անտարբերությամբ կամ էլ որևէ մեկին չեն անհանգստացնում, այլև այն տեղեկություններին և գաղափարներին, որոնք «վիրավորում են, ցնցում և անհանգստացնում են պետության կամ հասարակության որևէ հատվածին»⁴: Լրագրողական ազատությունը ներառում է նաև որոշակի առօրինակի չափազանցություններ և սադրիչ բնույթի արտահայտություններ օգտագործելու թույլատրելիություն: Ոչ ազգային դատարանները և ոչ էլ Եվրոպական դատարան չպետք է թելադրեն լրագրողներին, քանի որ ինչպիսի լրագրողական հնարքներ օգտագործեն վերջիններս իրենց մասնագիտական գործունեության ընթացքում: Եվրոպական կոնվենցիան պաշտպանում է ոչ միայն արտահայտվող գաղափարների և տեղեկությունների բովանդակությունը, այլև դրանց մատուցման ձևը⁵: Ըստ Եվրոպական դատարանի, ընդունելի քննադատության սահմանները քաղաքական գործիչների պարագայում շատ ավելի լայն է, քան մասնավոր անձանց դեպքում⁶: «Քաղաքական գործիչն անշուշտ նույնպես իր հեղինակության պաշտպանության իրավունք ունի, նույնիսկ երբ նա իր մասնավոր գործերով չի զբաղված, սակայն այդ պաշտպանության սահմանները պետք է դիտարկվեն քաղաքական խնդիրների բաց քննարկման անհրաժեշտության տեսանկյունից»⁷: Մինչդեռ ՀՀ քրեական օրենսդրությունը իշխանության ներկայացուցչին հրապարակապես վիրավորելը՝ կապված նրա կողմից իր ծառայողական պարտականությունները կատարելու հետ դիտվում է որպես հանցագործության առանձին տեսակ և նախատեսում առավել ծանր պատիժ⁸: «Իշխանության ներկայացուցիչ» հասկացությունը լայն մեկնաբանելիս, երբ քաղաքական պաշտոնյաները նույն պես ներառվում են հատուկ պաշտպանվող անձանց շրջանակում, առաջ է գալիս որոշակի հակասություն: ՀՀ օրենսդրության և Եվրոպական դատարանի որոշումների միջև:

Այլոց իրավունքների պաշտպանության տակ հասկացվում է նաև Եվրոպական կոնվենցիայի 8 հոդվածով պաշտպանվող մասնավոր կյանքի իրավունքի պաշտպանությունը: Այս առումով պետությունը որոշակի պարտավորություն է կրում կանխելու մասնավոր անձանց կյանքի վերաբերյալ առանց անհրաժեշտության կամ հանրային շահագրգռվածությամբ հրապարակումները: Այդ պարտավորությունը կատարվում են միտված ՀՀ օրենսդրությամբ ամրագրված արտահայտվելու ազատության մի շարք սահմանված կոնվենցիաները: Մասնավորապես, արգելվում է մարդու անձնական կամ ընտանեկան գաղտնիք համարվող տեղեկությունները հրապարակային ելույթներով, հրապարակայնորեն ցուցադրվող ստեղծագործություններով կամ լրատվության միջոցներով տարածելը, որդեգրման գաղտնիքը որդեգրողի կամքին հակառակ չափադիտական կամ այլ ստոր դրդումներով հրապարակելը, անձի հիվանդության կամ բժշկական ստուգման արդյունքների մասին տեղեկություններ հրապարակելը⁹: Եվրոպական դատարանն այս կապակցությամբ նշում է, որ նույնիսկ հասարակական գործիչները մասնավոր կյանքի իրավունք ունեն և քանի որ որոշ դեպքերում նրանց մասնավոր կյանքի որոշ հատվածների բացահայտումը չունի հասարակական որոշակի նշանակություն, պետությունը կարող է պաշտպանել նրանց՝ իրենց անձնական կյանքի նկատմամբ ունեցած զրկություններից¹⁰:

5. Արդարադատության հեղինակության ու անաչառության ապահովումը

Եվրոպական կոնվենցիայի 10 հոդվածի 2-րդ մասը հստակորեն իրավաչափ է համարում արդարադատության հեղինակությանն ու անաչառությանը նպատակաուղղված սահմանափակումները: Եվրոպական դատարանը իր մի շարք որոշումներով անդարադառնում է արդարադատության պաշտպանության խնդիր:

¹ Բլադետ Թրոմսոն և Սթենսասսն ընդդեմ Նորվեգիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 20 մայիսի 1999:

² Թորգերսոնն ընդդեմ Իսլանդիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 25 հունիսի, 1992, շարք A, N 236 և 239:

³ ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 136 հոդված:

⁴ Դը Դայեսը և Գիջսելսն ընդդեմ Բելգիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 24 փետրվարի, 1997:

⁵ Ջերսիլոն ընդդեմ Դանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 23 սեպտեմբերի, 1994, շարք A, N 23:

⁶ Մյուլլերը և մյուսներն ընդդեմ Շվեյցարիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 24 մայիսի 1988, շարք A, N 133:

⁷ Օբերշլիկն ընդդեմ Ավստրիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 23 մայիսի, 1991:

⁸ ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 318 հոդված:

⁹ Նույն տեղում, 144, 145, 169 հոդվածներ:

¹⁰ Թամերն ընդդեմ Եստոնիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 6 փետրվարի, 2001:

Դատարանը մասնավորապես նշում է, որ հանրության վստահությունը դատական համակարգի նկատմամբ պահպանելու նպատակով անհրաժեշտ է դատավորներին և դատարաններին պաշտպանել իրենց անկախության, օգնության և շեղող» հարձակումներից: ՀՀ օրենսդրությունը հատուկ պաշտպանություն է տալիս դատարանի, դատավորի, դատախազի և քննիչի համար՝ մի դեպքում արգելելով դատարանում և դատավորի, դատախազի, քննիչի հանդեպ ցեղասպանական գործողությունները, որը դրսևորվել է պաշտոնական լիազորությունների իրականացման առնչությամբ դատավորին վիրավորելով, մյուս դեպքում պատիժ նախատեսելով դատավորի, դատախազի, քննիչի, հետաքննություն կատարող անձին կամ դատական ակտերի հախճաղի կատարող իրենց իրավասության տակ գտնվող գործի առնչությամբ զրպարտելու համար²: Հրապարակված դատավորների և դատաքննությունների մասին կարող են լինել ընդունելի 10 հոդվածի տեսանկյունից հրապարակումները հիմնված են խոր ուսումնասիրությունների վրա և հանրային հետաքրքրություններ կապում իրենց հետ: Դատարանը կարող է անհրաժեշտ դեպքերում օգտագործել իրենց իրավասությունները՝ արգելադրելով հրապարակումները, ինչպես նաև դատարանների իրենց հիմնական՝ արդարադատություն իրականացնելու գործառույթի պատշաճ կատարման նկատմամբ հանրային վերահսկողության համար:

Դատարանի պաշտպանության նպատակով արտահայտվելու ազատության սահմանափակումները որոշ դեպքերում պայմանավորված են այն հանգամանքով, որ պետություններն իրենց օրենսդրական փորձում են արգելել լրատվամիջոցներին «գործը դատել» դատարանից առաջ և կամ էլ ազդել դատական կարծիքի (հաճախ նաև դատարանի) վրա մինչև վճռի կայացումը: Այս կապակցությամբ հանրային դատարանը գտնում է, որ պետությունները չեն կարող բացարձակ կոշտ ու միանշանակ մոտեցում որդեգրել և պետք է դարձյալ հաշվի առնեն հասարակական պահանջը յուրաքանչյուր գործով³: Դատարանը հանրային վերահսկողության մասին կարգավորումից:

Դատարանը արդարադատության պաշտպանության նպատակով սահմանափակումներն ուղղված են դատաքննության գաղտնիության պաշտպանությանը: Օրինակ, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 342 հոդվածում նշվում է, որ առանց դատախազի, քննիչի կամ հետաքննություն կատարող անձի թույլտվության չեն կարող անհրաժեշտ դեպքերում կամ հետաքննության կամ հետաքննության տվյալները հրապարակել: Սակայն այս դեպքում ևս պետք է բացահայտող հրապարակումների արգելքը չպետք է բացարձակ լինի, քանի որ Եվրոպական դատարանը նշում է, որ հետաքննական գաղտնիք հանդիսացող տեղեկությունները երկրորդ անգամ հրապարակված անձը պատասխանատվության ենթակա չէ, քանի որ այդ տեղեկությունները, մեկ անգամ հրապարակվելով, դադարում են լինել գաղտնի և հետևաբար չեն կարող այլևս արժանանալ հատուկ պաշտպանության⁴:

6. Հեռարձակման լիցենզավորումը

Հեռարձակումը ենթակա է առավել խիստ կարգավորման, քան գրավոր խոսքը, քանի որ 10 հոդվածում նշվում է տալիս լիցենզավորել հեռուստառադիոհաղորդումների հեռարձակումը և կինեմատոգրաֆիկական ֆիլմերի հեռարձակումները գործունեությունը: Տեսաձայնային լրատվամիջոցներն ունեն առավելագույն լիազորություն հասարակության վրա⁵: 10 հոդվածի առաջին պարբերության երրորդ նախադասության մեջ նշվում է, որ պետք է պետությունները լիցենզավորման համակարգի միջոցով հնարավորություն ունենան կազմակերպել հեռարձակումը, մասնավորապես դրա տեխնիկական ասպեկտներն, իրենց տալիս լիցենզիա: Դա կարող է միջամտության տեղիք տալ, որը չենք անվերջ երկրորդ պարբերությունում ամփոփված իրավաչափ նպատակների շրջանակում, այնուամենայնիվ իրավաչափ կարող է ճանաչվել առանց պարբերության երրորդ նախադասության: Լիցենզավորման նպատակները բազմաթիվ կարող են լինել՝ բայց ամեն դեպքում անհրաժեշտ է ապահովել 10 հոդվածով պաշտպանվող իրավունքները: Պետությունն այդ իսկ պատճառով Եվրոպական դատարանի կողմից ճանաչվում է բազմակարծության երաշխավոր և իր կարգավորումներով չպետք է խոչընդոտի անձի տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը⁶: Լիցենզավորման պայմանավորված սահմանափակումները նույնպես պետք է դիտարկվեն 10 հոդվածի երրորդ պարբերության սահմանված չափանիշների տեսանկյունից՝ «սահմանված է օրենքով», «անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում», «ունի իրավաչափ նպատակ»: Դատարանը դեռևս

² Ընդգնան ընդդեմ Ավստրիայի, 9 փետրվարի 1986, շարք A, N 103, Բարֆորդն ընդդեմ Դանիայի, 22 փետրվարի 1989, շարք A, N 149, Դո Հայնսը և Գիլստեյն ընդդեմ Բելգիայի, 24 փետրվարի, 1997, Պրագերն ու Օբերշլինն ընդդեմ Բելգիայի, 26 ապրիլի 1995, շարք A, N 313:

³ Քրեական օրենսգրքի, 343, 344 հոդվածներ:

⁴ Ընդդեմ Թայվան ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 26 ապրիլի 1979, շարք A, N 30:

⁵ Ընդդեմ Շվեյցարիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 22 մայիսի, 1990, շարք A, N 177:

⁶ Ընդդեմ ընդդեմ Դանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 23 սեպտեմբերի, 1994, շարք A, N 298:

⁷ Ընդդեմ Թայվան ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 24 նոյեմբերի, 1993, շարք A, N 276 և Սուրբոնի ընդդեմ Շվեյցարիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 22 մայիսի, 1990, շարք A, N 178:

առավել մանրամասն սկզբունքներ չի սահմանել այս բնագավառում, բայց սա անշուշտ մի ոլորտ է, որտեղ սպասվում է եվրոպական նախադեպային իրավունքի հետագա զարգացում:

Հայաստանի Հանրապետությունում գործում է հեռուստառադիոհաղորդումների լիցենզավորում, սակայն կինեմատոգրաֆիական ձեռնարկությունները գործում են ազատ, առանց արտոնագրման: Լիցենզիան միակ օրինական հիմքն է, որը թույլ է տալիս իրականացնել հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրություն և հեռարձակում: Հեռարձակման և արտադրության լիցենզիան տրվում է մրցութային կարգով: Արտոնագրատիրոջ ընտրության ժամանակ հաշվի է առնվում սեփական արտադրության հաղորդումների գերակայությունը, հայրենական արտադրության հաղորդումների գերակայությունը, դիմողի տեխնիկական եւ ֆինանսական հմարավորությունները, աշխատակազմի մասնագիտական պատրաստվածությունը: Լիցենզիան կարող է չեղյալ հայտարարվել, եթե խախտվել են լիցենզիայի պայմանները կամ հեռուստառադիոընկերության գործունեությունը վտանգ է սպառնում մարդկանց առողջությանը կամ օրենքով սահմանված այլ դեպքերում¹:

Այսօր Հայաստանի Հանրապետությունում եվրոպական կոնվենցիայի 10 հոդվածով նախատեսված իրավունքի պաշտպանությամբ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան ներկայացված միակ դեմունը վերաբերում է լիցենզավորման կապակցությամբ իրավասու պետական մարմնի՝ Հեռուստատեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի կողմից ազատ հաճախությունների համար անցկացված մրցույթների ընթացքում ընդունված որոշումներին: Այդ որոշումները բողոքարկվեցին Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական դատարան և վճռաբեկ դատարան «Մելտեքս» ընկերության կողմից, որի հեռարձակումը 37-րդ կապուղով դադարեցվեց 2002թ. ապրիլի 2-ին, այդ կապուղու համար անցկացված մրցույթի հետևանքով: «Մելտեքս» ընկերության դիմումը եվրոպական դատարան դեռևս ընդունելիության փուլում է: Այդ դիմումի առնչությամբ եվրոպական դատարանի որոշումը կարող է էապես ազդել ինչպես ՀՀ օրենսդրության, այնպես էլ եվրոպական դատարանի համապատասխան նախադեպի հետագա զարգացման վրա:

¹ «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենք, 47, 50, 55. հոդվածներ:

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

*Իրավաբանական ֆակուլտետի
գիտական հետազոտությունների կենտրոն*

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Գիտական աշխատությունների միջբուհական ժողովածու

№ 4

ԵՐԵՎԱՆ 2001

ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՀԵՌԱՐՉԱԿՈՒՄԸ ԵՎ ԴՐԱ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ

Եվրոպական գրեթե բոլոր երկրներում այժմ թույլատրվում է մասնավոր հեռարձակումը: Մասնավոր առևտրային հեռարձակման տարածմանը հայտնի չափով նպաստել են տեխնիկական նվաճումները, հատկապես՝ մալուխային ցանցերի հիմնումն ու արբանյակային հեռուստատեսության զարգացումը: Հանրային և մասնավոր հեռարձակողներն ընդհանրապես դիտվում են որպես մրցակիցներ և նրանք գործում են կարգավորվող շուկայում: Սակայն, գոյություն ունի նաև մեկ այլ հայեցակետ՝ ըստ որի հանրային և մասնավոր հեռարձակողները դիտարկվում են ավելի շուտ որպես փոփոխություն, այլ ոչ թե՝ մրցակցող¹:

Եվրոպական երկրներում հանրային և մասնավոր հեռարձակման հարաբերությունները գործառնականում շարունակում են մնալ բավականին բարդ: Որոշ չափով նրանք մրցակցում են զանգվածային լսարանը գրավելու համար, պահպանելով իրենց դերերի որոշակի հայեցակարգային տարբերություններ: Մալուխային և արբանյակային մասնավոր հեռուստատեսության հետագա առաջընթացն անհամաձայն չէ, որ կփոփոխի այս իրավիճակը: Սակայն, կարող է տեղի ունենալ հանրային հեռարձակման համակարգի ֆինանսական աջակցության կտրուկ փոփոխություն, ինչը կստիպի նրան մրցել իր մասնավոր մրցակիցների հետ՝ առանց հաշվի նստելու իր գործառնականության յուրահատկությունները:

«Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 7 հոդվածը սահմանում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում հեռուստառադիոհաղորդումների պատրաստումը և հեռարձակումն իրականացվում է արտոնագրի (լիցենզիայի) հիման վրա: Օրենքով նախատեսված արտոնագրումն արտոնատերը հայտնում է այն սահմանափակման և պետության միջամտության մեջ, որը թույլ են տալիս միջազգային իրավունքը, ինչպես նաև ՀՀ Սահմանադրությունը:

Օրենքն իր հիմնական հասկացությունների թվում պարզաբանում է «հեռուստառադիոհեռարձակման արտոնագիր (լիցենզիա)» հասկացությունը: Հեռուստառադիոհեռարձակման արտոնագիրը գրավոր թույլտվություն է, որն իրավունք է տալիս օգտվել որոշակի եթերային հաճախականությունից, կաբելային (լարային) ցանցից՝ հեռուստառադիոհաղորդումներ արտադրելու և (կամ) հեռարձակելու նպատակով: Արտոնագիրը միակ օրինական հիմքն է, որը թույլ է տալիս իրականացնել հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրություն, օգտվել որոշակի հաճախականությունից, կաբելային (լարային) ցանցից՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում հեռուստառադիոհաղորդումների փոխանցման նպատակով:

Հատկացվող արտոնագրերը երեքն են՝ 1) հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրության, 2) հեռարձակման, 3) արտադրության և հեռարձակման: Երեք տեսակի արտոնագրերի հատկացման համար էլ սահմանված է դրանք տրամադրելու տարբեր կարգ: Այսպես, հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրության արտոնագիրը հավակնորդներին հատկացվում է առանց մրցույթի՝ Հեռուստատեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի սահմանած կարգին համապատասխան: Մինչդեռ հեռարձակման կամ հեռարձակման և արտադրության արտոնագիրը տրվում է մրցութային և (կամ) աճուրդային կարգով՝ հաճախականությունների ցանկին համապատասխան:

Լիցենզիայի երեք տեսակների սահմանումը և պահպանումը մեր օրենսդրության մեջ, կարծում ենք, չի նպաստի մասնավոր հեռուստառադիոհեռարձակման կայացմանն ու զարգացմանը, քանի որ արտադրության լիցենզավորումը միայն լրացուցիչ խոչընդոտ կարող է հանդիսանալ մարդու՝ տեղեկատվություն ստեղծելու, կուտակելու և տարածելու սահմանադրական իրավունքի իրականացման համար: Կարծում ենք, ճիշտ կլինե՞ր Օրենքից հանել լիցենզավորման երեք տեսակներից երկուսը և թողնել միայն հեռուստառադիոհաղորդումների հեռարձակման լիցենզիան: Այդ կապակցությամբ, առաջարկում ենք Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին օրենքի 47 հոդվածի երկրորդ մասից հանել «ա» և «գ» կետերը, իսկ 3 հոդվածի 6-րդ մասը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Հեռուստառադիոհեռարձակման արտոնագիր (լիցենզիա)՝ գրավոր թույլտվություն, որն իրավունք է տալիս օգտվել որոշակի եթերային հաճախականությունից, կաբելային (լարային) ցանցից և իրականացնել որոշակի ծրագրային քաղաքականություն, սեփական արտադրության կամ այլ անձանց կողմից արտադրված հեռուստառադիոհաղորդումներ հեռարձակելու նպատակով»:

Նշված փոփոխություններին օրենքի այլ դրույթները համապատասխանեցնելու նպատակով անհրաժեշտ է օրենքի ողջ տեքստում «արտադրություն և (կամ) հեռարձակում» բառակապակցությունը փոխարինել «հեռարձակում» բառով:

Սույն աշխատությունում քննարկվող իրավական բոլոր համակարգերում հեռարձակման լիցենզիան տրվում է հեռարձակման գործունեությունը կարգավորող իշխանության մարմինների կողմից: Այն սովորաբար, լիցենզավորման և ծրագրերի չափորոշիչների ու թույլտվության պայմաններին գոր-

¹ Տես Չորրորդ հեռուստատեսության գործով Գերմանիայի Սահմանադրական դատարանի թիվ 73, 1986թ., ինչպես նաև Իտալիայի սահմանադրական դատարանի թիվ 826/1988 որոշումների դրույթները 3893,3934:

ան համապատասխանության վերահսկողության ու կարգավորման գործառնությունները
իդ անկախ մարմին է: Յուրօրինակ է դրությունն Իտալիայում, ուր լիցենզիան տրվում է Փոս-
տհաղորդակցության նախարարի կողմից, մինչդեռ, հեռարձակողների պարտականություն-
տարման վերահսկողությունն առավելապես ճեռարձակման և հրատարակչության երաշխա-
irante per la radiodiffusione e l'editoria) պարտականությունն է¹:

Են կանոն, իշխանության այս մարմիններն օգտվում են բավականին լայն ազատությունից՝
վորման վերաբերյալ որոշումների ընդունման, ինչպես նաև ծրագրերի չափորոշիչների ձևա-
ն և հարկադիր կատարման հարցերում: Դրանք կարող են նաև ունենալ որոշակի լիազորութ-
զանգ վածային լրատվության միջոցների բազմակարծության ապահովման շահերից ելնելով՝
մաշնորհային կանոնների գործադրման ոլորտում, թեև դրանք հաճախ կարող են կիսվել իշ-
յան այլ մարմինների հետ: Օրինակ, Անգլիայում ITC-ից պահանջվում է «երաշխավորել ար-
արդյունավետ մրցակցություն» մասնավոր հեռարձակման ծառայությունների ապահովման
մ, սակայն, Արդար առևտրի և մեմաշնորհների ու միաձուլման հանձնաժողովի գլխավոր տնո-
լետը է որոշի, թե արդյոք ցանցերի կազմակերպման միջոցները համապատասխանում են
յությունն ապահովող օրենսդրական պահանջներին²:

Իգլիայի ճեռարձակման անկախ իշխանությունը (IBA) յուրօրինակ էր նրանով, որ այն անկախ
տատեսության հաղորդման համար պատասխանատու մարմին էր, որն օժտված էր հաղոր-
րն ինքնուրույնաբար պատրաստելու լրացուցիչ լիազորությամբ: Այն ուներ նաև հաղորդում-
ախնական դիտման և ընկերությունների ծրագրերի վերահսկման լիազորություններ³: Ի տար-
յուն դրա, 1990թ. ճեռարձակման ակտի համաձայն հիմնադրված ITC-ն օժտված էր միայն վե-
րողական լիազորություններով, թեև դրանք տարածվում էին ինչպես մալուխային և ամբողջ ար-
յկային հեռարձակման, այնպես էլ՝ վերցետնյա հեռարձակման միջոցով հաղորդվող ծրագրերի
Ֆրանսիայի Ռադիոհեռուստատեսության Բարձրագույն մարմինը (CSA) նույնպես առանձնա-
: նրանով, որ այն ունի վերահսկողական և մի շարք վարչական լիազորություններ ինչպես հան-
ն, այնպես էլ մասնավոր հեռարձակման նկատմամբ: Դրա վերահսկողական լիազորությունները
ավելի ընդարձակ են մասնավոր սեկտորում, ուր այն որոշում է լիցենզառուների հետ կնքվող
անագրերի պայմանները: Նշված պայմաններով են սահմանվում ծրագրերի չափորոշիչները և
սզդի տեղադրման ու հովանավորման սահմանները՝ օրենքով նախատեսված շրջանակներում
Յ թ. փոփոխություններով⁴: Իտալական Երաշխավորը նույնպես օժտված է վերահսկողության և
շաղրման լիազորություններով ինչպես համրային, այնպես էլ մասնավոր հեռարձակման նկատ-
ր, թեև դրանք համեմատաբար փոքր են CSA-ի՝ լիցենզավորման և կարգապահական ընդարձակ
ծառնություններից: Իսկ RAI-ի նկատմամբ նրա լիազորությունները կիսվում են հորհրդարանա-
հանձնաժողովի հետ, և նոր օրենքում ոչինչ չի ասվում դրանց հարաբերակցության մասին⁵:

«Ջեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 37 հոդվածը հստակ սահմանում է այս ո-
տում ՀՀ պետական իշխանության մարմնի կարգավիճակն ու գործառնությունները: Ջեռուստատե-
թյան և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովը անկախ մարմին է՝ պետական հիմնարկի կարգավիճա-
: Դրա գործունեությունն առնչվում է միայն մասնավոր հեռուստառադիոընկերությունների արտո-
րման (լիցենզավորման) և վերահսկողության հետ, այսինքն՝ մինևնույն մարմինը լիցենզիա տրա-
դրելու միջոցով թույլատրում է համապատասխան գործունեության իրականացումը և վերահսկո-
թյուն է իրականացնում դրա նկատմամբ:

Եթե մասնավոր հեռարձակման կարգավորվող համակարգը պետք է անկախ լինի պետական վե-
հսկողությունից (ինչպես որ պահանջվում է հեռարձակման ազատության սկզբունքներով), ապա
ցենզավորող և կարգավորող մարմիններն էլ պետք է լինեն անկախ: Դա կարող է ուղղակիորեն
սահմանվել, ինչպես դա արվել է գերմանական որոշ Lander-ի օրենքներում⁶: ճեռարձակումը կարգա-
րող պետական մարմինների անկախությունը նախ և առաջ երաշխավորվում է դրանց կազմի և
ավորման վերաբերյալ կանոններով: Գոյություն ունեն զանազան մոդելներ: Տիպիկ կառույցը եմ-
ադում է դաշնության սուբյեկտի հեռարձակման հանձնաժողով (Landesrundfunksausschuss) և ավելի
ոքր տնօրինություն (Vorstand): Առաջինն ընդունում է առավել կարևոր որոշումներ՝ կապված
ույլտվությունների տրման և դրանք հետ վերցնելու, ինչպես նաև ծրագրերի՝ օրենսդրական չափո-
շիչներին համապատասխանության հետ, այն ինչ տնօրինությունն զբաղվում է ֆինանսական և ա-
որյա վարչական հարցերով: Դաշնության սուբյեկտների օրենքներով նախատեսվում են պատաս-
անատվության բաժանման համեմատաբար հստակ պայմաններ: Համեմատման տեսանկյունից ա-
ավելի հետաքրքրական է հանձնաժողովների ներկայացուցչական բնույթը: Նրանք հաճախ կազմ-
ած են լինում որոշակի կազմակերպություններից՝ ընտրված քառասուն կամ ավելի անդամներից⁷:

Անգլիայում և Ֆրանսիայում հեռարձակումը և դրա լիցենզավորումը կարգավորող մարմինները
ման ներկայացուցչականություն չունեն: Դա անխուսափելի է՝ հաշվի առնելով նրանց սակավաճա-
նությունը:

¹ Տես Իտալիայի 1990թ. Օգոստոսի 6-ի թիվ 223 օրենքը, հոդվածներ 6, 16:

² Տես Մեծ Բրիտանիայի 1990թ. հեռարձակման մասին օրենք, II Բաժին 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետ:

³ Տես Մեծ Բրիտանիայի 1981թ. Օրենքը ճեռարձակման մասին, II Բաժին, 3-րդ հոդված:

⁴ Տես Ֆրանսիայի 1986թ. Սեպտեմբերի 30-ի օրենքի 28 հոդվածում 1989թ. Հունվարի 17-ի օրենքով արված

փոփոխությունը:

⁵ Տես R. Esposito, The System of the Broadcasting in Italy. Milan, 1987. 334-345 էջերը:

⁶ Տես 1987թ. Մարտի 16-ի Լոեր Սաքսոնիի օրենքը, հոդված 27, ինչպես նաև 1987թ. օգոստոսի 2-ի Սաարլանդի օրենքը,

հոդված 53:

⁷ Տես 1987թ. Մարտի 16-ի Լոեր Սաքսոնիի օրենքը, հոդված 37, ինչպես նաև 1987թ. օգոստոսի 2-ի Սաարլանդի օրենքը,

հոդված 56:

մությունը: IBA-ը կազմված էր նախագահից, փոխնախագահից, և տասն այլ անդամներից, իսկ դրան փոխարինած ITC-ն իր կազմում պետք է ունենա նույն պաշտոնատար անձանց և ութ այլ անդամներ¹: CSA -ն նույնպես փոքր մարմին է՝ սակավ կարգավորիչ լիազորություններով: Այն ընդամենը բաղկացած է ինն անդամից: Սակայն դրա անկախությունը չի նախատեսվել Ֆրանսիայի Սահմանադրական դատարանի կողմից, որն այն զուգակցել է կառավարությունից ստացվող ամենամյա ֆինանսավորմամբ: CSA -ն իրավասու էր ինքնուրույնաբար կազմել իր ֆինանսավորման վերաբերյալ ձևական առաջարկություններ և դա բավարար էր Մարդու իրավունքների հռչակագրի 2 հոդվածով երաշխավորված խոսքի ազատության որևէ խախտումից խուսափելու համար: Կարևոր է, որ այն օժտված է այնպիսի կայունությամբ, որից զուրկ էին դրան նախորդած մարմինները:

Միացյալ Նահանգներում FCC-ին կարգավորում էր ռադիոն, իսկ ավելի ուշ՝ 1934 թվականիցից՝ նաև հեռուստատեսությունը, նեռարյալ մալուխայինը: Հանդիսանալով ամերիկյան կառավարությանը բնորոշ բազմաթիվ անկախ վարչական գործակալություններից մեկը, այն քննարկված հեռարձակման կարգավորման մարմիններից ամենաքաղաքականացվածն է²: Դրա պատճառներից մեկն այն է, որ հանձնաժողովի անդամները, որոնք այժմ միայն հինգն են, նշանակվում են Նախագահի կողմից: Սենատի համաձայնությամբ: Դաշնային Հեռարձակման ակտի 1982 թ. փոփոխության համաձայն դրանց մեծամասնությունը կարող է նշանակվել միևնույն քաղաքական կուսակցությունից: Նրանց լիազորությունների ժամկետը հինգ տարի է (հնչյալ են ITC-ի անդամներին), այնպես որ երկու ժամկետ պաշտոնավարող ԱՄՆ Նախագահը հեշտությամբ կարող է նշանակել ամբողջ հանձնաժողովին³:

Կոլեգիալ մարմնի մոդելից շեղվելու հարցում քաղաքական կուսակցությունների մտավախության պատճառն այն էր, որ իտալական նոր՝ 1990թ. օգոստոսի 6-ի թիվ 223 օրենքը կարգավորման լիազորություններով օժտում է մեկ բարձրաստիճան պաշտոնատար անձի՝ Հեռարձակման և հրատարակչության երաշխավորին: Նա նշանակվում է երեք տարի ժամկետով, պետության նախագահի կողմից՝ Պատգամավորների պալատի և Սենատի նախագահների համաձայնությամբ մեկ անգամ վերընտրվելու հնարավորությամբ: Այդ պաշտոնում պետք է ընտրվի Սահմանադրական դատարանի նախկին դատավորների, Վճռաբեկ դատարանի պալատների նախկին նախագահների կամ համալսարանական կամ զանգվածային հաղորդակցության ոլորտի նմանատիպ անձնավորությունների թվից: Օրենքի 6 հոդվածով նախատեսված նրա հիմնական գործառնություններն են՝ հեռարձակող ընկերությունների ազգային ռեգիստր վարելը, հեռարձակող ընկերությունների և (անհրաժեշտության դեպքում) ծրագրերը պատրաստողների, դիստրիբյուտորների և գովազդային գործակալների հաշիվներն ստուգելը, գնահատման համակարգերը դիտանցելը և հեռարձակողների կողմից ծրագրերի հետ կապված իրենց պարտականությունների չկատարման համար վարչական պատասխանատվության տարբեր միջոցներ կիրառելը: Նա որոշում է, թե որ ծրագրերը չպետք է ընդհատվեն գովազդի ցուցադրմամբ և նշանակում է ռադիոունկնդիրների և հեռուստադիտողների խորհրդակցական մարմնի անդամներին: Այսպիսով, նրա լիազորությունները դուրս են գալիս զուտ զանգվածային լրատվության միջոցների բազմակարծությունը երաշխավորելու շրջանակներից, սակայն FCC-ի, ITC-ի կամ CSA-ի նման մարմինների լիազորությունների պես ընդարձակ չեն⁴:

«Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ գլուխը նվիրված է Հեռուստատեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի՝ որպես անկախ պետական մարմնի, հիմնադրման, իրավասության և գործունեության կազմակերպման հարցերին: Նման հանձնաժողովների ստեղծումը նպատակ է հետապնդում ոչ միայն սահմանափակել տվյալ ոլորտի նկատմամբ վարչակառավարչական ներգործության հնարավորությունները և պետական կառավարման գործառնությոն փոխարինել կարգավորման գործառնությով, այլև օրենքով երաշխավորել համակարգի գործունեության անկախությունն ու դրա սուբյեկտների հավասար իրավական պաշտպանվածությունը: Օրենքի բազմաթիվ հոդվածներով վերլուծությունից հետևում է, որ տվյալ խնդիրը հստակ և ամբողջական լուծում չի ստացել:

Մասնավորապես, օրենքի 37 հոդվածի համաձայն Հեռուստատեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովը՝

- իրականացնում է եթերային հաճախությունների հրապարակային և մրցութային հատկացումը
- հաստատում է արտոնագրերի ձևերը,
- հատկացնում է արտոնագրեր,
- կազմում և հրապարակում է արտոնագրատերերի ցուցակը, իսկում է արտոնագրում նշված պայմանների կատարումը,
- թույլատրում է հեռուստառադիոընկերությունների կողմից կողավորված հաղորդումների և ռաժակումը,
- հեռուստառադիոհաղորդումների տեսագրությունների և ձայնագրությունների օգտագործման միջոցով պարզում է դրանց համապատասխանությունը գործող օրենսդրությանը,
- իսկում է հեռուստառադիոհաղորդումների պատրաստման տեխնիկական չափանիշների, | պես նաև տեխնիկական միջոցների համապատասխանությունը գործող ստանդարտներին և տրո հավաստագրին,
- «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի խախտման դեպքում, մինչև դատար որոշում կայացնելը, կասեցնում է հեռուստառադիոընկերության տվյալ հաղորդաշարի գործունե յունը,

¹ Stu J. Potler, Independent Television in Britain. London, 1989. 88-94 էջերը

² Stu H.J. Friendly, Federal Administrative Agencies. Cambridge, Massachusetts, 1962. 53-54 էջերը:

³ Stu G.O. Robinson, FCC: An Essay on Regulatory Watchdogs. Va. Law Review, 1978. էջ 169:

⁴ C. S. Fowler and D.L. Brenner, A Marketplace Approach to Broadcast Regulation, No: 60 Texas Law Review, էջ

– օրենքով նախատեսված դեպքերում չեղյալ է հայտարարում տրված արտոնագիրը:

Ազգային հանձնաժողովն իր գործունեության մեջ ղեկավարվում է ՀՀ Սահմանադրությամբ, «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքով, իր կանոնադրությամբ և ՀՀ օրենսդրական ակտերով: Օրենքի 42 հոդվածի համաձայն, Ազգային հանձնաժողովի կանոնադրությունը հաստատում է ՀՀ Ազգային ժողովը: Օրենքի 59 հոդվածի համաձայն Ազգային հանձնաժողովի նախագահը հանձնաժողովի ձևավորումից հետո մեկամսյա ժամկետում ՀՀ Ազգային ժողով է ներկայացնում Ազգային հանձնաժողովի կանոնադրությունը: ՀՀ Սահմանադրական դատարանի որոշմամբ¹ «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի հիշյալ հոդվածները չեն համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրությանը: Օրենքի 42 հոդվածով ՀՀ Ազգային ժողովին վերապահված լիազորությունը նման ձևակերպմամբ ենթադրում է ոչ թե Ազգային ժողովի օրինաստեղծ գործունեության իրականացում, այլ ամփոփական և չհակակաշռվող լիազորություն: Եթե տվյալ նորմը ձևակերպված լիներ, որ կանոնադրությունն ընդունվում է օրենքով, ապա այդ նորմը իրավական այլ բովանդակություն կստանար: Ազգային ժողովի լիազորությունները սահմանված են ՀՀ Սահմանադրությամբ. դրանք չեն ներառում այնպիսի գործառնություններ, որոնք վերաբերում են որևէ իրավասուբյեկտի կանոնադրության հաստատմանը: Բացի այդ, ՀՀ Սահմանադրության 75 հոդվածով նախատեսված է Ազգային ժողովում օրենսդրական նախաձեռնությունը իրավունք ունեցող սուբյեկտների սպառնիչ ցանկը, և այլ մարմիններ օրենքով չեն կարող լիազորվել օրենսդիր մարմնին ներկայացնելու այնպիսի իրավական ակտերի նախագծեր, որոնք օրենքի ընդունման ընթացակարգով քննության առարկա են դառնում, և որոնց նորմերը պետք է օրենքի նորմի ուժ ստանան:

«Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքն Ազգային հանձնաժողովի կազմավորման իրավասությունը վերապահել է Հայաստանի Հանրապետության նախագահին: Հանձնաժողովը բաղկացած է ինն անդամից, որոնք նշանակվում են վեց տարի ժամկետով, բացառությամբ նրա առաջին կազմի: Առաջին կազմի անդամների պաշտոնավարման ժամկետներն այլ են. երեք անդամը՝ երկու տարի, երեք անդամը՝ չորս տարի, երեք անդամը՝ վեց տարի ժամկետներով: Օրենքը, փաստորեն, նախատեսել է Ազգային հանձնաժողովի անդամների լիազորությունների ավելի երկար ժամկետ, քան ունի նրանց նշանակման իրավասությամբ օժտված ՀՀ Նախագահը:

Կարևոր նշանակություն ունի այն հարցը, թե ով կարող է լինել հանձնաժողովի անդամ: Ըստ օրենքի, Ազգային հանձնաժողովի անդամ կարող է լինել Հայաստանի Հանրապետության այն քաղաքացին, ով ունի լրագրության, հեռուստատեսության և ռադիոյի, տեխնիկայի, մշակույթի, արվեստի, գիտության և իրավագիտության բնագավառներում երկարատև աշխատանքային փորձ, բարձրագույն կրթություն և տիրապետում է հայոց լեզվին: Սակայն օրենքի այս դրույթից պարզ չէ, թե ո՞ր ժամանակահատվածն է օրենքի տեսանկյունից համարվում «երկարատև»: Ազգային հանձնաժողովի անդամ չեն կարող լինել կուսակցությունների ղեկավար մարմինների անդամները, օտարերկրյա քաղաքացիները, Հանրային կամ մասնավոր հեռուստառադիոընկերությունների ղեկավարները, հեռուստառադիոընկերությունների հետ պայմանագրային հարաբերությունների մեջ մտած անձինք, այդ թվում՝ Հանրային և մասնավոր հեռուստառադիոընկերությունների աշխատողները: Նույն անձը չի կարող ոչ ավելի, քան երկու անգամ անընդմեջ նշանակվել հանձնաժողովի անդամ:

Ազգային հանձնաժողովի անկախ գործունեության երաշխիք կարելի է դիտարկել օրենքի 45 հոդվածը, որը սահմանում է հանձնաժողովի անդամների լիազորությունների դադարեցման կարգը: Ազգային հանձնաժողովի անդամները չեն կարող նախքան պաշտոնավարության ժամկետը լրանալը հետ կանչվել իրենց պաշտոններից, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ հանձնաժողովի անդամը՝

- հրաժարական է տվել,
- ընտրվել կամ նշանակվել է որևէ այլ պաշտոնում,
- առանց հարգելի պատճառի երեք ամսից ավելի չի մասնակցել Ազգային հանձնաժողովի աշխատանքներին,
- դատապարտվել է դատարանի վճռով,
- կորցրել է ՀՀ քաղաքացիությունը,
- մահացել է:

Օրենքում օգտագործված ոչ ճիշտ իրավաբանական եզրաբանության հետևանք կարելի է համարել հիշյալ դրույթն այն մասին, որ անձը կարող է դատապարտված լինել դատարանի վճռով: Նշենք, որ անձը չի կարող դատապարտվել դատարանի վճռով, անձը դատապարտվում է դատարանի դատավճռով:

Վերոհիշյալ դեպքերում հանձնաժողովի անդամի լիազորությունները դադարեցվում են ՀՀ Նախագահի հրամանագրով, իսկ թափուր տեղը լրացվում է այն սկզբունքով, որով կատարվել էր նշանակումը:

Տարբեր համակարգերում, սովորաբար, նախատեսվում են հեռարձակման լիցենզիայի համար դիմելու պայմանները և հնարավոր հայտատուների որոշ տեսակների մասնակցությունն արգելող կանոնները: Որոշ չափով դրանք նույնական են մեկ անձի մոտ լիցենզիաների կուտակումը և զանգվածային լրատվության միջոցների զուգակցվող սեփականությունը սահմանափակող կանոնների հետ: Դիմելու իրավունքը սահմանող կանոններով բացառվում են նաև այն անձինք և կորպորացիա-

¹ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 11.01.2001թ. թիվ ՍԴՈ-278 որոշումը այդ հարցին անդրադարձել է «Աժ կողմից 2000թ. հոկտեմբերի 9-ին ընդունված «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 28 հոդվածի 10-րդ մասի, 32 հոդվածի 1-ին մասի «գ» կետի և 4-րդ մասի, 35 հոդվածի 1-ին մասի, 36 հոդվածի, 40 հոդվածի 1-ին մասի, 42 հոդվածի 2-րդ մասի, 59 հոդվածի 3-րդ մասի՝ ՀՀ սահմանադրությամբ համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործով»

ները, որոնք չեն կարող դիմել արտոնագիր ստանալու համար այլ պատճառներով, անկախ այն հանգամանքից՝ ունե՞նք նրանք արդեն ռադիո կամ հեռուստատեսային հեռարձակման թույլտվություն, թե ոչ:

Բրիտանիայում այդ կանոնները սահմանված են 1990թ. Հեռարձակման ակտի 3-րդ և 4-րդ բաժններով: ITC-ն ու Ռադիոյի կոմիտեն ունեն ընդհանուր պարտականություն՝ լիցենզիա չտրամադրել ցանկացած հայտատուի, եթե հավաստված չէ, որ «նա համապատասխան և պատշաճ անձ է՝ դրան տիրապետելու համար»: Մինչդեռ ավելի հատուկ բացասական պայմանները սահմանված են երկրորդ հավելվածի 11 հոդվածով: Այսպես, լիցենզիա չի կարող տրվել ինչպես այն անձանց, ովքեր եվրամիությունում մշտապես բնակվող՝ Միության պետության քաղաքացի կամ Միացյալ թագավորության ռեզիդենտ չեն, այնպես էլ՝ ոչ եվրամիության պետության իրավունքով ստեղծված և Միության սահմաններում գրանցված կամ գլխավոր գրասենյակ կամ հիմնական գործունեության վայր չունեցող կազմակերպությունների, տեղական իշխանությունների, քաղաքական կուսակցությունների և նրանց հետ կապված կազմակերպությունների, այլ հեռարձակող մարմինների (Բի-Բի-Սի-ին և Ուելսի Իշխանությանը), ինչպես նաև գովազդային գործակալությունների աշխատակիցներ են: Եվրամիության պետության քաղաքացի չհանդիսացող անձանց և կազմակերպություններին այդ իրավունքից զրկելը չի վերաբերում, սակայն, դա վերաբերում է առաքող մալուխային համակարգերի, նման համակարգերի համար ծրագրերի ապահովման և ոչ տնային արբանյակային ծառայությունների լիցենզավորմանը: Եկեղեցիներին և այլ կրոնական կազմակերպություններին չի կարող տրվել լիցենզիայի տեսակների մեծ մասը, սակայն, նրանք կարող են ստանալ ոչ տնային արբանյակային հեռարձակման, մալուխային ծրագրերի կամ տեղական ռադիոհեռարձակման ծառայության լիցենզիա: Հանրային միջոցներից ֆինանսավորվող մարմին (որն իր եկամուտների կեսից ավելին ստանում է հանրային դրամագումարներից) կարող է տրվել միայն տեղական ռադիոհեռարձակման սահմանափակ ծառայության լիցենզիա: Այն անձը, որը նախորդ հինգ տարվա ընթացքում պատասխանատվության է ենթարկվել ապօրինի հեռարձակման համար, չի կարող ստանալ ռադիոհեռարձակման թույլտվություն: Կանոնների մեկ-այլ խումբ մշակված է առաջինների չպահպանումը կանխելու նպատակով. օրինակ, այն անձինք, ովքեր հանդիսանում են իրավունքից զրկված կազմակերպությունների պաշտոնատար անձինք, փոխկապված մարմիններ և կազմակերպություններ, որոնցում իրավունքից զրկված կազմակերպությունները մասնակցում են հինգ տոկոսից ավելի բաժնեմասով, նույնպես բառովում են:

Գերմանական օրենսդրության այն դրույթները, որոնք բացառում են լիցենզիայի տրամադրումը որոշակի անձանց, ինչ-որ չափով նման են անգլիական կանոններին, թեև այդչափ մամրամասնեցված չեն¹: Այսպես, հանրային-իրավական մարմինները, քաղաքական կուսակցությունները և կախյալ ընկերակցություններն ու անձինք, ինչպես նաև հանրային հեռարձակման խորհուրդների և դաշնության սուբյեկտների օրենսդիր մարմինների ու կառավարությունների անդամները չեն կարող ձեռք բերել հեռարձակման արտոնագրեր: Գերմանական օրենքների յուրահատկությունն այն է, որ դրանք պահանջում են, որպեսզի հայտատու ընկերությունը ունենա գլխավոր գրասենյակ կամ իր գտնվելու վայրը Գերմանիայում: Դա ակնհայտորեն անհամատեղելի է Հռոմի պայմանագրի 52 հոդվածով երաշխավորված՝ հիմնադրման ազատության սկզբունքի հետ, որը մեկ անդամ-պետությունում հիմնադրված ցանկացած ընկերությանն իրավունք է վերապահում հիմնելու ձեռնարկություն մեկ այլ անդամ-պետությունում՝ դրա ազգային հաստատությունների հետ հավասար պայմաններով: Ընկերության կամ դրա գլխավոր գրասենյակի գտնվելու վայրի հիմքով տարբեր իրավական կարգավորման ենթարկվելը, որն արգելված է նշված պայմանագրով՝ ազգային պատկանելության հիմքով խտրականության թաքցնելու եղանակն է: Հնարավոր է, սակայն, որ գերմանական կանոնները կարող են արդարացվել, որպես ծրագրերի չափորոշիչների և այլ պահանջների գործադրման արդյունավետությունն ապահովող²:

Իտալական ընդ օրենքի 16 հոդվածը սահմանում է ինչպես ազգային, այնպես էլ տեղական ռադիոյի և հեռուստատեսության հեռարձակման լիցենզիաների տրման ելակետային պայմանները: Ազգային հեռարձակման լիցենզիաներ կարող են տրվել ինչպես իտալական, այնպես էլ եվրամիության կորպորացիաների, և միևնույն ժամանակ և՛ նրանք, և՛ եվրամիության ցանկացած երկրի քաղաքացի հանդիսացող անհատներ կարող են դիմել տեղական հեռարձակման լիցենզիա ստանալու համար: Հայտատուները պետք է ապահովեն կապիտալի նվազագույն մեծություն՝ երեք միլիարդ լիր՝ ազգային հեռուստատեսային ալիքի համար կամ հինգ հարյուր միլիոն՝ ազգային ռադիոյի համար: Այդ պահանջներն ապահովում են ծառայության որոշակի կայունություն և անընդհատություն, որը գնահատվում է նաև Անգլիայում ITC-ի կողմից՝ մրցող հայտերը քննարկելիս: Լիցենզիաներ չեն կարող տրվել ծառայություններով առաջնայնորեն կամ եականորեն շահագրգռված ընկերությունների կամ հանրային ձեռնարկությունների, ինչպես նաև ապօրինի հեռարձակմանը ներգրավված ընկերություններին՝ հակադրում դրա, Ֆրանսիայում սահմանված պահանջները նվազագույն են: 1986 թ. սեպտեմբերի 30-ի օրենքի 29 և 30 հոդվածները թույլատրում են ռադիոհեռարձակման լիցենզիաների համար մեկ ինչպես առևտրային, այնպես էլ շահույթի նպատակ չհետապնդող ընկերություններին, հիմնադրվածներին և ընկերակցություններին, մինչդեռ, միայն ընկերությունները կարող են դիմել վերգետնական հեռուստատեսության լիցենզիաների համար: Վերջին սահմանափակումը վերաբերում է նաև մա-

¹ Տես 1985թ. Դեկտեմբերի 12-ի Բադեն-Վատմբուրգի օրենքի 23 հոդվածի 1-ին մասը, 1985թ. Դեկտեմբերի 3-ի Համբուրգի օրենքի 17 հոդվածի 2-րդ մասը, 1987թ. օգոստոսի 11-ի Սաարլանդի օրենքի 40 հոդվածի 1 և 2-րդ մասերը:

² Տես D.A. Wyatt and A. Dashwood, The Substantive Law of the EEC. London, 1987. 213-217 էջերը:

այսին և արբանյակային հեռարձակմանը: Մյուս կողմից, առկա են հեռարձակող ընկերություններում հատկապես պատկանելիք կապիտալի չափի հստակ սահմանափակումներ:

Լիցենզավորման գործընթացը ներառում է փոխկապակցված նյութական և ընթացակարգային (որոշեցնում) հարցեր¹: 1990 թ. Հեռարձակման ակտի համաձայն առաքման տեղական մալուխային մակարդակի, տնային արբանյակային հեռարձակման և ազգային ռադիոհեռարձակման լիցենզիա-ները պետք է տրվեն հայտատուի դրամական առաջարկության հիման վրա, եթե նա բավարարել է ծրագրերի չափորոշիչներին վերաբերող որակի ելակետային պահանջները, և հաստատված է, որ ֆինանսական տեսակետից նա ի վիճակի է իրականացնել ծառայությունը լիցենզիայի գործողության ողջ ժամանակահատվածում: Առձեռն առաջարկությունը պետք է տարին մեկ վճարվի և վերանայվի՝ արժեզրկմանը զուգընթաց: Առկա է, սակայն, մի կարևոր ինքնահայաց /դիսկրեցիոն/ լիազորություն՝ բացառիկ հանգամանքներում լիցենզիա չտալ ամենաբարձր գումարային առաջարկություն անող անձին: Լիցենզիան՝ դրամական ամենաբարձր առաջարկություն արած անձին (եթե նա անցել է երկու ելակետային տեստեր) տալու պարտականությունը մեղմացվում է «բացառիկ հանգամանքներում»՝ այն ավելի փոքր գումար առաջարկած անձին տրամադրելու՝ ITC-ի ինքնահայաց լիազորությամբ: Դա վերաբերում է այն դեպքերին, երբ ավելի փոքր դրամական առաջարկություն արած անձի առաջարկած ծառայության որակը «բացառապես և էապես բարձր է» ավելի մեծ դրամական առաջարկություն կատարած անձի ծառայության որակից²:

Անգլիական օրենքը նախատեսում է ցանկացած այլ հեռարձակման օրենքից ավելի մանրակրկիտ կարգավորում, հատկապես՝ ընթացակարգի կարգավորման տեսանկյունից³: Օրինակ, 1986թ. սեպտեմբերի 30-ի ֆրանսիական օրենքի 29 և 30 հոդվածները CSA-ին պարտավորեցնում են ռադիոհեռարձակման և հեռուստատեսային լիցենզիա տալիս հաշվի առնել բազմաթիվ գործոններ, այն է՝ բազմակարծության սահմանադրական պահանջը, կայանների սեփականատերերի բազմազանությամբ անհրաժեշտությունը և գերիշխող դիրքի չարաշահումներին ու մրցակցությանը հակասող այլ գործողությունները բացառելու անհրաժեշտությունը: Այդ նկատառումներով զանգվածային լրատվության միջոցների ոլորտում հայտատուի փորձը կարող է հաշվի առնվել այնպես, ինչպես և ֆինանսական ռեսուրսները և լիցենզիան հայտատուին տրամադրելու ազդեցությունը գովազդման եկամուտների բաշխման վրա:

Իտալական մոր օրենքը (16, 17 հոդվածներ) թվարկում է բազմաթիվ՝ հարաբերականորեն օբյեկտիվ չափանիշներ, որոնք պետք է հաշվի առնվեն Փոստի նախարարի կողմից լիցենզիաներ տրամադրելիս, այն է՝ հայտատուների ֆինանսական ռեսուրսները, նրանց ծրագրերը և տեխնիկական նախագծերը: Առկա լիցենզառուների համար շուկայում նրանց ներկայությունն ու ծրագրերի որակը, պատրաստած ծրագրերում զվարճալիքների և լրատվության բաժինը և դիտելիության մակարդակը նույնպես նշանակություն ունեն: Սակայն, այդ դատողությունները բավականին տեսական են: Օրենքը նաև պարզաբանում է, որ առաջին լիցենզիայի տրման համար, այլ հավասար պայմաններում, առկա հեռարձակողները ունեն նախապատվություն, եթե նրանք բավարարում են օրենքով սահմանված մվազագույն պայմանների: Նշված դրույթի հնարավոր հետևանքները մեղմելու համար նախապատվելի լիցենզառու ընկերության կամ դրա վերահսկողությունն ապահովող բաժնետոմսերի փաթեթի փոխանցումն արգելված է լիցենզիայի տրման պահից հինգ տարվա ընթացքում՝ հեռարձակման իրավունքից զրկելու տույժի սպառնալիքով:

Այժմ պարզեց, թե ինչպես են վերոհիշյալ խնդիրները լուծվում ՀՀ օրենսդրության մեջ: Ըստ գործող օրենսդրության, Ազգային համեմատողովը, ելնելով անհրաժեշտությունից, սակայն տարին առնվազն մեկ անգամ, հրապարակում է եթերային հաճախությունների ամբողջական ցանկը և հայտարարում է ազատ հաճախությունների մրցույթ: Ելնելով տվյալ ժամանակահատվածում եթերային հաճախությունների առկա վիճակից, համեմատողովը յուրաքանչյուր տարվա սկզբին սահմանում է մրցույթի անցկացման կարգը, պայմանները, ժամկետները, ինչպես նաև արտոնագրի համար վճարի չափը և մոնիթորինգի կարգը: Օրենքով նախատեսված համապատասխան տեսակի արտոնագիր ստանալու համար հավակնորդները ներկայացնում են դիմում:

«Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքը կոնկրետ չի սահմանում, թե ով կարող է արտոնագիր ստանալու համար դիմում ներկայացնել, սակայն օրենքի մի շարք հոդվածների ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս գալ որոշակի եզրահանգումների: Օրենքի 51 հոդվածը սահմանում է արտոնագիր ստանալու համար ներկայացված դիմումի մերժման հիմքերը: Դրանցից առաջինն այն է, որ դիմողը, օրենքի համաձայն, չի կարող լինել արտոնագրատեր: Օրենքի 3 հոդվածի համաձայն, որտեղ տրված են օրենքում օգտագործվող հիմնական հասկացությունները, արտոնագրատերը հեռուստառադիոընկերությունն է, որն ունի հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրության և (կամ) հեռարձակման արտոնագիր: Նույն հոդվածում մեկնաբանվող մեկ այլ սահմանում պարզաբանում է, թե ինչ է իրենից ներկայացնում հեռուստառադիոընկերությունը: Դա իրավաբանական անձ է, որը արտոնագրի հիման վրա պատրաստում և (կամ) հեռարձակում կամ վերահեռարձակում է զանգվածային տեղեկատվություն: Հետևաբար, Հայաստանի Հանրապետությունում հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրության և (կամ) հեռարձակման արտոնագրատեր կարող են լինել միայն իրավաբանական անձինք: Առավել կոնկրետ սահմանափակումներ օրենքը չի նախատեսում: Որոշակի պահանջներ են ներկայացվում հեռուստառադիոընկերությունների հիմնադիրների նկատմամբ: Հիմնա-

¹ Stu V. Porter and S. Hasselbach. *Pluralism, Politics and the Marketplace*, London 1991. 87-93 էջերը

² Stu N. Lewis. *IBA Programme Contract Awards*, Public Law No: 317. (1975) 320-326 էջերը:

³ Stu B. Sendall, *Independent Television in Britain. Origin and Foundation*, 1946-1962. London, 1982. 293-294 էջերը.

դիրներ կարող են լինել ինչպես իրավաբանական, այնպես էլ ֆիզիկական անձինք: Հիմնադրման ժամանակ արտասահմանյան կապիտալի բաժինը չպետք է գերազանցի ընկերության որոշումների ելքն ապահովող կապիտալի չափը: Մասնավոր հեռուստառադիոընկերությունների հիմնադիրներ չեն կարող լինել՝

- պետական կառավարման կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինները,
- Հանրային հեռուստառադիոընկերության խորհրդի անդամները,
- Ազգային հանձնաժողովի անդամները,
- կուսակցությունները,
- կրոնական կազմակերպությունները,
- դատարանի վճռով անգործունակ ճանաչված, ինչպես նաև օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով ազատագրված դատապարտված և պատիժը կրող անձինք,

տալվճռով ազատագրված և պատապարտված:

Օրենքի 49 հոդվածն ամրագրում է դիմումում նշվող տվյալների սպառիչ ցանկը: Հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրության արտոնագիր ստանալու դիմումը պետք է պարունակի՝

- դիմողի անվանումը և իրավաբանական հասցեն,
- հեռուստառադիոհաղորդումների թեմատիկան և մասնագիտացումը,
- հեռուստառադիոհաղորդումների լեզուն,
- տվյալներ օգտագործվելիք տեխնիկական միջոցների և սարքավորումների մասին (տեխնիկական հավաստագրի առկայությունը),
- տեղեկանք հնարավոր ֆինանսական աղբյուրների մասին:

Հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրության և հեռարձակման արտոնագիր ստանալու համար տրվող դիմումում նշվում են՝

- հեռուստառադիոընկերության տեսակը (եթերային, կաբելային (լարային),
- դիմողի անվանումը և իրավաբանական հասցեն,
- հեռուստառադիոհաղորդումների տարածման տեսակը (եթերային, կաբելային (լարային),
- հեռուստառադիոհաղորդումների թեմատիկան և մասնագիտացումը,
- հեռուստառադիոհաղորդումների պարբերականությունը և հեռուստառադիոհաղորդումների առավելագույն ծավալը,

- հեռուստառադիոհաղորդումների լեզուն, ինչպես նաև հեռուստառադիո-դասընթացներ կազմակերպելու լեզուն, եթե այդպիսիք նախատեսվում են,

- սիմուլան հնարավոր տարածքը և բնակչության թիվը,
- տեղեկություններ դիմողի՝ այլ հեռուստառադիոընկերությունների հիմնադիր և արտոնագրատեր կամ զանգվածային լրատվության այլ միջոցների հիմնադիր լինելու, ինչպես նաև դրանց արտադրությամբ և տարածմամբ զբաղվելու մասին,

- տվյալներ օգտագործվելիք տեխնիկական միջոցների և սարքավորումների մասին (տեխնիկական հավաստագրի առկայությունը),

- տեղեկանք հնարավոր ֆինանսական աղբյուրների մասին,
- նշում հեռուստառադիոընկերության հաղորդումները՝ եթեր հեռարձակելու ժամանակի մասին,
- նախնական տեղեկություններ աշխատակազմի թվաքանակի, նրանց կրթության և մասնագիտական պատրաստվածության մասին:

Նման արտոնագրերի հավակնորդները, բացի դիմումից, պետք է ներկայացնեն նաև ընկերության հիմնադիր փաստաթղթերը և իրավաբանական անձի կարգավիճակը հաստատող փաստաթղթեր, ինչպես նաև տուրքի մուծման անդորրագիր: Եթե դիմողը հավակնում է ստանալ կաբելային (լարային) հեռուստառադիոհաղորդումների իրականացման արտոնագիր, ապա նա պարտավոր է ներկայացնել նաև տեղական ինքնակառավարման մարմինների համաձայնությունը՝ համապատասխան ցանց ստեղծելու ժամանակ տեխնիկական պայմանների իրականացման վերաբերյալ:

Նշված փաստաթղթերը ներկայացնելուց հետո Ազգային հանձնաժողովը կատարում է արտոնագրատիրոջ ընտրություն՝ հաշվի առնելով որոշակի պայմաններ, մասնավորապես սեփական արտադրության հաղորդումների գերակայությունը, հայրենական արտադրության հաղորդումների գերակայությունը, դիմողի տեխնիկական և ֆինանսական հնարավորությունները, աշխատակազմի մասնագիտական պատրաստվածությունը:

Արտոնագիր ստանալու համար դիմումը կարող է մերժվել, եթե «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն դիմողը չի կարող լինել արտոնագրատեր, կամ դիմումում նշված տվյալները չեն համապատասխանում իրականությանը, բացակայում են հեռուստառադիոհաղորդումների կազմակերպման տեխնիկական հնարավորությունները կամ հայտարարված տեխնիկական հնարավորությունները բավարար չեն: Արտոնագիր տալը մերժելու դեպքում այդ մասին որոշումն ընդունելուց հետո տասնօրյա ժամկետում մերժման հիմքերի մասին Ազգային հանձնաժողովը գրավոր տեղեկացնում է դիմողին:

Վերոհիշյալ պայմանների բացակայության դեպքում հավակնորդներին հատկացվում է արտոնագիր: Արտոնագրատիրոջ իրավունք ստացած իրավաբանական անձին Ազգային հանձնաժողովը արտոնագիր է տալիս համապատասխան մուծումներ կատարելուց հետո՝ տասնօրյա ժամկետում: Վճարի միասնական չափ է սահմանված հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրության արտոնագրման համար, իսկ հեռուստառադիոհաղորդումների հեռարձակման, ինչպես նաև արտադրության և հեռարձակման համար արտոնագրման վճարի չափը կախված է հաղորդչի հզորությունից և

սփռման հնարավոր տարածքից: Այդ վճարի չափը սահմանում է Ազգային հանձնաժողովը, ընդ որում այդ չափը չի կարող լինել ավելի, քան սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը:

Արտոնագրերը, որպես կանոն, ավելի հաճախ տրվում են որոշակի ժամանակահատվածի համար, քան՝ անորոշ ժամկետով: Ժամկետը լրանալու դեպքում համապատասխան մարմինը կարող է վերանայել այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են՝ այն տարածաշրջանների համապատասխան չափը և ձևը, որոնց համար տրվում են լիցենզիաները և ծրագրերի ընդհանուր պահանջները, ինչպես նաև՝ որքանով է սուբյեկտը կատարել իր պարտականությունները: Սակայն, լիցենզիայի գործողության ժամկետը պետք է լինի բավականին երկար, որպեսզի հեռարձակողներին հնարավորություն տրվի իրականացնել ներդրումների և ծրագրերի հետ կապված իրենց պլանները: 1981թ. հեռարձակման մասին օրենքի 19 հոդվածի և 1990թ. հեռարձակման մասին օրենքի 20 հոդվածի համաձայն IBA-ին թույլատրվում էր լիցենզիաներ տալ միայն ութ տարի ժամկետով: Այժմ ժամկետը կազմում է տասը տարի և կարող է նորոգվել մեկ կամ մեկից ավելի անգամ: Նույնպիսի առավելագույն ժամկետ է սահմանված այժմ նաև մասնավոր հեռուստատեսության թույլտվության համար Ֆրանսիայում, մինչդեռ 1986 թ. Օրենքի 28 հոդվածի համաձայն, այն կազմում էր տասներկու տարի: Ռադիոհեռարձակման լիցենզիաների առավելագույն ժամկետն այդ երկրում կազմում է հինգ տարի: Գերմանիայում սովորաբար առավելագույն ժամկետը կազմում է տասը տարի, իսկ նվազագույն ժամկետը՝ չորսից-հինգ տարի: Բուրգեն-Վալտենբերգում (1985թ. դեկտեմբերի 16-ի Օրենքի 26 հոդված), սակայն, սահմանված է ավելի կարճ՝ հինգ տարվա առավելագույն ժամկետ, իսկ նվազագույնն ընդամենը մեկ տարի է: Այլ երկրներում լիցենզիայի ժամկետը հարաբերականորեն ավելի կարճ է: Միացյալ Նահանգներում, ըստ ֆեդերալ հաղորդակցությունների մասին 1934թ. օրենքի 307 հոդվածի հեռուստահեռարձակման առաջին լիցենզիայի համար՝ յոթ տարի: Իտալիայում, ըստ 1990թ. օգոստոսի 6-ի օրենքի 16 հոդվածի 2-րդ մասի, այդ ժամկետը կազմում է վեց տարի՝ ցանկացած տեսակի լիցենզիայի համար:

Արտոնագրերը, ելնելով այն հանգամանքից, թե ինչ գործունեության համար են դրանք նախատեսված, տրվում են որոշակի ժամկետով կամ անժամկետ: Այսպես, օրենքի 54 հոդվածի համաձայն հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրության արտոնագիրը տրվում է անժամկետ: Հեռուստառադիոհաղորդումների հեռարձակման կամ արտադրության և հեռարձակման արտոնագիրը հեռուստառադիոընկերություններին կաբելային հեռուստառադիոհաղորդումների իրականացման համար տրվում է տասը, իսկ եթերային հեռուստառադիոհաղորդումների իրականացման համար՝ հինգ տարի ժամկետով: Հեռուստառադիոհաղորդումների հեռարձակման արտոնագրի գործողության ժամկետը լրանալուց երկու ամիս առաջ Ազգային հանձնաժողովը հայտարարում է տվյալ հաճախականությամբ հեռարձակման արտոնագրման մրցույթ:

Ազգային հանձնաժողովը, որպես պետական մարմին, իրավասու է չեղյալ հայտարարել արտոնագիրը, եթե

- արտոնագիրը ստացվել է անօրինական ճանապարհով,
- խախտվել են արտոնագրի պայմանները, և Ազգային հանձնաժողովն այդ կապակցությամբ մեկ տարվա ընթացքում առնվազն երեք անգամ զգուշացումներ է կատարել,
- հեռուստառադիոընկերության գործունեությունը վտանգ է սպառնում մարդկանց առողջությանը, որը հաստատվում է փորձաքննությամբ, արգելքներ է ստեղծում այլ հեռուստառադիոընկերությունների գործունեության համար, չի ապահովում հեռուստառադիոհաղորդումների տեխնիկական որակը, և Ազգային հանձնաժողովի զգուշացումներից հետո 15 օրվա ընթացքում՝ դրանք չեն վերացվել,

- տեղի է ունեցել արտոնագրի զիջում ֆիզիկական կամ իրավաբանական այլ անձանց (օրենքը նախատեսում է, որ արտոնագրատերը չի կարող արտոնագիրը փոխանցել կամ վաճառել (օտարել) այլ անձի),

- արտոնագրատերն արտոնագիրն ստանալու պահից վեց ամսվա ընթացքում չի հեռարձակել հեռուստառադիոհաղորդումներ,

- այդ մասին կա արտոնագրատիրոջ դիմումը:

Արտասահմանյան պետությունների օրենքներում սովորական դրույթ է այն, որ լիցենզիաները չեն փոխանցվում: Այս կանոնը երբեմն պետք է հավաստվի հեռարձակող ընկերության կազմի փոփոխության վերաբերյալ պետական իշխանության մարմնի ծանուցումը և դրա թույլտվությունը պահանջող դրույթներով: Պետք է նաև սահմանվեն պայմաններ, որոնք հնարավորություն կտան Հանձնաժողովին չեղյալ հայտարարել լիցենզիան, եթե տեղի են ունեցել լիցենզառուների կազմի կամ այն վերահսկող անձանց այնպիսի փոփոխություններ, որոնց հետևանքով՝ ստեղծված իրավիճակում նման կազմակերպությանը որևիցե լիցենզիա չէր տրամադրվի:

Այսպիսով, ամփոփելով վերոշարադրյալը, կարելի եզրակացնել, որ Մասնավոր ռադիոհեռուստաընկերությունների գործունեության իրավական կարգավորման կառուցակարգերը Հայաստանի Հանրապետությունում իրենց հիմնական շեշտադրումներով և սկզբունքներով համահունչ են ժամանակակից արևմտյան պետությունների կողմից ընդունված կարգավորումներին: Սեր օրենսդրությունը, իր որոշակի թերություններով և բացթողումներով հանդերձ, այնուամենայնիվ, ապահովում է իրավական այնպիսի դաշտ, որի պայմաններում մասնավոր հեռարձակումը կարող է զարգանալ և կատարել իր նշանակալի և նպաստավոր դերը նոր ձևավորվող և ամրացող, ժողովրդավարական պետության կերտման գործում:

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

*Իրավաբանական ֆակուլտետի
գիտական հետազոտությունների կենտրոն*

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Գիտական աշխատությունների միջբուհական ժողովածու

№ 4

ԵՐԵՎԱՆ 2003

Կարեն Անդրեասյան

*Սահմանադրական և միջազգային իրավունքի ամբիոնի
ասիստենտ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու*

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԵՌԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ

Տնտեսվարող սուբյեկտների միջև մրցության հարաբերությունները բնորոշ են ցանկացած տնտեսական համակարգի: Դրանք տնտեսական պաշարների սահմանափակության հետևանք են, որոնց տիրապետելու համար տնտեսվարող սուբյեկտները ստիպված են մտնել մրցույթի, պայքարի մեջ: Մրցակցությունը տարբեր ոլորտների մի շարք հարաբերությունների բնական վիճակն է, և միայն պետությունը կարող է արգելել որևէ մեկին մրցակցել¹:

Տնտեսական մրցակցության պաշտպանությունը պետության կարևոր գործառույթներից է, որը կոչված է նպաստելու երկրի տնտեսության զարգացման գործընթացին, քաղաքակիրթ շուկայի ձևավորմանը, բարեխիղճ մրցակցության ապահովմանն ու սպառողների շահերի պաշտպանությանը: Տնտեսական գործունեության ազատությունը բացարձակ ազատություն չէ և միջազգային իրավունքի նորմերին ու սկզբունքներին համապատասխան այն կարող է սահմանափակվել: Ընդ որում, սահմանափակման բնույթը հիմնավորում է օրենսդիրը՝ հաշվի առնելով, որ դա հնարավոր է միայն այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների պատշաճ ծանաչում ու հարգանք ապահովելու, բարոյականության, հասարակական կարգուկանոնի ու ընդհանուր բարեկեցության արդարացի պահանջները ժողովրդավարական հասարակարգում բարելավելու համար:

Գրականության մեջ տրվում են «մրցակցության» տարբեր սահմանումներ²: Այսպես, բառարանը պարզապես սահմանում է «մրցակցությունը» որպես «մրցության ակտ»: Մրցակցության սահմանման հիմքում կարող է դրվել մրցակիցների քանակը, և այդ դեպքում մրցակցությունը նշանակում է ոչ թե միակ մրցակից, այլ բազմաթիվ մրցակիցներ: Մրցակցության սահմանման համար կարելի է հիմք ընդունել մրցակցության արդյունքը, որը սպառողի բարեկեցության մաքսիմալացումն է, ինչը ենթադրում է ցածր գներ, նորարարություն, ընտրություն տարբեր ապրանքների միջև, այսինքն՝ այն ամենը, ինչը լավ է հաճախորդի համար:

2000թ. նոյեմբերի 6-ին ընդունված «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի նպատակն է պաշտպանել և խրախուսել տնտեսական մրցակցությունը, ապահովել բարեխիղճ մրցակցության համար անհրաժեշտ միջավայր: Օրենքի 4-րդ հոդվածը սահմանում է, թե ինչ է մրցակցությունը. ապրանքների իրացման կամ ձեռքբերման առավել նպաստավոր պայմանների ապահովմանն ուղղված տնտեսական գործունեություն, որի արդյունքում օբյեկտիվորեն սահմանափակվում են տվյալ ապրանքային շուկայում ապրանքների շրջանառության ընդհանուր պայմանների վրա մրցակիցներից յուրաքանչյուրի միակողմանի ազդելու հնարավորությունները: Այդպիսով, մրցակցության պայմաններում շուկայի կառուցվածքը, դրանում առաջարկի ու պահանջարկի հարաբերակցությունը, շուկա մուտքի խոչընդոտներն այնպիսին են, որ շուկայի սուբյեկտներից ոչ մեկը չի զբաղեցնում գերիշխող դիրք և, հետևաբար, չի կարող իրականացնել մենաշնորհ գործունեություն: Այսպիսի շուկայում ապրանքի գինը, ինչպես և ապրանքների շրջանառության մյուս ընդհանուր պայմանները որոշվում են առաջարկով ու պահանջարկով և չեն կարող սահմանվել շուկայի մասնակիցներից որևէ մեկի կողմից մենաշնորհի բարձր կամ մենաշնորհի ցածր մակարդակով, քանի որ այդ դեպքում վաճառողներն ու գնորդները հեշտությամբ ուղղվում են դեպի այլ կոնտրագենտներ, իսկ նման գին սահմանելու փորձ կատարող տնտեսվարող սուբյեկտը կրում է վնասներ: Այսպիսով, շուկայում մենաշնորհ գործունեությունը և մրցակցության սահմանափակումը հնարավոր է, եթե միայն տվյալ շուկայում կա գերիշխող դիրք զբաղեցնող տնտեսվարող սուբյեկտ, կամ մի քանի տնտեսվարող սուբյեկտներ միասին էական բաժին ունեն շուկայում և իրականացնում են փոխհամաձայնեցված գործողություններ:

Ժամանակակից միկրոտեկոնոմիկայի տեսության մեջ մրցակցությունը ընկալվում է որպես շուկայի հատկանիշ³: Մրցակցության հասկացությունը այստեղ ենթադրում է ոչ թե հակամարտություն, այլ՝ ընդհանուր շուկայական պայմանների կախվածության աստիճան շուկայի առանձին մասնակիցների վարքից: Այս առումով կարևոր է «մրցություն» և «մրցակցություն» հասկացությունների տարանջատումը: «Մրցություն» հասկացության ժամանակակից ընկալումը կապված է իրական վարքի հետ, իսկ «մրցակցություն»

¹ St'u Furchtgott-Roth, Harold (2002) "Is the Telecommunications Sector in the Twilight Zone?" Phoenix Center 2002 Telecoms Symposium (Washington), էջ 4:

² St'u Naftel, Mark & Lawrence J. Spiwak (2000), The Telecoms Trade War: The United States, The European Union and the World Trade Organization, Oxford – Portland Oregon: "Hart" Publishing, էջ 65:

³ St'u Хайман Д.Н. Современная микроэкономика: анализ и применение. М., 1992:

միջոցառումները և շուկայի որոշակի կառուցվածքի բնութագրմանը: Տնտեսական սուբյեկտների վարքը մրցութային բնույթ կարող է ունենալ միայն այն դեպքում, երբ նրանց փոխկախվածությունը դրական է և բավական բարձր: Մյուս կողմից, մոնոպոլիստի վարքը չի կարող բնորոշվել որպես մրցութային հարաբերություն, քանի որ նման կառուցվածք ունեցող շուկայում տնտեսական սուբյեկտների փոխադարձ կախվածությունը չափազանց չնչին է: Մրցությունը համոզեւ է գալիս մոր արտադրանքի առաջարկման, արդեն թողարկվածի որակի բարելավման, գովազդման, շուկայական մասնաբաժնի ընդլայնման ընթացքում: Կատարյալ մրցակցություն նկատվում է այն շուկաներում, որտեղ ակնհայտ մրցությունը բացակայում է:

Ըստ մրցակցության սահմանափակման աստիճանի շուկաները դասակարգվում են մրցակցայինի և ոչ մրցակցայինի: Ոչ մրցակցային շուկաները բաժանվում են մաքուր մենաշնորհային և օլիգոպոլային շուկաների: Մաքուր մենաշնորհը և կատարյալ մրցակցությունը շուկայական կառուցվածքի երկու ծայրահեղ ձևերն են: Իրական շուկայական կառուցվածքները գտնվում են այս երկու ծայրահեղ ձևերի միջև: Շուկայի այս երկու բևեռային ձևերը, այնուամենայնիվ, հնարավոր են դարձնում իրական շուկայական կառուցվածքների վերլուծությունը և ընկալումը:

Մաքուր մենաշնորհային շուկայական կառուցվածքում միայն մեկ ձեռնարկություն է իրացնում որոշակի ապրանքի ողջ շուկայական առաջարկը, այլ ձեռնարկությունների հայտնվելն անհնար է: «Մենաշնորհ» («մոնոպոլիա») տերմինը բառացիորեն նշանակում է ապրանքի միակ վաճառող: Ժամանակակից պայմաններում այդ տերմինի գործածումը դուրս է եկել բառացի ընկալման շրջանակներից և օգտագործվում է ոչ կատարյալ մրցակցության շուկայական տարբեր իրավիճակները նշելու համար: Մենաշնորհի հիմնական բնորոշիչներն են մենաշնորհի գները և մենաշնորհի շահույթը: Երբ շուկայում կա միայն մեկ արտադրող (վաճառող), նա տիրապետում է մենաշնորհի: Այդպիսի շուկայում վաճառողը կարող է ազդել գնի վրա՝ հսկելով ապրանքի առկայությունը շուկայում¹:

Մենաշնորհի իշխանությամբ է օժտված այն ձեռնարկությունը, որն ապրանքի գինը սահմանում է իր հայեցողությամբ, և չի ընդունում այն որպես նախապայման, որպես շուկայական իրողություն: Մենաշնորհը, մյուս կողմից, բնորոշվում է միակ ձեռնարկության ձեռքում առաջարկի կենտրոնացման փաստով: Բոլոր դեպքերում ենթադրվում է, որ մենաշնորհի տերերը ձգտում են շահույթը հասցնել առավելագույնի: Կատարյալ մրցակցության դեպքում գոյություն ունեն շատ ձեռնարկություններ, ընդ որում՝ յուրաքանչյուրը փոքր շուկայական մասով, և հնարավոր է ազատ մուտքը տվյալ ոլորտ: Կատարյալ մրցակցությունը բնորոշվում է առանձին վաճառողների՝ ապրանքի գնի վրա ազդելու անընդունակությամբ: Ոչ մի առանձին մրցակցող ձեռնարկություն չի զբաղեցնում շուկայական առաջարկի բավարար մեծ մաս, որպեսզի ներգործի գնի վրա: Այսպիսով, էական տարբերությունը մենաշնորհային և մրցակցային շուկաների միջև մենաշնորհագրված շուկայում որոշակի ձեռնարկության՝ իր ապրանքի համար վճարվող գնի վրա ազդելու ներողության մեջ է:

Մաքուր մենաշնորհի հասկացությունն, անշուշտ, արստրակցիա է: Շատ չեն այն արտադրանքները (եթե կան), որոնք չունեն փոխարինողներ: Որևէ ձեռնարկության մենաշնորհ դիրքը կարող է լինել «բնական», երբ այն տիրապետում է հազվադեպ, չվերականգնվող պաշարների: Մենաշնորհը կարող է ստեղծվել և արհեստականորեն, երբ ձեռնարկությունն ինքը կազմակերպչական մեթոդների կիրառման ճանապարհով դուրս է մղում շուկայից բոլոր հնարավոր մրցակիցներին և խոչընդոտում է այլ ձեռնարկությունների մուտքը շուկա: Մրցակցությունը կարող է արգելվել նաև պետության կողմից, երբ որևէ ձեռնարկության (հանրային կամ մասնավոր) տրվում է որոշակի տնտեսական գործունեությամբ զբաղվելու մենաշնորհային իրավունք: Մինչև XX դարը մենաշնորհները ստեղծվում էին սահմանափակ ոլորտներում: Ավելի ուշ մենաշնորհացման գործընթացները դառնում են օրինաչափություն: Դա կապված էր արտադրության, մրցակցության պայմանների, կազմակերպչական մոտեցումների ուժեղացման հետ: Նախկինում հեռահաղորդակցության ոլորտը կամ առնվազն հեռախոսակապի տեղական գծերի հատվածը դիտարկվում էր որպես բնական մենաշնորհ: Դեռահաղորդակցության ցանցերի սպասարկումը բնական մենաշնորհի դիտարկվելու տեսակետն օգնում էր արդարացնելու հեռահաղորդակցության ծառայությունները որպես պաշտպանված մենաշնորհի կարգավորելը: Երկրների մեծ մասում գերակշռում էր այն դիրքորոշումը, որ մենաշնորհային դիրքը չարաշահելու վնասակար հետևանքներից խուսափելու միակ կամ թերևս լավագույն ճանապարհը պետության կողմից հեռախոսային համակարգը կառավարելն է, այսինքն՝ հանրային (պետական) սեփականություն հանդիսացող ձեռնարկությանը հեռահաղորդակցական ծառայություններ մատուցելու մենաշնորհային դիրքով օժտելը²: Տնտեսագիտական տեսության համաձայն՝ բնական մենաշնորհը կառավարելու լավագույն ճանապարհը կարգավորած կառույցի ստեղծումն է՝ նրան (ինչպես օրինակ, հեռախոսողների նկատմամբ ոչ խտրական վերաբերմունքը) ծառայություններ մատուցելու լիցենզիա տրամադրելով որոշակի պարտավորությունների փոխարեն և գները կարգավորելով: Այս կերպ է ներկայաց-

¹ Костюк В.Н. История экономических учений. М., 1998:

² Joseph (1998), Creating Competition in Telecommunications, Conference on Managing the Telecommunications Sector Post-Privatization. The George Washington University, Washington, D.C, էջ 2:

վում հեռահաղորդակցության սեկտորի մոտավոր ունիվերսալ մոդելը. տեղական մենաշնորհային ընկերություն, հաճախ հանրային ձեռնարկություն՝ կարգավորված գներով: Արդեն XX դարի սկզբներին «բնական մենաշնորհի» թեզիսը այլևս արդիական չէր շուկայում կիրառելու համար: Համարվում էր, որ կարգավորված մենաշնորհը ամենաարդյունավետ շուկայական կառուցվածքն է¹:

Գոյություն ունեին կարգավորված մենաշնորհը հիմնավորող մի շարք փաստարկներ, մասնավորապես,

ա) հեռահաղորդակցության բնագավառի առանձնահատկությունները շուկան ամեն դեպքում դարձնում են մենաշնորհային, քանի որ միջին ծախքերը նվազում են գծերի քանակի (ցանցի ծավալի) աճից կախված, հետևաբար, առավել մեծ ցանց ունեցող ձեռնարկությունը շուկայից դուրս կնդի բոլոր այլ մրցակիցներին.

բ) մուտքի կարգավորված սահմանափակումները թույլ են տալիս մենաշնորհի դիրք ունեցողի կողմից գների հաշվարկում և ներդրումներ, ինչը կարելի է ծառայեցնել որոշակի սոցիալական նպատակների. (օրինակ՝ քաղաքային եկամտաբեր ցանցերի օգտագործման շնորհիվ ստանալ մենաշնորհային շահույթ և դրա մի մասը ներդնել առավել քիչ բնակեցված և ոչ եկամտաբեր շրջաններում՝ հեռահաղորդակցական տարրական ծառայություններ մատուցելու համար).

գ) շատ էական է, որ մեկ տնտեսվարող սուբյեկտը վերահսկի ամբողջ ցանցը՝ երաշխավորելու համար, որ տեխնիկական ստանդարտները պահպանվում են, և ցանցի բոլոր հատվածները փոխգործակցում են: Կարգավորողը պաշտպանում էր մենաշնորհը մրցակիցների ռոնձգություններից և պաշտպանում էր սպառողին մենաշնորհի կողմից գնի ու որակի չարաշահումներից:

1960-ական թվականների վերջին և 1970-ական թվականների սկզբին տնտեսագետների մոր սերունդը առաջ է քաշում տեսակետ, ըստ որի՝ ոլորտի կարգավորումը հօգուտ մենաշնորհային տնտեսվարողի հաճախ կանգնեցնում է տեխնիկական նորարարությունների աճը, և որ արդյունաբերության մեջ մրցակցություն թույլատրելը կհանգեցնի մոր ծառայությունների ու սպառողների համար ավելի ցածր գների: Այս տեսակետի կողմնակիցները լրջորեն քննարկում էին բնական մենաշնորհի հիմքերը: Վերջին հաշվով, համաձայնեցված տարբերակն այն էր, որ արդյունաբերության այս ճյուղը կարող էր մրցակցությունը նշանակալի չափաքանակով նախատեսել այն շուկաներում, որտեղ մրցակցությունը կկարողանար ամրանալ, իսկ կարգավորումը պետք է սահմանափակվեր հեռախոսակապի տեղական ցանցի փոքր շուկաներով: Շուկայում բազմաթիվ փոխկապակցված ցանցային ծառայություն մատուցողներ ունենալը չէր հանգեցնի քառսի, քանի որ ծառայություն մատուցող յուրաքանչյուր ձեռնարկություն շահագրգռված էր պահպանելու մնացած բոլորի հետ ցանցերի փոխգործակցության հնարավորությունը՝ իր առաջարկած ծառայությունների արժեքը մեծացնելու համար: Այդ պատճառով մենաշնորհը էական չէր տեխնիկական միասնությունն ու ցանցերի փոխգործողությունը պահպանելու համար²:

Այսօր արդեն սպառողներին ծառայություններ մատուցելու լավագույն ճանապարհը կարգավորած կառույցը չի համարվում. նման ծառայություններ հնարավոր է ապահովել հեռահաղորդակցության տեղական ծառայություններ մատուցողների մրցակցության միջոցով: Շուկայում և տեխնոլոգիայում ընթացող փոփոխություններին համընթաց հնարավոր դարձավ ավելի ծավալուն մրցակցություն ներմուծել հեռահաղորդակցության ծառայությունների ոլորտում³: Գոյություն ունի ընդունված տեսակետ, որ կոնկրետ շուկայում մրցակցության խորության չափը կախված է ոչ միայն սոսկ «բնական» գործոններից, ինչպիսին է համարվում տեխնոլոգիան, այլ նաև, և միգուցե առավել հավանական է՝ պետության քաղաքականությունից: Տեխնոլոգիական փոփոխությունները կարող են նպաստել հեռահաղորդակցության ոլորտում բնական մենաշնորհի վերացմանը, բայց դա բավարար չէ ոլորտում կենսունակ մրցակցություն ապահովելու համար: Պետության կողմից իրականացվող քաղաքականությունը, հատկապես արդյունավետ կարգավորումը պետք է հնարավորինս աջակցի և երաշխավորի մրցակցությանը: Մրցունակ հեռահաղորդակցության ոլորտը ստեղծում է բազմաթիվ մոր տնտեսական հնարավորություններ⁴: Հետևաբար, հեռահաղորդակցության ոլորտում ընթացքով բարեփոխումներն ուղղված են այնպիսի սեկտորի ստեղծմանը, որը հնարավորին չափով ներուժ է ապահովում մրցակցության համար⁵:

Մրցակցությունը համարվում է հեռահաղորդակցության ոլորտում տարվող քաղաքականության ամենակարևոր սկզբունքը: Մրցակցությունն անհրաժեշտ շարժառիթներ է ստեղծում ոլորտում ավելի մեծ ներդրումների իրականացման համար և դրանով իսկ նպաստում հեռահաղորդակցական ծառայություն-

¹ Gerald R. Faulhaber (2001), Competition: the telecommunications experiments, http://hwp.wharton.upenn.edu/Acrobat/Faulhaber_AFW_10_3_01.pdf, էջ 1-2:

² Նույն տեղում, էջ 2-3:

³ Lehr, William, Kiessling, Thomas (1998), "Telecommunication Regulation in the United States and Europe: The case for centralized Authority", 26th Telecommunications policy research Conference, Alexandria, VA, էջ 13-14:

⁴ Stiglitz, Joseph (1998), Creating Competition in Telecommunications, Conference on Managing the Telecommunications Sector Post-Privatization, The George Washington University, Washington, D.C., էջ 3:

⁵ James Bond, "Telecommunications Is Dead, Long Live Networking", The World Bank Group, July 1997, Public Policy for the Private Sector, Viewpoint No. 119, էջ 2:

ների զարգացմանը, արտադրողականության աճին, ավելի ցածր գների ձևավորմանը: Տեխնոլոգիական առաջադիմությունը ընդարձակել է հեռահաղորդակցության ոլորտում մրցակցության ներուժը: Կարևորելով հեռահաղորդակցության արդյունաբերության մեջ մրցակցության առկայությունը՝ անհրաժեշտ է, որ պեսսիվ այն երաշխավորվի համապատասխան կարգավորման միջոցով: Բազմաթիվ երկրներում հեռահաղորդակցությունը կազմում է երկրի համախառն ներքին արդյունքի 1-2 տոկոսը: Այս ցուցանիշը բավականին նշանակալի է տնտեսության համար ինչպես զարգացող, այնպես էլ զարգացած երկրներում: Նոր շուկաների համար համառ մրցակցությամբ բնութագրվող գլոբալ տեղեկատվության տնտեսությունում հեռահաղորդակցության բարեփոխումը ազգային տնտեսական քաղաքականության կարևոր բաղադրատարր է¹:

Հեռահաղորդակցության ոլորտի բարեփոխումների նպատակն է բարելավել ծառայությունները՝ ավելի շատ, ավելի լավ, ավելի նոր և էժան ծառայություններ: Այս նպատակին կարելի է հասնել մի շարք միջոցառումների միջոցով, որոնք ներառում են մասնավոր կապիտալի մասնակցություն, շուկաների բացում նոր ձեռնարկությունների մուտքն ապահովելու և մրցակցության համար, կարգավորման արդյունավետ մեխանիզմների ստեղծում և կարգավորման համապատասխան մարմինների ձևավորում: Այս բարեփոխումների հաջողությունը գնահատվում է բնագավառի տնտեսական աճով և առանձին ծառայությունների մատուցման բարելավման աստիճանով: Այս առումով հեռահաղորդակցության ոլորտի բարեփոխումներն աշխարհում ընդհանուր առմամբ շատ հաջող են ընթացել, այդուհանդերձ արդյունքները տարբեր երկրներում նշանակալիորեն տարբերվել են՝ կախված կոնկրետ պետությունում իրականացվող պետական քաղաքականությունից²: Որոշ երկրներում պետական սեփականություն հանդիսացող հեռահաղորդակցության ձեռնարկությունների մասնավորեցման փորձերը ձախողվել են ոչ բավարար պատրաստվածության պատճառով: Որոշ երկրներ հաջողությամբ մասնավորեցրել են հանրային հեռահաղորդակցության մենաշնորհները, բայց ուշացրել են մրցակցության համար շուկան ամբողջությամբ բացելը: Որպես հետևանք՝ այդ երկրները արձանագրել են բնագավառի ավելի դանդաղ աճ և ավելի բարձր գներ, քան այն երկրները, որտեղ հանրային ձեռնարկությունները մասնավորեցվել էին առանց որևէ ձեռնարկության մենաշնորհային դիրքով օժտելու: Այն երկրները որոնք հեռահաղորդակցության բնագավառում մենաշնորհը պարզապես փոխանցել են հանրային սեկտորից մասնավորին կանգնել են մի շարք խնդիրների առջև՝ բարձր գներ, դանդաղ իրականացվող նորարարություններ, նոր ձեռնարկատիրական նախաձեռնությունների համար սահմանափակ հնարավորություններ:

Այսօր հեռահաղորդակցության շուկաներն աշխարհի շատ երկրներում բաց են մրցակցության համար: Հեռահաղորդակցության միջազգային միության (ITU) տվյալների համաձայն՝ 1999-ի ամենաբաց հեռահաղորդակցության շուկաները հիմնական բջջային ծառայություններն էին (67%) և ինտերնետային ծառայությունները (72%): 1999թ.-ի սկզբներին գլոբալ հեռահաղորդակցության հիմնական ծառայությունների շուկաների մոտ 73 տոկոսը շարունակում էին ունենալ մենաշնորհներ: Հեռահաղորդակցության հիմնական ծառայությունների շուկաները մնում էին լիովին փակ: Այդուհանդերձ, վերջին տասնամյակի ընթացքում հեռահաղորդակցության շուկաների ազատականացման ոլորտում ամենավառ առաջընթացը տեղի ունեցավ Արևմտյան Եվրոպայի և Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (OECD) անդամ երկրներում: 20-րդ դարի վերջում OECD-ի շուկայի մոտ 96 տոկոսը բաց էր մրցակցության համար: Ավելին՝ հեռահաղորդակցության հիմնական ծառայությունների շուկաները մրցակցության համար բացվում են բոլոր տարածաշրջաններում³:

Հայաստանի Հանրապետությունում ևս պետությունը երաշխավորում է սեփականության բոլոր ձևերի ազատ զարգացումը և հավասար իրավական պաշտպանությունը, տնտեսական գործունեության ազատությունը, ազատ տնտեսական մրցակցությունը⁴: Ազատ տնտեսական մրցակցության սկզբունքն իր հերթին բխում է տնտեսական ազատության և հավասարության սկզբունքներից և նշանակում է շուկայական տնտեսության ներսում բոլոր տնտեսվարող սուբյեկտների հավասարություն, պետության կողմից նրանց համար հավասար պայմանների ու հնարավորությունների ապահովում⁵:

Հայաստանի Հանրապետությունում տնտեսական մրցակցությունը կարգավորվում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով, «Տնտեսական մրցակցու-

¹ Stiglitz, Joseph (1998), Creating Competition in Telecommunications, Conference on Managing the Telecommunications Sector Post-Privatization, The George Washington University, Washington, D.C. էջ 1:

² Björn Wellenius, Factors of Successful Reform in the Telecommunications Sector, The World Bank Group. at www.worldbank.org/mdf/mdf1/factors.htm, էջ 1:

³ Hank Intven, Jeremy Oliver, Edgardo Sepulveda, (2000) Telecommunications Regulation Handbook, Washington, D.C., USA, The World Bank, էջ 23:

⁴ ՀՀ Սահմանադրություն, 8 հոդվածի երրորդ մաս:

⁵ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 27.01.1999թ «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի 24 հոդվածի՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործով որոշում:

յան պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքով¹ և իրավական այլ ակտերով: Մրցակցությունը կարգավորող բոլոր իրավական ակտերի համար հիմնարար է ՀՀ Սահմանադրությունը, մասնավորապես նրա 8-րդ հոդվածի երկրորդ մասը, որի համաձայն պետությունը երաշխավորում է սեփականության բոլոր ձևերի ազատ զարգացումը և հավասար իրավական պաշտպանությունը, տնտեսական գործունեության ազատությունը, ազատ տնտեսական մրցակցությունը: Մրցակցային օրենսդրության համար կարևոր նշանակություն ունի նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի երկրորդ մասը: Այն արգելում է քաղաքացիական իրավունքների օգտագործումը մրցակցության սահմանափակման նպատակով, ինչպես նաև շուկայում գերիշխող դրության չարաշահումը: «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի նպատակն է պաշտպանել և խրախուսել տնտեսական մրցակցությունը, ապահովել բարեխիղճ մրցակցության համար անհրաժեշտ միջավայր, նպաստել ձեռնարկատիրության զարգացմանը և սպառողների շահերի պաշտպանությանը: Վերջերս ընդունվեց ՀՀ քրեական օրենսգիրքը², որը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում ապօրինի հակամրցակցային գործունեության համար: Ապօրինի հակամրցակցային գործունեություն է համարվում ապօրինի մենաշնորհային գներն արհեստական բարձրացնելը կամ իջեցնելը կամ պահպանելը, ինչպես նաև մրցակցությունը սահմանափակելը նախնական համաձայնությամբ կամ համաձայնեցված գործողությունների միջոցով, որն ուղղված է շուկան տարածքային սկզբունքով բաժանելուն, այլ տնտեսվարող սուբյեկտների շուկա մուտք գործելուն խոչընդոտելուն, տնտեսվարող այլ սուբյեկտների շուկայից դուրս մղելուն, խտրական գներ սահմանելուն կամ պահպանելուն³:

Տնտեսական մրցակցության պաշտպանությունը կարգավորող օրենսդրության մաս են կազմում նաև միջազգային պայմանագրերը: 2002թ. հոկտեմբերի 17-ին ՀՀ կառավարությունը համաձայնություն է տվել «Մրցակցության զարգացման ոլորտում սևծովյան տնտեսական համագործակցության կազմակերպության անդամ երկրների համագործակցության մասին» պայմանագրի կնքման առաջարկությանը, 2001թ. հունվարի 10-ին ՀՀ Նախագահը վավերացրել է «Համաձայնեցված հակամենաշնորհային քաղաքականություն վարելու մասին» պայմանագիրը⁴:

Հայաստանի Հանրապետությունում հեռահաղորդակցության ոլորտում տնտեսական մրցակցության առկայության հետագա վերլուծության համար, նախևառաջ, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել, թե արդյոք Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ հեռահաղորդակցության ոլորտը համարվում է բնական մենաշնորհ: Գործող օրենսդրության ուսումնասիրության արդյունքում պարզվում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում ընդհանրապես որևէ ոլորտ, այդ թվում՝ նաև հեռահաղորդակցությունը, օրենսդրությամբ ճանաչված չէ որպես բնական մենաշնորհ, մինչդեռ նման պահանջ, այսինքն՝ բնական մենաշնորհներ հանդիսացող ոլորտները օրենքով սահմանվելու պահանջն առկա է: Այդ են վկայում իրավական մի շարք ակտեր: Այսպես, ՀՀ սահմանադրական դատարանի 27.01.1999թ. «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործով որոշման մեջ գործով պատասխանող կողմը գտնում է, որ «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածը չի հակասում ՀՀ Սահմանադրությանը, մասնավորապես՝ պետության կողմից երաշխավորվող տնտեսական գործունեության ազատության և ազատ տնտեսական մրցակցության մասին դրույթներին՝ հիմնավորելով, որ հարցը վերաբերում է բնական մենաշնորհին, այսինքն՝ նա գտնում է, որ ՀՀ կառավարության 1997թ. հունիսի 25-ի թիվ 218 որոշմամբ հաստատված «ԱրմենՏել» ՀԶ» ՓԲԸ տրված թիվ 60 լիցենզիան տրամադրված է բնական մենաշնորհի հանդիսացող կապի բնագավառում գործունեություն ծավալելու համար: ՀՀ սահմանադրական դատարանի մույն որոշման մեջ ՀՀ սահմանադրական դատարանը նշում է, սակայն, որ բնական կամ պետական մենաշնորհի հանդիսացող գործունեության տեսակների ոլորտների հստակեցումը կանոնակարգվում է Սահմանադրությամբ և օրենքներով՝ ապահովելու համար հակամենաշնորհային այնպիսի քաղաքականության իրականացում, որը երաշխավորում է բարեխիղճ մրցակցություն և տնտեսական ու սոցիալական առաջընթաց: Բնական կամ պետական մենաշնորհի հանդիսացող գործունեության տեսակների հստակեցումը պետք է նախապես սահմանվի օրենքով: Նույն որոշմամբ էլ ՀՀ սահմանադրական դատարանը պարտավորեցնում է ՀՀ Ազգային ժողովին և ՀՀ կառավարությանը գտնել օրենսդրական և իրավակիրառական այնպիսի լուծումներ, որոնք օրենքի մակարդակով կսահմանեն բնական մենաշնորհի հանդիսացող ոլորտների վերաբերյալ պետության քաղաքականությունը:

Բնական մենաշնորհների սահմանման անհրաժեշտության մասին է վկայում նաև «ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի 2002թ. տարեկան գործունեության ծրագիրը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենքը⁵: Այստեղ նշվում է, որ ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության

¹ ՀՀ ՊՏ N 30, 15.12.2000թ.:

² ՀՀ ՊՏ N 25, 02.05.2003թ.:

³ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 195-րդ հոդված, ՀՀ ՊՏ N 25, 02.05.2003թ.:

⁴ ՀՀ ՊՏ N 2, 26.01.2001թ.:

⁵ ՀՀ ՊՏ N 11, 01.04.2002թ.:

պետական հանձնաժողովի գործունեության մի քանի ամիսների ընթացքում բացահայտվել են օրենսդրական որոշ հիմնախնդիրներ, որոնց համալիր լուծումը հնարավորություն կտա տնտեսական մրցակցության պաշտպանությունը և հանձնաժողովի գործառնություններն իրականացնել կանոնակարգված և համակողմանիորեն: Այդ նպատակով հանձնաժողովն անհրաժեշտ է համարում 2000թ. նոյեմբերի 6-ին ընդունված «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքում կատարել լրացումներ, մասնավորապես, տարբերակել «բնական մենաշնորհ», «մենաշնորհ» և «գերիշխող դիրք» հասկացությունները:

Թեև ՀՀ օրենսդրությունը չի սահմանել, թե որոնք են Հայաստանի Հանրապետության համար բնական մենաշնորհները, սակայն 2003թ. մարտի 31-ին «Էներգետիկայի մասին» ՀՀ օրենքում և «ՀՀ ջրային օրենսգրքում» կատարված փոփոխության արդյունքում ձևավորվել է ՀՀ բնական մենաշնորհների կարգավորման հանձնաժողովը¹: Այս հանձնաժողովին օրենքով վերապահված են մի շարք իրավասություններ, որոնք առնչվում են էլեկտրական, ջերմային էներգիայի, բնական գազի և ջրի ոլորտներին, մասնավորապես, էլեկտրական, ջերմային էներգիայի, բնական գազի, էլեկտրաէներգետիկական շուկային ծառայությունների մատուցման կարգավորվող սակագների, էլեկտրական էներգիայի և բնական գազի ներկրման առավելագույն սակագների սահմանում², ջրային հարաբերություններում սակագնային քաղաքականության իրականացումը³: Քանի որ հեռահաղորդակցությունը (կապը) ներառված չէ ՀՀ բնական մենաշնորհների կարգավորման հանձնաժողովի իրավասությունների թվում, պետք է ենթադրել, որ պետությունն այն չի դիտարկում որպես բնական մենաշնորհ:

Այժմ անդրադառնա՞նք այն խնդրին, թե ինչպես է պաշտպանվում տնտեսական մրցակցությունը հեռահաղորդակցության բնագավառում: Բացի արդեն նշված իրավական ակտերից, հեռահաղորդակցության բնագավառը կարգավորող օրենսդրությունը ևս պարունակում է դրույթներ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության վերաբերյալ: «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենք⁴ որպես հսկամենաշնորհային երաշխիք նախատեսում է, որ ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք կարող են միևնույն սփռման գոտում ոչ ավելի, քան եթերային հեռարձակում ունեցող մեկ հեռուստառադիոընկերության կամ մեկ հեռուստաընկերության և (կամ) մեկ ռադիոընկերության արտոնագրատեր լինել⁵: Այս դրույթը կանխում է, նույն սփռման գոտում մեկ տնտեսվարող սուբյեկտի ձեռքում հեռուստառադիոհեռարձակման կենտրոնացումը:

Այլ է վիճակը հեռահաղորդակցության մյուս ոլորտներում: «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի⁶ 17-րդ հոդվածը սահմանում է, որ լիցենզիայով չեն կարող նախատեսվել բացառիկ իրավունքներ, մեկ այլ՝ 24-րդ հոդված սահմանում է, որ ՀՀ հանրային համակցված հեռահաղորդակցության ցանցի օրինական սեփականատեր հանդիսացող «ԱրմենՏել» փակ բաժնետիրական ընկերությանը տրված ծառայություններ մատուցելու բացառիկ իրավունքները հաստատող՝ մինչև «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի ընդունումը վերջինիս տրված լիցենզիան ուժի մեջ է, և դրանով սահմանված իրավունքների գործողությունը պետք է ապահովվի ՀՀ օրենսդրությամբ, այդ թվում՝ հսկամենաշնորհային օրենսդրությամբ: ՀՀ Սահմանադրության, մասնավորապես 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ պետությունը երաշխավորում է ազատ տնտեսական մրցակցությունը: Այս խնդրի վերաբերյալ ՀՀ սահմանադրական դատարանը 27.01.1999թ. կայացրել է որոշում, որով հաստատվել է այն հանգամանքը, որ «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածը չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ և 8-րդ հոդվածների պահանջներին: Սակայն, հաշվի առնելով, որ «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածում հիշատակվող թիվ 60 լիցենզիայում նախատեսված և ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից փաստորեն օրենքի աստիճանի բարձրացված առանձին դրույթներ ՀՀ կառավարության կողմից ստանձնած միջազգային պարտավորությունների բնույթ են ստացել և որոնց չկատարումը երկրի համար հղի է որոշակի հետևանքներով, միաժամանակ, նկատի ունենալով, որ «Օտարերկրյա ներդրումների մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի հիման վրա օտարերկրյա ներդրումները կարգավորող ՀՀ օրենսդրության փոփոխության դեպքում ներդրման պահից սկսած հինգ տարվա ընթացքում, օտարերկրյա ներդրողի ցանկությամբ կիրառվում է ներդրումների իրականացման պահին գործող օրենսդրությունը, այսինքն՝ քննության առարկա 24-րդ հոդվածի իրավաբանական ուժը կորցնելը օտարերկրյա ներդրողին տրված լիցենզիայի գործողության վրա անմիջական ազդեցություն չի կարող ունենալ, սահմանադրական դատարանը գտավ, որ ՀՀ Ազգային ժողովը և ՀՀ կառավարությունը պարտավոր են իրենց լիազորությունների շրջանակներում այդ ժամանակահատվածում գտնվել օրենսդրական և իրավակիրառական այնպիսի լուծումներ, որոնք օրենքի մակարդակով կսահմանեն բնական մենաշնորհի հանդիսացող ոլորտների վերաբերյալ պետության քաղաքականությունը, կապահովեն «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածի համապա-

¹ ՀՀ ՊՏ N 24, 30.04.2003թ.:

² «Էներգետիկայի մասին» ՀՀ օրենքի 17 հոդված, ՀՀ ՊՏ N 10, 22.03.2001թ.:

³ ՀՀ ջրային օրենսգրքի 14 հոդված, ՀՀ ՊՏ N 24, 10.07.2002թ.:

⁴ ՀՀ ՊՏ N 27, 18.11.2000թ.:

⁵ «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդված, ՀՀ ՊՏ N 27, 18.11.2000թ.:

⁶ ՀՀ ՊՏ N 4, 24.02.1998թ.:

տասխանեցումը ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին¹: Սակայն մինչ օրս ոչ ՀՀ Ազգային ժողովը, ոչ ՀՀ կառավարությունը չեն գտել իրավակիրառական ոչ մի լուծում, և, փաստորեն, «Արմենիա Տելեֆոն Կոմպանի» ընկերությունը հեռահաղորդակցության մի շարք ոլորտներում զբաղեցնում է գերիշխող դիրք:

Տնտեսական մրցակցությունը սահմանափակող ի՞նչ դրույթներ է նախատեսում թիվ 60 լիցենզիան: Համաձայն լիցենզիայի 5-րդ գլխի 1-ին կետի՝ լիցենզավորվող 15 տարվա ընթացքում բացառիկ իրավունքի հիմքերով լիազորվում է մատուցել մի շարք ծառայություններ: Լիցենզիայի 3-րդ կետի «Դ» ենթակետի համաձայն ոչ ՀՀ կապի նախարարությունը, ոչ էլ ՀՀ կառավարությունը չի լիազորելու որևէ այլ անձի մատուցել լիցենզավորվողին բացառիկ իրավունքով տրված ծառայությունները: Ավելին, նշված մարմինները պարտավորվում են ներդնել իրենց պետական իրավական ուժերը՝ չթույլատրելու որևէ անձի կողմից սույն լիցենզիայում նշված ցանկացած տեսակի ծառայությունների մատուցումը, բացառությամբ այն դեպքի, երբ լիցենզավորվողը որոշում է, որ տնտեսապես նպատակահարմար չէ մատուցել որևէ ծառայություն, կամ սպասարկել որևէ տարածաշրջան և այդ մասին գրավոր տեղեկացնում է ՀՀ կապի նախարարությանը: Տնտեսական մրցակցությունը սահմանափակող նման դրույթներ սահմանելուց հետո լիցենզիայում նշվում է, որ լիցենզիայով լիցենզավորվողին վերապահված բացառիկ իրավունքները չպետք է դիտվեն որպես խախտում ՀՀ հակամենաշնորհային կամ այլ օրենքների նկատմամբ: Բացի այդ, «Արմեն-Տել» ընկերությանը բացառիկ իրավունքի հիմքերով լիազորված գործունեություն է նաև մալուխային հեռուստատեսությունը: Մինչդեռ, «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքը նախատեսում է, որ հեռուստատեսության և ռադիոյի բնագավառում հարաբերությունները կարգավորվում են առանձին օրենքով: «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» և «Հեռուստատեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի կանոնակարգ»² ՀՀ օրենքներով սահմանվում է մալուխային հեռուստատեսություն իրականացնելու իրավական հիմքերը և կարգը: Հիշարժան է ՀՀ սահմանադրական դատարանի այն դիտարկումը, որ «օրենսդիրը ոչ թե իրավահարաբերություններ կարգավորող համընդհանուր մորմ է սահմանել, այլ գործադիր իշխանության կողմից կոնկրետ իրավասությունների համար սահմանված լիցենզիայի պայմանները փաստացի վավերացնելով, դրանց օրենքի ուժ է տվել»³:

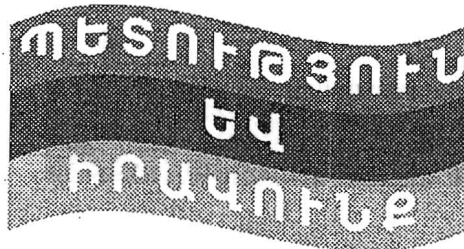
Այսպիսով, Հայաստանի Հանրապետության հեռահաղորդակցության բնագավառում, մասնավորապես հեռախոսային ծառայությունների մատուցման շուկայում, բացակայում է տնտեսական մրցակցությունը: Ավելին, հակասելով Սահմանադրությանը, ՀՀ օրենսդրությունը հեռախոսային ծառայությունների մատուցման շուկայում մենաշնորհ է սահմանել մասնավոր ընկերության համար: Կարգավորման այս մոդելը հակասում է հեռահաղորդակցության բնագավառի բարեփոխումների աշխարհում լայն տարածում գտած վերոհիշյալ միտումներին և չի նպաստում անչափ կարևոր բնագավառի զարգացմանն ու աճին:

¹ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 27.01.1999թ. «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի 24 հոդվածի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործով որոշում:

² ՀՀ ՊՏ N 5, 18.01.2002թ.:

³ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 27.01.1999թ. «Հեռահաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի 24 հոդվածի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործով որոշում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱՎԱԲԱՆՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

Թիվ 2 (12)
2001 թ.

Գլխավոր խմբագիր՝
Լևոն Օհանյան

Խմբագրական խորհուրդ

Արդա Իսկոյան -

գլխավոր խմբագրի տեղակալ

Սամվել Դիլբանդյան -

պատասխանատու քարտուղար

Սասուն Մամյան -

գեղարվեստական խմբագիր

Գևորգ Դանիելյան

Գագիկ Համբարձումյան

Արթուր Վաղարշյան

Արա Գաբուզյան

Վիգեն Քոչարյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
ՀՀ իրավաբանների միություն

Խմբագրության հասցեն՝
ՀՀ, 375049 Երևան,
Ալեք Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավաբանական ֆակուլտետ:
Հեռ. 55-77-92

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝ համամիտ
չլինելով հեղինակների
տեսակետներին:

Դասիչ՝ 77771
Տպագրական 5 մամուլ
Գրանցման թիվը՝ 798
Տպաքանակը՝ 500
Գինը՝ պայմանագրային
Հանձնված է շարվածքի՝
20.06.2001
Հանձնված է տպագրության՝
16.07.2001

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ԱՍՔԻՈՆ**ՁԱՆԳՎԱԾԱՅԻՆ ԼՐԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ
ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ***Կարեն ԱՆԴՐԵԱՍՅԱՆ**ԵՊՀ սահմանադրական և միջազգային
իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ*

«**Հ**եռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում ստեղծվող հեռուստառադիոընկերությունները կարող են լինել հանրային և մասնավոր՝ ունենալով իրավաբանական անձի կարգավիճակ: Որպես այս երկու տեսակի հեռուստառադիոընկերությունների տարբերակման չափանիշ՝ օրենքը դիտարկում է նրանց հիմնադիրներին. հանրային հեռուստառադիոընկերությունը ստեղծվում է պետության կողմից, իսկ մասնավոր են համարվում այն հեռուստառադիոընկերությունները, որոնց հիմնադիրները ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք են: Օրենքը բավականին վերացական է սահմանել մասնավոր հեռուստառադիոընկերության հասկացությունը: Մասնավոր հեռուստառադիոընկերությունը հանրայինից պետք է տարբերվի ոչ միայն իր հիմնադիրների տեսակով, այլ նախ և առաջ ֆինանսավորման սկզբունքներով:

«Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածը սահմանում է զանգվածային լրատվության միջոցների հալանենաշնորհային քաղաքականության սկզբունքը. նշելով, որ ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք կարող են ոչ ավելի, քան միևնույն սփռման գոտում եթերային հեռարձակում ունեցող մեկ հեռուստառադիոընկերության կամ հեռուստառադիոընկերության և (կամ) մեկ ռադիոընկերության արտոնագրատեր լինել: Չնայած օրենքում ամրագրված է հալանենաշնորհային սկզբունքը, սակայն ըստ էության այն չի ապահովելու դրա իրականացումը, քանի որ օրենքի մյուս դրույթները չեն անդրադառնում այս խնդրին:

Զանգվածային լրատվության միջոցների ֆինանսավորման հիմնահարցերն ուղղակիորեն կապված են նրանց անկախության ապահովման հետ: «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ հեռուստառադիոընկերությունների եկամուտների աղբյուրներ կարող են համարվել գովազդից, վճարովի եթերաժամից, հովանավորությունից, սեփական արտադրության տեսաշարային, ծայնաշարային և տեսաձայնաշարային նյութերի վաճառքից, բաժանորդային մուծումներից, հիմնադիրների ներդրումներից և օրենքով չարգելված այլ աղբյուրներից ստացված ֆինանսական միջոցները: Խոսքն այստեղ, իհարկե, մասնավոր հեռուստառադիոընկերությունների մասին է:

Ապացուցված է, որ միայն այնպիսի հաստատությունները, որոնք ազատ են ինչպես պետական իշխանության, այնպես էլ ֆինանսական լծակների օգտագործմամբ իրականացվող ճնշումներից, ի գործ են կատարել հեռարձակողների՝ հանրային ծառայության հիմնարար պարտականությունները:

Հայաստանի Հանրապետությունում զանգվածային լրատվության միջոցների ֆինանսավորման աղբյուրների թվում կարևոր տեղ են զբաղում գովազդից ստացվող ֆինանսական միջոցները: «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի համաձայն՝ հեռուստառադիոընկերությունների կողմից գովազդի հեռարձակումն իրականացվում է «Գովազդի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան: Այս հարցում նշանակալի է «Գովազդի մասին» ՀՀ օրենքի դերը: Այն սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գովազդի ստեղծման ու տարածման իրավական հիմքերը: Օրենքի համաձայն՝ գովազդատուի, գովազդ արտադրողի և գովազդակրի միջև հարաբերությունները կրում են պայմանագրային բնույթ: Գովազդատուն այն իրավաբանական կամ ֆիզի-

կական անձն է, որը ներկայացնում է գովազդային տեղեկություն գովազդի արտադրության, տեղաբաշխման և տարածման նպատակով: Գովազդ արտադրողն այն ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձն է, որն անմիջականորեն ծառայություններ է կատարում գովազդի արտադրության ուղղությամբ: Գովազդակիրն այն իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձն է, որը, տրամադրելով համապատասխան միջոցներ, տեղաբաշխում և տարածում է գովազդը:

Օրենքը կարգավորում է գովազդը ինչպես զանգվածային տեղեկատվության էլեկտրոնային, այնպես էլ տպագիր միջոցներում: Արգելվում է մինչև տասը ռուպե տևողությամբ ռադիոհաղորդումներում և մինչև քսան ռուպե տևողությամբ հեռուստահաղորդումներում մեկ անգամից ավելի գովազդային ընդհատումներ: Արգելվում է ռադիոհեռուստատեսային հաղորդման ընթացքում հեռարձակել գովազդ ավելի, քան քսան ռուպե մեկ հաճախականությամբ և յուրաքանչյուր մեկ եթերային ժամի հաշվով՝ տասը ռուպեից ավելի տևողությամբ: Օրենքն արգելում է գովազդային ընդհատումը պաշտոնական լրատվական հաղորդումների ժամանակ: Զանգվածային տեղեկատվության էլեկտրոնային միջոցներով հեռարձակվող գովազդային հատուկ հաղորդումների հաճախականությունը չի սահմանափակվում, սակայն յուրաքանչյուր առանձին հաղորդման տևողությունը եթերային մեկ ժամվա ընթացքում չպետք է հինգ ռուպեից ավել լինի: Իհարկե, այս նորմերը չեն գործում, եթե ռադիոհեռուստատեսային հաղորդումը կրում է բացառապես գովազդային բնույթ կամ գովազդը հաղորդվում է գովազդային ալիքով:

Զանգվածային տեղեկատվության տպագիր միջոցներում գովազդի ծավալը և թեմատիկան որոշվում են նրանց կանոնադրությամբ:

«Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ Հանրային հեռուստառադիոընկերությունը հիմնականում ֆինանսավորվում է պետական բյուջեից: Հանրային հեռուստառադիոընկերության ղեկավար մարմինը՝ Հանրային հեռուստառադիոընկերության խորհուրդը, յուրաքանչյուր տարի կազմում է հաջորդ տարվա ծախսերի նախահաշի-

վը (բյուջեն)՝ առանձին տողով նշելով խորհրդին, Հանրային հեռուստաընկերությանը և Հանրային ռադիոընկերությանը հատկացվելիք գումարները: Կազմված նախահաշիվը ներկայացվում է ՀՀ կառավարության, որն էլ այն ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի քննարկմանն ու հաստատմանը: Յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի նախագծի հետ միասին խորհուրդը Ազգային ժողովի հաստատմանն է ներկայացնում Հանրային հեռուստառադիոընկերության գործունեության տարեկան նպատակային ծրագիրը և հաշվետվությունը:

Տեղեկատվության ոլորտի ֆինանսավորումը արտացոլվում է յուրաքանչյուր տարի ընդունվող պետական բյուջեի մասին օրենքում: 1998 թվականին մշակույթի, կրոնի և սպորտի բնագավառի՝ պետության կողմից ֆինանսավորման գումարից, որը կազմում էր 4 239 602,8 հազ. դրամ, հեռուստառադիոհաղորդումների բնագավառին հատկացվել է 1 740 865,0 հազ. դրամ: Հեռուստառադիոհաղորդումների տողը ներառում է հեռուստառադիոհաղորդումների բազային ֆինանսավորումը, հեռուստահաղորդումների և ծրագրերի պետական պատվերը ինչպես հեռուստաընկերությանը, այնպես էլ ռադիոընկերությանը: Պետության կողմից ֆինանսավորվում է նաև տեղեկատվության ձեռքբերումը (37,000.0 հազ. դրամ): 24,234.10 հազ. դրամ հատկացվել է ՀՀ կառավարությանն առընթեր տեղեկատվության և զրահրատարակության վարչությանը: Տեղեկատվության ոլորտում համանման ծախսեր են նախատեսված նաև 1999² և 2000 թվականներին³:

Բացի պետական բյուջեից կատարվող ֆինանսավորումից, Հանրային հեռուստառադիոընկերության եկամուտների աղբյուր կարող են լինել նաև գովազդից, վճարովի եթերաժամից, սեփական արտադրության տեսաշարային, ծայնաշարային և տեսաձայնաշարային նյութերի վաճառքից և օրենքով չարգելված այլ աղբյուրներից ստացված ֆինանսական միջոցները: Սակայն օրենքը սահմանափակում է գովազդը Հանրային հեռուստառադիոընկերությունում: Առևտրային գովազդը չպետք է գերազանցի ընդհանուր հաղորդումների հինգ տոկոսը: Հանրային հեռուստա-

ոցների ղակիր-ի ապա- և ռա- հեռուս- տների ազդից, տություն- սշարա- սրային ուծում- և օրեն- ացված տեղ, ի- ողնկե-

ի հաս- ինչպես ֆինան- րական- տարել յության

ձ գանգ- յանսա- տեղ են լսական :ադիոյի համա- րի կող- ացվում լանջնե- նշանա- ի դերը: րապե- նման ու Օրենքի արտադ- ություն- ւթ: Գո- մ ֆիզի-

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏԼԱԿԱՆԻ ԱՍԲԻՈՆ

ռադիոընկերության կողմից հեռարձակվող հաղորդումը չի կարող ընդհատվել առևտրային գովազդով, հեռարձակվող հաղորդումներում ընտրարշավներից դուրս քաղաքական գովազդի առկայությունն արգելվում է: Արգելվում է նաև գովազդի հեռարձակումը պետության կողմից հայտարարված սզո օրերին:

Յանրային հեռարձակումը մայրցամաքային եվրոպայում ընդհանրապես ֆինանսավորվում է գովազդի տեղադրումից ստացված շահույթից և այսպես կոչված՝ լիցենզիոն վճարից: Վիճաբանությունների տեղիք է տվել լիցենզիոն վճարի էության (գերմաներեն՝ Rechtsnatur, անգլերեն՝ License Fee) բնութագրումը. այն հա՞րկ է, հատուկ վճար կամ տո՞ւրք, թե՞ հեռարձակող ընկերության մատուցած ծառայությունների դիմաց վճար: Շատ երկրներում սահմանված է, որ միայն այն հեռուստադիտողները պետք է պարտադրվեն վճարել դա, ովքեր փաստացի դիտում են (կամ ի վիճակի են դիտել) հանրային ալիքները: Այդ վճարի բնորոշումը որպես հարկ կամ որպես վարձատրություն՝ մատուցված (պայմանագրային) ծառայությունների դիմաց, կպայմանավորի այս խնդրի լուծումը: Դա առնչվում է նաև վերջերս Գերմանիայում հնչած այն հարցին, թե արդյոք վճարը պետք է սահմանվի ու պարբերաբար վերանայվի կառավարությամբ, թե իր իսկ՝ հեռարձակման մարմնի կողմից: Հեռարձակման մարմնի կախվածությունը կառավարության որոշումից՝ վճարի դրույթաչափի վերանայման հարցում կարող է վտանգել դրա անկախությունը: Միննույն ժամանակ առկա են վճարի չափի սահմանման հարցը հեռարձակման մարմնի հայեցողությանը թողնելուն ակնհայտ հակափաստարկներ:

Անգլիայում լիցենզիոն վճարը սահմանվել է 1949 թ. Անլար հեռագրության ակտով: Անլար հեռագրության որևէ սարք առանց լիցենզիայի (որն այժմ տրվում է Պետական անշարժ գույքի նախարարի կողմից) տեղադրելը կամ օգտագործելը համարվում է իրավախախտում: Ենթաօրենսդրական ակտերով կարող է վերացվել սարքերի որոշակի տեսակների առնչությամբ լիցենզավորման անհրաժեշ-

տությունը: Գունավոր հեռուստացույցի լիցենզիայի վճարը 1993 թ. ապրիլից կազմում է 83 ֆունտ, իսկ սև ու սպիտակինը՝ 27,50: Ֆրանսիական օրենքը նույնպես տարբերակում է միագույն և գունավոր հեռուստացույցի տիրապետումը (1977 թ.) և ձայնասփյուռի օգտագործման համար ոչ մի վճար չի սահմանում: Մյուս կողմից՝ Գերմանիայում գոյություն ունի հիմնական վճար, որը գանձվում է ձայնասփյուռին տիրապետելու համար և ավելի (մոտ երկու անգամ) բարձր վճար՝ հեռուստացույց ունենալու համար: Սակայն, հեռուստացույցի տարբեր տեսակների համար գանձվող վճարների միջև չկա որևէ տարբերակում: Իտալիայում ավելի բարձր վճար է սահմանված գունավոր հեռուստացույց ունենալու համար, մինչդեռ ձայնասփյուռի տերերից նկատելի վճար չի գանձվում: Շատ երկրներում տարածված է լիցենզիոն վճար մուծելուց խուսափելը, ինչը հարցականի տակ է դնում նմանատիպ վճարի սահմանման նպատակահարմարությունը:

Նշված հարցին ուղղակիորեն չվերաբերող մի շարք վարչական ակտեր կարող են լույս սփռել այն հարցի վրա, թե արդյո՞ք լիցենզիոն վճարը պետք է դիտվի որպես հարկ: Այդ իսկ պատճառով գործի հնարավոր նշանակություններից մեկն այն է, որ լիցենզիոն վճարը պետք է դիտվի ոչ թե որպես հարկ, այլ որպես լիցենզիոն վարձ: Այս վճարները Ֆրանսիայի և Իտալիայի դատարանների կողմից բնութագրվում են ավելի ուղղակիորեն: Սահմանադրական դատարանը սահմանել է, որ լիցենզիոն վճարը պետք է դիտվի ավելի շուտ ոչ թե որպես հարկ կամ լիցենզիայի դիմաց վարձ, այլ որպես հարկանման (պարաֆիսկալ) տուրք: Օրենքի սահմանադրականության վերաբերյալ դատարանի՝ երբեկից տված այս առաջին վճռի նշանակությունն այն էր, որ վճարի դրույթաչափի որոշման լիազորությունը պատկանում է ոչ թե խորհրդարանին, այլ գործադիր իշխանությանը: Այդ վճիռը քննադատվեց, իսկ 1986 թ. սեպտեմբերի 30-ին ընդունված օրենքի ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ լիցենզիոն վճարը հարկ է, որը կարող է սահմանվել խորհրդարանի կողմից:

Իտալիայի դատարանները և մեկնաբանները երկար ժամանակ բանավիճում էին հանրային հեռարձակման դիմաց մուծվող վճարի

ի լիցեն-
սում է 83
: Ֆրան-
սկում է
յցի տի-
ոօգտա-
մանում:
ուն ունի
յնասփ-
լի (մոտ
ոացույց
ացույցի
ղ վճար-
տալիա-
գունա-
ր, մինչ-
ի վճար
սծված է
լը, ինչը
վճարի
ւնը:

աբերող
են լույս
յենգիոն
Այդ իսկ
նակութ-
վճարը
որպես
սիայի և
ութագր-
նադրա-
ւենգիոն
թե որ-
րո՞, այլ
տուրք:
րաբեր-
սռաջին
ի դրույ-
ատկա-
ւծողի
եց, իսկ
ձ օրեն-
ենգիոն
ձանվել

աբան-
ւն հան-
վճարի

համապատասխան բնութագրման շուրջ:
Սահմանադրական դատարանն այն դիտում է որպես տուրք, որն օրենսդիր մարմնի կողմից կարող է սահմանադրորեն սահմանվել հեռարձակման ազդանշաններ ընդունելու ունակ հեռուստացույցի կամ ծայնասփյուռի տիրապետող ցանկացած անձի նկատմամբ: Դա ծառայությունների դիմաց վարձատրություն չէ, քանի որ դատական հետապնդման ենթարկված անձը չի կարող արդարացվել այն պատճառաբանությամբ, որ նա ի վիճակի չէր ընդունելու RAI-ի ծրագրերը: Նա պարտավոր է վճարել նույնիսկ այն դեպքում, եթե սարքն ի վիճակի էր ընդունել միայն մասնավոր վերգետնյա կամ մալուխային ծրագրերը: Դատարանը նմանապես հերքել է այն փաստարկը, որ պարտականության սահմանմամբ խախտվում են 3 (հավասարություն) և 53 (յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է մասնակցություն ունենալ հանրային ծախսերին՝ իր վճարունակությանը համապատասխան) հոդվածները: Հավասարությունը չէր խախտվում այն պատճառով, որ լիցենզիոն վճարի չափը բավականին ցածր էր: Սյուս կողմից դատարանը ամրագրեց, որ վճարը կարող է չպահանջվել, եթե իշխանությունները որևէ ջանք չեն գործադրել՝ տեղանքում հեռարձակման ծառայությունների հասանելիությունն ապահովելու ուղղությամբ:

Գերմանիայի սահմանադրական դատարանը երկրորդ հեռուստատեսության գործով վճռեց, որ լիցենզիոն վճարը ծառայությունների դիմաց վարձատրություն չէ և, հետևաբար, դրանից ստացված հանրային հեռարձակման շահույթը ենթակա չէ հարկման ավելացված արժեքի (շրջանառության) դաշնային հարկով: Սակայն դատարանը չի պատասխանել այն հարցին, թե արդյոք դրանք պետք է դիտվեն որպես հարկի տեսակ, թե՞ որպես հեռարձակման ծառայության ծախսերի հարկադիր փոխհատուցում: Խնդիրը շատ է քննարկվել գերմանական մասնագիտական գրականության մեջ: Վճարներն ընդհանրապես դիտվում էին ավելի շուտ որպես տուրք, քան որպես հարկ հեռարձակման ծառայության ծախսերի համար վճարվող փոխհատուցում: Սակայն նշված պատկերացումը կարող է փոփոխվել հեռարձակման խառը համակարգի զարգացմամբ: Սահմանադրական դատա-

րանի դիրքորոշման համաձայն՝ լիցենզիայի վճարներն ընդհանրապես հեռարձակման համակարգի օժանդակությանն ուղղված միջոցներ են: Մի քանի տարվա ընթացքում վճարների մի փոքր մասն օգտագործվում էր փորձական մալուխային (կաբելային) ծրագրերի ֆինանսավորման համար, և 1988 թ. ընդհանուր շահույթի 2 տոկոսը հատկացվում էր որպես մասնավոր հեռարձակումը կարգավորող մարմինների ծախսերի փոխհատուցում: Հավանաբար, լիցենզիոն վճարին ճիշտ կլինի վերաբերվել որպես կարգավորիչ հարկի⁸:

Վճարների բնութագրումը հարաբերակցվում է այն հարցին, թե ո՞վ է իրավասու որոշել դրանք: 1975 թ. սկսած հեռարձակման փորձագետների և պետության կողմից նշանակվող անձանց խառը հանձնաժողովը յուրաքանչյուր երկու տարին մեկ վերանայել է պետական կորպորացիաների ֆինանսական պահանջմունքները և հանդես եկել վճարների ավելացման վերաբերյալ, բայց վերջնական որոշման իրավունքը պատկանում է դաշնության սուբյեկտներին: 1989 թ. Բավարիայի Վարչական դատարանը վճռեց, որ դաշնության սուբյեկտներին այդ լիազորությամբ օժտելը՝ հակասում է հեռարձակման ազատությանը: Դա նրանց թույլ էր տալիս ներազդել հանրային հեռարձակման կորպորացիաների գործունեությանը՝ դրանով իսկ հակասելով Հիմնական օրենքին: Փոխարենը, վճարները պետք է որոշվեն իրենց՝ հեռարձակման մարմինների կողմից: Այս որոշումը շատ է քննադատվել, քանզի հեռարձակողները կարող էին ձգտել սահմանել չափազանց բարձր վճար, և ցանկացած դեպքում հանրության համար կարող է անընդունելի լինել նրանց այդպիսի իրավունք վերապահելը, հատկապես այժմ, երբ կա մասնավոր հեռարձակման այլընտրանք: Բացի այդ, սկզբունքորեն սխալ է հարկման լիազորությունը դաշնության սուբյեկտներից այլ մարմինների փոխանցելը (թեև ակնհայտ է, որ այդ առարկությունը չէր արվի, եթե վճարներն ունենային պայմանագրային հիմք): Վերջապես, կան գոյություն ունեցող միջոցների ավելի նախընտրելի այլընտրանքներ՝ լիցենզիայի վճարի ինդեքսավորումը և խառը հանձնաժողովին ավելի լայն լիազորություններով օժտելը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ԱՄԲԻՈՆ

Թերև, եվրոպական բոլոր համակարգերն ունեն դժվարություններ այս համատեքստում: Կառավարությունները խուսափում են լիցենզիայի վճարը բարձրացնելուց՝ ելնելով ընտրողների դժգոհությունը հարուցելու մտավախությունից: Բացի այդ, ավելի դժվար է դարձել իսկապես հետադիմական հեռարձակման հարկի գաղափարը պաշտպանելը, հատկապես այն պարագայում, երբ շատ հեռուստադիտողներ դիտում են գրեթե բացառապես առևտրային հեռուստատեսություն: Վճարի ինդեքսավորումը կամ դրա որոշման իրավասությունն անկախ հանձնաժողովի վերապահելը կբխվեր առաջին դժվարությանը, բայց ոչ երկրորդին: Իսկապես, շատերի կողմից սկզբունքորեն սխալ կդիտվեր հարկման հարցերով որոշումների կայացման համար պատասխանատվությունից կառավարության խուսափելը: Սակայն, գործնականում, լիցենզիայի վճարների չափը բարձրացնել չցանկանալը հանգեցրել է հանրային հեռարձակողների կողմից ավելի շատ գովազդման վրա հույս դնելուն և, հավանաբար, նրանց հաղորդումների որակի անկմանը: Լիցենզիայի վճարի ավելի լավ այլընտրանք չի գտնվել:

Բի-Բի-Սի-ն առանձնանում է եվրոպական այլ երկրների հանրային հեռուստառադիոընկերություններից՝ լիցենզիոն վճարից իր գրեթե բացարձակ կախվածությամբ: Կառավարության աջակցությամբ Բի-Բի-Սի-ն սկսեց զարգացնել բաժանորդագրային ծառայությունները գիշերային եթերում: Լիցենզիայի վճարը գոյություն կունենա առնվազն մինչև գործող կանոնադրության դադարելը և ընդհանրապես ենթակա է ինդեքսավորման: 1988 թ. իր «Սպիտակ գրքում» կառավարությունն ակնկալում էր դրա փոխարինումը բաժանորդագրությամբ:

Վարչական և իրավական բազմաթիվ հարցեր ծագեցին Անգլիայում: Ըստ 1990թ. Հեռարձակման մասին Ակտի 173-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ վճարի զանգվածը դարձավ հենց իր՝ Բի-Բի-Սի-ի պարտականությունը: Կորպորացիան ակնհայտորեն ավելի շատ է շահագրգռված դրա արդյունավետ հավաքմամբ, քան

Փոստի նախարարությունը կամ որևէ այլ պետական գերատեսչություն: Երկրորդը՝ առնվազն մեկ գործով մագիստրատական դատարանն արդարացրել է վճարը չմոծելու մեջ մեղադրվող անձին՝ ընդունելով նրա այն փաստարկը, որ նա հեռուստացույցն օգտագործել է միայն արբանյակային ծրագրերն ընդունելու համար: Այդ վճիռը քննադատվել է այն հիմքով, որ 1949 թ. ակտը խոսում է վերգետնյա հեռարձակում ընդունելուն ունակ սարքերի տեղադրման կամ օգտագործման մասին՝ անկախ այն հանգամանքից, թե օգտագործվո՞ւմ է այդ նպատակի համար, թե ոչ: Հեռարձակման ֆինանսավորման առնչությամբ ծագում են տնտեսական և սոցիալական քաղաքականության մի շարք բարդ խնդիրներ: Դրանցից մեկն այն է, թե արդյոք կարո՞ղ է հանրային հեռարձակումը ֆինանսավորվել ցանկացած ձևով կամ մակարդակով: Ինչպես Գերմանիայի, այնպես էլ Իտալիայի սահմանադրական դատարանները նշել են, որ այն պետք է համապատասխանաբար ֆինանսավորվի, որպեսզի նրա կողմից ապահովվի իր առանձնահատուկ պարտականությունների կատարումը: Սակայն դրանցից և ոչ մեկը չի նշել, որ ֆինանսավորումը պետք է ստացվի ցանկացած հատուկ աղբյուրից: Հինգերորդ հեռուստատեսության գործով դատարանը հաստատեց տարածաշրջանային և տեղական հանրային ալիքներում կամ անհատական այլ վճարի միջոցով նրանց ֆինանսավորման արգելքը՝ մինչև օրենքով կամ դաշնային պայմանագրով դրա թույլատրումը: Վերոհիշյալ սահմանափակումները սահմանադրական են այն ժամանակվանից, ինչ Յիմնական օրենքի 5-րդ հոդվածը չի պահանջում, որպեսզի հանրային հեռարձակողները ֆինանսավորվեն գովազդի տեղադրման միջոցով կամ այլ հատուկ եղանակով: Դաշնության յուրաքանչյուր սուբյեկտի խորհրդարանը պետք է որոշի, թե ինչպես է ապահովվում համապատասխան ֆինանսական օժանդակությունը:

Օրենքը զարգացվել է Սահմանադրական դատարանի կողմից *Վեցերորդ հեռուստատեսության* գործով (թիվ 83 որոշում, 238 դրույթ): Դատարանը հանդես եկավ լիցենզիոն վճարի և գովազդի տեղադրման մի-

ահմանադրա-
վեցերորդ հե-
վ 83 որոշում,
դես եկավ լի-
ազատման մի-

Վերջերս լաված գործերից մեկով, հաստատելով Hesse երրորդ հանրային ալիքով գովազդման արգելքի սահմանադրականությունը, դատարանն ընդգծեց լիցենզիոն վճարի անհրաժեշտությունը՝ հանրային ալիքներին թույլատրելով իրականացնել հեռարձակման իրենց հիմնական պարտականությունները, համաձայն *Grundversorgung* դոկտրինայի: Փաստորեն, խոշոր պետական հեռարձակող կազմակերպությունների և ZDF-ի շահույթի 60-70 տոկոսը ձևավորվում է լիցենզիոն վճարից ստացված շահույթի հաշվին: RAI-ն նույնպես իր շահույթի մոտ երկու երրորդը ստանում է լիցենզիոն վճարից: Ի տարբերություն դրանց, ֆրանսիական հիմնական հանրային ալիքը Antenne 2-ը իր շահույթի միայն մոտ 35 տոկոսն է ստանում լիցենզիոն վճարից, իսկ մեծ մասը՝ գովազդի և մաճառքից:

- տոսի 11-ի թիվ 60-68 որոշում:
6. R. Esposito, *The Sistem of the Broadcasting in Italy*. Milan, 1987. էջ 465-472:
7. Իտալիայի Սահամանադրական դատարանի 1963 թ. որոշում թիվ 81/1963 դրույթ 680; 1988 թ. որոշում թիվ 535/1988, դրույթ 2528, 1989 թ. որոշում թիվ 219/1989, դրույթ 956:
8. P.M. Blair, *Federalizm and Judicial Review in Germany*, Oxford, 1981, էջ 188-192:
9. S. Brittan, *Toward a Broadcasting Market: Recommendations of the British Peacock Committee. Broadcastin Finance in Transition*, Oxford, 1991. N 335.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱՎԱԲԱՆՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՎ

ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Թիվ 4 (22)
2003 թ.

Գլխավոր խմբագիր՝
Լևոն Օհանյան

Խմբագրական խորհուրդ

Սամվել Դիլբանդյան -

գլխավոր խմբագրի տեղակալ

Գրիգոր Բեքմեզյան -

պատասխանատու քարտուղար

Սասուն Մամյան -

գեղարվեստական խմբագիր

Գևորգ Դանիելյան

Գագիկ Համբարձումյան

Արթուր Վաղարշյան

Սերգեյ Առաքելյան

Վիգեն Քոչարյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
ՀՀ իրավաբանների միություն

Խմբագրության հասցեն՝

ՀՀ, 375049 Երևան,

Ալեք Մանուկյան 1, ԵՊՀ

իրավաբանական ֆակուլտետ:

Հեռ. 55-77-92

Խմբագրությունը կարող է
հրատարակել նյութեր՝ համամիջ
շինելով հեղինակների
Տեսակետներին:

10 համակարգչային էջից ավելի
չդասվիրված նյութերը չեն
ընդունվում:

Դասիչ՝ 77771

Տպագրական 5,5 մամուլ

Գրանցման թիվը՝ 798

Տպաքանակը՝ 500

Գինը՝ պայմանագրային

Հանձնված է շարվածքի

22.12.2003

Հանձնված է տպագրության

26.01.2004

ՀՐԱՎԻՐՈՒՄ ԵՆՔ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ

**ԶԱՆԳՎԱԾԱՅԻՆ ԼՐԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ԱՐԴԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ՝**

Կարեն ԱՆԴՐԵԱՍՅԱՆ

Իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

Խոսքի ազատությունը մարդու այն հիմնական իրավունքներից է, որն ամրագրված է Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 19-րդ հոդվածում (ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովի 217A (III) բանաձև, 10.12.1948թ.), Քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 19-րդ հոդվածում (ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովի 2200A (XXI) բանաձև, 16.12.1966թ.), Մարդու իրավունքների ամերիկյան կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածում (22.11.1969), Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածում (03.09.1953), Մարդու և ժողովուրդների իրավունքների աֆրիկյան խարտիայի 9 հոդվածում (26.06.1981), Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների մասին Անկախ պետությունների համագործակցության կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածում (26.05.1995)², Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 24-րդ հոդվածում (05.07.1995):

ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովը, կարևորելով խոսքի ազատության նշանակությունը, 1946թ. իր առաջին իսկ նստաշրջանում ընդունած 59 (I) բանաձևում սահմանում է, որ տեղեկատվության ազատությունը մարդու հիմնարար իրավունքներից է և այն բոլոր ազատությունների հիմնաքարն է, որոնց առնչվում է Միավորված ազգերի կազմակերպությունը: Ինչպես նշվում է բա-

նաձևում, արտահայտվելու ազատությունը, ներառյալ տեղեկատվության ազատությունը, հիմնավորապես կարևոր է ոչ միայն սոսկ որպես իրավունք, այլև որպես մյուս բոլոր իրավունքների իրականացման համար սկզբնաղբյուր³: Արտահայտվելու ազատության կարևորությունը ժողովրդավարական հասարակությունում բազմիցս ընդգծել են նաև միջազգային դատարանները: Օրինակ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն այս առնչությամբ սահմանել է մի այնպիսի դրույթ, որն այժմ դրվում է արտահայտվելու ազատությանը վերաբերող գրեթե բոլոր գործառնությունների հիմքում. «Արտահայտվելու ազատությունը ժողովրդավարական հասարակության էական հիմքերից է, նրա առաջընթացի և յուրաքանչյուր մարդու զարգացման հիմնարար պայմաններից մեկը»⁴: Հետագայում այս հիմնադրույթը հաստատվել է ինչպես ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների հանձնաժողովի, այնպես էլ Մարդու իրավունքների միջամերիկյան դատարանի կողմից: Դրան համապատասխան «Արտահայտվելու ազատությունն այն հիմնաքարն է, որի վրա խարսխվում է ժողովրդավարական հասարակության բուն էությունը: Այն պարտադիր է հասարակական կարծիքի ձևավորման համար... Կարելի է ասել, որ իրականում ազատ չէ այն հասարակությունը, որը լավ տեղեկացված չէ»⁵:

Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ խոսքի ազատության իրավական կարգավորումը հիմնականում ունի երեք դրսևորում.

- իրավունքի սահմանում,
- իրավունքի երաշխավորում,

– իրս
Մարդ
ռավելա
զատությ
պում է
միայն Հ
վածում:
տերի ծ
արդյուն
հետևյալ
«Կարծի
այսինքն
զատ ար
վունք»:
կան փա
րում են
քը, որի
հայտվել
նադրու
«խոսքի
ամրապ
հողված
տության
վանդակ
յան արդ

Այսպի
տության
յան 24-ր
վունքը
զաղափ
րածելու
մը բառ
հայտվել
մանում
րավակ
յան 24-ր
ազատու
տության
ներառու
փարներ
լու ազա

Վերը
տաթղթ
ազատու
հանրակ
զատությ
րաքանչ

ԵՐԸ

ություն-
ազա-
յր է ոչ
որպես
ացման
տվելու
ովորդա-
ագմիցս
արան-
երի եվ-
ությամբ
ն այժմ
ությամբ
յթների
ությունը
ան էա-
ի և յու-
հիմնա-
ագայում
ինչպես
ծնածո-
երի մի-
: Դրան
շու ա-
րի վրա
հասա-
տադիր
վորման
նում ա-
րը լավ
լիս, որ
լարգա-
դրսևո-

– իրավունքի սահմանափակում:
Մարդու հիմնարար իրավունքը, որն ա-
ռավելապես հայտնի է որպես «խոսքի ա-
զատություն», այդ ձևակերպմամբ հանդի-
պում է վերոհիշյալ իրավական ակտերից
միայն ԶՅ Սահմանադրության 24-րդ հոդ-
վածում: Թվարկված մյուս իրավական ակ-
տերի ձևակերպումների ընդհանրացման
արդյունքում առաջ է գալիս այդ իրավունքի
հետևյալ հավաքական ձևակերպումը.
«Կարծիքի (համոզմունքի⁶) ազատության,
այսինքն՝ դրան մնալու, այն պնդելու, ա-
զատ արտահայտելու և տարածելու՝ իրա-
վունք»: Զետևաբար, միջազգային իրավա-
կան փաստաթղթերն, իրականում, ամրագ-
րում են կարծիքի ազատության իրավուն-
քը, որի բաղադրատարրն է ազատ արտա-
հայտվելու իրավունքը, ինչը ԶՅ Սահմա-
նադրության մեջ ամրագրված է որպես
«խոսքի ազատություն»: Այս տեսակետն
ամրապնդվում է նաև թվարկված բոլոր
հոդվածներում «արտահայտվելու ազա-
տության» և «խոսքի ազատության» բո-
վանդակության ծավալների համեմատու-
յան արդյունքում:
Այսպես, սահմանելով «խոսքի ազա-
տության իրավունքը» ԶՅ Սահմանադրու-
յան 24-րդ հոդվածը նշում է, որ այդ իրա-
վունքը ներառում է «տեղեկություններ և
գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տա-
րածելու ազատությունը...»: Այս սահմանու-
նը բառացիորեն համընկնում է «Արտա-
հայտվելու ազատության իրավունքի» սահ-
մանումներին⁶: Այսպիսով, միջազգային ի-
րավական նորմերը և ԶՅ Սահմանադրու-
յան 24-րդ հոդվածը սահմանում են խոսքի
ազատությունը՝ որպես կարծիքի ազա-
տության իրավունքի բաղադրատարր, որը
ներառում է տեղեկություններ և գաղա-
փարներ փնտրելու, ստանալու, տարածե-
լու ազատությունը:
Վերը նշված բոլոր միջազգային փա-
տաթղթերում կարելի է դիտարկել խոսքի
ազատության իրավունքի մի քանի ընդ-
հանրական երաշխիքներ: Նախ՝ խոսքի ա-
զատության իրավունքը պատկանում է յու-
րաքանջյուրին: Երկրորդ՝ այն կարող է ար-

տահայտվել ցանկացած միջոցով՝ գրավոր,
բանավոր, տպագիր (մամուլի) կամ գեղար-
վեստական արտահայտչամիջոցով կամ էլ
այլ եղանակներով: Ընդ որում, այդ միջոց-
ների ընտրությունը պատկանում է իրա-
վունքն իրացնողին: Երրորդ՝ խոսքի ազա-
տության իրավունքն իրացնելիս պետական
իշխանության (մարմինների) միջամտու-
յունը, մասնավորապես՝ գրաքննությունը,
արգելվում է: Չորրորդ՝ խոսքի ազատու-
յան իրավունքը պաշտպանվում է՝ անկախ
պետական սահմաններից: Հինգերորդ՝
խոսքի ազատության իրավունքը կարող է
սահմանափակվել միայն առանձին դեպքե-
րում և որոշակի չափանիշներին համապա-
տասխան, այն է՝ ցանկացած սահմանա-
փակում պետք է՝ ա) նախատեսված լինի օ-
րենքով, բ) լինի հանրային օրինական շահի
պաշտպանության նպատակով և գ) անհ-
րաժեշտ լինի այդ շահի անվտանգության
համար:
Խոսքի ազատության իրականացումը,
այնուամենայնիվ, պարտավորություններ
ու պատասխանատվություն է սահմանում և
կարող է կապված լինել ձևականություննե-
րի, պայմանների, սահմանափակումների
կամ տուգանման պատժադրական գների
հետ, որոնք անհրաժեշտ են պետական և
հասարակական անվտանգության, տա-
րածքային ամբողջականության, հասարա-
կական կարգի (անդորրի), անկարգություն-
ներն ու հանցագործությունները կանխելու,
այլ անձանց առողջությունն ու բարոյակա-
նությունը պաշտպանելու, այլոց իրավունք-
ների և ազատությունների, պատվի և բարի
համբավի պաշտպանության համար, ինչ-
պես նաև գաղտնի ստացված տեղեկության
հրապարակումը կանխելու կամ արդարա-
դատության հեղինակությունն ու անաչա-
ռությունն ապահովելու նպատակով: Պե-
տություններին իրավունք է տրվում նաև
ներպետական օրենսդրությամբ սահմանել
կարգավորումներ, մասնավորապես՝ հե-
ռարժակման և կինեմատոգրաֆիայի բնա-
զավառում:

Միջազգային փաստաթղթերում և ԶՅ
Սահմանադրությամբ ամրագրված խոսքի

ՀՐԱՎԻՐՈՒՄ ԵՆՔ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ

ազատության իրավունքի իրականացման համար ազգային օրենսդրությամբ անհրաժեշտ է նախատեսել մանրակրկիտ կարգավորումներ, որոնք կհանդիսանան տվյալ իրավունքի իրացման երաշխիքներ և կնախատեսեն իրավաչափ սահմանափակումներ: Այդ կարգավորումները մասնավորապես ուղղված են զանգվածային լրատվության միջոցների գործունեությանը, քանզի դրանք խոսքի ազատության իրացման ինստիտուցիոնալ երաշխիքներ են:

Զանգվածային լրատվության միջոցների գործունեությանն ուղղված իրավական կարգավորումներ է պարունակում «Մամուլի և զանգվածային լրատվության մյուս միջոցների մասին» ՀՀ օրենքը (այսուհետև՝ Գործող օրենք), որն ընդունվել է 1991թ. հոկտեմբերի 8-ին¹⁰: Ներկայումս Ազգային ժողովի 2003թ. նստաշրջանի օրակարգում է «Զանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը (այսուհետև՝ Նախագիծ), որը 2003թ. սեպտեմբերին անցել է առաջին ընթերցում¹¹: Նախագծի 15-րդ հոդվածի համաձայն՝ այն ուժի մեջ մտնելու պահից ուժը կորցրած է ճանաչվելու Գործող օրենքը:

Զանգվածային լրատվության մասին Գործող օրենքի և Նախագծի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դրանց նպատակն է կարգավորել զանգվածային լրատվության ոլորտում ծագող հարաբերությունները, սահմանել այդ հարաբերությունների սուբյեկտների իրավունքները, պարտականությունները և պատասխանատվությունը, իսկ ըստ Նախագծի 1-ին հոդվածի՝ նաև ապահովել ՀՀ Սահմանադրության 24-րդ հոդվածով նախատեսված մարդու իրավունքի իրացումը: Նշված իրավահարաբերությունների կարգավորումը նախատեսված է ոչ միայն Գործող օրենքով և Նախագծի նորմերով, այլև ՀՀ մի շարք այլ օրենքներով և միջազգային պայմանագրերով: ՀՀ օրենքների թվում առանձնապես նշվում են Սահմանադրությունը և Քաղա-

քացիական օրենսգիրքը (Նախագծի 2-րդ հոդված): Այլ օրենքների շարքում կարելի է ենթադրել ՀՀ քրեական օրենսգիրքը, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրքը, ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը, «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքը, «Պետական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքը, «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքը, «Գովազդի մասին» ՀՀ օրենքը, «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքը և բազմաթիվ այլ իրավական ակտեր: Նախագծի 2-րդ հոդվածով նախատեսված միջազգային պայմանագրերի թվին կարելի է մասնավորապես դասել Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը, Քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիան, Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների մասին Անկախ պետությունների համագործակցության կոնվենցիան:

Զանգվածային լրատվության մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության տեսական վերլուծության ընթացքում կարելի է դրանում ընդգրկված կարգավորումները պայմանականորեն բաժանել նույն այն երեք ուղղությունների, որոնք դրսևորվում են խոսքի ազատության իրավունքն ամրագրող միջազգային փաստաթղթերում: Այսինքն, զանգվածային լրատվության վերաբերյալ իրավական կարգավորումները կարելի է բաժանել երեք խմբի՝ զանգվածային լրատվության միջոցների հասկացության սահմանում, զանգվածային լրատվության միջոցների ազատության երաշխիքները և զանգվածային լրատվության միջոցների գործունեության սահմանափակումները:

Զանգվածային լրատվության միջոցների հասկացության սահմանումը

Գործող օրենքը և Նախագիծը փորձում են սահմանել «Զանգվածային լրատվու-

յուն»,
ջոց»,
կանաչ
վածայ
որոշա
դեկաս
յին լրս
հոդվա
հանրս
մանմս
ցություն
կակալ
«...հա
կայն ս
լի է ա
լրատ
ըստ բ
ծող օ
սահմս
այլ սս
յան մի
վելի ս
Նախս
միջոց
տարի
նակու
նացմ
դումն
հաղոյ
տարս
Այնու
մակե
պես
Գործ
ված է
միջոց
նատո
«լրաս
նացմ
«զան
ներ»:
գործ
էին լի
ապա
նաև Հ
վե
րի ս

2-րդ արելի է, Վարբերյալ նագիր-յի մատնիքի լան ավագդի ի իրասսին» լական յախա-գրերի դասել անուր դաքա-ագգա-ների և շտպա-նցիան, ի ագա-թյուն-իան: մասին ըննադ-նթաց-ն կար-բաժա-որոնք ն իրա-փաս-ծային լական նել ե-ության նումը, երի ա-վածա-նելուք-

ն
նումը

ործում
սովուք-

յուն», «Ձանգվածային լրատվության միջոց», «Ձանգվածային լրատվություն իրականացնող» հասկացությունները: «Ձանգվածային լրատվություն» հասկացությունը որոշակի բովանդակությամբ հրատապ տեղեկատվության տարածումն է զանգվածային լրատվության միջոցով (Նախագծի 3-րդ հոդված, 1 մաս): Թերևս չափազանց ընդհանրական և անորոշ են Նախագծի սահմանման մեջ տեղ գտած այնպիսի հասկացությունները, ինչպիսիք են «...հասարակական հետաքրքրության առարկա...», «...հանրային շահերին առնչվող...»: Սակայն սահմանման մեջ առավել անընդունելի է այն, որ փորձ է արվում զանգվածային լրատվություն հասկացությունը սահմանել ըստ բովանդակային չափանիշների: Գործող օրենքն ընդհանրապես չի փորձում սահմանել զանգվածային լրատվությունը, այլ սահմանում է զանգվածային լրատվության միջոցը՝ որպես հարյուր օրինակից ավելի տպաքանակ ունեցող հրատարակում: Նախագիծը զանգվածային լրատվության միջոց է ճանաչում նյութական կրիչի վրա տարին մեկ անգամ առնվազն հարյուր օրինակով թողարկվող լրատվության իրականացման միջոցը, հեռուստառադիոհաղորդումները և հանրային համակցված հեռահաղորդակցական ցանցով (ինտերնետով) տարածվող տեղեկատվական պաշարները: Այնուհետև թվարկվում են առանձին կազմակերպությունների հաղորդումները՝ որպես զանգվածային լրատվության միջոց: Գործող օրենքում և Նախագծում սահմանված են նաև զանգվածային լրատվության միջոցի թողարկման համար պատասխանատուները, որոնք Նախագծում կոչվում են «լրատվական գործունեություն իրականացնողներ», իսկ Գործող օրենքում «զանգվածային լրատվություն թողարկողներ»: Եթե Գործող օրենքով լրատվական գործունեություն իրականացնողներ կարող էին լինել միայն իրավաբանական անձինք, ապա Նախագիծը նման իրավունք է տալիս նաև ֆիզիկական անձանց:

Վերը ներկայացված հասկացությունների սահմանումները վերլուծելիս անհրա-

ժեշտ է առաջին հերթին որոշել դրանք սահմանելու նպատակը: Գործող օրենքում թերևս զանգվածային լրատվության միջոցի գրանցման ինստիտուտի առկայությունն արդարացնում է նման սահմանումների անհրաժեշտությունը: Նախագծում սահմանումների նպատակը և դրանց անհրաժեշտությունը խիստ վիճելի է: Կարելի է ենթադրել, որ այդ սահմանումներն ունեն տեսական նշանակություն: Իսկապես, գիտական և ուսումնական նպատակներով կարևոր է սահմանել զանգվածային լրատվություն կամ դրա միջոցի հասկացությունը: Ժամանակակից տեխնոլոգիական զարգացման մակարդակը մարդկությանը հայտնի է դարձրել զանգվածային լրատվության միջոցների երկու խումբ՝ տպագիր և էլեկտրոնային: Էլեկտրոնային լրատվամիջոցներն իրենց հերթին բաժանվում են հեռուստառադիոհեռարձակման և ցանցային (ինտերնետային) լրատվամիջոցների: Միջազգային իրավական որոշ փաստաթղթեր սահմանում են, որ այդ երեք տեսակների լրատվամիջոցները պետք է կարգավորվեն տարբեր եղանակներով և սկզբունքներով: Ցանցային (ինտերնետային) լրատվամիջոցների կարգավորումը ներկայումս ընդհանրապես չի խրախուսվում միջազգային փաստաթղթերում¹²: Հեռարձակման սահմանումը և կարգավորումներն ամրագրված են «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքով¹³: Հետևաբար, Նախագիծը թերևս պետք է միայն սահմանի տպագիր լրատվամիջոցները, այն էլ այն դեպքում, եթե նախատեսվելու են այնպիսի կարգավորումներ, որոնք առաջացնում են նման սահմանման անհրաժեշտություն: Այդ դեպքում պետք է հիմնվել միայն զանգվածային լրատվության միջոցի շրջանառության ծավալի և տարածման հաճախականության վրա¹⁴:

Ձանգվածային լրատվության միջոցների ազատության երաշխիքները

Վերոհիշյալ միջազգային իրավական փաստաթղթերում ամրագրված խոսքի

ՀՐԱՎԻՐՈՒՄ ԵՆՔ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ

ազատության երաշխիքները դրանք սահմանում էին ոչ միայն զանգվածային լրատվության միջոցների և լրագրողների, այլ յուրաքանչյուրի համար: Գործող օրենքը սահմանում է զանգվածային լրատվության միջոցների ազատությունը և դրանց գործունեության սկզբունքները: Նախագիծն այդ առումով համադրել է Գործող օրենքի սահմանումները և մի շարք ճանաչում գտած միջազգային սկզբունքները: Առավել առաջադիմականը Նախագիծն այն է, որ զանգվածային լրատվության միջոցից այլևս չի պահանջվում պետական որևէ գրանցում: Նախագիծն նաև բացառում է որևէ ծանուցման կամ հայտարարագրման ընթացակարգ: Միևնույն ժամանակ Նախագծի 14-րդ հոդվածը նշում է Լրատվության միջոցների վարչական ռեգիստրի վարման մասին, որն իրականացնում է ՀՀ արդարադատության նախարարությունը՝ ըստ զանգվածային լրատվության միջոցի յուրաքանչյուր թողարկման՝ նախարարություն պարտադիր ուղարկվող երկուական օրինակների: Իրականում, սա ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ պետական մարմնին զանգվածային լրատվություն իրականացնելու մասին ծանուցման ձև: Երկու հոդվածների հակասությունն այդուհանդերձ ակնհայտ է, և ավելին՝ որևէ կերպ ներկայացված կամ հիմնավորված չէ նման քողարկված ծանուցման նպատակը: Ջանգվածային լրատվություն իրականացնելու համար պետական մարմիններին կամավոր ծանուցումը թերևս որևէ կերպ չէր սահմանափակի խոսքի ազատությունը: Կամավոր ծանուցումը կարող էր նաև համդիսանալ զանգվածային լրատվության միջոց ճանաչվելու լավագույն ձևը, եթե, իհարկե, Նախագծի հայեցակարգային հիմքում ընկած լիներ զանգվածային լրատվության միջոցների պաշտպանությունը, և դա շահագրգռեր զանգվածային լրատվություն իրականացնողներին ճանաչվել զանգվածային լրատվության միջոց:

Դրական կարելի է գնահատել նաև գրաքննության արգելքի ամրագրումը և ավելին՝ գրաքննության հասկացության որոշակի մեկնաբանումը, որով հատկապես նշվում է լրատվությունը պետական մարմինների հետ նախնական համաձայնության ենթարկելու պահանջի անթույլատրելիությունը (4-րդ հոդվածի 4-րդ մաս): Այս երաշխիքը պետք է տարածվի ոչ միայն օրենքով «լրատվություն» ճանաչված «հրատապ տեղեկատվության», այլև ցանկացած տեղեկատվության վրա: Բացի այդ, գրաքննությունը պետք է արգելվի ոչ միայն զանգվածային լրատվության միջոցների, այլև խոսքի ազատության դրսևորման ցանկացած դեպքում: Օրինակ, գրաքննության չպետք է ենթարկվեն արվեստի ստեղծագործությունները, ԲՈՒՀ-ական դասախոսությունները և այլն: Հետևաբար գրաքննության արգելքը պետք է սահմանվի ոչ թե «Ջանգվածային լրատվության մասին» օրենքով, այլ ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող, ավելի ընդհանուր կարգավորման ոլորտ ունեցող իրավական ակտով, օրինակ՝ սահմանադրությամբ:

Վիճելի է նաև լրատվության միջոցների տարածման սահմանափակումների հնարավորությունը որպես երաշխիք ներկայացնելու Նախագծի փորձը (4-րդ հոդվածի 5-րդ մաս): Հասկանալի է, որ սահմանափակումների սպառնիչ և հստակ ամրագրումը յուրովի երաշխիք է որևէ իրավունքի պաշտպանության համար: Վիճահարույցն այն է, որ սահմանելով գրաքննության ամենավտանգավոր ձևի՝ նախնական համաձայնեցման արգելքը, այդուհանդերձ, սահմանվում է լրատվության միջոցի տարածման արգելման հնարավորությունը: Անհասկանալի է այն մեխանիզմը, որով կարելի է ստուգել լրատվության միջոցի բովանդակությունը մինչև դրա տարածումը: Այդ պատճառով կարելի է օրենքով նախատեսել պատասխանատվություն որոշակի դեպքերում որոշակի տեղեկատվության տարածման համար, սակայն չի կարելի արգելել լրատվության միջոցի որևէ թողարկման տարածումը: Այս հանգամանքը

Նախ
հանր
պում
կարո
րանի
հնար
Նս
վածի
ըստ
մար
նյութ
յունու
Այս խ
մեկն
շրջա
սահմ
գելք:
Վել
խիք
կ
րակա
աղբյ
որը
գործի
տադր
ների
և
սարա
և եթ
պանու
(Նախ
կերպ
ռիթմ
և բաց
յուրը,
պաշտ
չգերա
չբաց
հագրգ
րի պա
ջոց, օ
պարգ
կանա
պաշտ
ծում խ
քանի
կան դ
հոդվա
անձան

ալ նաև
մը և ա-
ան որո-
նկապես
մ մար-
այնու-
լատրե-
): Այս ե-
հայն օ-
ն «իրա-
յանկա-
լի այդ,
միայն
ցների,
որման
րաքն-
վեստի
ն դա-
աբար
հման-
ն մա-
ավա-
սնուր
սկան
:

յների
հնա-
րկա-
լածի
լիա-
ունը
նքի
ւյցն
սմե-
մա-
ահ-
ած-
Ան-
րե-
սն-
Այդ
րե-
կի
սն
վի
ո-
քը

Նախագծի համապատասխան դրույթն ընդ-
հանրապես հաշվի չի առնում և իր ձևակեր-
պումների մեջ այն հստակ ու որոշակի չէ և
կարող է որևէ մարմնի, այդ թվում և դատա-
րանին, գրաքննություն իրականացնելու
հնարավորություն ընձեռել:

Նախագծում խիստ անորոշ է 4-րդ հոդ-
վածի 6-րդ մասով սահմանված երաշխիքը,
ըստ որի «Լրատվության տարածման հա-
մար անհրաժեշտ սարքավորումների և
նյութերի քաղաքացիական շրջանառու-
թյունում խտրականությունն արգելվում է:»
Այս խրթին ձևակերպումը կարելի է թերևս
մեկնաբանել որպես քաղաքացիական
շրջանառությունում խտրականություն
սահմանող պետական միջամտության ար-
գելք:

Վերջապես, խոսքի ազատության երաշ-
խիք կարելի է դիտարկել լրատվություն ի-
րականացնողների կողմից լրատվության
աղբյուրները չբացահայտելու իրավունքը,
որը նախատեսում է, որ նույնիսկ քրեական
գործի առիթով լրագրողին չեն կարող պար-
տադրել բացահայտելու իր տեղեկություն-
ների աղբյուրը, եթե դա է պահանջում հա-
սարակության շահերի պաշտպանությունը,
և եթե սպառված չեն այդ շահերի պաշտ-
պանության այլընտրանքային միջոցները
(Նախագծի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Այլ
կերպ ասած, լրագրողը քրեական գործի ա-
ռիթով կարող է հրաժարվել ցուցմունք տալ
և բացահայտել իր տեղեկությունների աղբ-
յուրը, եթե «հասարակական շահերի
պաշտպանության անհրաժեշտությունը»
չգերակշռի «տեղեկատվության աղբյուրը
չբացահայտելու հասարակական շա-
հագրգռվածությանը», և գտնվի այդ շահե-
րի պաշտպանության այլընտրանքային մի-
ջոց, օրինակ՝ հնարավոր լինի աղբյուրը
պարզել այլ միջոցով: Լրատվություն իրա-
վանացնողի և նրա գաղտնի աղբյուրի
պաշտպանության ամրագրումը Նախագ-
ծում խիստ դրական է, սակայն անհրաժե-
շտում իր այդ դրույթը հակասում է 33 քրեա-
կան դատավարության օրենսգրքի 86-րդ
հոդվածի 2-րդ մասին¹⁵, որով տրվում է այն
անձանց սպառիչ ցանկը, որոնք որպես վկա

չեն կարող կանչվել և հարցաքննվել:
Ձանգվածային լրատվություն իրականաց-
նողն այդ ցանկում որևէ կերպ նշված չէ, և
եթե օրենսդիրը նպատակ ունի իսկապես
ամրագրել խոսքի ազատության նշված ե-
րաշխիքը, ապա դա պետք է արվի 33 քրեա-
կան դատավարության օրենսգրքի համա-
պատասխան հոդվածում փոփոխություն
կատարելով:

Ձանգվածային լրատվության միջոցների գործունեության սահմանափակումները

Խոսելով խոսքի ազատության սահմա-
նափակումների մասին՝ պետք է ևս մեկ ան-
գամ ընդգծել, որ որևէ իրավունք անսահ-
մանափակ չէ, և որ խոսքի ազատության ե-
րաշխավոր միջազգային փաստաթղթերն
ընդունելի են համարում խոսքի ազատու-
թյան իրավաչափ սահմանափակումները:
Այդ կապակցությամբ Գործող օրենքը և
Նախագիծը խոսքի ազատության իրակա-
նացման ընթացքում սահմանում են որոշա-
կի պարտականություններ զանգվածային
լրատվություն իրականացնողների համար
և նախատեսում պատասխանատվություն
այդ իրավունքի չարաշահման դեպքում:

Մի շարք պարտականություններ, որոնք
տեղ են գտել Նախագծում, վերաբերում են
ոչ միայն զանգվածային լրատվության մի-
ջոցներին, այլև յուրաքանչյուր մարդու:
Յետևաբար, Նախագծում տեղ գտած խոս-
քի ազատության չարաշահման անթույ-
լատրելիության դեպքերը (8-րդ հոդված)
չպետք է մասնավորեցվեն միայն զանգվա-
ծային լրատվություն իրականացնողների
համար: Օրինակ՝ զանգվածային լրատ-
վություն իրականացնողներն օրենքով
սահմանված կարգով գաղտնի համարվող
կան քրեորեն պատժելի արարքներ քարո-
զող տեղեկատվություն չտարածելու ա-
ռանձնահատուկ պարտավորություն
չպետք է կրեն: Տվյալ դեպքում հանրահա-
վաքում բռնություն քարոզող և լրատվա-
միջոցը պետք է հավասարեցվեն այնպես,
ինչպես պետական գաղտնիք տարածող

ՀՐԱՎԻՐՈՒՄ ԵՆՔ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ

ցանկացած քաղաքացին և լրագրողը¹⁶: Նույն սկզբունքով իմաստագրվում են Գործող օրենքի 26-29-րդ հոդվածները, որոնք սահմանում են լրագրողների իրավունքները և պարտականությունները:

Ձանգվածային լրատվության համար սահմանված պարտականությունների թվին են դասվում հերքման և պատասխանի հրապարակումը: Գործող օրենքը (24-րդ հոդված) և Նախագիծը (9-րդ հոդված) սահմանում են հերքման և պատասխանի մինչդատական ընթացակարգ, որով սահմանում են հերքման և պատասխանի ծավալները, հրապարակման միջոցը, ժամկետները, խորագիրը, արժեքը և այլն: Միևնույն ժամանակ դրանք հնարավորություն են տալիս զանգվածային լրատվություն իրականացնողին մերժել հերքման պահանջը (Գործող օրենքի 24-րդ հոդվածի 5-րդ մաս և Նախագծի 9-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Հերքման կամ պատասխանի տարածումը զանգվածային լրատվություն իրականացնողի կողմից մերժելու դեպքում միակ պարտավորեցնող դրույթը (սահմանված է միայն Նախագծով՝ 9-րդ հոդվածի 2-րդ մաս) այն է, որ այդ մասին որոշումը գրավոր տրվում է հերքման կամ պատասխանի պահանջը ստանալուց հետո՝ մեկշաբաթյա ժամկետում, նման պահանջ ներկայացնողին: Այնուհետև, անձն իր պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող, իրականությանը չհամապատասխանող տեղեկությունների տարածման դեպքում այդ տեղեկությունները հերքելու պահանջով կարող է դիմել դատարան¹⁷: Դատարանով հերքման և պատասխանի տարածման ընթացակարգը կարգավորվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածով: Այսպիսով, քանի որ Գործող օրենքի և Նախագծի համապատասխան կարգավորումները մինչդատական փուլում հիմնականում կամավոր բնույթ են կրում և չեն սահմանում զանգվածային լրատվություն իրականացնողի կող-

մից հերքման կամ պատասխանի տարածման պարտադիր դեպքերը և դրանց մերժման հիմքերը, հետևաբար այս խնդրի արտադատական լուծումը կարող է դուրս բերվել օրենսդրական կարգավորման ոլորտից: Ինչ վերաբերում է հերքման կամ պատասխանի մերժման մասին որոշումը նման պահանջ ներկայացնողին մեկշաբաթյա ժամկետում պարտադիր տրամադրելուն, ապա այս դրույթը որևէ իրավական նշանակություն չունի, քանզի անձը դատարան դիմելու համար կարիք չունի անցնել մինչդատական որևէ ընթացակարգ¹⁸:

Խոսքի ազատության իրավաչափ սահմանափակումներից է խոսքի ազատության չարաշահման համար նախատեսված պատասխանատվությունը: Գործող օրենքը թվարկում է լրատվական գործունեություն իրականացնողի կողմից օրենքի խախտման այն դեպքերը, որոնք առաջ են բերում պատասխանատվություն ՀՀ օրենսդրությանը սահմանված կարգով (Գործող օրենքի 30-րդ հոդված): Նախագիծն ընդհանրապես ձեռնպահ է մնում պատասխանատվության հիմքերը սահմանելուց և նախատեսում է պատասխանատվություն ընդհարապես օրենսդրության խախտման համար (Նախագծի 10-րդ հոդվածի 1-րդ մաս): Խոսքի ազատության չարաշահման համար վրա հասնող ամենախիստ պատասխանատվությունը սահմանված է ՀՀ քրեական օրենսգրքով, ըստ որի՝ արգելվում է զրպարտությունը, այսինքն՝ անձի պատիվն ու արժանապատվությունը նվաստացնող կամ բարի համբավն արատավորող ակնհայտ սուտ տեղեկություններ տարածելը¹⁹: Արգելվում է նաև վիրավորանքը, այսինքն՝ ուրիշի պատիվն ու արժանապատվությունը անպարկեշտ ստորացնելը²⁰: ՀՀ քրեական օրենսգրքով զանգվածային լրատվության միջոցների համար սահմանված միակ առանձնահատկությունն այն է, որ զանգվածային լրատվության միջոցով զրպարտություն կամ վիրավորանք տարածելը նախատեսում է ավելի ծանր պատիժ:

Թե՛ գործող օրենքով և թե՛ Նախագծով սահմանված են պատասխանատվություն-

նից ազատվելու դեպքերը (Գործող օրենքի 31-րդ հոդված, Նախագծի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Երկու փաստաթղթերի համապատասխան հոդվածների միջև թերևս ամենաեական տարբերությունն այն է, որ Նախագիծը նախատեսում է պատասխանատվությունից ազատման հիմքերը ցանկացած տեղեկատվության տարածման համար, մինչդեռ Գործող օրենքը սահմանում է «իրականությանը չհամապատասխանող» տեղեկությունների հրապարակման դեպքերում պատասխանատվությունից ազատելը: Ըստ Նախագծի տրամաբանության՝ զանգվածային լրատվություն իրականացնողն ազատվում է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքով նախատեսված, ընտրությունների ժամանակ քվեարկության կամ դրան նախորդող օրը նախընտրական քարոզչություն կատարելու համար սահմանված վարչական պատասխանատվությունից²¹, եթե տարածված քարոզչական նյութը, օրինակ, «ստացել է լրատվական գործակալությունից»: Ակնհայտ է, որ Նախագծի պատասխանատվությունից ազատման հիմքերն այս ձևակերպմամբ հակասում են ՀՀ ընտրական օրենսգրքի, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի և ՀՀ քրեական օրենսգրքի մի շարք հոդվածների²²:

Խոսքի ազատության մեկ այլ սահմանափակում է նախատեսված Նախագծի 7-րդ հոդվածով, որը սահմանում է, որ օտարերկրյա իրավաբանական, ֆիզիկական և քաղաքացիություն չունեցող անձինք Հայաստանի Հանրապետությունում լրատվական գործունեություն կարող են իրականացնել միայն ձեռնարկատիրական նպատակներով: Բացի այդ, նրանց լրատվական գործունեությունը, ի տարբերություն Հայաստանի Հանրապետությունում գրանցված իրավաբանական անձանց և ՀՀ քաղաքացիների, կարող է դադարեցվել դատական կարգով՝ խոսքի ազատության չարաչափման հիմնավորումով: Այս դրույթները չեն կարող դիտարկվել որպես խոսքի ազատության իրավաչափ սահմանափա-

կումներ, քանզի միջազգային փաստաթղթերով և ՀՀ Սահմանադրությամբ խոսքի ազատությունը երաշխավորված է յուրաքանչյուրի համար և անկախ պետական սահմաններից: Ավելին, անհասկանալի է զանգվածային լրատվությունը «միայն իբրև ձեռնարկատիրական գործունեություն» թույլատրելու Նախագծի ձևակերպումը, ինչը միջազգային չափանիշների տեսանկյունից միանշանակ անընդունելի է:

Եվ, վերջապես, Գործող օրենքի 29-րդ հոդվածը և Նախագծի 6-րդ հոդվածը նախատեսում են լրագրողի հավատարմագրումը: Հավատարմագրման ինստիտուտը կարելի է դիտարկել թե՛ որպես խոսքի ազատության երաշխիք և թե՛ խոսքի ազատության սահմանափակում: Հավատարմագրման ցանկացած համակարգ, այնուամենայնիվ, սահմանափակում է անձանց մուտքն այն մարմիններ և կազմակերպություններ, որտեղ հավատարմագրման կարգեր են նախատեսված: Ճիշտ է, հնարավոր է հետևել այդ մարմինների աշխատանքներին պաշտոնական հրապարակումների միջոցով, սակայն դա, այդուհանդերձ, չի նվազեցնում անձնական մուտք ունենալու կարևորությունը տեղեկությունների ստացման և տարածման համար²³: Մյուս կողմից, պետական մարմիններն իրենց աշխատանքներն արդյունավետ անցկացնելու և տեղեկատվությունը կազմակերպված իրականացնելու նպատակով կարիք ունեն սահմանելու որոշակի կարգեր, որոնք կհամակարգեն լրագրողների աշխատանքները մարմնի կամ կազմակերպության ներսում: Այդ պատճառով հավատարմագրումը տեղեկատվության տարածման արդյունավետ կազմակերպման պայմաններում կարող է հանդիսանալ խոսքի ազատության պաշտպանության երաշխիք, սակայն միայն այն դեպքում, եթե այդ կարգերը սահմանված են հստակ, ժողովրդավարական սկզբունքներով և չեն կարող կամայականությունների կամ խտրականության տեղիք տալ: Ցավոք, Նախագիծը չի նախատեսում հավատարմագրման կարգերը սահմանելու հիմնական սկզբունքներն ու միասնական

1. Աշխատանքում ներկայացված են օրենսդրության զարգացումները առ 01.12. 2003թ.:

2. Նշված միջազգային փաստաթղթերն ամբողջությամբ տե՛ս Международные акты о правах человека, Сборник документов, Издательство НОРМА, Москва, 2000:

3. Միացյալ ազգերի կազմակերպության էլեկտրոնային էջ, տե՛ս <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/resins.htm>

4. Հանդիսայդի դատավճիռ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 7 դեկտեմբեր 1976, A#24, § 49:

5. Compulsory Membership in an Association Prescribed by Law for the Practice of Journalism, Advisory Opinion OC-5/85 of 13 November 1985, Series A, No. 5, § 70:

6. «Համոզմունք» բառը կիրառվում է միայն Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 19-րդ հոդվածում, իսկ մյուս բոլոր նշված իրավական փաստաթղթերում կիրառվում է «կարծիք» բառը:

7. «Տարածել» բառը կիրառվում է միայն Մարդու և ժողովուրդների աֆրիկյան խարտիայի 9-րդ հոդվածում, իսկ մյուս բոլոր նշված իրավական փաստաթղթերում կիրառվում է «պնդել» և «ազատ արտահայտել» ձևակերպումները:

8. Տե՛ս Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 19-րդ հոդվածը, Քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 19-րդ հոդվածը և Մարդու իրավունքների ամերիկյան կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը: Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածը և Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների մասին Ամստերդամյան պետությունների համագործակցության կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածը առանձնաձև են միայն մեկ բառի տարբերությամբ, այն է՝ դրանք չեն նախատեսում տեղեկություններ «փնտրելու» ազատությունը:

9. Գոյություն ունեն եվրոպայի խորհրդի և նրա մարմինների մի շարք որոշումներ, որոնք վերաբերում են զանգվածային լրատվության ազատության կոնկրետ մարմնավորմանը: Օրինակ, Նախարարների կոմիտեի «Ձանգվածային լրատվության միջոցների թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մասին» թիվ R(94)13 և «Ձանգվածային լրատվության միջոցներում բազմակարծության խթանման միջոց

առումների մասին» թիվ R(99)1 հանձնարարականները:

10. ՀՀ Գերագույն խորհրդի տեղեկագիր, թիվ 19, 1991:

11. Կ-057-25.07.2003-ԳԿ-010/1, ՀՀ Ազգային ժողովի էլեկտրոնային էջ, տե՛ս <http://www.parliament.am/drafts.php?sel=onagenda&lang=arm>

12. Committee of the Ministers of the Council of Europe, Declaration on Freedom of Communication on the Internet, adopted 28 May, 2003, Principle 2,5 and Gaweda v. Poland, Commission Report of 4 December 1998, Application No.26229/95, para.49 տես, Article 19, Memorandum on The Draft Law of the Republic of Armenia on Mass Media, London, November 2003, էջ 7:

13. ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր թիվ 27, 18 նոյեմբերի, 2000թ., էջ 15:

14. Article 19, Memorandum on The Draft Law of the Republic of Armenia on Mass Media, London, November 2003, էջ 8:

15. ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր, թիվ 22, 21 սեպտեմբերի, 1998թ.:

16. Article 19, Memorandum on The Draft Law of the Republic of Armenia on Mass Media, London, November 2003, էջ 9:

17. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19 հոդվածը, ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր թիվ 17, 10 օգոստոսի, 1998թ.:

18. ՀՀ Սահմանադրություն, 38-րդ հոդված:

19. ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 135-րդ հոդված, ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր, թիվ 25, 2 մայիսի, 2003թ.

20. Նույն տեղում, 136-րդ հոդված:

21. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք, 40՝ հոդված, ՀՍՍՀ ԳՍՍ 1985/23, 06 դեկտեմբեր, 1985:

22. ՀՀ ընտրական օրենսգիրք, 18-րդ և 139-րդ հոդվածներ, ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր, թիվ 2, 18 փետրվարի, 1999թ., ինչպես նաև Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք, 40՝ հոդված, ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 136-րդ հոդված:

23. Գոթիերը ընդդեմ Կանադայի, ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների հանձնաժողով, 1999թ. ապրիլի 7-ի որոշում, պարագրաֆ 13.5:

24. Article 19, Memorandum on The Draft Law of the Republic of Armenia on Mass Media, London, November 2003, էջ 1:

Եվրոպական լրագրության կենտրոն

Տեղեկատվության և իրավունքի
ինստիտուտ

Տեղեկատվության ազատության
կենտրոն

Իրավունք, էթիկա և մասնագիտական հմտություններ հետաքննող լրագրողների համար

Ուսումնական նյութերի ժողովածու

Երևան 2008

Ջանգվածային լրատվության պատմական զարգացումը եւ սահմանդրաիրավական կարգավորումը

Կարեն Անդրեասյան

Ինչպես արդեն նշվեց նախորդ գլխում մարդու տեղեկատվություն ստանալու իրավունքի ապահովման «ինստիտուցիոնալ» երաշխիք է հանդիսանում զանգվածային լրատվության միջոցների գործունեությունը: Մասնավորապես, առանձնացնելով և խիստ կարևորելով էլեկտրոնային լրատվամիջոցների գործունեությունը, այսինքն՝ հեռարձակումը: Այս գլխում կփորձենք ուշադրությունն առավելապես բևեռել հեռարձակման իրավական կարգավորման խնդիրներին: Այս առումով փորձ է արվում վերլուծել մի շարք զարգացած երկրների զանգվածային լրատվության բնագավառի իրավական կարգավորման խնդիրները՝ հիմնականում խոսելով հեռուստատեսության և ռադիոյի գործունեության մասին, քանզի դրանցում տպագիր մամուլին վերաբերող վարչաիրավական կարգավորման մեխանիզմներ գրեթե գոյություն չունեն, այսինքն՝ մամուլը ազատ է իր հրապարակումներում և ենթակա միայն քրեաիրավական և քաղաքացիաիրավական կարգավորման:⁵⁵ Տպագիր և էլեկտրոնային լրատվամիջոցների իրավական կարգավորման տարբերություններին առավել մանրամասն կանդրադառնանք հետագա շարադրանքում: Սակայն, մինչ այդ, անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ ՁԼՄ-ների գործունեության իրավական կարգավորումը նեղացնելով հեռարձակման իրավական կարգավորման, չենք հրաժարվում մամուլին վերաբերող որոշակի դրույթների վերլուծությունից, որը կիրականացվի մամուլին վերաբերող իրավական կարգավորումների ծավալներին համապատասխանաբար:

Հեռարձակումը, առաջնային տեղ զբաղեցնելով զանգվածային լրատվության միջոցների շարքում, ծառայում է ոչ միայն որպես հիմնական տեղեկատվության աղբյուր, այլև զվարճանքի միջոց: Այն առանձնանում է նաև իր տնտեսական և քաղաքական նշանակությամբ: Նկատի ունենալով, որ հեռարձակման իրավական կարգավորման անհրաժեշտությունն ու բնույթը չափազանց վիճահարույց է, այն մի շարք երկրներում սահմանադրական լուծում է ստացել:

Հեռարձակման վերաբերյալ օրենսդրությունը բավական զարգացած է կոնսոլիդնտալ կրոպական մի շարք երկրներում և Միացյալ Նահանգներում: Ի տարբերություն Մեծ Բրիտանիայի այս երկրներում լայն տարածում ունի հեռարձակման հարցերով դատարաններին դիմելը, նկատի ունենալով, որ տեղեկատվական իրավունքը սահմանդրական կարգավորման խնդիրներից է: Գերմանիայում հեռարձակման ազատությունը հստակորեն ամրագրված է երկրի Հիմնական օրենքում, իսկ մյուս երկրներում դատարանները խոսքի /և մամուլի/ ազատության սահմանդրական երաշխիքները նախատեսում են նաև հեռարձակման համար: Առանձնապես նշանակալի են գերմանական և իտալական սահմանադրական դատարանների ներդրումն իրենց հեռարձակման համակարգերի զարգացման գործում: Դրանք սահմանեցին հանրային հեռարձակման մենաշնորհի օրինականությունը և ռադիոհեռուստատեսադրությունների թույլատրելի շրջանակը:⁵⁶

Մեր օրերում հեռարձակման նկատմամբ վերահսկողությունը գնալով նվազում է: Դրա վառ օրինակն է ԱՄՆ-ը, որտեղ վերջին մի քանի տարիների ընթացքում Ֆեդերալ Հաղորդակցությունների Հանձնաժողովը (FCC) վերացրել է նախկինում լիցենզիաներում տեղ գտած սահմանափակումների մեծ մասը: Նմանատիպ զարգացումներ են տեղի ունեցել Մեծ Բրիտանիայում և Ֆրանսիայում, չնայած եվրոպայի իրավական համակարգերում կարգավորման մեղմացումը դեռևս այդքան մեծ թափ չի առել: Այդուհանդերձ, շատ դեպքերում եվրոպական երկրներում կարգավորումները նույնպես ձևական բնույթ են կրում: Իրավասու մարմինները որոշ դեպքերում հետամուտ չեն լինում որոշակի կանոնների կիրառմանը: Մասնավորապես, եթերի որոշ ժամանակի հատկացումը

⁵⁵ L.C. Bollinger, "Freedom of the Press and Public Access" (1976), Michigan Law Review 1. էջ 12

⁵⁶ E.M. Barendt. The influence of the German and Italian Constitutional Courts on their national Broadcasting Systems. 1991, էջ 93

«հաղորդումներ»-ին կամ եթերաժամի 20%-ից ավելին գովազդներին տրամադրելու մեթոդայինությունը: Այնուամենայնիվ, հեռարձակումը ենթարկվում է ավելի ծնշումների և սահմանափակումների, քան մամուլը:⁵⁷

Հեռարձակման իրավական կարգավորման անհրաժեշտությունը վերջերս աշխույժ է դարձել հիտմականների շրջանում, հատկապես ԱՄՆ-ում: Մեծ Բրիտանիայում այդ հարցով քննարկումներն իրենց արտահայտությունն են գտել Փիքոքի հաշվետվություններում:⁵⁸ Մյուս երկրներում այդ վիճելի հարցը Սահմանադրական լուծում է ստացել: Այս կապակցությամբ հիմնական խնդիրը հետևյալն է. ինչու՞ է ռադիոն և հեռուստատեսությունը ենթարկվեն առավել խիստ իրավական կարգավորման, քան թերթերը և մյուս լրատվամիջոցները:⁵⁹

Մի շարք հիմնավորումներ են առաջ բերվում հաստատելու հեռարձակման իրավական ավելի խիստ կարգավորման անհրաժեշտությունը: Այժմ դիտարկենք այդ հիմնավորումներից չորսը:⁶⁰

Առաջինն այն է, որ էլեկտրամագնիսական ալիքները հասարակական սեփականություն են և կառավարությունն է իրավասու լիցենզավորել հեռարձակումն այն պայմաններով, որոնք կգտնի նպատակահարմար: Նմանատիպ հիմնավորում կարելի է բերել օրինակելի հեռարձակման դեպքում, երբ իշխանությունները պետք է թույլտվություն տան, որպեսզի կաբելների անցկացման համար փորվեն գետնուղիներ: Այս տեսակետն առաջան էլ համոզիչ չի թվում, քանի որ այս հիմնավորումը ենթադրում է, որ կառավարությունը հեռարձակումը վերահսկում է միայն այն պատճառով, որ ունի դրա տեխնիկական հնարավորությունը: Բացի այդ այս դեպքում կառավարությունը կարող է միայն աշխույժ ալիքներն ազատ տեղերի հիման վրա, առանց ռադիոհեռուստահաղորդումներ չափանիշների սահմանման: Կան ազատ շուկայական լիբերալիզմի որոշ կողմնակիցներ, որոնք պաշտպանում են վերահսկողության և իրավական կարգավորման հենց այս մոդելը:⁶¹ Առաջին հիմնավորումն առավելապես ցույց է տալիս, թե որքանով է հնարավոր կարգավորել հեռարձակումը, և չի պատասխանում այն հարցին, թե ինչու՞ այն պետք է կարգավորվի:

Երկրորդ փաստարկն ամենալայն տարածումն է գտել: Այն պնդում է, որ հեռահաղորդակցության հաճախությունները թվով շատ սահմանափակ են, ինչը հնարավորություն է տալիս ստեղծում բոլոր ցանկացողների համար ձեռք բերել արտոնագիր ու իրենց տեսակետներն արտահայտել ռադիոյով և հեռուստատեսությամբ: Այդ պատճառով կառավարությունը կարող է արտոնագրատերերից խելամտության սահմաններում պահանջել փոխել իրենց արտոնությունը հասարակության մյուս անդամների հետ, ինչպես նաև ստիպել նրանց ներկայացնել բոլոր լսողների և դիտողների շահերից ելնող հաղորդումների հավասարակշռված շարք: Այս տեսակետի դատական արձագանքն իր արտահայտությունն է գտել ԱՄՆ-ի Գերագույն դատարանի որոշման մեջ “Red Lion Broadcasting Co v. FCC” գործով: Դատական որոշման մեջ նշվում է. “Երբ կան հեռուստառադիոհաղորդմամբ զբաղվելու ցանկություն ունեցող շատ ավելի անհատներ, քան հաճախություններ, ապա այս դեպքում անհիմն է կառչել Սահմանադրության Առաջին լրացման հետ կապ չունեցող դրույթներից, դա էլ այն դեպքում, երբ խոսքը վերաբերվում է յուրաքանչյուր անհատի խոսելու, գրելու և հրատարակելու իրավունքին:” Հաճախությունների սահմանափակ քանակը օգտագործվել է մաս գերմանական և իտալական սահմանադրական դատարանների կողմից՝ հեռահաղորդակցության նկատմամբ հանրային մենաշնորհը հիմնավորելու նպատակով:⁶²

⁵⁷ W. Hoffman-Riem, “Law, Politics and the New Media: Trends in Broadcasting Regulation”, 1986, West European Politics 125; էջ 134-144

⁵⁸ Peacock Committee Report on Financing the BBC (1986) Cmnd. 9824.

⁵⁹ Այլ լրատվամիջոցների շարքին որոշ երկրներում դասվում են նաև թատրոններն ու կինոթատրոնները:

⁶⁰ H. Kalven, “Broadcasting, Public Policy and the First Amendment”, (1967) Journal of Law and Economics 15; L.C. Bollinger, “Freedom of the Press and Public Access” (1976), Michigan Law Review 1; I. de Sola Pool, Technologies of Freedom, (Cambridge, Mass., 1983); S.L. Carter, “Technology Democracy and the Manipulation of Consent” (1984) Yale Law Review.

⁶¹ R. Coase, “The Federal Communications Commission” (1959) Journal of Law and Economics.

⁶² First Television Case, 12BVerfGE 205, 262 (1961); Decision 59/1960 of the Italian Constitutional Court (1960)

Երրորդ հիմնավորումը շեշտը դնում է հեռահաղորդակցության զանգվածային միջոցների բնույթի վրա: Հեռուստատեսությունն ու ռադիոն ավելի մեծ ազդեցություն ունեն հասարակական կարծիքի վրա, քան մամուլը: “Պասիֆիքայի գործով” Միացյալ Նահանգների Գերագույն դատարանը գտավ, որ այդ ՁԼՄ-ները “ավելի մեծ թափով են թափանցում մարդկանց տները, ավելի տարածվող են և դժվար վերահսկելի, քան տպագիր ՁԼՄ-ները:” Մասնավորապես, դժվար է զերծ պահել երեխաներին ռադիոյի և հեռուստատեսության բացասական հաղորդումներից, մինչդեռ լրագրերն ու ամսագրերը ձեռքբերելն ու ընթերցելը վերջիններիս համար այնքան էլ դյուրին չէ:⁶³ Այս փաստարկի վրա է հիմնված նաև Մեծ Բրիտանիայում աճող իրավական հսկողությունը բռնություն և սեքս պարունակող հաղորդումների նկատմամբ: Նշված փաստարկի մեկ այլ, քիչ տարբերվող տարբերակ է ձևակերպել Գերմանիայի սահմանադրական դատարանը “Հեռուստատեսային Երրորդ Գործով”: Փաստաթղթում ամրագրվում է, որ իրավական կարգավորումն անհրաժեշտ է այլակարծության և հաղորդումների բազմազանության երաշխավորման նպատակով: Ազատ շուկան հնարավորություն չի տալիս ապահովել հեռահաղորդակցության համար այն նույն բազմազանությունը, որն առկա է մամուլում: Չնայած այս փաստարկը տարբերվում է “Պասիֆիքայի գործով” մեջբերվածից, սակայն թե ամերիկյան և թե գերմանական պնդումները ելնում են այն հանգամանքից, որ հասարակության վրա ազդելու հեռուստատեսության և ռադիոյի դերը և կարողությունները հսկայական են:

Վերջին՝ չորրորդ, փաստարկը առաջարկում է ամերիկյան գիտնական Լի Բելինջերը: Նա ընդունում է, որ չկա էական տարբերություն զանգվածային լրատվության այդ երկու տեսակների միջև: Տարբերությունը կարելի է բացատրել դրանց պատմական զարգացման տեսանկյունից: Հեռահաղորդակցությունը շարունակում է մնալ զանգվածային հաղորդակցության առավել նոր միջոց և այդ պատճառով է հասարակությունը ցանկանում կարգավորել այն, ճիշտ այնպես ինչպես կինոյի նկատմամբ դրսևորվել է առավել մեծ զգուշություն քան թատրոնի (Մեծ Բրիտանիայում կինոն դեռևս ենթակա է գրաքննության, մինչդեռ թատրոնի համար այն վերացվել է 1968թ.): Բելինջերը պնդում է, որ տարամետ վերաբերմունքը ՁԼՄ-ների այդ երկու տեսակների նկատմամբ բացատրվում է այն հանգամանքով, որ հասարակությանն է վերապահված լրացնել իրավական կարգավորվածության պակասությունը մամուլի դեպքում և հավասարեցնել էլեկտրոնային ՁԼՄ-ների իրավական կարգավորվածությանը: Հասարակությանն այդ դեպքում կարելի էր վերապահել նաև վերջինիս կարգավորումը: Պետական կարգավորումը պարունակում է վտանգ՝ ՁԼՄ-ները ենթարկել կառավարությանը, ինչը մամուլի դեպքում գրեթե բացակայում է:⁶⁴

Բելինջերի փաստարկը, լինելով շատ հարցերում ընդունելի, այնուամենայնիվ, չի պատասխանում այն հարցին, թե ինչ պետք է արվի այժմ, երբ ՁԼՄ-ների երկու տեսակների բնույթն էլ փոխվում է և մասնավորապես, երբ էլեկտրոնային ՁԼՄ-ների կտրուկ քանակական աճ է նկատվում: Այժմ արևմուտքում կարծիք է տարածվել, որ այն փաստարկները, որոնք հիմնավորում են էլեկտրոնային և տպագիր ՁԼՄ-ների տարբերությունը և հետևաբար առաջինի ավելի խիստ իրավական կարգավորումը՝ հիմնավոր չեն: Այդ իսկ պատճառով, նրանք առաջարկում են նվազագույնի հասցնել նաև հեռահաղորդակցության իրավական կարգավորումը:⁶⁵ Հակառակ տեսակետն այն է, որ տպագիր մամուլը պետք է ենթարկվի որոշակի կարգավորման՝ մրցակցության համար իրավական բարենպաստ դաշտ ստեղծելու նպատակով և համապատասխանի իրավունքի ապահովման տեսանկյունից:⁶⁶

Չնայած մամուլի և հեռահաղորդակցության իրավական կարգավորման տարբերության հարցի շուրջ տեսական վիճաբանություններին, այն, այնուամենայնիվ, պահպանվում է Արեւմտյան գրեթե բոլոր երկրներում: Մեծ Բրիտանիան ակնհայտորեն

⁶³ FCC v. Pacifica Foundation 438 US 726(1978).

⁶⁴ Lee Bollinger. “Freedom of the Press and Public Access” and “The Rationale of Public Regulation of the Media”. Democracy and the Mass Media 355 (Cambridge, 1990).

⁶⁵ P. Parsons, “Cable television and the First Amendment”, Lexington, Massachusetts, 1987. Powe, “American Broadcasting and the First Amendment” (1991)

⁶⁶ J. Lichtenberg, “Foundations and Limits of Freedom of the Press”. Democracy and the Mass media 102.

համեմատում է այս երկրների շարքում, քանի որ այնտեղ լիովին բացակայում է հեռարձակման սահմանադրական կարգավորումը և դրա շուրջ սահմանադրական դատարանի կողմից քննվող գործերը: Մինչդեռ Գերմանիայում և Իտալիայում այդ ոլորտի շատ հարցեր կարգավորվում են սահմանադրական իրավունքի կողմից: Ֆրանսիայում նույնպես վերջին շրջանում խիստ նկատելի է Սահմանադրական դատարանի ազդեցությունը հեռարձակման վերաբերող սահմանադրական օրենսդրության նկատմամբ: Միացյալ Նահանգներում հեռարձակման իրավական կարգավորման պատմության մեջ կարևոր դեր խաղաց Սահմանադրության առաջին լրացումը (այսուհետև՝ Առաջին լրացում), չնայած հազվագյուտ գործեր են հասել ԱՄՆ-ի Գերագույն դատարանի քննությանը:

Մեծ Բրիտանիայի հեռարձակման պատմությունն սկսվում է 1922թվականից, երբ առաջին արտոնագիրը շնորհվեց Բրիտանական Զեռահաղորդակցության Ընկերությանը (British Broadcasting Company)՝ BBC-ին, լիազորելով գործարկել ութ կայաններ: Ընկերությունը մինչ այդ արդյունաբերական ձեռնարկություն էր և մասնագիտացած էր ռադիոընդունիչների արտադրության մեջ: Սակայն 1922թ. վերջում ընկերությունը դարձավ ամբողջությամբ հեռարձակմամբ զբաղվող կազմակերպություն:⁶⁷ Ընկերության կարգավիճակն ու գործունեությունը երկիցս քննության առնվեց կառավարական համեմատողովի կողմից: Առաջինը՝ Ստայքի Զանձնաժողովը, եկավ այն եզրակացության, որ ռադիոհեռարձակումը, լինելով անչափ ազդեցիկ հասարակության նկատմամբ, պետք է լինի պետական ընդհանուր հսկողության ներքո: Զանձնաժողովը, սակայն, մերժեց այն գաղափարը, որ լրատվամիջոցը պետք է անմիջականորեն կառավարվի և տնօրինվի կառավարության կողմից: Եզրակացությունը բացառում էր գրաքննությունը և նախատեսում, որ որոշ ժամանակ անց հնարավոր կլինի նաև թույլատրել մասնավոր ռադիոկայանի հիմնադրումը: Չնայած համեմատողովը խիստ բացասաբար էր վերաբերում զովագրին, այնուհանդերձ, այն ընդունում էր հաղորդումների հովանավորչական ֆինանսավորումը: Որպես ֆինանսավորման հիմնական միջոց այն նախատեսեց ամսեվճարների գանձումն այն անձանցից, ովքեր ունեին ռադիոընդունիչներ:⁶⁸

Երկրորդը՝ Քրոուֆորդի համեմատողովի համառոտ հաշվետվությունը (1925թ) ավելի ազդեցիկ էր Բրիտանական հեռարձակման իրավական զարգացման տեսանկյունից: Այն նախատեսեց, որ հեռարձակումը Մեծ Բրիտանիայում պետք է մնա հասարակական մենաշնորհ: Սակայն Ընկերությունը պետք է վերակազմավորվի Զանձնաժողովի, որի գործունեությունը կկարգավորվի հատուկ օրենքով կամ այն պետք է գործի որպես որոշակի շրջանակներով սահմանափակված հասարակական ընկերություն:⁶⁹ Կառավարությունը հաստատեց BBC-ի կանոնադրությունը և ճանաչեց դրա հատուկ կարգավիճակը, որով այդ ընկերությանն ազատեց ներկայացուցիչների պալատի հետ հնարավոր ամենօրյա քաջբռնկից: Առաջին կանոնադրությունն ընդունվեց տաս տարով՝ 1927թվականին:

BBC-ի մենաշնորհը շարունակվեց մինչև 1954 թվականը: Երկրորդ Զանաշխարհային պատերազմից առաջ այն մրցակից գրեթե չուներ, սակայն հետագայում առաջ եկան այդ կարգավիճակը վերանայելու պահանջներ:⁷⁰ Զետպատերազմյան լեյթոբիստական կառավարությունը, ինչպես նաև 1949-1951թթ. հեռարձակման քաղաքականությունը վերահսկող Բեերիջի համեմատողովի մեծամասնությունն աջակցում էր այդ մենաշնորհի պահպանմանը:⁷¹ Սակայն առաջին անգամ նշարկվեցին տարածայնություններ պաշտոնական շրջանակներում: Պառլամենտի անդամ Սելվին Լլոյդի գլխավորած փոքրամասնության զեկույցը դրական էր գնահատում մասնավոր հեռարձակման ներմուծումը: Նրանց կարծիքով թե՛ հասարակական, թե՛ մասնավոր մենաշնորհը վտանգավոր էր. BBC-ի կարգավիճակը նույնքան անընդունելի էր, որքան բրիտանական մամուլի կամ Զրատարակչության կորպորացիայի կարգավիճակը: Նրանք հերքեցին այն փաստարկը, ըստ որի մենաշնորհն անհրաժեշտ է հաղորդումների որակական չափանիշները

⁶⁷ A. Briggs, The History of Broadcasting in the United Kingdom. Oxford 1979, էջ 8-12

⁶⁸ Sykes Committee on Broadcasting (1923), Cmd. 1951

⁶⁹ Crawford Committee on Broadcasting (1925) Cmd. 2599

⁷⁰ R.H. Coase, British Broadcasting: a study in Monopoly. London 1950. Գլուխ 7,8:

⁷¹ Beveridge Committee on Broadcasting (1951) Cmd. 8116

պահպանելու համար: 1951թ. իշխանության եկած պահպանողական կառավարությունը որոշեց ներմուծել մասնավոր հեռուստատեսությունը, իսկ ռադիոն թողեց պետության մենաշնորհ: BBC-ին հաստատուն վարկանիշ ստեղծել էր ռադիոհեռարձակման բնագավառում, և որպես փորձադաշտ տրամադրվեց նոր լրատվամիջոցը՝ հեռուստատեսությունը:

1954 թ. Հեռուստատեսության մասին օրենքով հիմնվեց Անկախ հեռուստատեսության տեսչությունը (ITA), որի խնդիրը հեռուստատեսային ընկերությունների հետ պայմանագրերի կնքումն էր: Սպասարկումը կազմավորված էր ըստ շրջանների եւ ի վերջո արտոնագրեր ստացան տասնհինգ առանձին շրջաններ: Ըստ օրենքի ITA-ն հեռարձակողն էր եւ իրավունք ուներ գրաքննելու պայմանագիր կողմից ներկայացրած հաղորդումները: Հետևելով ևս մեկ հանձնաժողովի հանձնարարականներին, ITA-ի կարգավորիչ լիազորություններն ընդլայնվեցին հաղորդումների որակի բարելավումն ապահովելու համար: 1963թ. BBC-ի պարտականությունն էր հեռուստատեսությամբ զվարճալի հաղորդումներին զուգահեռ ներկայացնել կրթական, տեղեկատվական հաղորդումներ: Այս կարգը պահպանվեց հետագա քսանհինգ տարիների ընթացքում:

Հեռարձակման մասին օրենքի վերջին հիմնական բարեփոխումը խթանված էր Փիքոք հանձնաժողովի զեկույցով: Հանձնաժողովը, որը հիմնականում ստեղծված էր պարզելու, թե արդյոք BBC-ն պետք է իրավունք ստանա գովազդ գետեղելու իր հաղորդումներում: Այդ հարցի վերաբերյալ Հանձնաժողովը տվեց բացասական եզրակացություն: Հանձնաժողովի էական առաջարկությունն այն էր, որ մասնավոր հեռուստատեսության արտոնագրերը պետք է տրամադրվեն հայտամրցույթի միջոցով: Կառավարությունն այդ առաջարկն ընդունեց եւ դարձրեց 1989 թ. վերջին ներկայացված օրինագծի անկյունաքար:

1990 թ. «Հեռարձակման մասին» օրենքը հիմնականում վերաբերում էր մասնավոր հեռարձակման վերակազմակերպմանը, իսկ BBC-ի վրա այն աննշան ազդեցություն ունեցավ: Այդ օրենքով ITA-ը փոխարինվեց նոր կարգավորչական մարմնով՝ Անկախ Հեռուստատեսության Հանձնաժողովով (ITC): Ի տարբերություն նախորդի դա իրավունք չունեի արտոնագրատերերի հաղորդումները նախօրոք դիտելու եւ գրաքննելու: Հիմնականում դրա դերը հեռուստատեսային ծառայություններին արտոնագրեր հատկացնելն է, ինչպես նաեւ արտոնագրի պայմանների խախտման դեպքում պատժամիջոցներ կիրառելը: ITC-ի տնօրինության ներքո էին նաեւ կաբելային եւ արբանյակային սպասարկումները: Հետագայում օրենսդիր մարմինը հիմնեց նաև Ռադիոյի տեսչությունը՝ ազգային մասնավոր ռադիոկայանների նկատմամբ համապատասխան իշխանական վերահսկողություն իրականացնելու նպատակով:⁷²

Ֆրանսիայի հեռարձակման մասին օրենքի վրա հսկայական ազդեցություն ունեն սահմանադրական սկզբունքները: Դա հատկապես զգալի է դարձել վերջին տասնամյակի ընթացքում: Այդ սկզբունքների շարքում կարելի էր ազդել 1789թ. Մարդու իրավունքների հռչակագրի 2 հոդվածն է, որն ամրագրված էր Հինգերորդ հանրապետության (1958թ.) սահմանադրության ընդհանուր դրույթներով եւ վերաբերում էր իշխանության բոլոր ճյուղերին: Հոդվածը սահմանում էր մտքերի եւ գաղափարների տարածման ազատություն բոլոր քաղաքացիների համար, սակայն այն նախատեսում էր նաև պատասխանատվություն այդ ազատությունը չարաշահելու համար: Ֆրանսիայի Սահմանադրական դատարանը (Conseil constitutionnel) իր որոշումներում հստակորեն մեկնաբանել է այդ հոդվածի էությունը և մանրամասնել այն սկզբունքները, որոնք պետք է արտացոլվեն ռադիոյի եւ հեռուստատեսության գործունեությունը կարգավորող օրենսդրության մեջ:

Հեռարձակման իրավական կարգավորման ավելի վաղ փուլերում մասնավոր ռադիոկայաններին արտոնագրեր տրամադրվում էին հասարակական ցանցի հետ համատեղ գործելու պայմանով: Փոստի, հեռագրության եւ հեռախոսների նախարարության միջոցով պետությունը խիստ հսկողությունն էր իրականացնում այդ կայանների նկատմամբ: Պատերազմի սկզբին մասնավոր կայանները փակվեցին, եվ դրանց արտոնագրերը պաշտոնապես վերացվեցին: 1945թ. մինչեւ 1982թ. հեռարձակումը պետության

⁷² B. Sendall and J. Potter, *Independent Television in Britain*. London 1990. Գլուխ 2-3.

մենաշնորհն էր: Կառավարությունը խստորեն շարունակում էր վերահսկել հատկապես լուրերի հեռարձակումը: Ֆրանսիական ռադիոյի եւ հեռուստատեսության վարչությունը (Radiodiffusion television française-ը), այսուհետև՝ RTF, որին վերապահված էր ողջ ֆրանսիական հեռարձակումը, գտնվում էր Տեղեկատվության մախարարության հսկողության ներքո եւ մինչեւ 1959 թ. չէր հանդիսանում մույնիսկ անկախ իրավաբանական միավոր: 1959 թ. փետրվարի 4-ի իրամանագիրը վերջնականապես ամրագրեց կառավարության վերահսկողությունը՝ միանձնյա ղեկավարող Գլխավոր Տնօրենի իշխանության ներքո:⁷³

Առաջին հետպատերազմյան կարեւոր բարեփոխումն իրականացվեց 1964թ., երբ հունիսի 27-ի օրենքի համաձայն կառավարությանը ենթակա հեռարձակող կառույցը վերանվանվեց Ֆրանսիական ռադիոյի եւ հեռուստատեսության գրասենյակ (Office de la radiodiffusion-télévision française), այսուհետև՝ ORTF: Չնայած հեռարձակման նկատմամբ պահպանվեց հասարակական մենաշնորհը, սակայն հեռարձակող կազմակերպությունն ավելի անկախացավ կառավարության ենթակայությունից: Գլխավոր տնօրենն իր իրավասության որոշ մասը զիջեց Վարչական խորհրդին, որի անդամների կեսը, ինչպես նաև տնօրենն ու նրա տեղակալները նշանակվում էին կառավարության կողմից: Հետագա օրենսդրությունը՝ 1972թ. հուլիսի 3-ի օրենքը, վերահաստատեց հասարակական հեռարձակման մենաշնորհը, սակայն վերակազմավորեց ORTF-ը ութ առանձին հաստատությունների (regies): 1972թ. օրենքը սահմանեց պատասխանի իրավունքը, կարգավորեց դեռևս չորս տարի առաջ թույլատրված գովազդի խնդիրները:

1974 թ. օգոստոսի 7-ի օրենքի սահմանած նորույթն այն էր, որ ORTF-ը բաժանվեց յոթ առանձին հաստատությունների՝ յուրաքանչյուրն իր սեփական վարչական կառուցվածքով:⁷⁴ Կազմվեցին չորս ազգային հեռարձակող ընկերություններ՝ (մեկը ռադիոյի եւ երեքը հեռուստատեսային ալիքների համար), հեռուստատեսային հաղորդումներ արտադրող ընկերությունը, հաղորդելու եւ ցանցերի ընդարձակելու ընկերությունը եւ Ազգային հեռուստառադիոինստիտուտը (Institut national de l'audiovisuel): Այս տրոհման նպատակն էր մրցակցություն ստեղծել երեք հասարակական ալիքների՝ Ֆրանսիական 1-ին Հեռուստատեսության (Télévision Française 1 - TF1), Antenne 2 (A2) եւ FR3 միջև: Այդ երեք ալիքները հաղորդումներով ապահովելու համար մրցակցություն ստեղծվեց նաև Հեռուստահաղորդումներ արտադրող ընկերության և մասնավոր արտադրողների միջև: Կառավարությունը սահմանեց նաև արտոնագրավարձ (redevance): Պաշտոնաթիւն իրավունք վերապահվեց վետո դնել դրանց գանձման վրա, բայց որևէ իրավագործություն չտրվեց վարձաչափի որոշման գործում և արտոնագրերի բաշխման գործընթացում: Այդ բարեփոխումներից հետո կառավարությունն ակնհայտորեն ավելի քիչ էր վերահսկում լրատվական ժապավենների բովանդակությունը, բայց ընտրությունների ժամանակ հեռարձակողները դեռ ենթարկվում էին որոշակի ճնշումների և ստիպված էին սատարել կառավարության թեկնածուներին:⁷⁵

1960 թվականների վերջերին եւ 1970 թվականներին մասնավոր հեռարձակում թույլատրելու զանազան փորձեր եղան, որոնք դիմակայվեցին քաղաքական ուժերի մեծամասնության կողմից: Սակայն իրապես Ֆրանսիայի հեռարձակման ժամանակակից օրենսդրության սկզբնակետը 1982թ. հուլիսի 29-ի օրենքն էր, որի հիմնարար սկզբունքները շարադրված էին առաջին հոդվածներում: Հենց 1 հոդվածն ամրագրեց՝ «Հեռուստառադիոհաղորդակցությունն ազատ է:» ("La communication audiovisuelle est libre"): 2 հոդվածը լրացնում է, որ քաղաքացիներն ունեն ազատ եւ այլակարծիք հեռարձակման համակարգի ստեղծման իրավունք: Այնուամենայնիվ, մասնավոր հեռարձակման կայան հիմնելու համար անհրաժեշտ էր կառավարությունից ստանալ արտոնագիր, իսկ համազգային հեռուստատեսային սպասարկման դեպքում՝ ստանձնել կառավարության կողմից առաջարկվող որոշակի պայմանագրային պարտավորություններ: Այս դրույթը

⁷³ R. Thomas, *Broadcasting and Democracy in France*, Bradford, 1976. էջ 127-134.

⁷⁴ Նույն տեղում, գլուխ 2

⁷⁵ R. Kuhn. "Government and Broadcasting in France: The Resumption of Normal Service". (1980) *Western European Politics*, էջ 213-15

սահմանադրական դատարան բողոքարկվելուց հետո պաշտպանվեց վերջինիս կողմից հենվելով Մարդու իրավունքների Ֆրանսիական հռչակագրի II հոդվածի վրա:⁷⁶

Հուլիսի 29-ի օրենքով սահմանված մեկ այլ կարելուր նորույթն այն էր, որ ձևավորվեց Բարձրագույն Մարմին (High Authority), որի հիմնական նպատակն էր երաշխավորել հասարակական հեռարձակման համակարգի անկախությունը, մասնավորապես, ապահովել բազմակարծության հավասարակշռությունը: Այս մարմինն էր նշանակում հասարակական ալիքների մախագահներին, ինչպես նաև տրամադրում էր արտոնագրեր տեղական հեռարձակողներին: Բարձրագույն Մարմինը բաղկացած էր ինն անդամներից, որոնց նշանակում էին հանրապետության մախագահը, հորհրդարանի մախագահը եւ Սենատի մախագահը՝ յուրաքանչյուրը երեք անդամ:⁷⁷

1986թ. գարնանը Ժակ Շիրակի կառավարությունը մտադրված էր ավելի արմատական ազատություններ մտցնել հեռարձակումը կարգավորող օրենսդրության մեջ: Ժակ Շիրակի կառավարության ամենավիճահարույց որոշումը TF1-ի սեփականաշնորհումն էր, ինչը հեռարձակման աշխատողների ընդհանուր գործադուլի, ինչպես նաև զանգվածային ցույցերի տեղիք տվեց: 1986թ. սեպտեմբերի օրենքը Բարձրագույն Մարմինը փոխարինեց Հաղորդակցության և ազատության Ազգային Հանձնաժողովով (Commission nationale de la communication et libertes), այսուհետև՝ CNCL: Այն ուներ ավելի մեծ անձնակազմ (տասներեք անդամ) եւ լայն լիազորություններ թե՛ հեռարձակման և թե՛ հեռահաղորդակցության բնագավառներում: Այն իրավագոր էր արտոնագրեր տրամադրել ռադիո եւ հեռուստաալիքներին, ինչպես նաև երկրային, արբանյակային ու, համայնքների կամ համայնքների խմբերի առաջարկությամբ՝ կաբելային ցանցերին: CNCL-ը լիազորված էր նաև արտոնագրատերերի համար սահմանել պարտականություններ հաղորդումներ պատրաստելիս: Ընդդիմությունն օրենքը բողոքարկեց Սահմանադրական դատարան, որը դրա մի շարք դրույթներ ծանաչեց հակասահմանադրական:⁷⁸

1989 թ. ընթացքում կատարված օրենսդրական աննշան լրացումները հույս են ներշնչում, որ հեռարձակման իրավական կարգավորումը Ֆրանսիայում համեմատաբար կայունացել է և ենթակա չի լինի հետագա ցնցումների, որոնք հիմնականում քաղաքական խաղերի արդյունք էին: Այժմ ավելի էական խնդիր է դրված ֆրանսիական հասարակության, իշխանությունների և հեռարձակողների առջև՝ համրային հեռարձակողների մրցունակության պահպանումն առանց հաղորդումների որակական անկման:

Արեւմտյան Գերմանիայի հեռարձակման համակարգի հիմնական առանձնահատկությունն այն է, որ հեռարձակումն իրականացվել է հողերի բաժանմանը համապատասխան: Գերմանիայի Համադաշնության եւ մախկին ԳԴՀ-ի միջեւ 1990թ. սեպտեմբերի պետական պայմանագրով այդ ձևը տարածվեց ողջ միացյալ Գերմանիայի վրա: Վերջին համաշխարհային պատերազմից ի վեր ռադիոն եւ հեռուստատեսությունը գտնվում են ոչ թե ֆեդերալ (Bund) կառավարության, այլ Հողերի (Lander) վերահսկողության տակ: 1945թ. դաշնակիցները հեռարձակման լիազորությունները տվեցին զոնաների հրամանատարներին, որոնցից յուրաքանչյուրում հեռարձակումը որոշակիորեն արտացոլում էր բրիտանական, ֆրանսիական ու ամերիկյան իշխանությունների գաղափարները: Օրինակ, հյուսիսային Գերմանիայում անգլիացիները հաստատեցին մեծ կենտրոնացված համակարգ՝ Ջյուսիս-արեւմտյան գերմանական հեռարձակման սպասարկում, որը որոշ չափով ընդօրինակել է BBC-ն, մինչդեռ ամերիկացիները մախընտրեցին ավելի փոքր կայաններ, մեծամասամբ հիմնված առանձին Lander-ում, որտեղ հեռարձակման խորհուրդներ էին ընտրվում հասարակական խմբերի ներկայացուցիչներից:

1950թ. Հողերի հեռարձակման կորպորացիաները կազմեցին ասոցիացիա (Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland, այսուհետև՝ ARD): Այդ ասոցիացիայի շնորհիվ ստեղծվեց հեռուստատեսային այն ցանցը, որն այժմ հանդես է գալիս որպես համրային առաջին ալիք: Ըստ Հողերի հեռարձակողների պայմանավորվածության նրանցից յուրաքանչյուրը հաղորդումներ է

⁷⁶ Սահմանադրական Դատարանի թիվ 82-141 որոշումները, 1982թ. հուլիսի 29-ի օրենքի վերաբերյալ: Դեբոշ, թիվ 198:

⁷⁷ 1982թ. հուլիսի 29-ի օրենքի 18-26 հոդվածներ

⁷⁸ Սահմանադրական դատարանի թիվ 86-217 որոշումները 1986թ. սեպտեմբերի 18-ի օրենքի վերաբերյալ: Դեբոշ, 245

որամադրում ընդհանուր հեռարձակման համար: Սակայն 18.00 - 20.00 ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր շրջանային կազմակերպություն հաղորդում է կազմակերպում իր շրջանի համար: Իրականում այդ համակարգը հիմնված է կամավոր համագործակցության վրա, եւ շրջանային կազմակերպությունները ցանկացած ժամանակ կարող են դրանից դուրս գալ: Այդ միացյալ հեռարձակումը չի կարելի դիտարկել որպես ազգային, ֆեդերալ հեռարձակում:⁷⁹

1950 թվականների վերջերին փորձեր ձեռնարկվեցին ֆեդերալ կառավարության սկզբնական ներքո հիմնել մասնավոր ալիք:⁸⁰ Սակայն, 1949թ. Հիմնական Օրենքը (Basic Law) կարծես բացառում էր այդ հնարավորությունը: Օրենքի հիմնարար դրույթներից մեկը՝ 30 հոդվածը, սահմանում էր «Կառավարության իշխանության գործադրումը, ինչպես նաեւ կառավարական պարտականությունների իրականացումը տրվում է Lander-ին, քանի դեռ այլ բան չի նախատեսվում սույն օրենքով»: Արդյունքում, Հողերն օրենսդրական իշխանություն ունեն ցանկացած հարցի վերաբերյալ, եթե Հիմնական Օրենքում չկա յուրահատուկ դրույթ, որը բացառիկ կամ համատեղ իշխանություն է շնորհում Bund-ին: Վերջինս իրավունք ունի փոստային եւ հեռահաղորդակցական սպասարկումների համար օրենքներ հրատարակել, բայց դա չի ենթադրում հեռարձակման կարգավորում:

Հիմնական Օրենքի մեկ այլ հիմնարար դրույթ է ամրագրված 5 հոդվածում, որի առաջին կետում ասված է. «Յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի ազատորեն արտահայտել եւ տարածել իր կարծիքը խոսքի, գրության եւ պատկերների միջոցով, ինչպես նաեւ ազատորեն տեղեկատվություն ստանալ հանրությանը մատչելի աղբյուրներից: Տպագիր մամուլի ազատությունը, ինչպես նաեւ հեռարձակման եւ նկարահանման միջոցով հաղորդելու ազատությունը երաշխավորված են: Գրաքննությունն արգելվում է»: Այսպիսով, հերմանական օրենքը հստակորեն պաշտպանում է հեռարձակման ազատությունը (Bundsfunkfreiheit) եւ այդ առումով բացառիկ է այլ իրավական համակարգերի շարքում:

Ֆեդերալ Սահմանադրական դատարանի (Bundesverfassungsgericht) քննությանը ենթակայացված հեռարձակմանը վերաբերող բազմաթիվ գործերով որոշումները մեծապես հենվել են Հիմնական օրենքի վերոշարադրյալ դրույթների վրա: Այսպես, երբ Լանդերների Քրիստոնեա-դեմոկրատական կառավարությունը փորձեց հիմնել առաջին մասնավոր հեռուստատեսությունը չորս Հողեր դիմեցին Սահմանադրական դատարան: Դատարանը պաշտպանեց Հողերի պահանջը, գտնելով, որ առաջինը՝ խախտվել է հիմնական օրենքի 30 հոդվածի պահանջները եւ երկրորդը՝ 5 հոդվածի պահանջները:⁸¹ Հատկապես այն հանգամանքը, որ դատարանը ֆեդերալ կառավարության որոշումը մանաչեց հակասահմանադրական հենց 5 հոդվածի տեսանկյունից առավել նշանակալի էր, քանզի դատարանի այդ որոշմամբ արտահայտված սկզբունքներն անփոփոխ են մնացել մինչև օրս: Դատարանի տեսակետի մեջ կարելուորագույնն այն էր, որ հեռարձակումը, թե հանրայինը, թե մասնավորը չպետք է լինի պետության կամ մասնավոր սեկտորի իշխանության տակ, այլ այն պետք է մատչելի լինի բազմաթիվ կարծիքների հաղորդման համար: Այն հանգամանքը, որ ֆեդերալ կառավարությունն էր հիմնում այդ մասնավոր, առևտրային կայանը կարող էր հարվածի տակ առնել խոսքի ազատությունն ու բազմակարծությունը:

Գերմանիայում հեռարձակման կազմակերպման մյուս առանձնահատկությունն այն է, որ այստեղ հանրային հեռարձակման հիմնական ֆինանսական աղբյուրն արտոնագրային վճարն է (Gebühr): Դա ռադիո կամ հեռուստատեսային կայանի տիրապետման դիմաց վճարվող գումարն է, որը հեռուստատեսության համար ավելի բարձր է: Հեռարձակման համակարգի կարելու առանձնահատկությունն է նաեւ ARD կողմից հավասարեցման հիմնադրամի հաստատումը, որի միջոցով ավելի մեծ եւ հարուստ կայաններն օգնում են ավելի փոքրերին, որպեսզի դրանք ի վիճակի լինեն բավարար որակի ծառայություններ մատուցել: Գովազդն ապահովում է եկամուտի

⁷⁹ A. Smith, Television and Political Life. London, 1979. էջ 114

⁸⁰ G. Braunthal, Federalism in Germany: The Broadcasting Controversy, 1962. No 24, Journal of Politics 545.

⁸¹ Առաջին հեռուստատեսային գործով Սահմանադրական դատարանի թիվ 12 որոշում, 205 դրույթ, 1969թ:

երկրորդական աղբյուրը: Ֆրանսիայի եւ Իտալիայի համեմատ, ավելի խիստ, որոշակի սահմանափակումներ են նախատեսված գովազդման եթերաժամերի համար: Մասնավորապես, գովազդային բլոկները թույլատրվում են մինչեւ ժամը 20.00-ն եւ արգելվում են կիրակի եւ տոն օրերին, դրանք բացարձակապես արգելված են երրորդ ակիբում:⁸²

Ինչպես և Ֆրանսիայում, այստեղ ևս մասնավոր հեռարձակումը ներդրվեց երկար պայքարի արդյունքում: Դա առավել բարդացված էր հեռարձակման նահանգային համակարգի պատճառով: Առաջին օրենքները, որոնք փորձնական թույլատրեցին մասնավոր հեռարձակումը, բողոքարկվեցին Սահմանադրական դատարան:⁸³ 1982թ. տեղի ունեցած որոշակի քաղաքական վերադասավորումների արդյունքում կառավարության նախաձեռնությամբ Հոլերի մեծ մասը սահմանեց մասնավոր հեռարձակման թույլատրելիությունը և մասնավոր կայանների գործունեության իրավական կարգավորում: Չորրորդ հեռուստատեսության գործով Սահմանադրական դատարանն արտահայտվեց հասարակական եւ մասնավոր հեռարձակման փոխհարաբերությունների շուրջ: Որոշման հիմնական էությունն այն էր, որ ներկա հանգամանքներում հանրային հեռարձակման կարելուագույն պարտականությունները պետք է ստանձնեն հասարակական հաստատությունները: Մասնավոր հեռարձակողների նկատմամբ հնարավոր են ավելի մեղմ սահմանափակումներ, որովհետեւ հակառակ դեպքում դրանց գոյատևումը կվտանգվի:

Հասարակական եւ մասնավոր հեռարձակման առանձնահատկությունների վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի անդրադարձը կատարելագործվեց հետագա որոշումներում, որոնցում նշվում էր, որ Հիմնական օրենքում նախատեսված չէ հեռարձակման կազմակերպման որեւէ կոնկրետ ձեւ: Օրենքը հանրային եւ մասնավոր հեռարձակողների միջեւ կարող է նախատեսել համագործակցություն, որը կնպաստի առաջինի ֆինանսավորմանը: Կարելուրն այն է, որ հանրային հեռարձակողներն ի վիճակի լինեն կատարել իրենց վրա դրված հիմնական պարտականությունը՝ մատակարարել հասարակությանը ռադիոհեռուստատեսային բազմակողմանի և անաչառ հաղորդումների լայն շարք: Ինչ վերաբերում է մասնավոր ընկերություններին, ապա դրանց ներկայացվող պահանջները հանրային արդյունավետ գործունեության պայմաններում կարող են մեղմացվել:⁸⁴

Գերմանիայի Սահմանադրական դատարանը մեծ չափով ներգործեց հեռարձակման մասին օրենքի ձեւավորման վրա: Ավելին, Գերմանական դատարանները մշակեցին բազմաբովանդակ հայեցակարգեր հեռարձակման չափանիշների, ինչպես նաեւ հասարակական հեռարձակման կազմավորման վերաբերյալ, որը մեծապես հարստացրեց Գերմանական մոդելի ավանդը համեմատական իրավական վերլուծության գործում: Թե որքանով սահմանադրական դատարանի միջամտությունը հեռարձակման իրավական կարգավորմանը բարձրացրեց ռադիոյի եւ հեռուստատեսության գործունեության ընդհանուր որակը և արդյունավետությունը, բոլորովին այլ հարց է: Սակայն, հավանաբար, կարելի է ընդունել, որ հանրային հեռարձակման ավանդույթը Գերմանիայում ավելի կենսունակ է, քան Ֆրանսիայում կամ Իտալիայում:

Իտալիայում, ինչպես նաև այլ եւրոպական երկրներում, ռադիոն իր առաջացման և զարգացման ակունքում գտնվում էր պետության հսկողության ներքո: 1924թ. ֆաշիստական կառավարությունը հեռարձակման բացառիկ արտոնագիր շնորհեց մասնավոր ընկերությանը, որի հաղորդումները խիստ հսկողության տակ էին: 1944թ. այդ մենաշնորհը հանձնվեց Radio audizioni Italia (RAI): 1952թ. այդ ընկերությունը վերանվանվեց RAI-Radiotelevisione italiana եւ մինչեւ այժմ պահպանում է հասարակական ռադիոյի եւ հեռուստատեսային հեռարձակման կոնցեսիան: Ըստ օրենքի այն մասնավոր ընկերություն է, որի բաժնետոմսերի մեծ մասը պատկանում է պետական բաժնետիրական ընկե-

⁸² A. Williams, Broadcasting and Democracy in Germany. Bradford, 1976, էջ 121-134

⁸³ Երրորդ հեռուստատեսային գործով Սահմանադրական դատարանի թիվ 57 որոշում, դրույթ 295, 1981թ.

⁸⁴ Հինգերորդ հեռուստատեսային գործով Սահմանադրական դատարանի թիվ 74 որոշում. դրույթ 297, 1987թ.: Վեցերորդ հեռուստատեսային գործով Սահմանադրական դատարանի թիվ 83 որոշում, դրույթ 238, 1991թ.

րությանը (վերջերս սեփականաշնորհվել է), իսկ մնացած 1 տոկոսը՝ Իտալական հեղինակների եւ խմբագիրների միությանը:

Պատերազմից հետո հեռարձակումը կարգավորվեց 1947թ. օրենքով, որը պառլամենտական հանձնաժողով ստեղծեց RAI-ի քաղաքական անկախությունն ապահովելու նպատակով: Այդուհանդերձ, հանձնաժողովը գործադիր իրավասության անհրաժեշտ ծավալների բացակայության պատճառով չկարողացավ հանդես գալ որպես հեռարձակման ազատության գործուն և արդյունավետ երաշխավոր: Իրականում ռադիոն, ինչպես նաև հեռուստատեսությունը Քրիստոնեա-դեմոկրատների հսկողության տակ էին, ովքեր պատերազմից ի վեր գերիշխում էին կառավարության մեջ: Փոստի եւ հեռհաղորդակցության նախարարը մերժեց արտոնագրեր շնորհել մասնավոր խմբերին: Արդյունքում, այդ հարցը քննարկվեց դատարաններում և դարձավ Հռոմի սահմանադրական դատարանի քննության առարկա:

1947թ. ընդունված իտալական հետպատերազմյան սահմանադրությունը ոչ մի հատուկ և ուղղակի կարգավորում չի նախատեսում հեռարձակման վերաբերյալ: Սակայն, մի շարք դրույթներ որոշ չափով առնչվում են հեռարձակման իրավական կարգավորմանը: 21(1) հոդվածում ասված է՝ «Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ազատորեն արտահայտվել խոսքի, գրության եւ ցանկացած այլ միջոցով»: Հնարավոր մասնավոր հեռարձակողները՝ որպես մասնավոր կայան ստեղծելու իրավունքի հիմնավորում, օգտագործում են այդ դրույթը, բայց նրանք վկայակոչում են նաեւ 43 հոդվածը: Այդ դրույթը պնդում է, որ մասնավոր տնտեսական ձեռնարկության ազատությունը պետք է իրականացվի համաձայն սոցիալական օգտակարության եւ այնպիսի եղանակով, որ չխախտի մարդու անվտանգությունը, ազատությունը եւ արժանապատվության իրավունքը: RAI-ն նույնպես, իր մենաշնորհը պաշտպանելու նպատակով, սովորաբար հենվում էր 43 հոդվածի վրա, քանի որ այն սահմանում է հասարակական կենսական սպասարկումները կամ բնական մենաշնորհի հանդիսացող եւ մեծ նշանակություն ունեցող գործունեության ձևերը պահպանել որպես բացառապես պետական ձեռներեցություն:

Սահմանադրական դատարանը հեռարձակման մասին իր առաջին որոշման մեջ ըստ սահմանադրության 43 հոդվածի պաշտպանեց RAI-ի մենաշնորհը, իսկ ըստ 21 եւ 41 հոդվածների մերժեց մասնավոր ռադիո կամ հեռուստատեսություն հաստատելու իրավունքը:⁸⁵ Հաճախությունների պակասության լույսի ներքո հեռարձակումը բնական մենաշնորհի էր, բացի այդ հեռարձակման հանրային համակարգը դիտվում էր որպես բոլոր կարեւոր քաղաքական եւ սոցիալական խմբերի համար եթերի մատչելիությունն ապահովելու լավագույն միջոց: Մասնավոր հեռարձակումն անխուսափելիորեն ընկնում էր մի քանի մասնավոր կորպորացիաների տիրապետության տակ: Երբ դատարանը 1974թ. դարձյալ քննարկեց այդ հարցը, նա ավելի ուժեղ շեշտադրում արեց այդ վերջին երկու կետերի վրա:⁸⁶ Կարևորելով հեռարձակման դերը ժողովրդավարական հասարակությունում, դատարանը գտավ, որ այն կարող է իրապես վերապահվել հանրային հաստատությանը, որոշ պայմանների սահմանմամբ՝ ռադիոն եւ հեռուստատեսությունը պետք է լինեն պառլամենտական, այլ ոչ գործադիր իշխանության հսկողության տակ, նրանց անկախությունն ապահովելու համար: Բացի այդ, կանոններ պետք է սահմանվեն կարեւոր քաղաքական եւ սոցիալական խմբերի համար եթերի մատչելիությունն ապահովելու նպատակով: Քանի որ օրենքները չէին բավարարում այդ պայմանները, դրանք չեղյալ համարվեցին: Պառլամենտը անհապաղ, 1975թ. ապրիլին ընդունեց օրենք, որը մինչ օրս հանդիսանում է հանրային հեռարձակման իրավական հիմքը:

Այդ օրենքով ընդլայնվեցին պառլամենտական հանձնաժողովի լիազորությունները: Այն գլխավոր վերահսկողական դեր է կատարում, սահմանելով հաղորդումների անաչառության պահպանման համար ուղենիշեր, ինչպես նաեւ նշանակում է RAI-ի Վարչական խորհուրդի անդամներին: Օրենքը դրույթներ է պարունակում նաև հանրային հեռարձակման ֆինանսավորման վերաբերյալ և որպես հիմնական ֆինանսական աղբյուր

⁸⁵ Իտալիայի Սահմանադրական դատարանի թիվ 59/1960 որոշում, դրույթ 759.

⁸⁶ Իտալիայի Սահմանադրական դատարանի թիվ 225/1974 որոշում, դրույթ 1775

նախատեսում է պարտադիր արտոնագրային վճարների գանձումը, իսկ որպես երկրորդական աղբյուր՝ գովազդային եկամուտը:

Օրենքի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանն իր կարելուրագույն անդրադարձն արեց 1976թ., երբ քրեական գործեր հարուցվեցին տեղական հեռուստատեսային կայանների դեմ, չարտոնագրված գործունեության մեղադրանքով: Դատարանը, պաշտպանելով RAI-ի կարգավիճակն ազգային մակարդակով, միաժամանակ տեղական կայանների նկատմամբ հանրային մեծաշնորհը համարեց հակասահմանադրական: Դատարանը վճռեց, որ օրենքը պետք է թույլատրի մասնավոր հեռարձակումը, սակայն միայն տեղական, շրջանային ծավալներով:⁸⁷

1990թ. օգոստոսի 6-ի թիվ 223 օրենքը սահմանեց մասնավոր ռադիո եւ հեռուստատեսություն հիմնելու իրավունքը և դրա համար արտոնագիր տալու համակարգը: Օրենքը պարունակում է որոշ բարդ կանոններ գովազդման նկատմամբ, ինչպես նաեւ պարտադրում է որոշ կանոններ հաղորդումների վերաբերյալ: Մի քանի ՁԼՄ-ների միաժամանակ տիրապետումը կարգավորող դրույթները դեռևս վիճելի են:⁸⁸ Մասնավոր հեռարձակող ընկերությունն իրավունք ունի տիրապետել երեք ազգային հեռուստատեսային ցանց կամ երեք տեղական կայան, ընդ որում, տեղական կայանները պետք է տեղադրված լինեն տարբեր շրջաններում:

1990թ. օրենսդրությունը Սահմանադրական դատարանի պահանջների շնորհիվ նվաճած քաղաքական փոխզիջում էր: Ինչպես Ֆրանսիայում եւ Գերմանիայում, այնպես էլ Իտալիայում՝ հեռարձակումը ենթակա էր քաղաքական շահարկումների, մասնավորապես, որ կոալիցիոն կառավարությունների ամրամնների համաձայնության գալու անկարողությունն առաջ բերեց սկզբում որոշակի «օրենսդրական իներցիա», իսկ հետո՝ օրենսդրական հակասություններ:

Մինչեւ 1927թ. Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում ռադիոն գրեթե ենթակա չէր որևէ իրավական կարգավորման: 1920-ականներին հեռարձակումը զարգացել էր անարխիկ կերպով. կայանները մրցում էին միմյանց հետ մատչելի հաճախությունների համար: Դրանք մեծամասամբ մատուցում էին թեթեւ զվարճանք եւ գնալով ավելի շատ էին սնվում գովազդից:⁸⁹ 1927թ. ռադիոյի մասին օրենքով հիմնվեց Ռադիոյի Ֆեդերալ Յանձնաժողով (Federal Radio Commission, այսուհետև՝ FRC), որը լիազորված էր շնորհելու եռամյա արտոնագրեր հատկացված հաճախության վրա ռադիոկայան գործարկելու համար: Նոր օրենքով գովազդը, ինչպես նաեւ հաղորդումների բովանդակությունը ենթակա էին թեթեւ կարգավորման:⁹⁰

1926թ. Ամերիկյան ռադիոկորպորացիան (Radio Corporation of America - RCA) հիմնեց Ազգային Յեռարձակման Ընկերություն (National Broadcasting Company, այսուհետև՝ NBC, որը շուտով իրեն ենթարկեց երկու ցանց, իսկ այսուհետև ստեղծեց ներկայումս Կոլումբիական Յեռարձակող համակարգ (Columbia Broadcasting System - CBS) կոչվող ցանցը: Գնալով տեղական կայանները միաձուլվում էին այդ հզոր ցանցին:

1934թ. Յաղորդակցության մասին օրենքի (Communications Act) նպատակն էր FCC-ի հսկողության տակ առնել հեռախոսների և անլար կապի միջոցների տրամադրումը: Այդ մարմնին իրավունք տրվեց հաճախություններ հատկացնել կոնկրետ շրջաններին, ուրվագծել տարբեր տեսակի կայանների սպասարկման բնույթը, եւ կառավարել արտոնագրերի շնորհումը: Այդ լայն լիազորություններից օգտվելիս FCC-ն ղեկավարվում էր «հասարակության շահերի, կարիքների և պահանջների բավարարման և պաշտպանության» սկզբունքով: Առաջնորդվելով այդ սկզբունքով, FCC-ն սահմանեց ընդհանուր կանոններ հաղորդումների բովանդակության, արտոնագրերի տրամադրման սահմանափակումների, հեռարձակման ու տպագիր մամուլի հետաքրքրությունների համատեղման գովազդի կարգավորման մասին:

⁸⁷ Իտալիայի Սահմանադրական դատարանի թիվ 202/1976 որոշում, դրույթ 1267.

⁸⁸ D. Sassoon, "Italy: The Advent of Private broadcasting", The Politics of Broadcasting. London, 1990. No: 122, էջ 126-132.

⁸⁹ R.B. Horwitz, The Irony of regulatory Reform. New York, 1989. էջ 112-125

⁹⁰ D. Kellner, Television and the Crisis of Legitimacy. Boulder, Colombia, 1990, էջ 26-41

1941թ. Ֆեդերալ հեռահաղորդակցության հանձնաժողովը (Federal Communications Commission, այսուհետև՝ FCC), որը փոխարինեց FRC-ին, հրապարակեց որոշակի կանոններ, որոնց նպատակն էր հեռարձակման կայանների եւ ցանցի միջեւ բացառիկ կապերի արգելումը: Գերագույն դատարանը համարեց, որ այդ կանոնները չեն խախտում արտոնագրատերերի ազատությունը սեփական հաղորդումների պատրաստման տեսանկյունից, ուստիեւ, համապատասխանում են ԱՄՆ-ի Սահմանադրության Առաջին ուղղմանը:⁹¹

Այդ հարցերի շուրջ ամենալայն տարածում գտած իրավական կարգավորումը կենսագործվեց 1949թ., երբ սահմանվեց Արդարության Դոկտրինը (Fairness Doctrine): Դրան համապատասխան արտոնագրատերերին թույլատրվում էր ազատորեն ստեղծագործել այն պայմանով, որ որոշ եթերաժամեր պետք է հատկացվի հասարակության համար էական հարցերի շուրջ վիճաբանություններին և զանազան վիճելի թեմաների շուրջ տարբեր տեսակետների ներկայացմանը:⁹² Այդ պահանջներն արտոնագրատերերին զրկում էին հեռարձակման արտոնություններն իրենց հայեցողությամբ օգտագործելու ազատությունից:

Արդարության դոկտրինի ներմուծումը դրա սահմանադրականության հետ կապված վիճաբանություններ գրեթե չառաջացրեց: Չնայած Միացյալ Նահանգների Սահմանադրության Առաջին ուղղմանը, ըստ որի «Կոնգրեսը իրավունք չունի ընդունելու որեւէ օրենք, որը ... կսահմանափակի խոսքի կամ մամուլի ազատությունը», հեռարձակման այս նոր իրավական կարգավորումը հակասահմանադրական չճանաչվեց: Ֆեդերալ դատարանները դրական գնահատեցին արտոնագրերի վերականգնման մերժումն այն հիմքերով, որ արտոնագրատերն իր արտոնություններն օգտագործել է ինքնագովազդման նպատակով կամ անզուսպ կրոնական կամ քաղաքական քարոզչության համար:⁹³ Արդարության դոկտրինը հավանության արժանացավ «Red Lion» գործով Գերագույն դատարանի որոշման մեջ: Դատարանը վճռեց, որ ի տարբերություն թերթերի խմբագիրների, հեռարձակողներն ունեն արտոնություններ, որոնք նրանք պարտավոր են օգտագործել ի շահ հասարակությանը:⁹⁴

Հեռարձակման կարգավորման նկատմամբ վերաբերմունքն արմատապես փոխվեց 1970 թվականների վերջերին: Առաջ քաշվեցին փաստարկներ, որ սահմանափակումները հաղորդումների նկատմամբ հակասում են ԱՄՆ-ի Սահմանադրության Առաջին ուղղմանը, ինչպես նաեւ անարդյունավետ են, եւ որ հեռարձակող արտոնագրատերերը պետք է ունենան նույն իրավունքները, ինչպիսիք տրված են տպագիր մամուլին:⁹⁵ FCC-ի նոր նախագահը հակված էր հեռարձակման իրավական կարգավորման ազատականացմանը: Վերացվեցին նորությունների եւ ընթացիկ հասարակական հիմնահարցերի շուրջ հաղորդումներ պատրաստելու պահանջները, ինչպես նաեւ գովազդման սահմանափակումները: Այդ ժամանակ բացակայում էր նույնիսկ վերահսկողությունը մանկական հաղորդումների ընթացքում գովազդ տեղադրելու նկատմամբ:

Մեծ տարածայնությունների տեղիք տվեց Արդարության դոկտրինը չեղյալ հայտարարելու վերաբերյալ 1987թ օրինագիծը, որի վրա Նախագահ Ռեյգանը վետո դրեց: Դրա նպատակն էր այդ դոկտրինն ամրագրելու համար ստեղծել ամուր և կայուն իրավական հիմքեր: Այս հակասություններն ակնհայտորեն դրսևորում են հեռարձակման կարգավորման նկատմամբ տարամետ մոտեցումների առկայությունը, որոնք ընդհանուր հայտարարի չեն բերվել մինչև օրս:

Այդուհանդերձ, ԱՄՆ-ին բնորոշ է այն, որ ի տարբերություն Եվրոպական երկրների, մասնավոր հեռարձակման մենաշնորհը de facto գոյություն է ունեցել երկար ժամանակ,

⁹¹ NBC v. US 319 US 190, 1943թ.

⁹² Report on Editorializing by Broadcast Licensees 13 FCC 1246, 1949թ.

⁹³ KFKB Broadcasting Association v. Federal Radio Commission, 47 F 2nd. 670; Trinity Methodist Church v. Federal Radio Commission, 62 F. 2nd 850, 1931թ.

⁹⁴ Red Lion Broadcasting Co. v. FCC 395 US 367. 1969թ.

⁹⁵ M.S. Fowler and D.L. Brenner, "A Marketplace Approach to Broadcast Regulation", Texas Law Review No: 60, 1981թ.

մինչդեռ Բրիտանիայում, Ֆրանսիայում, Գերմանիայում Իտալիայում և այլ երկրներում մենաշնորհը պատկանում էր հասարակությանը: Հետաքրքիր է, որ ԱՄՆ-ի հեռահաղորդակցության մասին օրենքը գրեթե անփոփոխ և անընդհատ գործում է ընդունման օրից 1934 թվականից, և այդ հանգամանքը մեծապես ազդել է ԱՄՆ-ում հեռարձակման կարգավորման ինչպես ընդհանուր զարգացման, այնպես էլ առանձին իրավական ինստիտուտների ձևավորման և արդյունավետ գործունեության վրա: Այս կայունությունն ու անընդհատությունը ցավոք չի նկատվում ևրոպական իրավական համակարգերում:

Չանգվածային լրատվության մասին օրենսդրության գարգացման արդի միտումները Հայաստանի Հանրապետությունում

Կարեն Անդրեասյան

Խոսքի ազատությունը մարդու այն հիմնական իրավունքներից է, որն ամրագրված է Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 19 հոդվածում (ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովի 217A(III) բանաձև, 10.12.1948թ.), Քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 19 հոդվածում (ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովի 2200A(XXI) բանաձև, 16.12.1966թ.), Մարդու իրավունքների ամերիկյան կոնվենցիայի 13 հոդվածում (22.11.1969), Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 10 հոդվածում (03.09.1953), Մարդու և ժողովուրդների իրավունքների աֆրիկյան խարտիայի 9 հոդվածում (26.06.1981), Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների մասին Անկախ պետությունների համագործակցության կոնվենցիայի 11 հոդվածում (26.05.1995),⁹⁶ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 24 հոդվածում (05.07.1995):

ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովը, կարևորելով խոսքի ազատության նշանակությունը, 1946թ. իր առաջին իսկ նստաշրջանում ընդունած 59 (I) բանաձևում սահմանում է, որ տեղեկատվության ազատությունը մարդու հիմնարար իրավունքներից է և այն բոլոր ազատությունների հիմնաքարն է, որոնց առնչվում է Միավորված ազգերի կազմակերպությունը: Ինչպես նշվում է բանաձևում, արտահայտվելու ազատությունը, ներառյալ տեղեկատվության ազատությունը, հիմնավորապես կարևոր է ոչ միայն սոսկ որպես իրավունք, այլև որպես մյուս բոլոր իրավունքների իրականացման համար սկզբնաղբյուր:⁹⁷ Արտահայտվելու ազատության կարևորությունը ժողովրդավարական հասարակությունում բազմիցս ընդգծել են նաև միջազգային դատարանները: Օրինակ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն այս առնչությամբ սահմանել է մի այնպիսի դրույթ, որն այժմ դրվում է արտահայտվելու ազատությանը վերաբերվող գրեթե բոլոր գործառնությունների հիմքում. «Արտահայտվելու ազատությունը ժողովրդավարական հասարակության էական հիմքերից է, նրա առաջընթացի և յուրաքանչյուր մարդու զարգացման հիմնարար պայմաններից մեկը»:⁹⁸ Հետագայում այս հիմնադրույթը հաստատվել է ինչպես ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների համաձայնագրի, այնպես էլ Մարդու իրավունքների միջամերիկյան դատարանի կողմից: Դրան համապատասխան «Արտահայտվելու ազատությունն այն հիմնաքարն է, որի վրա խարսխվում է ժողովրդավարական հասարակության բուն էությունը: Այն պարտադիր է հասարակական կարծիքի ձևավորման համար... Կարելի է ասել, որ իրականում ազատ չէ այն հասարակությունը, որը լավ տեղեկացված չէ»:⁹⁹

Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ խոսքի ազատության իրավական կարգավորումը հիմնականում ունի երեք դրսևորում.

- իրավունքի սահմանում,
- իրավունքի երաշխավորում,
- իրավունքի սահմանափակում:

Մարդու հիմնարար իրավունքը, որն առավելապես հայտնի է որպես «խոսքի ազատություն», այդ ձևակերպմամբ հանդիպում է վերոհիշյալ իրավական ակտերից միայն ՀՀ Սահմանադրության 24 հոդվածում: Թվարկված մյուս իրավական ակտերի ձևակեր-

⁹⁶ Նշված միջազգային փաստաթղթերն ամբողջությամբ տե՛ս, Международные акты о правах человека, Сборник документов, Издательство НОРМА, Москва, 2000

⁹⁷ Միացյալ ազգերի կազմակերպության էլեկտրոնային էջ, տե՛ս <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/resins.htm>

⁹⁸ Հանդիսայդի դատավճիռ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 7 դեկտեմբեր 1976, A#24, § 49

⁹⁹ Compulsory Membership in an Association Prescribed by Law for the Practice of Journalism, Advisory Opinion OC-5/85 of 13 November 1985, Series A, No. 5, պարագրաֆ 70

պումների ընդհանրացման արդյունքում առաջ է գալիս այդ իրավունքի հետևյալ հավաքական ձևակերպումը. «Կարծիքի (համոզմունքի¹⁰⁰) ազատության, այսինքն՝ դրան մնալու, այն պնդելու, ազատ արտահայտելու և տարածելու¹⁰¹ իրավունք»: Հետևաբար, միջազգային իրավական փաստաթղթերը, իրականում, ամրագրում են կարծիքի ազատության իրավունքը, որի բաղադրատարրն է ազատ արտահայտվելու իրավունքը, որը ՀՀ Սահմանադրության մեջ ամրագրված է որպես «խոսքի ազատություն»: Այս տեսակետն ամրապնդվում է նաև թվարկված բոլոր հոդվածներում «արտահայտվելու ազատության» և «խոսքի ազատության» բովանդակության ծավալների համեմատության արդյունքում: Այսպես, սահմանելով «խոսքի ազատության իրավունքը»՝ ՀՀ Սահմանադրության 24 հոդվածը նշում է, որ այդ իրավունքը ներառում է «տեղեկություններ և գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատությունը...»: Այս սահմանումը բառացիորեն համընկնում է «Արտահայտվելու ազատության իրավունքի» սահմանումներին¹⁰²: Այսպիսով, միջազգային իրավական նորմերը և ՀՀ Սահմանադրության 24 հոդվածը սահմանում են խոսքի ազատությունը՝ որպես կարծիքի ազատության իրավունքի բաղադրատարր, որը ներառում է տեղեկություններ և գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատությունը:

Վերը նշված բոլոր միջազգային փաստաթղթերում կարելի է դիտարկել խոսքի ազատության իրավունքի մի քանի ընդհանրական երաշխիքներ: Նախ՝ խոսքի ազատության իրավունքը պատկանում է յուրաքանչյուրին: Երկրորդ՝ այն կարող է արտահայտվել ցանկացած միջոցով՝ գրավոր, բանավոր կամ տպագիր (մամուլի) կամ արտահայտվելու գեղարվեստական ձևերի միջոցով կամ այլ եղանակներով: Ընդ որում, այդ միջոցների ընտրությունը պատկանում է իրավունքն իրացնողին: Երրորդ՝ խոսքի ազատության իրավունքն իրացնելիս պետական իշխանության (մարմինների) միջամտությունը, մասնավորապես՝ գրաքննությունն արգելվում է: Չորրորդ՝ խոսքի ազատության իրավունքը պաշտպանվում է անկախ պետական սահմաններից: Հինգերորդ՝ խոսքի ազատության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն առանձին դեպքերում և որոշակի չափանիշներին համապատասխան, այն է. ցանկացած սահմանափակում պետք է՝ ա) նախատեսված լինի օրենքով, բ) լինի հանրային օրինական շահի պաշտպանության նպատակով և գ) անհրաժեշտ լինի այդ շահի անվտանգության համար:

Խոսքի ազատության իրականացումը, այնուամենայնիվ, պարտավորություններ ու պատասխանատվություն է սահմանում և կարող է կապված լինել ձևականությունների, պայմանների, սահմանափակումների կամ տուգանման պատժադատական հետևանքների, սահմանափակումների կամ տուգանման պատժադատական հետևանքների հետ: Երկրորդ՝ անհրաժեշտ են պետական և հասարակական անվտանգության, տարածքային ամբողջականության, հասարակական կարգի (անդորրի), անկարգություններն ու հանցագործությունները կանխելու, այլ անձանց առողջությունն ու բարոյականությունը պաշտպանելու, այլոց իրավունքների և ազատությունների, պատվի և բարի համբավի պաշտպանության համար, ինչպես նաև գաղտնի ստացված տեղեկության հրապարակումը կանխելու կամ արդարադատության հեղինակությունն ու անաչառությունն ապահովելու նպատակով: Պետություններին իրավունք է տրվում նաև ներպետական օրենսդրությամբ սահմանել կարգավորումներ, մասնավորապես հեռարձակման և կինեմատոգրաֆիայի բնագավառում:

Միջազգային փաստաթղթերում և ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված խոսքի ազատության իրավունքի իրականացման համար ազգային օրենսդրությամբ անհրաժեշտ

¹⁰⁰ «Համոզմունք» բառը կիրառվում է միայն Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 19 հոդվածում, իսկ մյուս բոլոր նշված իրավական փաստաթղթերում կիրառվում է «կարծիք» բառը:

¹⁰¹ «Տարածել» բառը կիրառվում է միայն Մարդու և ժողովուրդների աֆրիկյան խարտիայի 9 հոդվածում, իսկ մյուս բոլոր նշված իրավական փաստաթղթերում կիրառվում է «պնդել» և «ազատ արտահայտվել» բառերը:

¹⁰² Տե՛ս Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 19 հոդվածը, Քաղաքական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 19 հոդվածը և Մարդու իրավունքների պաշտպանության կոնվենցիայի 13 հոդվածը: Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 10 հոդվածը և Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների մասին ԱՄՆ-ի պետությունների համագործակցության կոնվենցիայի 11 հոդվածը: Այսպիսով, նշված սահմանումն ունի միայն մեկ բառի տարբերությամբ, այն է՝ դրանք չեն նախատեսում տեղեկություն «փնտրելու» ազատությունը:

է նախատեսել մանրակրկիտ կարգավորումներ, որոնք կհանդիսանան տվյալ իրավունքի իրացման երաշխիքներ և կնախատեսեն իրավաչափ սահմանափակումներ: Այդ կարգավորումները մասնավորապես ուղղված են զանգվածային լրատվության միջոցների գործունեությանը, քանզի դրանք հանդիսանում են խոսքի ազատության իրացման ինստիտուցիոնալ երաշխիքներ:¹⁰³

Ձանգվածային լրատվության միջոցների գործունեությանն ուղղված իրավական կարգավորումներ է պարունակում «Մամուլի և զանգվածային լրատվության մյուս միջոցների մասին» ՀՀ օրենքը (այսուհետև՝ Գործող օրենք), որն ընդունվել է 1991թ. հոկտեմբերի 8-ին:¹⁰⁴ Ներկայումս Ազգային ժողովի 2003թ. մատաչրջանի օրակարգում է «Ձանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը (այսուհետև՝ Նախագիծ), որը 2003թ. սեպտեմբերին անցել է առաջին ընթերցում:¹⁰⁵ Նախագծի 15 հոդվածի համաձայն այն ուժի մեջ մտնելու պահից ուժը կորցրած է ճանաչվելու Գործող օրենքը:

Ձանգվածային լրատվության մասին Գործող օրենքի և Նախագծի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դրանց նպատակն է կարգավորել զանգվածային լրատվության ոլորտում ծագող հարաբերությունները, սահմանել այդ հարաբերությունների սուբյեկտների իրավունքները, պարտականությունները և պատասխանատվությունը, իսկ ըստ Նախագծի 1 հոդվածի՝ նաև ապահովել ՀՀ Սահմանադրության 24 հոդվածով նախատեսված մարդու իրավունքի իրացումը: Նշված իրավահարաբերությունների կարգավորումը նախատեսված է ոչ միայն Գործող օրենքով և Նախագծի նորմերով, այլև ՀՀ մի շարք այլ օրենքներով և միջազգային պայմանագրերով: ՀՀ օրենքների թվում առանձնապես նշվում են Սահմանադրությունը և Քաղաքացիական օրենսգիրքը (Նախագծի 2 հոդված): Այլ օրենքների շարքում կարելի է ենթադրել ՀՀ քրեական օրենսգիրքը, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրքը, ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը, «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքը, «Պետական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքը, «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքը, «Գովազդի մասին» ՀՀ օրենքը, «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքը և բազմաթիվ այլ իրավական ակտեր: Նախագծի 2 հոդվածով նախատեսված միջազգային պայմանագրերի թվին կարելի է մասնավորապես դասել Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը, Քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիան, Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների մասին ԱՆԿախ պետությունների համագործակցության կոնվենցիան:

Ձանգվածային լրատվության մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության տեսական վերլուծության ընթացքում կարելի է դրանում ընդգրկված կարգավորումները պայմանականորեն բաժանել նույն այն երեք ուղղությունների, որոնք դրսևորվում են խոսքի ազատության իրավունքն ամրագրող միջազգային փաստաթղթերում: Այսինքն, զանգվածային լրատվության վերաբերյալ իրավական կարգավորումները կարելի է բաժանել երեք խմբի՝ զանգվածային լրատվության միջոցների հասկացության սահմանում, զանգվածային լրատվության միջոցների ազատության երաշխիքները և զանգվածային լրատվության միջոցների գործունեության սահմանափակումները:

Ձանգվածային լրատվության միջոցների հասկացության սահմանումը

Գործող օրենքը փորձում է սահմանել «Ձանգվածային լրատվություն», «Ձանգվածային լրատվության միջոց», «Ձանգվածային լրատվություն իրականացնող» հասկացությունները: «Ձանգվածային լրատվություն» հասկացությունը որոշակի բովանդակությամբ հրատապ տեղեկատվության տարածումն է զանգվածային լրատվության մի-

¹⁰³ Գոյություն ունեն եվրոպայի խորհրդի և նրա մարմինների մի շարք որոշումներ, որոնք վերաբերվում են զանգվածային լրատվության ազատության կոնկրետ մարմնավորմանը: Օրինակ, Նախարարների կոմիտեի «Ձանգվածային լրատվության միջոցների թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մասին» թիվ R(94)13 և «Ձանգվածային լրատվության միջոցներում բազմակարծության խթանման միջոցառումների մասին» թիվ R(99)1 հանձնարարականները:

¹⁰⁴ ՀՀ Գերագույն խորհրդի տեղեկագիր, թիվ 19, 1991

¹⁰⁵ Կ-057-25.07.2003-ԳԿ-010/1, ՀՀ Ազգային ժողովի էլեկտրոնային էջ, տես <http://www.parliament.am/drafts.php?sel=onagenda&lang=arm>

ջոցով (3 հոդված, 1 մաս): Թերևս չափազանց ընդհանրական և անորոշ են Օրենքի սահմանման մեջ տեղ գտած այնպիսի հասկացությունները, ինչպիսիք են «...հասարակական հետաքրքրության առարկա...», «...հանրային շահերին առնչվող...»: Սակայն սահմանման մեջ առավել անընդունելի է այն, որ փորձ է արվում զանգվածային լրատվություն հասկացությունը սահմանել ըստ բովանդակային չափանիշների: Գործող օրենքն ընդհանրապես չի փորձում սահմանել զանգվածային լրատվությունը, այլ սահմանում է զանգվածային լրատվության միջոցը՝ որպես հարյուր օրինակից ավելի տպաքանակ ունեցող հրատարակում: Օրենքը զանգվածային լրատվության միջոց է ճանաչում նյութական կրիչի վրա տարին մեկ անգամ առնվազն հարյուր օրինակով թողարկվող լրատվության իրականացման միջոցը, հեռուստառադիոհաղորդումները և հանրային համակցված հեռահաղորդակցական ցանցով (ինտերնետով) տարածվող տեղեկատվական պաշարները: Այնուհետև թվարկվում են առանձին կազմակերպությունների հաղորդումները որպես զանգվածային լրատվության միջոց: Գործող օրենքում սահմանված են նաև զանգվածային լրատվության միջոցի թողարկման համար պատասխանատուները, որոնք Օրենքում կոչվում են «լրատվական գործունեություն իրականացնողներ»: Եթե նախկին օրենքով լրատվական գործունեություն իրականացնողներ կարող էին լինել միայն իրավաբանական անձինք, ապա այժմ Օրենքը նման իրավունք է տալիս նաև ֆիզիկական անձանց:

Վերը ներկայացված հասկացությունների սահմանումները վերլուծելիս անհրաժեշտ է առաջին հերթին որոշել դրանք սահմանելու նպատակը: Նախկին օրենքում թերևս զանգվածային լրատվության միջոցի գրանցման ինստիտուտի առկայությունն արդարացնում էր նման սահմանումների անհրաժեշտությունը: Նախագծում սահմանումների նպատակը և դրանց անհրաժեշտությունը խիստ վիճելի է: Թերևս կարելի է ենթադրել, որ այդ սահմանումներն ունեն տեսական նշանակություն: Իսկապես, գիտական և ուսումնական նպատակներով կարևոր է սահմանել զանգվածային լրատվություն կամ դրա միջոցի հասկացությունը: Ժամանակակից տեխնոլոգիական զարգացման մակարդակը մարդկությանը հայտնի է դարձրել զանգվածային լրատվության միջոցների երկու խումբ՝ տպագիր և էլեկտրոնային: Էլեկտրոնային լրատվամիջոցներն իրենց հերթին բաժանվում են հեռուստառադիոհեռարձակման և ցանցային (ինտերնետային) լրատվամիջոցների: Միջազգային իրավական որոշ փաստաթղթեր սահմանում են, որ այդ երեք տեսակների լրատվամիջոցները պետք է կարգավորվեն տարբեր եղանակներով և սկզբունքներով: Ցանցային (ինտերնետային) լրատվամիջոցների կարգավորումը ներկայումս ընդհանրապես չի խրախուսվում միջազգային փաստաթղթերում:¹⁰⁶ Հեռարձակման սահմանումը և կարգավորումներն ամրագրված են «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքով¹⁰⁷: Հետևաբար գործող օրենքը թերևս պետք է միայն սահմանի տպագիր լրատվամիջոցները, այն էլ այն դեպքում, եթե նախատեսվելու են այնպիսի կարգավորումներ, որոնք առաջացնում են նման սահմանման անհրաժեշտություն: Այդ դեպքում պետք է հիմնվել միայն զանգվածային լրատվության միջոցի շրջանառության ծավալի և տարածման հաճախականության վրա:¹⁰⁸

Զանգվածային լրատվության միջոցների ազատության երաշխիքները

Վերոհիշյալ միջազգային իրավական փաստաթղթերում ամրագրված խոսքի ազատության երաշխիքները դրանք սահմանում էին ոչ միայն զանգվածային լրատվության միջոցների և լրագրողների, այլ յուրաքանչյուրի համար: Նախկին օրենքը սահմանում էր զանգվածային լրատվության միջոցների ազատությունը և դրանց գործունեության սկզբունքները: Ներկայումս օրենքը այդ առումով համադրել է նախկին օրենքի սահմանումները և մի շարք ճանաչում գտած միջազգային սկզբունքները: Առավել առաջադրականը գործոս օրենքում թերևս այն է, որ զանգվածային լրատվության միջոցից այլևս

¹⁰⁶ Committee of the Ministers of the Council of Europe, Declaration on Freedom of Communication on the Internet, adopted 28 May, 2003, Principle 2,5 and Gaweda v. Poland, Commission Report of 4 December 1998, Application No.26229/95, para.49 intu, Article 19, Memorandum on The Draft Law of the Republic of Armenia on Mass Media, London, November 2003, էջ 7

¹⁰⁷ ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր թիվ 27, 18 նոյեմբերի, 2000թ., էջ 15

¹⁰⁸ Article 19, Memorandum on The Draft Law of the Republic of Armenia on Mass Media, London, November 2003, էջ 8

չի պահանջվում պետական որևէ գրանցում: Օրենքը նաև բացառում է որևէ ժանուցման կամ հայտարարագրման ընթացակարգ: Միևնույն ժամանակ Օրենքի 14 հոդվածը նշում է Լրատվության միջոցների վարչական ռեգիստրի վարման մասին, որն իրականացնում է ՀՀ արդարադատության նախարարությունը՝ ըստ զանգվածային լրատվության միջոցի տարաբանչյուր թողարկման նախարարությունը պարտադիր ուղարկվող երկուական օրինակների: Իրականում, սա ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ պետական մարմնին զանգվածային լրատվություն իրականացնելու մասին ժանուցման ձև:

Դրական կարելի է գնահատել նաև գրաքննության արգելքի ամրագրումը և ավելին՝ գրաքննության հասկացության որոշակի մեկնաբանումը, որով հատկապես նշվում է լրատվությունը պետական մարմինների հետ նախնական համաձայնության ենթարկելու պահանջի անթույլատրելիությունը (4 հոդվածի, 4 մաս): Այս երաշխիքը պետք է տարածվի ոչ միայն օրենքով «լրատվություն» ճանաչված «հրատապ տեղեկատվության», այլև ցանկացած տեղեկատվության վրա: Բացի այդ, գրաքննությունը պետք է արգելվի ոչ միայն զանգվածային լրատվության միջոցների, այլև խոսքի ազատության դրսևորման ցանկացած դեպքում: Օրինակ, գրաքննության չպետք է ենթարկվեն արվեստի ստեղծագործությունները, ԲՈՒՀ-ական դասախոսությունները և այլն: Հետևաբար գրաքննության արգելքը պետք է սահմանվի ոչ թե «Զանգվածային լրատվության մասին» օրենքով, այլ ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող, ավելի ընդհանուր կարգավորման ոլորտ ունեցող իրավական ակտով, օրինակ՝ սահմանադրությամբ:

Օրենքում խիստ անորոշ է 4 հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված երաշխիքը, ըստ որի «Լրատվության տարածման համար անհրաժեշտ սարքավորումների և նյութերի քաղաքացիական շրջանառությունում խտրականությունն արգելվում է:» Այս խրթին ձևակերպումը կարելի է թերևս մեկնաբանել որպես քաղաքացիական շրջանառությունում խտրականություն սահմանող պետական միջամտության արգելք:

Վերջապես, խոսքի ազատության երաշխիք կարելի է դիտարկել լրատվություն իրականացնողների կողմից լրատվության աղբյուրները չբացահայտելու իրավունքը, որը նախատեսում է, որ նույնիսկ քրեական գործի առիթով լրագրողին չեն կարող պարտադրել բացահայտելու իր տեղեկությունների աղբյուրը, եթե դա է պահանջում հասարակության շահերի պաշտպանությունը, և եթե սպառված չեն այդ շահերի պաշտպանության այլընտրանքային միջոցները (Օրենքի 5 հոդվածի 2-րդ մաս): Այլ կերպ ասած, լրագրողը քրեական գործի առիթով կարող է հրաժարվել ցուցմունք տալ և բացահայտել իր տեղեկությունների աղբյուրը, եթե «հասարակական շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունը» չգերակշռի «տեղեկատվության աղբյուրը չբացահայտելու հասարակական շահագրգռվածությանը», և գտնվի այդ շահերի պաշտպանության այլընտրանքային միջոց, օրինակ՝ հնարավոր լինի աղբյուրը պարզել այլ միջոցով: Լրատվություն իրականացնողի և նրա գաղտնի աղբյուրի պաշտպանության ամրագրումը Օրենքում խիստ դրական է, սակայն՝ անհրաժեշտ, քանի որ այդ դրույթը հակասում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 86 հոդվածի 2-րդ մասին¹⁰⁹, որով տրվում է այն անձանց սպառնիչ ցանկը, որոնք որպես վկա չեն կարող կանչվել և հարցաքննվել: Զանգվածային լրատվություն իրականացնողն այդ ցանկում որևէ կերպ նշված չէ, և եթե օրենսդիրը նպատակ ունի իսկապես ամրագրել խոսքի ազատության նշված երաշխիքը, ապա դա պետք է արվի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան հոդվածում փոփոխություն կատարելով:

Զանգվածային լրատվության միջոցների գործունեության սահմանափակումները.

Խոսելով խոսքի ազատության սահմանափակումների մասին՝ պետք է ևս մեկ անգամ ընդգծել, որ որևէ իրավունք անսահմանափակ չէ, և որ խոսքի ազատության երաշխավոր միջազգային փաստաթղթերն ընդունելի են համարում խոսքի ազատության իրավաչափ սահմանափակումները: Այդ կապակցությամբ Գործող օրենքը խոսքի ազատության իրականացման ընթացքում սահմանում է որոշակի պարտականություններ զանգվածային լրատվություն իրականացնողների համար և նախատեսում պատասխանատվություն այդ իրավունքի չարաշահման դեպքում:

¹⁰⁹ ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր, թիվ 22, 21 սեպտեմբերի, 1998թ.:

Մի շարք պարտականություններ, որոնք տեղ են գտել Նախագծում, վերաբերում են ոչ միայն զանգվածային լրատվության միջոցներին, այլև յուրաքանչյուր մարդու: Հետևաբար, Օրենքում տեղ գտած խոսքի ազատության չարաշահման անթույլատրելիության դեպքերը (8 հոդված) չպետք է մասնավորեցվեն միայն զանգվածային լրատվություն իրականացնողների համար: Օրինակ՝ զանգվածային լրատվություն իրականացնողներն օրենքով սահմանված կարգով գաղտնի համարվող կամ քրեորեն պատժելի արարքներ քարոզող տեղեկատվություն չտարածելու առանձնահատուկ պարտավորություն չպետք է կրեն: Տվյալ դեպքում հանրահավաքում բռնություն քարոզողը և լրատվամիջոցը պետք է հավասարեցվեն այնպես, ինչպես պետական գաղտնիք տարածող ցանկացած քաղաքացին և լրագրողը:¹¹⁰

Զանգվածային լրատվության համար սահմանված պարտականությունների թվին են դասվում հերքման և պատասխանի հրապարակումը: Գործող օրենքը (9 հոդված) սահմանում է հերքման և պատասխանի մինչդատական ընթացակարգ, որով սահմանում են հերքման և պատասխանի ծավալները, հրապարակման միջոցը, ժամկետները, խորագիրը, արժեքը և այլն: Միևնույն ժամանակ դրանք հնարավորություն են տալիս զանգվածային լրատվություն իրականացնողին մերժել հերքման պահանջը (Գործող օրենքի 9 հոդվածի 2-րդ մաս): Հերքման կամ պատասխանի տարածումը զանգվածային լրատվություն իրականացնողի կողմից մերժելու դեպքում միակ պարտավորեցնող դրույթը (Օրենքի 9 հոդվածի 2-րդ մաս) այն է, որ այդ մասին որոշումը գրավոր տրվում է հերքման կամ պատասխանի պահանջը ստանալուց հետո մեկշաբաթյա ժամկետում նման պահանջ ներկայացնողին: Այնուհետև, անձն իր պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող, իրականությանը չհամապատասխանող տեղեկությունների տարածման դեպքում այդ տեղեկությունները հերքելու պահանջով կարող է դիմել դատարան:¹¹¹ Դատարանով հերքման և պատասխանի տարածման ընթացակարգը կարգավորվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19 հոդվածով: Այսպիսով, քանի որ Գործող օրենքի համապատասխան կարգավորումները մինչդատական փուլում հիմնականում կամավոր բնույթ են կրում և չեն սահմանում զանգվածային լրատվություն իրականացնողի կողմից հերքման կամ պատասխանի տարածման պարտադիր դեպքերը և դրանց մերժման հիմքերը, հետևաբար այս խնդրի արտադատական լուծումը կարող է դուրս բերվել օրենսդրական կարգավորման ոլորտից: Ինչ վերաբերում է հերքման կամ պատասխանի մերժման մասին որոշումը նման պահանջ ներկայացնողին մեկշաբաթյա ժամկետում պարտադիր տրամադրելուն, ապա այս դրույթը որևէ իրավական նշանակություն չունի, քանզի անձը դատարան դիմելու համար կարիք չունի անցնել մինչդատական որևէ ընթացակարգ:¹¹²

Խոսքի ազատության իրավաչափ սահմանափակումներից է խոսքի ազատության չարաշահման համար նախատեսված պատասխանատվությունը: Գործող օրենքը ընդհանրապես ձեռնպահ է մնում պատասխանատվության հիմքերը սահմանելուց և նախատեսում է պատասխանատվություն ընդհարապես օրենսդրության խախտման համար (10 հոդվածի 1-րդ մաս): Խոսքի ազատության չարաշահման համար վրա հասնող ամենախիստ պատասխանատվությունը սահմանված է ՀՀ քրեական օրենսգրքով, ըստ որի արգելվում է զրպարտությունը, այսինքն՝ անձի պատիվն ու արժանապատվությունը նվաստացնող կամ բարի համբավն արատավորող ակնհայտ սուտ տեղեկություններ տարածելը:¹¹³ Արգելվում է նաև վիրավորանքը, այսինքն՝ ուրիշի պատիվն ու արժանապատվությունը անպարկեշտ ստորացնելը:¹¹⁴ ՀՀ քրեական օրենսգրքով զանգվածային լրատվության միջոցների համար սահմանված միակ առանձնահատկությունն այն է, որ զանգվածային լրատվության միջոցով զրպարտություն կամ վիրավորանք տարածելը նախատեսում է ավելի ծանր պատիժ:

¹¹⁰ Article 19, Memorandum on The Draft Law of the Republic of Armenia on Mass Media, London, November 2003, էջ 9:

¹¹¹ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19 հոդվածը, ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր թիվ 17, 10 օգոստոսի, 1998թ.

¹¹² ՀՀ Սահմանադրություն, 38 հոդված:

¹¹³ ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 135 հոդված, ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր թիվ 25, 2 մայիսի, 2003թ.

¹¹⁴ Նույն տեղում, 136 հոդված:

Գործող օրենքով սահմանված են պատասխանատվությունից ազատվելու դեպքերը (Գործող օրենքի 10 հոդվածի 2-րդ մաս): Երկու փաստաթղթերի համապատասխան հոդվածների միջև, թերևս, ամենաեական տարբերությունն այն է, որ Նախագիծը նախատեսում է պատասխանատվությունից ազատման հիմքերը ցանկացած տեղեկատվության տարածման համար, մինչդեռ Գործող օրենքը սահմանում է «իրականությանը չհամապատասխանող» տեղեկությունների հրապարակման դեպքերում պատասխանատվությունից ազատելը: Ըստ Օրենքի տրամաբանության, զանգվածային լրատվություն իրականացնողն ազատվում է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքով նախատեսված՝ ընտրությունների ժամանակ քվեարկության կամ դրան նախորդող օրը նախընտրական քարոզչություն կատարելու համար սահմանված վարչական պատասխանատվությունից¹¹⁵, եթե տարածված քարոզչական նյութը, օրինակ, «ստացել է լրատվական գործակալությունից»: Ակնհայտ է, որ Նախագծի պատասխանատվությունից ազատման հիմքերն այս ձևակերպմամբ հակասում են ՀՀ ընտրական օրենսգրքի, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի և ՀՀ քրեական օրենսգրքի մի շարք հոդվածների¹¹⁶:

Խոսքի ազատության մեկ այլ սահմանափակում է նախատեսված Օրենքի 7 հոդվածով, որը սահմանում է, որ օտարերկրյա իրավաբանական և ֆիզիկական անձինք և քաղաքացիություն չունեցող անձինք Հայաստանի Հանրապետությունում լրատվական գործունեություն կարող են իրականացնել միայն իբրև ձեռնարկատիրական գործունեություն: Բացի այդ, նրանց լրատվական գործունեությունը, ի տարբերություն Հայաստանի Հանրապետությունում գրանցված իրավաբանական անձանց և ՀՀ քաղաքացիների, կարող է դադարեցվել դատական կարգով՝ Խոսքի ազատության չարաշահման հիմնավորումով: Այս դրույթները չեն կարող դիտարկվել որպես Խոսքի ազատության իրավաչափ սահմանափակումներ, քանզի միջազգային փաստաթղթերով և ՀՀ Սահմանադրությամբ Խոսքի ազատությունը երաշխավորված է յուրաքանչյուրի համար և անկախ պետական սահմաններից: Ավելին, անհասկանալի է զանգվածային լրատվությունը «միայն իբրև ձեռնարկատիրական գործունեություն» թույլատրելու Օրենքի ձևակերպումը, ինչը միջազգային չափանիշների տեսանկյունից միանշանակ անընդունելի է:

Եվ վերջապես, Գործող օրենքի 6 հոդվածը նախատեսում են լրագրողի հավատարմագրումը: Հավատարմագրման ինստիտուտը կարելի է դիտարկել թե որպես Խոսքի ազատության երաշխիք, և թե Խոսքի ազատության սահմանափակում: Հավատարմագրման ցանկացած համակարգ այնուամենայնիվ սահմանափակում է անձանց մուտքն այն մարմիններ և կազմակերպություններ, որտեղ հավատարմագրման կարգեր են նախատեսված: Ճիշտ է՝ հնարավոր է հետևել այդ մարմինների աշխատանքներին պաշտոնական հրապարակումների միջոցով, սակայն դա, այնուամենայնիվ, չի նվազեցնում անձնական մուտք ունենալու կարևորությունը տեղեկությունների ստացման և տարածման համար:¹¹⁷ Մյուս կողմից, պետական մարմիններն իրենց աշխատանքներն արդյունավետ անցկացնելու և տեղեկատվությունը կազմակերպված իրականացնելու նպատակով կարիք ունեն սահմանելու որոշակի կարգեր, որոնք կհամակարգեն լրագրողների աշխատանքները մարմնի կամ կազմակերպության ներսում: Այդ պատճառով հավատարմագրումը տեղեկատվության տարածման արդյունավետ կազմակերպման պայմաններում կարող է հանդիսանալ Խոսքի ազատության պաշտպանության երաշխիք, սակայն միայն այն դեպքում, եթե այդ կարգերը սահմանված են հստակ, ժողովրդավարական սկզբունքներով և չեն կարող կամայականությունների կամ խտրականության տեղիք տալ: Ցավոք, Օրենքը չի նախատեսում հավատարմագրման կարգերը սահմանելու հիմնական սկզբունքներն ու միասնական մոտեցումները և հնարավորություն է ընձեռում յուրաքանչյուր մարմնի ինքնուրույն սահմանել իր հավատարմագրման կարգը:

¹¹⁵ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք, 40¹ հոդված, ՀՍՄՀ ՊՍՏ 1985/23, 06 դեկտեմբեր, 1985:

¹¹⁶ ՀՀ ընտրական օրենսգիրք, 18 և 139 հոդվածներ, ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր թիվ 2, 18 փետրվարի, 1999թ., ինչպես նաև Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք, 40¹ հոդված, ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 136 հոդված:

¹¹⁷ Գոթիերը ընդդեմ Կանադայի, ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների հանձնաժողով, 1999թ. ապրիլի 7-ի որոշում, պարագրաֆ 13.5:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

0010 Երևան, Վազգեն Սարգսյան 3/8 հեռ. 594-055
էլ. փոստ info@moj.am

№ Ե-132 _____.

«26» սեպտեմբերի 2022թ.

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ն Ք

Տրվում է Կարեն Արեսի Անդրեասյանին (նույնականացման քարտ՝
, հանրային ծառայությունների համարանիշ՝
այն մասին, որ նա համաձայն Հայաստանի Հանրապետության նախագահի
2021 թվականի օգոստոսի 3-ի ՆՀ-210-Ա հրամանագրի՝ նշանակվել և առ այսօր
գրադեցնում է Արդարադատության նախարարի պաշտոնը:
Տրվում է ներկայացնելու պահանջվող վայրը:

ԳԼԽԱՎՈՐ ՔԱՐՏՈՒՆԱՐ

ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

О ТРУДОВЫХ КНИЖКАХ РАБОЧИХ И СЛУЖАЩИХ

Постановление Совета Министров СССР и ВЦСПС
от 6 сентября 1973 года № 656

(Извлечение)

1. ...Трудовые книжки ведутся на всех рабочих и служащих государственных, кооперативных и общественных предприятий, учреждений и организаций, проработавших свыше 5 дней...

4. Рабочие и служащие, поступающие на работу, обязаны представлять администрации предприятия, учреждения, организации трудовую книжку, оформленную в установленном порядке.

5. Прием на работу без трудовой книжки не допускается...

6. В трудовую книжку вносятся:

сведения о работнике: фамилия, имя, отчество, дата рождения, образование, профессия, специальность;

сведения о работе: прием на работу, перевод на другую работу, увольнение. Записи о наименовании работы или должности, на которые принят работник, производятся: для рабочих в соответствии с наименованиями профессий, указанных в Едином тарифно-квалификационном справочнике работ и профессий рабочих; для служащих в соответствии с наименованиями должностей, указанных в Единой номенклатуре должностей служащих, или в соответствии со штатным расписанием;

сведения о награждениях и поощрениях: награждения орденами и медалями, присвоение почетных званий; награждения и поощрения за успехи в работе, предусмотренные правилами внутреннего трудового распорядка и уставами о дисциплине; другие поощрения в соответствии с действующим законодательством;

сведения об откратках, на которые выданы дипломы, об использовании изобретения и рационализаторских предложениях и о выплаченных в связи с этим вознаграждениях.

Взаскании в трудовую книжку не записываются.

7. С каждой записью, вносимой в трудовую книжку (вкладам), о назначениях, перемещениях и увольнении администрация обязана ознакомить владельца этой книжки.

12. Заполнение трудовых книжек и вкладшей к ним производится на том языке, на котором ведется делопроизводство на данном предприятии, в учреждении, организации. В том случае, если делопроизводство ведется на языке союзной или автономной республики, то трудовая книжка заполняется одновременно на языке данной республики и на русском языке.

13. При увольнении... все записи... внесенные в трудовую книжку... заверяются подписью руководителя предприятия, учреждения, организации или специально уполномоченного им лица и печатью.

ԱՇԽԱՏԱՆԲԱՅԻՆ ԳՐԲՈՒՅԿ

ПТ-1 № 0543524

Ազգանուն

Հովսեփյան
Դավիթ

Անուն

Հայրանուն

Հովսեփ

Ծննդյան տարեթիվը

1947 թ. հունիսի 10
(տեղագրվել, ամիս, օր)

Կրթությունը

բարձրագույն (ընդհանուր, միջնակարգ, բարձրագույն, արտագույն)

Պրոֆեսիան, մասնագիտությունը

բարձրագույն

Լրացված տարեթիվը

հունիսի 19, 1988 թ.

Գրքի վրա տարածվող պաշտոնական

ստորագրությունը

Զ. Մեյ

Աշխատանքային գրքի վրա տարածվող պաշտոնական ստորագրությունը

Դավիթյան
(ընթերցանել)

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՏԱՆԺԻ ՄԱՍԻՆ

ПТ-1 № 0543524

Գրանցանքի №	Տ ա Ր Կ Թ Ի Վ			Տեղեկություններ աշխատանքի փոխադրելու և ազատելու վկայականի մասին օրենքի
	ամսաթիվ	ամիս	տարի	
1	2			3
3	27	10	1998	ՀՀ պաշտպանության նախարարության հրամայմամբ
	03	05	1999	ՀՀ պաշտպանության նախարարության հրամայմամբ
				ՀՀ ԱԶ և ԲԶ
				ՀՀ պաշտպանության նախարարության հրամայմամբ

ընդունելու, այլ աշխատանքի մտախն (Ներկով պատճառը և հողվածքը, կետը)	Խնչի հիման վրա է կատարվել գրառումը (փաստաթուղթը, գրա տարեթիվը և համարը)
Ենթացում Ենթացում	ՅՈՒՆԵՍԿՈՒԼԻ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՐԹԱՐԱՆ N 21 հրավճում 27.06.1998թ
Ենթացում Ենթացում	ՅՈՒՆԵՍԿՈՒԼԻ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՐԹԱՐԱՆ N 7 հրավճում 05.05.1999թ
Ա. Մարգարյան	

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

Գրանցման №	Տ ա Ր Ի Ք Ի Վ			Տեղեկություններ աշխատանքի փոխադրելու և ազատելու վկայականի մասին	Ընդունելու, այլ աշխատանքի մասին (նշելով պատճառը և հոգվածը, կետը)	Ինչի հիման վրա է կատարվել գրառումը (փաստաթուղթը, դրա տարեթիվը և համարը)
	ամսաթիվ	ամիս	տարի			
1	2			3		4
				Երևանի ֆաբրիկի Լճվա համայնագործների առաջին	և Զորք Զորք արդյունաբերական	
4	15	06	1999	ընդունել աշխատանքի Զորք համայնագործների առ նախապես ցուցաբերել	Երևանի Լճվա և Զորք առաջին արդյունաբերական օգտակար:	Հրաման № 35 15.06.1999թ.
5	02	08	1999	Ազատել աշխատանքի (ՀՀ աշխ. օր. 34 հոդ.)	և համայնագործի իր զինված	Հրաման № 38 02.08.1999թ.
				Գրառումներ համայնագործի	12. Իրավաբան	

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՏԱՆԲԻ ՄԱՍԻՆ

BT-1 № 0543524

[illegible]

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Գրանցման թիվ	Տ ա ր է ի վ			Տեղեկություններ աշխատանքի վերաբերյալ, և ազատելով վկայականի օրենքի
	ամսա- թիվ	ամիս	տարի	
1	2			3
9	01	10	2002	Էրեւանի մարզի Զեյնալաբեկյանի և Բաղդասարյանի միջին դպրոցի ուսուցիչները:
10	20	02	2004	Հասցեագրված անձինք չեն հայտնվում, որոնք կարող են լինել հետաքննվողի հարազատներ:
11	01	10	2005	Գրանցված ուղևորները, որոնք 140 Կմ/ժ արագությամբ ճանապարհորդում են:

ԱՇԽԱՏԱՆԺԻ ՄԱՍԻՆ

ընդունելու, այլ աշխատանքի մասին (նշելով պատճառը և նպաստը, կետը)	Ինչի հիման վրա է կատարվել դատումը (փաստաթուղթը, դրա ապրիթիվը և համարը)
Իր համապատասխան ազդեցության ակտիվ -	հր. 21383 03.10.2002թ.
Համապատասխան ազդեցության ակտիվ -	հր. 173815 27.02.2004թ.
Համապատասխան ազդեցության ակտիվ -	հր. 102-465 06.10.2005թ.

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Գրանցման №	Տարեթիվ			Տեղեկություններ աշխատանքի փոխադրելու և ազատելու վկայականի մասին
	ամսաթիվ	ամիս	նամակ	
1	2			3
12.	05	11	2003	1. Ներդրված թիվը ընդհանուր առմամբ կենտրոնացված է ստորագրված է:
13	03	02	2006	Դիմումը աշխատանքի համարացվել է հիմնականում գլխ. քննիչի:

ԱՇԽԱՏԱՆԺԻ ՄԱՍԻՆ

ПТ-1 № 0543524

ընդունելու, այլ աշխատանքի մասին (նշելով պատճառը և հոգիավոր, կենսա)	Խնչի հիման վրա է կատարվել զբաղումը (փաստաթուղթը, դրա տարիքի վրա և համարը)
	4
զ/ի» զ/ի» պրեզիդենտի «Նիկոլայ Նիկոլաևիչ ԶԿՄ շուկ, պրեզիդենտ առ 05.11.2005	
Խաչատրյան Խաչատրյան Նիկոլայի ՀՀ-ի Հոգիավոր առ 03.02.2006	
Խաչատրյան	

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Գրանցման թիվ	Տարեթիվ			Տեղեկություններ աշխատանքի փոխադրելու և ազատելու վկայականի մասին
	ամսաթիվ	ամիս	տարի	
1	2			3
	09	03	2006	Լ. Ն. Մանուկյան ՀՀ Առևտրի շուկայական Զեմբլայի 0,5 շրջանային
	04	04	2008	ՀՀ Առևտրի շուկայական Զեմբլայի 0,5 շրջանային

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

ընդունելու, այլ աշխատանքի մատին (նշելով պատճառը և հոգվածը, կետը)	Ինչի հիման վրա է կատարվել զբաղումը (փաստաթուղթը, դրա տարեթիվը և համարը)
աշխատանքի առնված 09.03.2006 հոգի հյշարհե, թիվ:	Տիվ. համար 30 09.03.2006
աշխատանքի հանգիստ 04.04.2007	ԿԻՄ. համար 81 04.04.2007

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Գրանցման №	Տարեթիվ			Տեղեկություններ աշխատանքի փոխադրելու և ազատելու վկայականով օրենքի
	ամսաթիվ	ամիս	տարի	
1	2			3
	02	07	08	Զեքուրեթի և աշխատանքի փոխադրելու և ազատելու վկայականով օրենքի Մեծ քրեական դատարանի ղեկավարի հրամանով
	31	03	2010	Զեքուրեթի և աշխատանքի փոխադրելու և ազատելու վկայականով օրենքի Մեծ քրեական դատարանի ղեկավարի հրամանով

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

ПТ-1 № 0543524

[illegible]

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՊԱՐԳԵԼԱ

Գրանցման №	Տ ա ր և Թ ի ղ			Տեղեկություններ շքանշաններով պատվավոր կոչումներ
	ամսա-թիվ	ամիս	տարի	
1	2			3
	01	04	2010թ	«Եվրոպացիացի» ԺԳ Կ- աշխատանքի ՄԱՅ 09 թ. Ստեփանյան
	09	03	2010թ	«Եվրոպացիացի» ԺԳ Կ- աշխատանքի ՄԱՅ 09 թ. Ստեփանյան

ՏՐՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ա մեղադրանքով պարզաբանելու, չնորհելու մասին	Ինչի հիման վրա է կատարվել գրառումը (փաստաթուղթը, դրա տարեթիվը և համարը)
	4
ՍՄԴԻ-ում լինելու պարզաբանության	Դրանում 52 01.04.2010թ
Եվր Ստեփանյան	
ՍՄԴԻ-ում լինելու պարզաբանության	Դրանում 55 09.03.2010թ
Կ. Ստեփանյան	

ՏԵԼԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՊԱՐԳԵՎԱ

Պատճառ, №	Տարեթիվ			Տեղեկություններ չբանաձևներով պատվավոր կոչումների
	ամսաթիվ	ամիս	տարի	
1	2			3
				հայրապետներ և անդամները
				Միջոցառումներ և այլն
	02.03	2016		ընտրվել է Ռ. Սարգսյանի անունի վարչապետ:
	18.01	2016		Պաշտպանվել է Կարապետ 35 ծառայողի պաշտպանել
				Գաղթել է զ. պ.

ՏՐՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՈՒ-1 № 0543524

ու. մեղադրանքով պարզաբանելու, շնորհելու մասին	Խնդիր հիման վրա է կատարվել դրանում (փաստաթուղթ, որտեղ տարեթիվը և համարը)
	4
	02.03.2016
	30.6.005-Ա 18.01.2016
	Բաժնի ղեկավար

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԽՐԱԽՈՒ

Գրանցման №	Տ ա ր է ք ի լ			Տեղեկություններ ձեռնարկությունում, աշխատելու հետ կապված
	ամսա- թիվ	ամիս	տարի	
1	2			3
	02	05	2016	« Երկուսը բաց համարակազմակերպ
	01	09	2016	Զուգահեռ աշխատանք համարակազմակերպ հաշվառման 1-ին օրվա շրջանակներում

ՄԱՆԲՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

հիմնադրում, կազմակերպությունում խրախուսանքները մասին	Խնչի հիման վրա է կատարվել գրառումը (փաստաթուղթը, դրա ապահովիվը և համարը)
“ ԻՐ ԴՏ ” արտեր բանկը պետք:	Կր. 53.102 02.05.16թ
Կապիտալի պայման - 2 ԴՄ 440 112 Կապի	Կր. 240 31.08.16
	<i>Handwritten signature</i>

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԽՐԱՌՈՒ

ՍԱՆԲՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՈՒ-1 № 0543524

Դրամական ԱՅ	Տարեթիվ			Տեղեկություններ ձեռնարկությունում, աշխատելու հետ կապված	Նիմանքում, կազմակերպությունում խրախուսանքների մասին	Ինչի հիման վրա է կատարվել գրառումը (փաստաթուղթը, դրա տարեթիվը և համարը)
	ամսաթիվ	ամիս	տարի			
1	2			3		4
	01	09	2016	«Արբիտրաժային դատարան» ՊՈԱԿ ընդունվել է արբիտրաժային դատարանի կողմից պայմանագրի կնքում Համաձայնագրի կնքում 	«Արբիտրաժային դատարան» ՊՈԱԿ Համաձայնագրի կնքում Հ. Մանուկյան Դ. Կ. Զ. թիվ 24 «Արբիտրաժային դատարան» ՊՈԱԿ	Հր. թիվ 005 01.09.2016թ.

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԽՐԱԽՈՒ

[illegible]

ՄԱՆԲՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

հիմնարկում, կազմակերպությունում խրախուսանքների մասին	Ինչի հիման վրա է կատարվել դրասումը (վաստաթուղթը, դրա տարեթիվը և համարը)
ընկերություն	23.01.20 MS

refugees' general

230120

[Signature]

EMPLOYMENT CONTRACT

No 2101_07

Yerevan

21/06/2021

The present Employment Contract is between the Armenian Branch of "Checchi and Company Consulting Inc." (hereinafter referred to as the "Employer"), represented by its Director Mariam Daldabanyan, on one hand, and RA citizen Karen Andreyan [redacted]

registration [redacted]

[redacted]; hereinafter referred to as the "Employee") on the other hand, (both referred to as Parties). The Parties agree to the following:

This Employment Contract (hereinafter referred to as the "Contract") is concluded in the frame of the "Armenia Integrity Project", funded by USAID and implemented by Checchi and Company Consulting Inc.

Article 1. Subject of the Contract

1.1 The Contract regulates labour relations between the Employer and the Employee.

1.2 The Employer hereby engages the Employee as Communications and Public Relations Team Leader.

1.3 The Employee shall do the work specified under point 1.2 of the Contract, and the Employer shall pay Employee for such work.

1.4. Employment under the Contract is a full-time employment.

Article 2. Terms and Conditions

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՑԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

թիվ 2101_07

ք. Երևան

21/06/2021

«ՉԵՔԻ ԸՆԴ ՔՈՄՓԱՆԻ ՔՈՆՍԱԼԹԻՆԳ ԻՆԿ.»-ի հայաստանյան մասնաճյուղը (այսուհետ՝ Գործատու), ի դեմս տնօրեն Մարիամ Դալդաբանյանի և ՀՀ քաղաքացի Կարեն Անդրեասյան (անձնագիր՝ [redacted] տրված [redacted] կողմից, սոցիալական քարտ՝ [redacted] հաշվառման և բնակության հասցե՝ [redacted]

[redacted] Երևան) (այսուհետ՝ Աշխատող), մյուս կողմից, (այսուհետ միասին՝ Կողմեր), կնքեցին սույն աշխատանքային պայմանագիրը և համաձայնեցին՝ հետևյալի մասին.

Սույն Աշխատանքային պայմանագիրը (այսուհետ՝ Պայմանագիր) կնքվում է ԱՄՆ ՄԶԳ-ի կողմից ֆինանսավորվող և «ՉԵՔԻ ԸՆԴ ՔՈՄՓԱՆԻ ՔՈՆՍԱԼԹԻՆԳ ԻՆԿ.»-ի կողմից իրականացվող «Հայաստանի Բարեփոխություն» ծրագրի շրջանակներում:

Հոդված 1. Պայմանագրի առարկան

1.1 Պայմանագիրը կարգավորում է Գործատուի և Աշխատողի միջև աշխատանքային հարաբերությունները:

1.2 Գործատուն Աշխատողին աշխատանքի է ընդունում որպես Հաղորդակցության և հանրային կապերի ծրագրի ղեկավար:

1.3 Աշխատողը պարտավորվում է կատարել Պայմանագրի 1.2 կետում նշված աշխատանքը, իսկ Գործատուն պարտավորվում է վճարել Աշխատողին կատարած աշխատանքի դիմաց:

1.4. Աշխատողի աշխատանքը Գործատուի մոտ համարվում է հիմնական:

Հոդված 2. Աշխատանքային պայմանները

2.1 The Employee's duty station is Zarobyan 28, Yerevan 0009, Republic of Armenia.

2.2 The Employee will perform duties in accordance with the terms of the Contract. With the consent of the Employee and pursuant to the Labour Code of the Republic of Armenia, the Employer may assign other responsibilities to Employee at a later date. Any such amendments to the job description shall not constitute a breach of the Contract, if the Employee is provided with written notice.

2.3. The Employee shall be provided with appropriate work conditions at the duty station, such as a desk, computer, office supplies, etc. The office is to be heated and air-conditioned.

Article 3. Job Description

3.1 The Employee's job description (job responsibilities) is attached hereby as Annex 1, which is an integral part to the Contract.

Article 4. Confidentiality

The Employee accepts, agrees to, and acknowledges the following:

4.1 The Employee should preserve the confidentiality information relating to the activities of the Employer (including, but not limited to information associated with partners, beneficiaries, and suppliers); information concerning financial conditions of the Employer and other financial information; plans, reports, electronic data, estimates, calculations, working papers, documents, tools; and any other confidential information provided by the Employer within the working period under the Contract.

2.1 Աշխատողի պարտականությունների կատարման վայրն է՝ Զարոբյան 28, Հայաստանի Հանրապետություն, քաղաք Երևան 0009:

2.2. Աշխատողը կատարում է Պայմանագրով սահմանված աշխատանքային պարտականությունները: Աշխատողի հետ փոխադարձ համաձայնությամբ և համաձայն ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի՝ Գործատուն կարող է Աշխատողին հանձնարարել կատարելու այլ աշխատանքային պարտականություններ: Աշխատանքային պարտականություններում այդպիսի ցանկացած փոփոխություն չի խախտում Պայմանագրի դրույթները, եթե դրանց մասին գրավոր տեղեկացվում է Աշխատողին:

2.3. Աշխատողն ապահովվում է գրասենյակային աշխատանքի համար անհրաժեշտ գույքով, համակարգչով, գրասենյակային պիտույքներով: Աշխատասենյակը ջեռուցվում և օդափոխվում է:

Հոդված 3. Աշխատանքի նկարագրությունը

3.1 Աշխատողի աշխատանքի նկարագրությունը (պարտականությունները) ներկայացված է Պայմանագրի Հավելված 1-ում, որը հանդիսանում է Պայմանագրի անբաժանելի մասը:

Հոդված 4. Գաղտնիություն

Աշխատողն ընդունում և համաձայնում է հետևյալի վերաբերյալ.

4.1 Աշխատողը պարտավորվում է ապահովել Գործատուի (այդ թվում՝ նաև գործընկերների, շահառուների և մասնակարարների) գործունեության, Գործատուի ֆինանսական դրության և այլ ֆինանսական տեղեկատվության, բոլոր նախագծերի, հաշվետվությունների, էլեկտրոնային տվյալների, նախահաշիվների, հաշվարկների, աշխատանքային փաստաթղթերի, գործիքների և Գործատուի կողմից Պայմանագրի գործողության

4.2 Unless otherwise required by legislation, the Employee also agrees that, without prior consent of the Employer, Employee will not:

4.2.1 Disclose any confidential information gained through their employment, excluding information that is generally available to public, but not resulting from disclosure by the Employee, at any time during the period of his/ her work for the Employer, or upon the completion of this period, except for cases when it is required in the execution of his/her responsibilities as an Employee,

4.2.2 The Employee shall not, upon the completion of work for the Employer, remove any documents or papers that are related to the above-mentioned, or any property of the Employer.

4.3 Upon the termination of their Employment Contract for any reason Employee shall immediately return all documents and other property belonging to the Employer placed in Employee's temporary possession, including Confidential Information.

4.4. The Employer shall undertake the protection of the Employee's personal data as stated under the Chapter 16 of RA Labour Code.

Article 5. Intellectual Property

5.1 The Employee agrees that any Intellectual Property, created within the process or in connection with Employee's employment under the Contract, is the exclusive property of the Employer. The Employee will immediately notify the Employer of any Intellectual Property created in connection with their employment under the Contract, and upon at the expense of the Employer make all necessary arrangements to transfer all

ընթացքում տրամադրած ցանկացած այլ տեղեկատվության գաղտնիությունը:

4.2.Եթե օրենսդրությամբ այլ բան նախատեսված չէ, ապա Աշխատողը նաև համաձայնում է, որ առանց Գործատուի նախնական համաձայնության Աշխատողն իրավունք չունի:

4.2.1 Բացահայտել աշխատանքի ընթացքում ձեռք բերված ցանկացած գաղտնի տեղեկատվություն, բացառությամբ այնպիսի տեղեկատվության, որը հասանելի է հասարակությանը՝ ոչ աշխատողի կողմից բացահայտման հետևանքով՝ Գործատուի համար աշխատանքի ցանկացած ժամանակահատվածում կամ այդ ժամանակահատվածի ավարտից հետո, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա պահանջվում է Աշխատողի պարտականությունների կատարման համար:

4.2.2 Գործատուի համար աշխատանքն ավարտելուց հետո Գործատուի որևէ գույք կամ վերջինիս առնչվող որևէ փաստաթուղթ ջնջել կամ հեռացնել:

4.3 Որևէ պատճառով աշխատանքային պայմանագրի լուծման դեպքում Աշխատողը պարտավորվում է անմիջապես Գործատուին վերադարձնել Գործատուի սեփականություն հանդիսացող և Աշխատողի ժամանակավոր տիրապետման տակ գտնվող բոլոր փաստաթղթերը և այլ գույքը, այդ թվում՝ նաև Գաղտնի Տեղեկատվությունը:

4.4 Գործատուն պարտավոր է իրականացնել Աշխատողի՝ ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 16-րդ Գլխով նախատեսված անձնական տվյալների պաշտպանությունը:

Հոդված 5. Մտավոր սեփականություն

5.1 Աշխատողը համաձայնում է, որ Պայմանագրի համաձայն՝ իր աշխատանքի ընթացքում ստեղծված կամ վերջինիս հետ առնչվող ցանկացած մտավոր սեփականություն հանդիսանում է Գործատուի բացառիկ սեփականությունը: Պայմանագրի համաձայն՝ Աշխատողն անմիջապես տեղեկացնում է Գործատուին իր աշխատանքային գործունեության ընթացքում կամ վերջինիս հետ առնչվող որևէ մտավոր

rights for this Intellectual Property to the Employer.

5.2 For these purposes of the Contract, the phrase "Intellectual Property" of Article 5 refers without limitation to all and any inventions, products, improvements, production methods and technologies, formulas or projects, styles, specifications, databases, computer software and know-how strategies regardless of whether they are or are capable of being patented or registered.

Article 6. Compensation

6.1 The gross monthly salary of the Employee is 2,224,257 (two million two hundred twenty four thousand two hundred fifty seven).

All taxes associated with the Employee's compensation, shall be calculated, withheld and transferred by the Employer to the appropriate authorities in accordance with applicable laws and regulations of the Republic of Armenia.

6.2 The Employer shall make every reasonable effort to pay the Employee's monthly net salary via bank transfer to the account of the Employee, no later than the 15th of the following month and in Armenia's national currency – Armenian Dram (AMD).

Article 7. Working hours / Vacation

7.1 The Employee shall perform their duties and assume the responsibilities set out by the Contract, during regular working hours. Regular work days are Mondays through Fridays and any other days that are stipulated as being working days by RA legislative acts.

The established working hours are from 9.00 am to 18.00 pm, including one-hour lunch break.

սեփականության ստեղծման մասին, և Գործատուի պահանջով ու վերջինիս հաշվին իրականացնում է Գործատուին նշված մտավոր սեփականության իրավունքը փոխանցելու հետ կապված բոլոր անհրաժեշտ գործողությունները:

5.2 Պայմանագրի նպատակով Հոդված 5-ում «Մտավոր սեփականություն» արտահայտության տակ պետք է հասկանալ առանց սահմանափակման, ցանկացած գյուտ, ապրանք, կատարելագործում, արտադրական մեթոդներ և տեխնոլոգիաներ, բանաձևեր կամ նախագծեր, ոճեր, հատկորոշումներ, տվյալների բազաներ, համակարգչային ծրագրեր և հմուտ փորձառություն (know-how)՝ անկախ դրանց արտոնագրված և գրանցված լինելու փաստից:

Հոդված 6. Վարձատրությունը

6.1 Աշխատողի ամսական համախառն աշխատավարձը կազմում է 2,224,257 (երկու միլիոն երկու հարյուր քսանչորս հազար երկու հարյուր հիսուսկոթ) ՀՀ դրամ:

Մույն կետում նշված գումարից հարկերը հաշվարկվում, պահվում և փոխանցվում են համապատասխան մարմիններին Գործատուի կողմից՝ համաձայն ՀՀ գործող օրենսդրության:

6.2 Աշխատանքի յուրաքանչյուր ամսվա համար աշխատավարձը Գործատուի կողմից Աշխատողին վճարվում է մինչև տվյալ ամսվան հաջորդող ամսվա 15-ը՝ բանկային փոխանցման միջոցով և ՀՀ դրամով:

Հոդված 7. Աշխատաժամանակ/ Արձակուրդ

7.1 Աշխատողը պարտավոր է իր աշխատանքային ժամերին կատարել Պայմանագրով նախատեսված պարտականությունները: Աշխատողի համար սահմանվում է հնգօրյա աշխատանքային շաբաթ՝ երկուշաբթիից ուրբաթ օրերը և ՀՀ օրենսդրական ակտերով որպես աշխատանքային օրեր սահմանված շաբաթվա այլ օրեր: Աշխատանքային օրն սկսվում է ժամը 9:00-ին և ավարտվում է ժամը 18:00-ին, ներառյալ մեկժամյա ընդմիջումը:

7.2 The Employee is entitled to annual paid leave of 20 working days. The annual leave may be taken at the request by the Employee and agreed with the Employer. Vacation must be taken at a time when it will not impede the progress of the project. Annual leave must be taken in the year earned and can only be carried over under exceptional circumstances and with the advance approval of the Employer.

7.3 If recalled from leave for whatever reason, that part of outstanding leave worked will be credited to the Employee to be used at a later date, or added to the annual leave of the next year.

Article 8. Illness / Accident

8.1 In case of incapacity resulting from illness or accident, the Employee is required to notify the Employer as soon as possible of their absence and the reason for it.

8.2 If the Employee is absent from work due to illness or accident for a period in excess of two days, they shall provide to the Employer a certificate attesting to the illness or disability.

Sick leave compensation will be paid by the employer as per the provisions of Armenian legislation. Up to 5 sick leave days per year will be compensated in full by the Employer. Certified sick leave exceeding 5 days will be reimbursed in accordance with Armenian legislation.

Article 9. Parties' obligations

9.1 The Employee undertakes for the duration of the Contract:

7.2 Աշխատողին տրամադրվում է 20 աշխատանքային օր տևողությամբ ամենամյա վճարվող արձակուրդ: Ամենամյա արձակուրդը տրամադրվում է Աշխատողի խնդրանքով և Գործատուի համաձայնությամբ: Արձակուրդը պետք է տրամադրվի այնպիսի ժամանակ, որպեսզի այն չխոչընդոտի ծրագրի իրականացմանը: Ամենամյա արձակուրդը պետք է օգտագործվի տվյալ տարում և կարող է տեղափոխվել միայն բացառիկ դեպքերում և Գործատուի նախնական համաձայնությամբ:

7.3 Որևիցե պատճառով ամենամյա արձակուրդից հետ կանչելու դեպքում, չօգտագործված արձակուրդային օրերը կտրամադրվեն Աշխատողին՝ ավելի ուշ օգտագործելու համար կամ կմիացվեն հաջորդ տարվա ամենամյա արձակուրդին:

Հոդված 8. Հիվանդություն/դժբախտ պատահար

8.1 Հիվանդության կամ դժբախտ պատահարի դեպքում Աշխատողը պարտավոր է հնարավորինս շուտ տեղեկացնել Գործատուին իր բացակայության և դրա պատճառի մասին:

8.2 Եթե հիվանդության կամ դժբախտ պատահարի պատճառով Աշխատողը բացակայում է աշխատանքից երկու օրից ավելի, նա պարտավոր է Գործատուին ներկայացնել հիվանդությունը կամ անկարողությունը հաստատող փաստաթուղթ:

Ժամանակավոր անաշխատունակության համար Աշխատողին վճարվում է փոխհատուցում՝ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Տարեկան մինչև հինգ (5) օրը Գործատուի կողմից փոխհատուցվում է ամբողջությամբ:

Հինգ (5) օրը գերազանցող անաշխատունակության օրերը փոխհատուցվում են ՀՀ Աշխատանքային օրենսդրության համաձայն:

Հոդված 9. Կողմերի պարտավորությունները

9.1 Աշխատողը պարտավորվում է Պայմանագրի գործողության ընթացքում:

9.1.1 To devote all of his/her professional time and efforts to the interest of the Employer, not to accept any other simultaneous employment and not to carry out other professional activities under his own name or in the name of another organisation without the written consent of the Employer.

Outside employment that does not present a conflict of interest and is completed outside of work hours may be approved in advance on a case-by-case basis.

9.1.2 To work conscientiously, to maintain discipline, and to refrain from any acts which may violate the rights of other people, including the Employer.

9.1.3 Not to damage tools and equipment.

9.2 The Employer is obliged:

9.2.1 To provide the Employee with the work specified in the Contract;

9.2.2 To ensure the normal working conditions for the Employee to perform their assigned tasks;

9.2.3 To pay the Employee the amount of salary and within the time frame set in the Contract;

9.2.4 To ensure that the Employee has been advised of Employment requirements and disciplinary rules;

9.2.5 To provide paid vacation leave to the Employee.

9.1.1 Գործատուի շահերին տրամադրել իր ողջ մասնագիտական ժամանակն ու ջանքերը, հրաժարվել որևէ այլ միաժամանակյա աշխատանքից և իր կամ այլ կազմակերպության անունից չիրականացնել այլ մասնագիտական գործունեություն առանց Գործատուի ղեկավարության գրավոր համաձայնության: Այն աշխատանքները, որոնք չեն ներկայացնում շահերի բախում և կատարվում են Պայմանագրով սահմանված աշխատանքային ժամերից դուրս կարող են նախապես համաձայնեցվել:

9.1.2 Աշխատանքը կատարել բարեխղճորեն, պահպանել աշխատանքային կարգապահությունը, չխախտել այլ անձանց, այդ թվում՝ Գործատուի իրավունքները:

9.1.3 Չվնասել աշխատանքային գործիքները և սարքավորումները:

9.2 Գործատուն պարտավոր է՝

9.2.1 Աշխատողին ապահովել Պայմանագրով նախատեսված աշխատանքով:

9.2.2 ապահովել աշխատանքի նորմալ պայմաններ, որպեսզի Աշխատողը կարողանա կատարել աշխատանքային պարտականությունները:

9.2.3 Պայմանագրով սահմանված ժամկետում Աշխատողին վճարել Պայմանագրով սահմանված աշխատավարձը:

9.2.4 Աշխատողին ծանոթացնել աշխատանքի պայմաններին և ներքին կարգապահական կանոններին:

9.2.5 Աշխատողին տրամադրել վճարովի արձակուրդ:

Article 10. Contract Duration and Termination

10.1 The contract will take effect from 22.06.2021 and will be in force until 28.02.2026. The first three months will be a probationary period for the Employee. If the Employer decides that the Employee lacks the necessary skills to perform the work required hereunder, or that the Employee's performance required hereunder is in any other way unsatisfactory, the Employer may terminate the Employee's employment contract at any time during such probationary period by providing the

Հոդված 10. Պայմանագրի գործողության ժամկետն ու դադարեցումը

10.1 Պայմանագիրն ուժի մեջ է մտնում 22.06.2021 -ից և գործում է մինչև 28.02.2026. Աշխատողի փորձաշրջանի ժամկետը կազմում է 3 (երեք) ամիս: Եթե Գործատուն համարում է, որ Աշխատողը չի համապատասխանում առաջադրված անհրաժեշտ պահանջներին կամ, եթե Աշխատողի կատարած աշխատանքը չի բավարարում ներկայացված պահանջներին, ապա Գործատուն իրավունք ունի լուծելու

Employee at least 10 (ten) days' prior written notification.

10.2 By written notice at least ten days prior to the expiration date:

- Either Party may terminate the Contract on the basis of its scheduled expiration;
- The Employer may extend the Contract for a further fixed term, on mutual written agreement between the Parties.

10.3 The written notification on the termination of the Contract shall be presented to the appropriate party within the terms established by the legislation.

Պայմանագիրը՝ մինչև փորձաշրջանի ժամկետը լրանալը՝ այդ մասին առնվազն 10 (տասը) օր առաջ գրավոր ծանուցելով Աշխատողին:

10.2 Նախքան Պայմանագրի ժամկետը լրանալն առնվազն տասն օր առաջ նախնական գրավոր ծանուցմամբ.

- Ցուրաքանչյուր Կողմ կարող է ժամկետը լրանալու հիմքով լուծել Պայմանագիրը,
- Գործատուն կարող է երկարաձգել Պայմանագրի ժամկետը՝ Կողմերի միջև փոխադարձ գրավոր համաձայնությամբ:

10.3 Պայմանագրի լուծման մասին ներկայացվում է գրավոր ծանուցում համապատասխան կողմին՝ ՀՀ աշխատանքային օրենսդրությամբ սահմանված ժամկետներում և կարգով:

Article 11. Applicable Laws

The Contract shall be governed and construed in accordance with the applicable laws and legal acts of the Republic of Armenia. The Contract is executed in the Armenian and English languages, and in two originals, each having equal legal force. In case of disagreement between the English and Armenian versions, the English version shall be considered to be controlling. Each of the parties hereto acknowledges having received an original signed copy of the Contract.

Հոդված 11. Կիրառվող օրենքները

Պայմանագիրը կարգավորվում և մեկնաբանվում է ՀՀ տարածքում գործող օրենքներով եւ այլ իրավական ակտերով: Պայմանագիրը կազմված է հայերեն և անգլերեն լեզուներով, երկու (2) օրինակից, որոնք ունեն համարժեք իրավական ուժ: Հայերեն և անգլերեն տարբերակների միջև անհամապատասխանության առկայության դեպքում գերակայությունը տրվում է անգլերեն տարբերակին: Սույնով կողմերից յուրաքանչյուրը հաստատում է, որ ստացել է Պայմանագրի ստորագրված բնօրինակը:

EMPLOYER

Armenian Branch of "Checchi and Company Consulting Inc."
Address: 49 Arshakunyats Str., #22, Yerevan 0026, Armenia

Registration number: 269.065.1176425
TIN: 02291485

Director
Mariam Daldabanyan

ԳՈՐԾԱՏՈՒ

«ՉԵՔԻ ԸՆԴ ՔՈՄՓԱՆԻ ՔՈՆՍԱԼԹԻՆԳ ԻՆԿ.»-ի հայաստանյան մասնաճյուղ
Հասցե՝ Արշակունյաց 49, թիվ 22,
Հայաստան, Երևան 0026

Հաշվառման համար՝ 269.065.1176425
ՀՎՀՀ՝ 02291485

Տնօրեն՝
Մարիամ Դալդաբանյան

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

EMPLOYEE

ԱՇԽԱՏՈՂ

Keren Andreasyan

Կարեն Անդրեասյան

Address: [redacted]

Հասցե՝ [redacted]

Yerevan, RA

, Հայաստան

Bank: Converse Bank CJSC,

Բանկ՝ Կոնվերս Բանկ ՓԲԸ

A/C: [redacted]

Հ/Հ: [redacted]

Passport: [redacted]

Անձնագիր՝ [redacted]

by [redacted]

[redacted]

Social Security Card: [redacted]

Սոց քարտ: [redacted]

Employee՝ Keren Andreasyan

Կարեն Անդրեասյան

[Handwritten signature]
signature

[Handwritten signature]
Ստորագրություն

Job Description

COMMUNICATIONS AND PUBLIC RELATIONS TEAM LEADER

Post title: Communications and Public Relations Team Leader

Project: Armenia Integrity Project

Duty station: Yerevan, Armenia

Duration of the Project: June 2021 – February 2026

The Overall objective of the project

The purpose of the Integrity Project is to reduce opportunities for corruption and reinforce public demand for improved governance and accountability in Armenia by strengthening corruption prevention institutions and integrity systems, supporting the implementation of specific legal-regulatory measures for corruption prevention, and facilitating a collective action approach to hold local entities engaged in corruption prevention mutually accountable.

Mission

Under the supervision of the Chief of Party, the Communications and Public Relations Team Leader will lead the implementation of Objective 3 of the Project, focused on building the public's critical ability and comprehension of anti-corruption work and a common understanding of what integrity means and requires.

Responsibilities and tasks

The Communications and Public Relations Team Leader will be responsible for the implementation of all elements of Objective 3, to include the following:

- Working closely with counterparts and other Project Objectives to strengthen and develop Armenia's integrity system, including:
 - Supporting engagement, public awareness, and outreach efforts by government and civil society to build public understanding of integrity issues;
 - Developing the ability of civil society organizations (CSOs) to research, analyze, and communicate about integrity and corruption matters;
 - Building CSO capacity to examine the differential effects of corruption and of integrity policies on different genders and on vulnerable groups;
 - Supporting development of sustainable public participation mechanisms to ensure all voices are heard on integrity policies;
 - Managing a grantmaking process in collaboration with the Grants and Subcontracts Manager;
 - Building strong relationships with counterparts to understand their needs and desires;
 - Coordinating with other projects, donors, and implementers to understand the assistance they are providing, and how it can complement or be complemented by the Project;
 - With other Objectives, soliciting the informed input of civil society and government on possible legislative or policy changes the Project supports.
- Cooperating with other Objectives to build counterpart capacity, including for:
 - Public participation and outreach to ensure that all voices are represented and that the public is well informed of integrity measures and successes;
 - Monitoring, evaluation, and learning to ensure that counterparts are able to properly evaluate the effectiveness of integrity policies.
- Supervising the work of the Communications and Outreach Specialist, and of short-term technical experts (STTA) working under Objective 3.

ՀՐԱՄԱՆ N07-Ա	ORDER N07-E
ԿԱՐԵՆ ԱՆԴՐԵԱՍՅԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ	FOR HIRING KAREN ANDREASYAN
21/Հունիս/2021 ք. Երևան	21/June/2021 Yerevan.
1. Կարեն Անդրեասյանին 2021 թ. -ի հունիսի 22-ից ընդունել աշխատանքի «ՉԵՔԻ ԸՆԴ ՔՈՄՓԱՆԻ ՔՈՆՍԱԼԹԻՆԳ ԻՆԿ.»-ի հայաստանյան մասնաճյուղում որպես Հաղորդակցության և հանրային կապերի ծրագրի ղեկավար: 2. Կարեն Անդրեասյանի համար սահմանել ամսական դրույքաչափ 2,224,257 (երկու միլիոն երկու հարյուր քսանչորս հազար երկու հարյուր հիսուսյոթ) ՀՀ դրամ չափով: 3. Կարեն Անդրեասյանի համար, հավելավճարներ, հավելումներ, լրավճարներ չեն սահմանվում: 4. Սույն հրամանը գործում է մինչև 2026 թ. -ի Փետրվարի 28-ը: 5. Կարեն Անդրեասյանի Համար սահմանվում է փորձաշրջան 3 ամիս: 6. Սույն հրամանն ուժի մեջ է մտնում աշխատողի ծանոթացնելու պահից:	1. To hire Karen Andreasyan starting from June 22, 2021 as a Communications and Public Relations Team Leader in Armenian branch of Checchi and Company Consulting Inc. 2. Set the monthly salary rate for Karen Andreasyan in the amount of 2,224,257 (two million two hundred twenty four thousand two hundred fifty seven) Armenian dram. 3. For Karen Andreasyan no additional payments, supplements, surcharges are defined. 4. This order is valid until 28/February/2026 5. The probation period for Karen Andreasyan is set for 3 months. 6. This order enters into force from the moment of introducing the employee.
Տնօրեն _____ Մարիամ Դալդաբանյան	Director _____ Mariam Daldabanyan
Ծանոթացա հրամանին _____ Կարեն Անդրեասյան 22 / Հունիս/2021	I got acquainted with the order _____ Karen Andreasyan 22/June/2021
Ստացա հրամանի մեկ օրինակը _____ Կարեն Անդրեասյան 22 / Հունիս/2021	I received one copy of the order _____ Karen Andreasyan 22/June/2021

CHECCHI AND COMPANY CONSULTING, INC.

A subsidiary of Dexis Consulting Group

1000 Wilson Blvd, Suite 2520, Arlington, VA 22209 | Telephone: 202-452-9700 | Fax: 202-466-9070
Email: checchi@checchiconsulting.com | www.checchiconsulting.com

April 16, 2021

Karen Andreasyan

Reference: Short-term Technical Assistance Agreement – Objective 3 Team Leader
Armenia Integrity Project, Contract No. 72011121C00001

Dear Mr. Andreasyan:

This letter confirms your agreement to provide short-term technical assistance as the Objective 3 Team Leader of the Armenia Integrity Project for Checchi and Company Consulting, Inc. (Checchi Consulting), in accordance with the terms and conditions of this Agreement and the Scope of Work (SOW) of the referenced contract.

Your work will be supervised by Lawrence Held, the Chief of Party of the Armenia Integrity Project, and/or his designee. You are expected to comply fully with his instructions and to work the hours required in order to complete your assignment within the stipulated period. You agree to adhere to all rules and regulations regarding conduct and security established by Checchi Consulting.

You will be compensated for your services at a rate of USD \$200.00 per complete 8-hour workday for a maximum of 35 complete days through June 21, 2021. Final payment for your services will be made within 10 business days of approval of your completed timesheet, as well as any work products or deliverables required by the Scope of Work. Payment will be made in the gross amount. You are expected to pay any taxes, social security contributions, or other contributions that may be required under local law.

Payment will be made via wire transfer to a bank account in your name. Checchi Consulting will not reimburse or otherwise cover any fees imposed by your bank for the payment.

You are being engaged by Checchi Consulting as a short-term specialist and as such are not eligible to receive any employee benefits including but not limited to paid time off and holidays, accrued leave, social security contributions, employer taxes, health insurance, etc. We expect to sign a long-term employment agreement with you after Checchi Consulting has a registered branch office in Armenia. However, any time served under this agreement will not be counted toward length of service for the purposes of any future benefits.

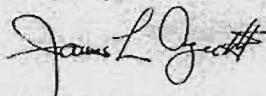
You agree not to disclose or use at any time, either during or subsequent to this assignment, any information or knowledge obtained or acquired by reason of this assignment, unless you shall establish that such information or knowledge is in the public domain without your own wrongdoing, or unless you have prior written approval from Checchi Consulting. You further agree not to discuss information relating to work or services performed hereunder with any person not entitled to receive it. You further agree to safeguard any proprietary or confidential information that may come to your attention in connection with this assignment.

You agree not to undertake any other assignments, including unpaid work, for the duration of this Agreement without prior written approval from Checchi Consulting.

In the event of a conflict between the terms of this Agreement and the contract between Checchi Consulting and USAID, the contract shall control.

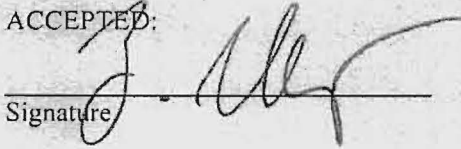
Your signature below indicates your acceptance of the foregoing terms. Please sign this Agreement and return it to Checchi Consulting. Please retain one fully executed copy for your records.

Sincerely,

James L. Agee
President

ACCEPTED:

Signature

Karen Andriasyan

Date: 16 April, 2021

Attachments:

- Timesheet
- Timesheet Completion Instructions
- Banking Preferences Form
- Code of Conduct and Business Ethics
- Policy Prohibiting Trafficking in Persons

United Nations Development Programme

**Contract for the services of
an Individual Contractor**

No: UNDP/ARM/IC/2021/095

This Contract is entered into on 10-Apr-2021 between the United Nations Development Programme (hereinafter referred to as "UNDP") and **MR. KAREN ANDREASYAN** (hereinafter referred to as "The Individual Contractor") whose address is : [REDACTED]

Whereas UNDP desires to engage the services of the Individual Contractor on the terms and conditions hereinafter set forth, and:

Whereas the Individual Contractor is ready and willing to accept this Contract with UNDP on the said terms and conditions,

Now therefore, the Parties hereby agree as follows:

1. Nature of services

The Individual Contractor shall perform the services of National Expert on Anti-corruption for "SDG Partnership on Transparency & Accountability Programme for knowledge exchanges with Republic of Korea" Project in the context of COVID-19 as described in the Terms of References which form an integral part of this Contract and are attached here to as Annex I in the following Duty Station(s): Yerevan, Armenia.

2. Duration

This Individual Contract shall commence on **10-Apr-2021**, and shall expire upon satisfactory completion of the services described in the Terms of Reference mentioned above, but not later than **30-Jun-2021**, unless sooner terminated in accordance with the terms of this Contract. This Contract is subject to the General Conditions of Contract for Individual contractors which are available on UNDP website at www.undp.org/procurement and are attached below.

3. Consideration

As full consideration for the services performed by the Individual Contractor under the terms of this Contract, UNDP shall pay the Individual Contractor a total of **USD 10,000.00** [ten thousand USD] in accordance with the table set forth below. Payments shall be made following certification by UNDP that the services related to each Deliverable, as described below, have been satisfactorily performed and the Deliverables have been achieved by or before the due dates specified below, if any.

DELIVERABLE	AMOUNT
1. Drafted situation analysis and need assessment report on enhancing crisis management capacities of members of CPC and its staff conducted and recommendations for amelioration of the situation provided	10,000.00 USD
2. Created crisis preparedness and response strategy/plan for CPC developed based on conducted need assessment	
3. Developed of crisis management capacity building program for CPC and its staff members	
4. Organized trainings and webinars for stock-taking webinar facilitating knowledge sharing and documentation of lessons learned	

If unforeseen travel outside the Duty Station not required by the Terms of Reference is requested by UNDP, and upon prior written agreement, such travel shall be at UNDP's expense and the Individual Contractor shall receive a *per diem* not to exceed United Nations daily subsistence allowance rate in such other location(s).

United Nations Development Programme

Empowered lives.
Resilient nations.

Where two currencies are involved, the rate of exchange shall be the official rate applied by the United Nations on the day the UNDP instructs its bank to effect the payment(s).

4. Rights and Obligations of the Individual contractor

The rights and obligations of the Individual Contractor are strictly limited to the terms and conditions of this Contract, including its Annexes. Accordingly, the Individual Contractor shall not be entitled to any benefit, payment, subsidy, compensation or entitlement, except as expressly provided in this Contract. The Individual Contractor shall be solely liable for claims by third parties arising from the Individual Contractor's own acts or omissions in the course of performing this Contract, and under no circumstances shall UNDP be held liable for such claims by third parties.

5. Beneficiary

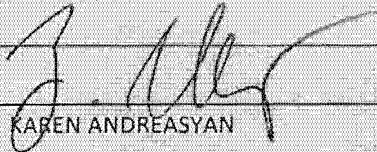
The Individual Contractor selects as beneficiary of any amounts owed under this Contract in the event of death of the Individual Contractor while performing services hereunder. This includes the payment of any service-incurred liability insurance attributable to the performance of the services for UNDP.

Mailing address, email address and phone number of beneficiary:

Mailing address, email address and phone number of emergency contact (if different from beneficiary):

In witness whereof, the Parties hereto have executed this Contract.

By signing below, I, the Individual Contractor, acknowledge and agree that I have read and accept the terms of this Contract, including the General Conditions of Contracts for Individual contractors available on UNDP website at www.undp.org/procurement and attached hereto in Annex II which form an integral part of this Contract, and that I have read and understood, and agree to abide by the standards of conduct set forth in the Secretary-General's bulletins ST/SGB/2003/13 of 9 October 2003, entitled "Special Measures for Protection from Sexual Exploitation and Sexual Abuse" and ST/SGB/2002/9 of 18 June 2002, entitled "Regulations Governing the Status, Basic Rights and Duties of Officials other than Secretariat Officials, and Experts on Mission".

AUTHORIZING OFFICER:		INDIVIDUAL CONTRACTOR:	
United Nations Development Programme			
Signature:		Signature:	
Name:	MIHAELA STOJKOSKA	Name:	KAREN ANDRIASYAN
Title:	UNDP Resident Representative a.i.	Title:	Local Consultant
Date:	2021-04-07	Date:	2021-04-07

United Nations Development Programme

Empowered lives.
Resilient nations.

GENERAL CONDITIONS OF CONTRACT

FOR THE SERVICES OF INDIVIDUAL CONTRACTORS

1. LEGAL STATUS: The individual contractor shall have the legal status of an independent contractor vis-à-vis the United Nations Development Programme (UNDP), and shall not be regarded, for any purposes, as being either a "staff member" of UNDP, under the UN Staff Regulations and Rules, or an "official" of UNDP, for purposes of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, adopted by the General Assembly of the United Nations on 13 February 1946. Accordingly, nothing within or relating to the Contract shall establish the relationship of employer and employee, or of principal and agent, between UNDP and the individual contractor. The officials, representatives, employees or subcontractors of UNDP and of the individual contractor, if any, shall not be considered in any respect as being the employees or agents of the other, and UNDP and the individual contractor shall be solely responsible for all claims arising out of or relating to their engagement of such persons or entities.

2. STANDARDS OF CONDUCT: In General: The individual contractor shall neither seek nor accept instructions from any authority external to UNDP in connection with the performance of his or her obligations under the Contract. Should any authority external to UNDP seek to impose any instructions regarding the individual contractor's performance under the Contract, the individual contractor shall promptly notify UNDP and shall provide all reasonable assistance required by UNDP. The individual contractor shall not take any action in respect of his or her performance of the Contract or otherwise related to his or her obligations under the Contract that may adversely affect the interests of UNDP. The individual contractor shall perform his or her obligations under the Contract with the fullest regard to the interests of UNDP. The individual contractor warrants that she or he has not and shall not offer any direct or indirect benefit arising from or related to the performance of the Contract or the award thereof to any representative, official, employee or other agent of UNDP. The individual contractor shall comply with all laws, ordinances, rules and regulations bearing upon the performance of his or her obligations under the Contract. In the performance of the Contract the individual contractor shall comply with the standards of conduct set in the Secretary-General's Bulletin ST/SGB/2002/9 of 18 June 2002, entitled "Regulations Governing the Status, Basic Rights and Duties of Officials other than Secretariat Officials, and Expert on Mission". The individual contractor must comply with all security directives issued by UNDP.

Prohibition of Sexual Exploitation and Abuse: In the performance of the Contract, the individual contractor shall comply with the standards of conduct set forth in the Secretary-General's bulletin ST/SGB/2003/13 of 9 October 2003, concerning "Special measures for protection from sexual exploitation and sexual abuse". In particular, the individual contractor shall not engage in any conduct that would constitute sexual exploitation or sexual abuse, as defined in that bulletin.

The individual contractor acknowledges and agrees that any breach of any of the provisions hereof shall constitute a breach of an essential term of the Contract, and, in addition to any other legal rights or remedies available to any person, shall give rise to grounds for suspension or termination of the Contract. In addition, nothing herein shall limit the right of UNDP to refer any alleged breach of the foregoing standards of conduct or any other terms of the Contract to the relevant national authorities for appropriate legal action.

3. TITLE RIGHTS, COPYRIGHTS, PATENTS AND OTHER PROPRIETARY RIGHTS: Title to any equipment and supplies that may be furnished by UNDP to the individual contractor for the performance of any obligations under the Contract shall rest with UNDP, and any such equipment and supplies shall be returned to UNDP at the conclusion of the Contract or when no longer needed by the individual contractor. Such equipment and supplies, when returned to UNDP, shall be in the same condition as when delivered to the individual contractor, subject to normal wear and tear, and the individual contractor shall be liable to compensate UNDP for any damage or degradation of the equipment and supplies that is beyond normal wear and tear.

UNDP shall be entitled to all intellectual property and other proprietary rights, including, but not limited to, patents, copyrights and trademarks, with regard to products, processes, inventions, ideas, know-how or documents and other materials which the individual contractor has developed for UNDP under the Contract and which bear a direct relation to, or are produced or prepared or collected in consequence of, or during the course of, the performance of the Contract, and the individual contractor acknowledges and agrees that such products, documents and other materials constitute works made for hire for UNDP. However, to the extent that any such intellectual property or other proprietary rights consist of any intellectual property or other proprietary rights of the individual contractor, (a) that pre-existed the performance by the individual

contractor of his or her obligations under the Contract, or (b) that the individual contractor may develop or acquire, or may have developed or acquired, independently of the performance of his or her obligations under the Contract, UNDP does not and shall not claim any ownership interest therein, and the individual contractor grants to UNDP a perpetual license to use such intellectual property or other proprietary right solely for the purposes of and in accordance with the requirements of the Contract. At the request of UNDP, the individual contractor shall take all necessary steps, execute all necessary documents and generally assist in securing such proprietary rights and transferring or licensing them to UNDP in compliance with the requirements of the applicable law and of the Contract. Subject to the foregoing provisions, all maps, drawings, photographs, mosaics, plans, reports, estimates, recommendations, documents and all other data compiled by or received by the individual contractor under the Contract shall be the property of UNDP, shall be made available for use or inspection by UNDP at reasonable times and in reasonable places, shall be treated as confidential and shall be delivered only to UNDP authorized officials on completion of services under the Contract.

4. CONFIDENTIAL NATURE OF DOCUMENTS AND INFORMATION: Information and data that are considered proprietary by either UNDP or the individual contractor or that are delivered or disclosed by one of them ("Discloser") to the other ("Recipient") during the course of performance of the Contract, and that are designated as confidential ("Information"), shall be held in confidence and shall be handled as follows. The Recipient of such Information shall use the same care and discretion to avoid disclosure, publication or dissemination of the Discloser's Information as it uses with its own similar information that it does not wish to disclose, publish or disseminate, and the Recipient may otherwise use the Discloser's Information solely for the purposes for which it was disclosed. The Recipient may disclose confidential information to any other party with the Discloser's prior written consent, as well as to the Recipient's officials, representatives, employees, subcontractors and agents who have a need to know such confidential information solely for purposes of performing obligations under the Contract. Subject to and without any waiver of the privileges and immunities of UNDP, the individual contractor may disclose information to the extent required by law, provided that the individual contractor will give UNDP sufficient prior notice of a request for the disclosure of information in order to allow UNDP to have a reasonable opportunity to take protective measures or such other action as may be appropriate before any such disclosure is made. UNDP may disclose information to the extent required pursuant to the Charter of the United Nations, resolutions or regulations of the General Assembly or other governing bodies, or rules promulgated by the Secretary-General. The Recipient shall not be precluded from disclosing information that is obtained by the Recipient from a third party without restriction, is disclosed by the Discloser to a third party without any obligation of confidentiality, is previously known by the Recipient, or at any time is developed by the Recipient completely independently of any disclosures hereunder. These obligations and restrictions of confidentiality shall be effective during the term of the Contract, including any extension thereof, and unless otherwise provided in the Contract, shall remain effective following any termination of the Contract. Notwithstanding the foregoing, the individual contractor acknowledges that UNDP may, in its sole discretion, disclose the purpose, type, scope, duration and value of the Contract, the name of the individual contractor, and any relevant information related to the award of the Contract.

5. TRAVEL, MEDICAL CLEARANCE AND SERVICE INCURRED DEATH, INJURY OR ILLNESS: If the individual contractor is required by UNDP to travel beyond commuting distance from the individual contractor's usual place of residence, and upon prior written agreement, such travel shall be at the expense of UNDP. Such travel shall be at economy fare when by air.

UNDP may require the individual contractor to submit a "statement of good health" from a recognized physician prior to commencement of services in any offices or premises of UNDP, or before engaging in any travel required by UNDP, or connected with the performance of the Contract. The individual contractor shall provide such a statement as soon as practicable following such request, and prior to engaging in any such travel, and the individual contractor warrants the accuracy of any such statement, including, but not limited to, confirmation that the individual contractor has been fully informed regarding the requirements for inoculations for the country or countries to which travel may be authorized.

In the event of death, injury or illness of the individual contractor which is attributable to the performance of services on behalf of UNDP under the terms of the Contract while the individual contractor is traveling at UNDP expense or is

United Nations Development Programme

Empowered lives.
Resilient nations.

performing any services under the Contract in any offices or premises of UNDP, the individual contractor or the individual contractor's dependents, as appropriate, shall be entitled to compensation equivalent to that provided under the UNDP insurance policy, available upon request.

6. PROHIBITION ON ASSIGNMENT; MODIFICATIONS: The individual contractor may not assign, delegate, transfer, pledge or make any other disposition of the Contract, or any part thereof, or of any of the rights, claims or obligations under the Contract except with the prior written authorization of UNDP, and any attempt to do so shall be null and void. The terms or conditions of any supplemental undertakings, licenses or other forms of Contract concerning any goods or services to be provided under the Contract shall not be valid and enforceable against UNDP nor in any way shall constitute a contract by UNDP thereto, unless any such undertakings, licenses or other forms of contract are the subject of a valid written undertaking by UNDP. No modification or change in the Contract shall be valid and enforceable against UNDP unless provided by means of a valid written amendment to the Contract signed by the individual contractor and an authorized official or appropriate contracting authority of UNDP.

7. SUBCONTRACTORS: In the event that the individual contractor requires the services of subcontractors to perform any obligations under the Contract, the individual contractor shall obtain the prior written approval of UNDP for any such subcontractors. UNDP may, in its sole discretion, reject any proposed subcontractor or require such subcontractor's removal without having to give any justification therefore, and such rejection shall not entitle the individual contractor to claim any delays in the performance, or to assert any excuses for the non-performance, of any of his or her obligations under the Contract. The individual contractor shall be solely responsible for all services and obligations performed by his or her subcontractors. The terms of any subcontract shall be subject to, and shall be construed in a manner that is fully in accordance with, all of the terms and conditions of the Contract.

8. USE OF NAME, EMBLEM OR OFFICIAL SEAL OF THE UNITED NATIONS: The individual contractor shall not advertise or otherwise make public for purposes of commercial advantage or goodwill that it has a contractual relationship with UNDP, nor shall the individual contractor, in any manner whatsoever, use the name, emblem or official seal of UNDP, or any abbreviation of the name of UNDP, in connection with his or her business or otherwise without the written permission of UNDP.

9. INDEMNIFICATION: The individual contractor shall indemnify, defend, hold and save harmless UNDP and its officials, agents and employees, from and against all suits, proceedings, claims, demands, losses and liability of any kind or nature, including, but not limited to, all litigation costs and expenses, attorney's fees, settlement payments and damages, based on, arising from, or relating to: (a) allegations or claims that the use by UNDP of any patented device, any copyrighted material or any other goods or services provided to UNDP for its use under the terms of the Contract, in whole or in part, separately or in combination, constitutes an infringement of any patent, copyright, trademark or other intellectual property right of any third party; or (b) any acts or omissions of the individual contractor, or of any subcontractor or anyone directly or indirectly employed by them in the performance of the Contract, which give rise to legal liability to anyone not a party to the Contract, including, without limitation, claims and liability in the nature of a claim for workers' compensation.

10. INSURANCE: The individual contractor shall pay UNDP promptly for all loss, destruction or damage to the property of UNDP caused by the individual contractor, or of any subcontractor, or anyone directly or indirectly employed by them in the performance of the Contract. The individual contractor shall be solely responsible for taking out and for maintaining adequate insurance required to meet any of his or her obligations under the Contract, as well as for arranging, at the individual contractor's sole expense, such life, health and other forms of insurance as the individual contractor may consider to be appropriate to cover the period during which the individual contractor provides services under the Contract. The individual contractor acknowledges and agrees that none of the insurance arrangements the individual contractor shall, in any way, be construed to limit the individual contractor's liability arising under or relating to the Contract.

11. ENCUMBRANCES AND LIENS: The individual contractor shall not cause or permit any lien, attachment or other encumbrance by any person to be placed on file or to remain on file in any public office or on file with UNDP against any monies due to the individual contractor or to become due for any work done or against any goods supplied or materials furnished under the Contract, or by reason of any other claim or demand against the individual contractor.

12. FORCE MAJEURE; OTHER CHANGES IN CONDITIONS: In the event of and as soon as possible after the occurrence of any cause constituting *force majeure*, the individual contractor shall give notice and full particulars in writing to UNDP of such occurrence or cause if the individual contractor is thereby rendered unable, wholly or in part, to perform his or her obligations and meet his or her responsibilities under the Contract. The individual contractor shall also notify UNDP of any other changes in conditions or the occurrence of any

event, which interferes or threatens to interfere with the performance of the Contract. Not more than fifteen (15) days following the provision of such notice of *force majeure* or other changes in conditions or occurrence, the individual contractor shall also submit a statement to UNDP of estimated expenditures that will likely be incurred for the duration of the change in conditions or the event. On receipt of the notice or notices required hereunder, UNDP shall take such action as it considers, in its sole discretion, to be appropriate or necessary in the circumstances, including the granting to the individual contractor of a reasonable extension of time in which to perform any obligations under the Contract or suspension thereof.

Force majeure as used herein means any unforeseeable and irresistible act of nature, any act of war (whether declared or not), invasion, revolution, insurrection, or any other acts of a similar nature or force, provided that such acts arise from causes beyond the control and without the fault or negligence of the individual contractor. The individual contractor acknowledges and agrees that, with respect to any obligations under the Contract that the individual contractor must perform in or for any areas in which UNDP is engaged in, preparing to engage in, or disengaging from any peacekeeping, humanitarian or similar operations, any delay or failure to perform such obligations arising from or relating to harsh conditions within such areas or to any incidents of civil unrest occurring in such areas shall not, in and of itself, constitute *force majeure* under the Contract.

13. TERMINATION: Either party may terminate the Contract, in whole or in part, upon giving written notice to the other party. The period of notice shall be five (5) days in the case of contracts for a total period of less than two (2) months and fourteen (14) days in the case of contracts for a longer period. The initiation of conciliation or arbitral proceedings, as provided below, shall not be deemed to be a "waiver" for or otherwise to be in itself a termination of the Contract. UNDP may, without prejudice to any other right or remedy available to it, terminate the Contract forthwith in the event that: (a) the individual contractor is adjudged bankrupt, or is liquidated, or becomes insolvent, applies for moratorium or stay on any payment or repayment obligations, or applies to be declared insolvent; (b) the individual contractor is granted a moratorium or a stay or is declared insolvent; (c) the individual contractor makes an assignment for the benefit of one or more of his or her creditors; (d) a Receiver is appointed on account of the insolvency of the individual contractor; (e) the individual contractor offers a settlement in lieu of bankruptcy or receivership; or (f) UNDP reasonably determines that the individual contractor has become subject to a materially adverse change in financial condition that threatens to endanger or otherwise substantially affect the ability of the individual contractor to perform any of the obligations under the Contract.

In the event of any termination of the Contract, upon receipt of notice of termination by UNDP, the individual contractor shall, except as may be directed by UNDP in the notice of termination or otherwise in writing: (a) take immediate steps to bring the performance of any obligations under the Contract to a close in a prompt and orderly manner, and in doing so, reduce expenses to a minimum; (b) refrain from undertaking any further or additional commitments under the Contract as of and following the date of receipt of such notice; (c) deliver all completed or partially completed plans, drawings, information and other property that, if the Contract had been completed, would be required to be furnished to UNDP thereunder; (d) complete performance of the services not terminated; and (e) take any other action that may be necessary, or that UNDP may direct in writing, for the protection and preservation of any property, whether tangible or intangible, related to the Contract that is in the possession of the individual contractor and in which UNDP has or may be reasonably expected to acquire an interest.

In the event of any termination of the Contract, UNDP shall only be liable to pay the individual contractor compensation on a pro rata basis for no more than the actual amount of work performed to the satisfaction of UNDP in accordance with the requirements of the Contract. Additional costs incurred by UNDP as a result of termination of the Contract by the individual contractor may be withheld from any amount otherwise due to the individual contractor by UNDP.

14. NON-EXCLUSIVITY: UNDP shall have no obligation respecting, and no limitations on, its right to obtain goods of the same kind, quality and quantity, or to obtain any services of the kind described in the Contract, from any other source at any time.

15. TAXATION: Article II, section 7, of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations provides, *inter alia*, that the United Nations, including its subsidiary organs, is exempt from all direct taxes, except charges for public utility services, and is exempt from customs restrictions, duties and charges of a similar nature in respect of articles imported or exported for its official use. In the event any governmental authority refuses to recognize the exemptions of the United Nations from such taxes, restrictions, duties or charges, the individual contractor shall immediately consult with UNDP to determine a mutually acceptable procedure. UNDP shall have no liability for taxes, duties or other similar charges payable by the individual contractor in respect of any amounts paid to the individual contractor under this Contract, and the individual contractor acknowledges that UNDP will not issue any statements of earnings to the individual contractor in respect of any such payments.

United Nations Development Programme

Empowered lives.
Resilient nations.

16. AUDITS AND INVESTIGATIONS: Each invoice paid by UNDP shall be subject to a post-payment audit by auditors, whether internal or external, of UNDP or by other authorized and qualified agents of UNDP. The Individual contractor acknowledges and agrees that UNDP may conduct investigations relating to any aspect of the Contract or the award thereof, and the obligations performed thereunder.

The Individual contractor shall provide full and timely cooperation with any post-payment audits or investigations hereunder. Such cooperation shall include, but shall not be limited to, the Individual contractor's obligation to make available any relevant documentation and information for the purposes of a post-payment audit or an investigation at reasonable times and on reasonable conditions. The Individual contractor shall require his or her employees, subcontractors and agents, if any, including, but not limited to, the Individual contractor's attorneys, accountants or other advisers, to reasonably cooperate with any post-payment audits or investigations carried out by UNDP hereunder.

If the findings or circumstances of a post-payment audit or investigation so warrant, UNDP may, in its sole discretion, take any measures that may be appropriate or necessary, including, but not limited to, suspension of the Contract, with no liability whatsoever to UNDP.

The Individual contractor shall refund to UNDP any amounts shown by a post-payment audit or investigation to have been paid by UNDP other than in accordance with the terms and conditions of the Contract. Such amount may be deducted by UNDP from any payment due to the Individual contractor under the Contract.

The right of UNDP to conduct a post-payment audit or an investigation and the Individual contractor's obligation to comply with such shall not lapse upon expiration or prior termination of the Contract.

17. SETTLEMENT OF DISPUTES:

AMICABLE SETTLEMENT: UNDP and the Individual contractor shall use their best efforts to amicably settle any dispute, controversy or claim arising out of the Contract or the breach, termination or invalidity thereof. Where the parties wish to seek such an amicable settlement through conciliation, the conciliation shall take place in accordance with the Conciliation Rules then obtaining of the United Nations Commission on International Trade Law ("UNCITRAL"), or according to such other procedure as may be agreed between the parties in writing.

ARBITRATION: Any dispute, controversy or claim between the parties arising out of the Contract, or the breach, termination, or invalidity thereof, unless settled amicably, as provided above, shall be referred by either of the parties to arbitration in accordance with the UNCITRAL Arbitration Rules then obtaining. The decisions of the arbitral tribunal shall be based on general principles of international commercial law. For all evidentiary questions, the arbitral tribunal shall be guided by the Supplementary Rules Governing the Presentation and Reception of Evidence in International Commercial Arbitration of the International Bar Association, 28 May 1983 edition. The arbitral tribunal shall be empowered to order the return or destruction of goods or any property, whether tangible or intangible, or of any confidential information provided under the Contract, order the termination of the Contract, or order that any other protective measures be taken with respect to the goods, services or any other property, whether tangible or intangible, or of any confidential information provided under the Contract, as appropriate, all in accordance with the authority of the arbitral tribunal pursuant to Article 26 ("Interim Measures of Protection") and Article 32 ("Form and Effect of the Award") of the UNCITRAL Arbitration Rules. The arbitral tribunal shall have no authority to award punitive damages. In addition, unless otherwise expressly provided in the Contract, the arbitral tribunal shall have no authority to award interest in excess of the London Inter-Bank Offered Rate ("LIBOR") then prevailing, and any such interest shall be simple interest only. The parties shall be bound by any arbitration award rendered as a result of such arbitration as the final adjudication of any such dispute, controversy or claim.

18. LIMITATION ON ACTIONS: Except with respect to any indemnification obligations in Article 9, above, or as are otherwise set forth in the Contract, any arbitral proceedings in accordance with Article 17, above, arising out of the Contract must be commenced within three (3) years after the cause of action has accrued.

The Parties further acknowledge and agree that for these purposes, a cause of action shall accrue when the breach actually occurs, or, in the case of latent defects, when the injured Party knew or should have known all of the essential elements of the cause of action, or in the case of a breach of warranty, when tender of delivery is made, except that, if a warranty extends to future performance of the goods or any process or system and the discovery of the breach consequently must await the time when such goods or other process or system is ready to perform in accordance with the requirements of the Contract, the cause of action accrues when such time of future performance actually begins.

19. PRIVILEGES AND IMMUNITIES: Nothing in or relating to the Contract shall be deemed a waiver, express or implied, of any of the privileges and immunities of the United Nations, including its subsidiary organs.

- oOo -

Agreement of Understanding

Contractor	Management Systems International (MSI)		
Field Associate	Karen Andreasyan		
Project Name	Professional Services		
Point of Assignment	Armenia		
Field Associate Assignment	Associate		
Field Associate Code	700-07-05-216-MSI-GA/216-BP-00602		
Work Supervisor	Shelley Wieck		
Period of Performance	Start date:	11 September 2020	End date: 12 October 2020

The parties to this Agreement are Management Systems International, Inc., hereinafter referred to as MSI, and Karen Andreasyan, hereinafter referred to as the Field Associate. This Agreement of Understanding is not valid until it has been signed by all parties on the acceptance page.

MSI and the Field Associate agree to the following:

- (1) The Field Associate will work for MSI on Professional Services (700-07-05-216-MSI-GA/216-BP-00602). The Scope of Work is appended as Attachment A.
- (2) The Field Associate will be compensated at a rate of USD \$498 per day, payable on the 15th of the month after an original invoice has been submitted, with final payment contingent upon satisfactory completion of the task and submission of related expense reports. Any advances given by MSI will be deducted from the Field Associate's expense report or fee invoice, if an expense report is not submitted with the invoice.
- (3) This agreement covers the period from September 11, 2020 to October 12, 2020 and includes payment for up to 12 days at a rate of up to five (5) days per week. The number of workdays indicated herein is a ceiling and can be reduced and otherwise amended at the sole discretion of MSI, including, but not limited to, changes in the contract or task order with the client. The maximum number of days may not be increased or extended without the written consent of the MSI Authorized Representative.
- (4) The Field Associate agrees that during the period of time while working for MSI, and during all periods of continuous travel for MSI, s/he will act solely as a representative of MSI and of no other individual or organization.
- (5) It is further agreed that the Field Associate, after working with MSI on a given project, will not work for a competitor of MSI's nor on a personal services basis on that same project or a directly related project for a period of six months after the end of this assignment, unless prior written approval has been obtained from MSI.
- (6) The Field Associate agrees not to release to others any trade secrets of MSI that may be revealed to him or her, and to give written credit to MSI when quoting reports or using intellectual properties developed by MSI teams. The Field Associate also agrees that (i) any drawings, specifications, information or data furnished by or obtained through work for MSI shall only be used for the purposes of work conducted under this Agreement; (ii) s/he will keep in confidence, safeguard and protect, and not otherwise disclose or use any MSI Data marked or identified as propriety to MSI or with any other legend or notice expressing restriction as to use or disclosure; (iii) except for the efficient performance of this Agreement, the Field Associate shall not make any copies, or permit any copies to be made, of MSI Data without the written consent of MSI; (iv) the Field Associate further agrees that all intellectual

J. W. K.A.

properties, files, documents and copyrights belong to MSI unless expressly agreed otherwise in writing; and (v) upon completion of this Agreement or request of MSI, whichever occurs first, shall return all MSI Data, and copies thereof, promptly to MSI. Notwithstanding the above, the Field Associate may always release any information duly and appropriately demanded by a competent US court of law, with or without the consent of MSI.

- (7) The Field Associate also agrees that MSI shall be entitled to all intellectual property and copyrights, if any, of the reports and documents prepared in the conduct of this assignment.
- (8) The Field Associate agrees that s/he is not an employee of MSI and that neither federal, state, local, income, nor payroll taxes of any kind shall be withheld or paid by MSI on behalf of the Field Associate. The Field Associate further understands that s/he is responsible to pay, according to law, all applicable taxes.
- (9) The Field Associate is not eligible for, and shall not participate in, any employee pension, health, or other fringe benefit plans of MSI.
- (10) The Field Associate understands that no workers' compensation insurance shall be obtained by MSI (with the exception of DBA coverage for work overseas for the U.S. Government).
- (11) This agreement may not be supplemented, amended or revised unless in writing and by agreement of both parties.
- (12) Either party may terminate the performance of work, in whole or in part, whenever for any reason it is determined that such termination is in the best interest of either party.
- (13) This agreement may also be terminated by MSI, if the client's contract or task order is terminated or changed, in whole or in part, for any reason. In this instance, an immediate Notice of Termination will be given specifying the extent to which performance of work is terminated and the date on which such termination becomes effective. On the effective date of termination, the Field Associate will stop all work and will transfer all work, completed or partially completed, to MSI.
- (14) The Field Associate shall indemnify and hold harmless MSI, Tetra Tech, the Client for whom this work is performed (if any), from any and all damages, costs or expenses, including reasonable attorneys' fees, to the extent arising from the Field Associate's own negligence in the performance of services. In no event shall MSI, Tetra Tech, the Client for whom this work is performed (if any) assume any liability for the acts or negligence of the Field Associate or any other third party.
- (15) Any dispute, disagreement, controversy, or claim arising out of or in connection with this Agreement (or the breach thereof) which, after discussion, cannot be settled by the parties, shall be determined by arbitration in the Commonwealth of Virginia before a single arbitrator under the Commercial Arbitration Rules of American Arbitration Association. The award rendered in such a proceeding shall be final and binding on the parties.
- (16) This Agreement shall be governed by the laws of the Commonwealth of Virginia.
- (17) Original invoices must be submitted as soon as possible but no later than two weeks after the end of your assignment indicating project name, project number, dates of days and hours worked, and total payment due.

J. [Signature] K.A.

- (18) U.S. Government Regulations require that individuals working on projects funded in whole or in part by the U.S. Government be informed that engaging in forms of trafficking in persons is prohibited, and that any knowledge of any such activities must be reported. Therefore, by signing this agreement, the Field Associate agrees not to engage in any actions that could constitute, or be interpreted as, a violation of 48 CFR 52.222-50, "Combating Trafficking in Persons," and to report any suspected violations to the MSI Compliance Department by email ethics@msi-inc.com, or by phone at (US) +1-703-979-7170 x111. Violations include, but are not limited to, engaging in severe forms of trafficking in persons during the period of performance of the contract; procuring commercial sex acts during the period of performance of the contract; and using forced labor in the performance of the contract. Full text of regulation available here:

<https://www.acquisition.gov/content/52222-50-combating-trafficking-persons>

- (19) Child Safeguarding Standards, AIDAR 752.7037 (Aug. 2016)

Implementation of activities under this award may involve children, or personnel engaged in the implementation of the award may come into contact with children, which could raise the risk of child abuse, exploitation, or neglect within this award. The contractor agrees to abide by the following child safeguarding core principles:

- (a) Ensure compliance with host country and local child welfare and protection legislation or international standards, whichever gives greater protection, and with U.S. law where applicable
- (b) Prohibit all personnel from engaging in child abuse, exploitation, or neglect
- (c) Consider child safeguarding in project planning and implementation to determine potential risks to children that are associated with project activities and operations.
- (d) Apply measures to reduce the risk of child abuse, exploitation, or neglect, including, but not limited to, limiting unsupervised interactions with children; prohibiting exposure to pornography; and complying with applicable laws, regulations, or customs regarding the photographing, filming, or other image generating activities of children;
- (e) Promote child-safe screening procedures for personnel, particularly personnel whose work brings them in direct contact with children; and
- (f) Have a procedure for ensuring that personnel and others recognize child abuse, exploitation, or neglect; mandating that personnel and others report allegations; investigating and managing allegations; and taking appropriate action in response to such allegations, including, but not limited to, dismissal of personnel.

- (20) Foreign Corrupt Practices Act of 1977

By signing this agreement, the Field Associate agrees to abide by the United States Foreign Corrupt Practices Act of 1977, as amended, ("FCPA"). Specifically, the Field Associate agrees that in all undertakings s/he will make no payments of money, or anything of value, nor will such be offered, promised or paid, directly or indirectly, to any foreign officials, political parties, party officials, candidates for public or political party office, to influence the acts of such officials, political parties, party officials, or candidates in their official capacity, to induce them to use their influence with a government to obtain or retain business or gain an improper advantage in connection with any business venture or contract in which MSI and/or Tetra Tech is a participant. Failure to do so may result in immediate termination of this agreement.

J. Alf KA

Attachment A
Scope of Work

Technical Associate - Recon Support

Summary:

MSI is preparing a proposal for the Armenia Rule of Law/Justice Sector Support project (Project). The Project is an anticipated 5-year contract that will provide USAID/Armenia with technical assistance and support to targeted justice sector institutions to implement judicial reform strategies and initiatives within the courts, relevant self-regulatory agencies, and academic institutions. Assistance envisioned will modernize the internal case management systems through e-court solutions, improve the judiciary's professional court administrative skills, promote alternative dispute resolution mechanisms to alleviate court backlog, build the functional capacity of the Supreme Judicial Council, and advance law school education and professional development of legal professionals.

The purpose of this assignment is to support MSI in conducting on-the-ground research, interviews and related reconnaissance in order to obtain information that will inform the technical design and drafting of the proposal, as well as conduct needed vetting of local partners and personnel for the Project.

Tasks will include:

Provide contextual background and knowledge

- Develop a detailed mapping of relevant points of contact (counterparts, potential partners, leading experts, international donors and implementers, potential staff and short-term technical assistance candidates, and any other organizations or persons deemed relevant), for potential outreach and interviews, including names, contact information, brief biography, analysis, and recommended approach (Mapping). (Due on 09/21/20)
- Write a 5-7 pages overview that summarizes the key challenges and proposed solutions for developing and implementing effective justice sector and judicial reform systems, processes and initiatives in Armenia, in line with identified Government of Armenia strategies and plans (Overview). (Due on 09/28/20)
- In coordination with the MSI Proposal Team's Honcho and Proposal Writer, conduct research, interviews and related recon with points of contact to inform the technical design and drafting of the proposal, as directed and in coordination with the MSI technical proposal team and writers.
- Write a Final Recon Report synthesizing all relevant findings, conclusions and recommendations based upon the research and interviews conducted, including a list of all interviews (with contact information), dates of implementation, summary interview notes with key findings and recommended next steps (Final Recon Report). (Due on 10/12/20)
- Provide regular updates to the MSI proposal team on the mapping, along with continuing developments in the justice sector and judicial and anticorruption reform initiatives relevant to the Project.

Assist with partnering strategy and local staff recruitment

- Coordinate with potential local partners and local staff to identify their capabilities, relevant experience and obtain information and documentation as needed.
- Meet with local organizations that MSI is considering as sub-partners or resource groups for their suitability and vet, as needed; recommend others as appropriate.
- Assist with additional recruitment and identification of potential local staff candidates, as directed and in coordination with MSI's technical and recruitment team. This could involve reaching out to contacts to solicit their ideas.
- Provide input into which partners and local staff are most strongly positioned to provide the relevant expertise needed for the best competitive advantage.

J. Ulf KA

Deliverables will include:

- Professional Services Report to account for time spent and activities completed in line with this SOW.
- Mapping. (Due on 09/21/20)
- Overview. (Due on 09/28/20)
- Final Recon Report. (Due on 10/12/20)
- Provide recommendations / identifications and inputs for local key personnel position(s), if requested.
- Communicate regularly with MSI's proposal team and report updates on tasks being performed.

Research and Recon Interviews	Drafting Mapping, Summary Overview, Recon Report and Annexes	Total Days
9	3	12

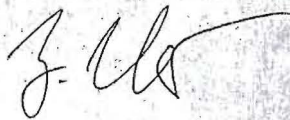
J. Alf KA

Acceptance

To accept this Agreement on the conditions and terms stated herein, the Field Associate must sign and return before the start date listed on page 1. In order for the Agreement to be valid, it must be countersigned by the authorized MSI designated officer.

Field Associate**MSI**

Signature

Printed name KAREN ANDRIASYANDate 09/10/2020

United Nations Development Programme

**Contract for the services of
an Individual Contractor**

No: UNDP/ARM/IC/2020/309

This Contract is entered into on 17-Nov-2020 between the United Nations Development Programme (hereinafter referred to as "UNDP") and **MR. KAREN ANDREASYAN** (hereinafter referred to as "The Individual Contractor") whose address is: 17 Alek Manoukyan, 16, Yerevan, Armenia.

Whereas UNDP desires to engage the services of the Individual Contractor on the terms and conditions hereinafter set forth, and:

Whereas the Individual Contractor is ready and willing to accept this Contract with UNDP on the said terms and conditions,

Now therefore, the Parties hereby agree as follows:

1. Nature of services

The Individual Contractor shall perform the services of **National Expert to support the Institutionalization and Operationalization of Corruption Prevention Commission of RA under "Support to Armenia's Rule of Law and Justice Reform: Bringing Justice Closer to People"** Project as described in the Terms of References which form an integral part of this Contract and are attached here to as Annex I in the following Duty Station(s): **YEREVAN, ARMENIA**.

2. Duration

This Individual Contract shall commence on 17-Nov-2020, and shall expire upon satisfactory completion of the services described in the Terms of Reference mentioned above, but not later than **31-Dec-2020**, unless sooner terminated in accordance with the terms of this Contract. This Contract is subject to the General Conditions of Contract for Individual contractors which are available on UNDP website at www.undp.org/procurement and are attached below.

3. Consideration

As full consideration for the services performed by the Individual Contractor under the terms of this Contract, UNDP shall pay the Individual Contractor a total of **USD 7,500.00** [seven thousand five hundred USD] in accordance with the table set forth below. Payments shall be made following certification by UNDP that the services related to each Deliverable, as described below, have been satisfactorily performed and the Deliverables have been achieved by or before the due dates specified in the Terms of Reference.

DELIVERABLE	AMOUNT
• Legislation on the CPC studied, the legal frames for the role of the commissioners, the power and decision-making roles of similar government agencies identified, based on it the governing plan with the competences of commissioners, the reporting scheme of commissioners provided. • Effective cooperation between CPC and other state institutions and international organizations supported and ensured. • Drafting annual work-plans and other strategic documents assisted. • International donor coordination matters supported, through establishing donor's coordination contact points and implementing other relevant actions. • Cooperation with similar international organizations established.	7,500.00 USD

If unforeseen travel outside the Duty Station not required by the Terms of Reference is requested by UNDP, and upon prior written agreement, such travel shall be at UNDP's expense and the Individual Contractor shall receive a

United Nations Development Programme

Empowered lives.
Resilient nations.

per diem not to exceed United Nations daily subsistence allowance rate in such other location(s). Where two currencies are involved, the rate of exchange shall be the official rate applied by the United Nations on the day the UNDP instructs its bank to effect the payment(s).

4. Rights and Obligations of the Individual contractor

The rights and obligations of the Individual Contractor are strictly limited to the terms and conditions of this Contract, including its Annexes. Accordingly, the Individual Contractor shall not be entitled to any benefit, payment, subsidy, compensation or entitlement, except as expressly provided in this Contract. The Individual Contractor shall be solely liable for claims by third parties arising from the Individual Contractor's own acts or omissions in the course of performing this Contract, and under no circumstances shall UNDP be held liable for such claims by third parties.

5. Beneficiary

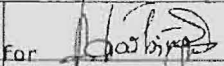
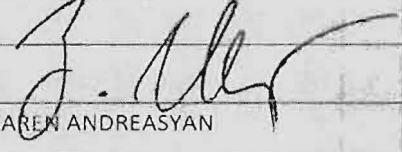
The Individual Contractor selects as beneficiary of any amounts owed under this Contract in the event of death of the Individual Contractor while performing services hereunder. This includes the payment of any service-incurred liability insurance attributable to the performance of the services for UNDP.

Mailing address, email address and phone number of beneficiary:

Mailing address, email address and phone number of emergency contact (if different from beneficiary):

In witness whereof, the Parties hereto have executed this Contract.

By signing below, I, the Individual Contractor, acknowledge and agree that I have read and accept the terms of this Contract, including the General Conditions of Contracts for Individual contractors available on UNDP website at www.undp.org/procurement and attached hereto in Annex II which form an integral part of this Contract, and that I have read and understood, and agree to abide by the standards of conduct set forth in the Secretary-General's bulletins ST/SGB/2003/13 of 9 October 2003, entitled "Special Measures for Protection from Sexual Exploitation and Sexual Abuse" and ST/SGB/2002/9 of 18 June 2002, entitled "Regulations Governing the Status, Basic Rights and Duties of Officials other than Secretariat Officials, and Experts on Mission".

AUTHORIZING OFFICER:		INDIVIDUAL CONTRACTOR:	
United Nations Development Programme			
Signature:		Signature:	
Name:	DMITRY MARYSIN	Name:	KAREN ANDREASYAN
Title:	UNDP Resident Representative	Title:	National Expert
Date:	2020-11-17	Date:	2020-11-17

United Nations Development Programme

Empowered lives
Resilient nations

GENERAL CONDITIONS OF CONTRACT

FOR THE SERVICES OF INDIVIDUAL CONTRACTORS

1. LEGAL STATUS: The individual contractor shall have the legal status of an independent contractor vis-à-vis the United Nations Development Programme (UNDP), and shall not be regarded, for any purposes, as being either a "staff member" of UNDP, under the UN Staff Regulations and Rules, or an "official" of UNDP, for purposes of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, adopted by the General Assembly of the United Nations on 13 February 1946. Accordingly, nothing within or relating to the Contract shall establish the relationship of employer and employee, or of principal and agent, between UNDP and the individual contractor. The officials, representatives, employees or subcontractors of UNDP and of the individual contractor, if any, shall not be considered in any respect as being the employees or agents of the other, and UNDP and the individual contractor shall be solely responsible for all claims arising out of or relating to their engagement of such persons or entities.

2. STANDARDS OF CONDUCT: In General: The individual contractor shall neither seek nor accept instructions from any authority external to UNDP in connection with the performance of his or her obligations under the Contract. Should any authority external to UNDP seek to impose any instructions regarding the individual contractor's performance under the Contract, the individual contractor shall promptly notify UNDP and shall provide all reasonable assistance required by UNDP. The individual contractor shall not take any action in respect of his or her performance of the Contract or otherwise related to his or her obligations under the Contract that may adversely affect the interests of UNDP. The individual contractor shall perform his or her obligations under the Contract with the fullest regard to the interests of UNDP. The individual contractor warrants that she or he has not and shall not offer any direct or indirect benefit arising from or related to the performance of the Contract or of the award thereof to any representative, official, employee or other agent of UNDP. The individual contractor shall comply with all laws, ordinances, rules and regulations bearing upon the performance of his or her obligations under the Contract. In the performance of the Contract the individual contractor shall comply with the standards of conduct set in the Secretary-General's Bulletin ST/SGB/2002/9 of 18 June 2002, entitled "Regulations Governing the Status, Basic Rights and Duties of Officials other than Secretariat Officials, and Expert on Mission". The individual contractor must comply with all security directives issued by UNDP.

Prohibition of Sexual Exploitation and Abuse: In the performance of the Contract, the individual contractor shall comply with the standards of conduct set forth in the Secretary-General's Bulletin ST/SGB/2003/12 of 9 October 2003, concerning "Special measures for protection from sexual exploitation and sexual abuse". In particular, the individual contractor shall not engage in any conduct that would constitute sexual exploitation or sexual abuse, as defined in that bulletin.

The individual contractor acknowledges and agrees that any breach of any of the provisions herein shall constitute a breach of an essential term of the Contract, and, in addition to any other legal rights or remedies available to any person, shall give rise to grounds for suspension or termination of the Contract. In addition, nothing herein shall limit the right of UNDP to refer any alleged breach of the foregoing standards of conduct or any other terms of the Contract to the relevant national authorities for appropriate legal action.

3. TITLE RIGHTS, COPYRIGHTS, PATENTS AND OTHER PROPRIETARY RIGHTS: Title to any equipment and supplies that may be furnished by UNDP to the individual contractor for the performance of any obligations under the Contract shall rest with UNDP, and any such equipment and supplies shall be returned to UNDP at the conclusion of the Contract or when no longer needed by the individual contractor. Such equipment and supplies, when returned to UNDP, shall be in the same condition as when delivered to the individual contractor, subject to normal wear and tear, and the individual contractor shall be liable to compensate UNDP for any damage or deterioration of the equipment and supplies that is beyond normal wear and tear.

UNDP shall be entitled to all intellectual property and other proprietary rights, including, but not limited to, patents, copyrights and trademarks, with regard to products, processes, inventions, ideas, know-how or documents and other materials which the individual contractor has developed for UNDP under the Contract and which bear a direct relation to, or are produced or prepared or collected in consequence of, or during the course of, the performance of the Contract, and the individual contractor acknowledges and agrees that such products, documents and other materials constitute works made for hire for UNDP. However, to the extent that any such intellectual property or other proprietary rights exist of any intellectual property or other proprietary rights in the individual contractor, so that pre-existed the performance by the individual

contractor or his or her obligations under the Contract, or for that the individual contractor may develop or acquire or may have developed or acquired, independently of the performance of his or her obligations under the Contract, UNDP does not and shall not claim any ownership interest therein, and the individual contractor grants to UNDP a perpetual license to use such intellectual property or other proprietary right solely for the purposes of and in accordance with the requirements of the Contract. At the request of UNDP, the individual contractor shall take all necessary steps, execute all necessary documents and generally assist in securing such proprietary rights and transferring or licensing them to UNDP in compliance with the requirements of the applicable law and of the Contract. Subject to the foregoing provisions, all maps, drawings, photographs, mosaics, plans, reports, estimates, recommendations, documents and all other data compiled by or received by the individual contractor under the Contract shall be the property of UNDP, shall be made available for use or inspection by UNDP at reasonable times and in reasonable places, shall be treated as confidential and shall be delivered only to UNDP authorized officials in connection of services under the Contract.

4. CONFIDENTIAL NATURE OF DOCUMENTS AND INFORMATION: Information and data that are considered proprietary by either UNDP or the individual contractor or that are developed or disclosed by one of them (Discloser) to the other (Recipient) during the course of performance of the Contract, and that are designated as confidential information, shall be held in confidence and shall be handled as follows: The Recipient of such information shall use the same care and discretion to avoid disclosure, publication or dissemination of the Discloser's information as it uses with its own similar information that it does not wish to disclose, publish or disseminate, and the Recipient may otherwise use the Discloser's information solely for the purposes for which it was disclosed. The Recipient may disclose confidential information to any other party with the Discloser's prior written consent, as well as to the Recipient's officials, representatives, employees, subcontractors and agents who have a need to know such confidential information solely for purposes of performing obligations under the Contract. Subject to and without any waiver of the privileges and immunities of UNDP, the individual contractor may disclose information to the extent required by law, provided that the individual contractor will give UNDP sufficient prior notice of a request for the disclosure of information in order to allow UNDP to have a reasonable opportunity to take protective measures in such other action as may be appropriate before any such disclosure is made. UNDP may disclose information to the extent required pursuant to the Charter of the United Nations, resolutions or regulations of the General Assembly or to other existing laws, or laws promulgated by the Secretary-General. The Recipient shall not be precluded from disclosing information that is obtained by the Recipient from a third party without restriction, is disclosed by the Discloser to a third party without any obligation of confidentiality, is previously known by the Recipient, is at any time developed by the Recipient completely independently of any disclosure hereunder. These obligations and restrictions of confidentiality shall be effected during the term of the Contract, including any extension thereof, and, unless separately provided in the Contract, shall remain effective following any termination of the Contract. Notwithstanding the foregoing, the individual contractor acknowledges that UNDP may, at its sole discretion, disclose the purpose, type, scope, duration and value of the Contract, the name of the individual contractor, and any relevant information related to the award of the Contract.

5. TRAVEL, MEDICAL CLEARANCE AND SERVICE INCURRED DEATH, INJURY OR ILLNESS: If the individual contractor is assigned by UNDP to travel beyond commuting distance from the individual contractor's usual place of residence, and, upon prior written agreement, such travel shall be at the expense of UNDP. Such travel shall be at economy fares when by air.

UNDP may require the individual contractor to submit a "statement of good health" from a recognized physician prior to commencement of services in any offices or premises of UNDP, or before engaging in any travel required by UNDP or connected with the performance of the Contract. The individual contractor shall provide such a statement to such as practicable following such request, and prior to engaging in any such travel, and the individual contractor warrants the accuracy of any such statement, meaning, but not limited to, confirmation that the individual contractor has been fully informed regarding the requirements for medications for the country or countries to which travel may be authorized.

In the event of death, injury or illness of the individual contractor, which is attributable to the performance of services on behalf of UNDP under the terms of the Contract while the individual contractor is traveling at UNDP expense or is

United Nations Development Programme

Empowered lives.
Resilient nations.

performing any services under the Contract in any offices or premises of UNDP, the individual contractor or the individual contractor's dependents, as appropriate, shall be entitled to compensation equivalent to that provided under the UNDP insurance policy, available upon request.

6. PROHIBITION ON ASSIGNMENT, MODIFICATIONS: The Individual contractor may not assign, delegate, transfer, pledge or make any other disposition of the Contract, of any part thereof, or of any of the rights, claims or obligations under the Contract except with the prior written authorization of UNDP, and any attempt to do so shall be null and void. The terms or conditions of any supplemental undertakings, incentives or other forms of Contract concerning any goods or services to be provided under the Contract shall not be valid and enforceable against UNDP nor in any way shall constitute a contract, by UNDP, thereto, unless any such undertakings, incentives or other forms of contract are the subject of a valid written undertaking by UNDP. No modification or change in the Contract shall be valid and enforceable against UNDP unless provided by means of a valid written amendment to the Contract signed by the individual contractor and an authorized official of appropriate contracting authority of UNDP.

7. SUBCONTRACTORS: In the event that the individual contractor requires the services of subcontractors to perform any obligations under the Contract, the individual contractor shall obtain the prior written approval of UNDP for any such subcontractors. UNDP may, in its sole discretion, reject any proposed subcontractor or require such subcontractor's removal without having to give any justification therefor, and such rejection shall not entitle the individual contractor to claim any delays in the performance, or to assert any excuse, in the non-performance, of any of his or her obligations under the Contract. The individual contractor shall be solely responsible for all services and obligations performed by his or her subcontractors. The terms of any subcontract shall be subject to and shall be construed in a manner that is fully in accordance with all of the terms and conditions of the Contract.

8. USE OF NAME, EMBLEM OR OFFICIAL SEAL OF THE UNITED NATIONS: The individual contractor shall not advertise or otherwise make public for purposes of commercial advantage or goodwill that it has a contractual relationship with UNDP, nor shall the individual contractor, in any manner whatsoever, use the name, emblem or official seal of UNDP, or any abbreviation of the name of UNDP, in connection with his or her business or otherwise without the written permission of UNDP.

9. INDEMNIFICATION: The individual contractor shall indemnify, defend, and hold and save harmless UNDP and its officials, agents and employees, from and against all suits, proceedings, claims, demands, losses and liability of any kind or nature, including, but not limited to, all litigation costs and expenses, attorney's fees, settlement payments, and damages, based on, arising from or relating to the allegations or claims that the use by UNDP of any purchased device, any copyrighted material or any other goods or services provided to UNDP for its use under the terms of the Contract, in whole or in part, separately or in combination, constitutes an infringement of any patent, copyright, trademark, or other intellectual property right of any third party; or do any acts or omissions of the individual contractor or of any subcontractor or anyone directly or indirectly employed by them in the performance of the Contract, which give rise to legal liability in any way not a party to the Contract, including, without limitation, claims and liability in the nature of a claim for workers' compensation.

10. INSURANCE: The individual contractor shall pay UNDP promptly for all loss, destruction or damages to the property of UNDP caused by the individual contractor or by any subcontractor, or anyone directly or indirectly employed by them in the performance of the Contract. The individual contractor shall be solely responsible for taking out and for maintaining adequate insurance required to meet any of his or her obligations under the Contract, as well as for arranging, at the individual contractor's sole expense, such life, health and other forms of insurance as the individual contractor may consider to be appropriate in cases the period during which the individual contractor provides services under the Contract. The individual contractor acknowledges and agrees that none of the insurance arrangements the individual contractor shall, in any way, be construed to limit the individual contractor's liability arising under or relating to the Contract.

11. ENCUMBRANCES AND LIENS: The individual contractor shall not cause or permit any lien, attachment or other circumstance by any person to be placed on title or to remain on file in any public office or in file with UNDP against any monies due to the individual contractor or to become due for any work done or against any goods supplied or materials furnished under the Contract, or by reason of any other claim or demand against the individual contractor.

12. FORCE MAJEURE; OTHER CHANGES IN CONDITIONS: In the event of and as soon as possible after the occurrence of any cause constituting *force majeure*, the individual contractor shall give notice and full particulars in writing to UNDP of such occurrence or cause if the individual contractor is thereby rendered unable, wholly or in part, to perform his or her obligations and meet his or her responsibilities under the Contract. The individual contractor shall also notify UNDP of any other changes in conditions or the occurrence of any

event, which interferes or threatens to interfere with the performance of the Contract. Not more than fifteen (15) days following the provision of such notice of *force majeure* or other changes in conditions or occurrences, the individual contractor shall also submit a statement to UNDP of estimated expenditures that will likely be incurred for the duration of the change in conditions or the event. On receipt of the notice or notices required hereunder, UNDP shall take such action as it considers, in its sole discretion, to be appropriate in necessity, in the circumstances, including the granting to the individual contractor of a reasonable extension of time in which to perform any obligations under the Contract or suspension thereof.

Force majeure as used herein means any unforeseeable and reasonable act of nature, any act of war, whether declared or *de facto*, invasion, rebellion, insurrection, or any other event of a similar nature or force, provided that such acts arise from causes beyond the control and without the fault or negligence of the individual contractor. The individual contractor acknowledges and agrees that, with respect to any obligations under the Contract that the individual contractor must perform in or for any areas in which UNDP is engaged in, preparing to engage in, or disengaging from, any peacekeeping, humanitarian or similar operations, any delay or failure to perform such obligations arising from or relating to harsh conditions within such areas or to any incidents of civil unrest occurring in such areas shall not, in and of itself, constitute *force majeure* under the Contract.

13. TERMINATION: Either party may terminate the Contract, in whole or in part, upon giving written notice to the other party. The period of notice shall be five (5) days in the case of contracts for a total period of less than two (2) months and fifteen (15) days in the case of contracts for a longer period. The initiation of termination or arbitral proceedings, as provided below, shall not be deemed to be a "waiver" or otherwise to its, in itself, a renunciation of the Contract. UNDP may, without prejudice to any other right or remedy available to it, terminate the Contract forthwith in the event that: (a) the individual contractor is adjudged bankrupt or is liquidated, so becomes insolvent, applies for protection or stays (or any payment or repayment obligations, or applies to be declared insolvent); (b) the individual contractor is requested a declaration of a stay or is declared insolvent; (c) the individual contractor makes an assignment for the benefit of one or more of his or her creditors; (d) a Receiver is appointed on account of the insolvency of the individual contractor; or the individual contractor offers a settlement in lieu of bankruptcy or receivership; or (e) UNDP reasonably determines that the individual contractor has become subject to a materially adverse change in financial condition that threatens to endanger or otherwise substantially affect the ability of the individual contractor to perform any of the obligations under the Contract.

In the event of any termination of the Contract, upon receipt of notice of termination by UNDP, the individual contractor shall, except as may be directed by UNDP in the notice of termination or otherwise in writing, (a) take immediate steps to bring the performance of any obligations under the Contract to a close in a prompt and orderly manner, and in doing so, reduce expenses to a minimum; (b) refrain from undertaking any further or additional commitments under the Contract as of and following the date of receipt of such notice; (c) deliver all completed or partially completed plans, drawings, information and other property that, if the Contract had been completed, would be required to be furnished to UNDP hereunder; (d) complete performance of the services not terminated and to take any other action that may be necessary; or (e) the UNDP may direct in writing, for the protection and preservation of any property, whether tangible or intangible, related to the Contract that is in the possession of the individual contractor and in which UNDP has or may be reasonably expected to acquire an interest.

In the event of any termination of the Contract, UNDP shall only be liable to pay the individual contractor compensation on a pro rata basis for the more than the actual amount of work performed to the satisfaction of UNDP in accordance with the requirements of the Contract. Additional costs incurred by UNDP as a result of termination of the Contract by the individual contractor may be withheld from any amount otherwise due to the individual contractor by UNDP.

14. NON-EXCLUSIVITY: UNDP shall have no obligation, respecting, and no limitations on its right to obtain goods of the same kind, quality and quantity, or to obtain any services of the kind described in the Contract, from any other source at any time.

15. TAXATION: Article II, section 2, of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations provides, *inter alia*, that the United Nations, including its subsidiary organs, is exempt from all direct taxes, except charges for public utility services, and is exempt from customs restrictions, duties and charges of a similar nature in respect of articles imported or exported for its official use. In the event any governmental authority refuses to recognize the exemption of the United Nations from such taxes, restrictions, duties or charges, the individual contractor shall immediately consult with UNDP to determine a mutually acceptable procedure. UNDP shall have no liability for taxes, duties or other similar charges payable by the individual contractor in respect of any amounts paid to the individual contractor under this Contract, and the individual contractor acknowledges that UNDP will not issue any statements of earnings to the individual contractor in respect of any such payments.

United Nations Development Programme

Empowered lives.
Resilient nations.

16. AUDITS AND INVESTIGATIONS: Each invoice paid by UNDP shall be subject to a post-payment audit by auditors, whether internal or external, of UNDP or by other authorized and qualified agents of UNDP. The individual contractor acknowledges and agrees that UNDP may conduct investigations relating to any aspect of the Contract or the award thereof, and the obligations performed thereunder.

The individual contractor shall provide full and timely cooperation with any post-payment audits or investigations hereunder. Such cooperation shall include, but shall not be limited to, the individual contractor's obligation to make available any relevant documentation and information for the purposes of a post-payment audit or an investigation at reasonable times and on reasonable conditions. The individual contractor shall require his or her employees, subcontractors and agents, if any, including, but not limited to, the individual contractor's attorneys, accountants or other advisers, to reasonably cooperate with any post-payment audits or investigations carried out by UNDP hereunder.

If the findings or circumstances of a post-payment audit or investigation so warrant, UNDP may, in its sole discretion, take any measures that may be appropriate or necessary, including, but not limited to, suspension of the Contract, with no liability whatsoever to UNDP.

The individual contractor shall refund to UNDP any amounts shown by a post-payment audit or investigation to have been paid by UNDP other than in accordance with the terms and conditions of the Contract. Such amount may be deducted by UNDP from any payment due to the individual contractor under the Contract.

The right of UNDP to conduct a post-payment audit or an investigation and the individual contractor's obligation to comply with such shall not be upon expiration or prior termination of the Contract.

17. SETTLEMENT OF DISPUTES

AMICABLE SETTLEMENT: UNDP and the individual contractor shall use their best efforts to amicably settle any dispute, controversy or claim arising out of the Contract or the breach, termination or invalidity thereof. Where the parties wish to seek such an amicable settlement through conciliation, the conciliation shall take place in accordance with the Conciliation Rules then obtaining of the United Nations Commission on International Trade Law ("UNCITRAL"), or according to such other procedure as may be agreed between the parties in writing.

ARBITRATION: Any dispute, controversy or claim between the parties arising out of the Contract, or the breach, termination or invalidity thereof, unless settled amicably as provided above, shall be referred by either of the parties to arbitration in accordance with the UNCITRAL Arbitration Rules then obtaining. The decisions of the arbitral tribunal shall be based on general principles of international commercial law. For all evidentiary questions, the arbitral tribunal shall be guided by the Supplementary Rules Governing the Presentation and Reception of Evidence in International Commercial Arbitration of the International Bar Association, 28 May 1983 edition. The arbitral tribunal shall be empowered in order the return or destruction of goods or any property, whether tangible or intangible, or of any confidential information provided under the Contract, order the termination of the Contract, or order that any other protective measures be taken with respect to the goods, services or any other property, whether tangible or intangible, or of any confidential information provided under the Contract as appropriate, all in accordance with the authority of the arbitral tribunal pursuant to Article 26 ("Interim Measures of Protection") and Article 32 ("Form and Effect of the Award") of the UNCITRAL Arbitration Rules. The arbitral tribunal shall have no authority to award punitive damages. In addition, unless otherwise expressly provided in the Contract, the arbitral tribunal shall have no authority to award interest in excess of the London Inter-Bank Offered Rate ("LIBOR") then prevailing, and any such interest shall be simple interest only. The parties shall be bound by any arbitral award rendered as a result of such arbitration in the final adjudication of any such dispute, controversy or claim.

18. LIMITATION ON ACTIONS: Except with respect to any authentication obligations in Article 9, above, or as otherwise set forth in the Contract, any arbitral proceedings in accordance with Article 17, above, arising out of the Contract must be commenced within three (3) years after the cause of action has accrued.

The Parties further acknowledge and agree that, for these purposes, a cause of action shall accrue when the breach actually occurs, or, in the case of latent defects, when the injured Party knew or should have known all of the essential elements of the cause of action, or in the case of a breach of warranty, when goods of delivery is made, except that if a warranty extends to future performance of the goods, or any process or system and the discovery of the breach consequently must await the time when such goods or other process or system is ready to perform in accordance with the requirements of the Contract, the cause of action accrues when such time of future performance actually begins.

19. PRIVILEGES AND IMMUNITIES: Nothing in or relating to the Contract shall be deemed a waiver, express or implied, of any of the privileges and immunities of the United Nations, including its subsidiary organs.

- (XXX) -

ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏՈՒՑՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ք. Երևան

20.01.2020թ.

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի Կարեն Անդրեասյանը (այսուհետ՝ «Կատարող»), մի կողմից, և «ՄԵԼԼԱԹ ԲԱՆԿ» ՓԲԸ-ն (այսուհետ՝ «Պատվիրատու»), ի դեմս գործադիր տնօրեն Ս.Մուսավիի, մյուս կողմից, որոնք համատեղ հիշատակման դեպքում կանվանվեն՝ «Կողմեր», իսկ առանձին նաև՝ «Կողմ», կնքեցին սույն պայմանագիրը (այսուհետ՝ Պայմանագիր) հետևյալի մասին՝

1. Պայմանագրի առարկան

1.1. Սույն պայմանագրի համաձայն Կատարողը պարտավորվում է Պատվիրատուին մատուցել խորհրդատվական ծառայություններ՝ բանկի իրավաբանական և համապատասխանության ապահովման բաժինների գործունեությանն, ինչպես նաև մարդկային ռեսուրսների կառավարմանն առնչվող հարցերի վերաբերյալ:

2. Կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները

2.1. Կատարողը պարտավոր է՝

2.1.1. մատուցել պատշաճ որակի ծառայություններ,

2.1.2. բարեխղճորեն կատարել Պայմանագրով ստանձնած պարտականությունները,

2.1.3. ծառայությունները մատուցել Պայմանագրով սահմանված կարգով, պայմաններով և ժամկետներում:

2.2. Կատարողն իրավունք ունի՝

2.2.1. պահանջել Պայմանագրի 3-րդ կետով սահմանված կարգով և ժամկետներում վճարել իր կողմից մատուցված Ծառայությունների դիմաց:

2.3. Պատվիրատուն պարտավոր է՝

2.3.1. բարեխղճորեն կատարել Պայմանագրով ստանձնած իր պարտականությունները,

2.3.2. վճարել մատուցված ծառայությունների դիմաց Պայմանագրի 3-րդ կետով սահմանված կարգով և ժամկետը,

2.3.3. Կատարողին տրամադրել Ծառայությունների մատուցման համար անհրաժեշտ և հավաստի տեղեկություններ

2.4. Պատվիրատուն իրավունք ունի՝

2.4.1. ցանկացած ժամանակ ստուգել Կատարողի կողմից Ծառայությունների մատուցման ընթացքը և որակը՝ առանց միջամտելու նրա գործունեությանը:

3. Պայմանագրի գինը և վճարման կարգը

3.1. Ծառայությունների հունվար ամսվա արժեքը կազմում է 502 232 (հինգ հարյուր երկու հազար երկու հարյուր երեսուներկու) ՀՀ դրամ՝ ներառյալ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված հարկերը, իսկ հաջորդ ամիսների ամսական արժեքը կազմում է 730 519 (յոթ հարյուր երեսուն հազար հինգ հարյուր տասնինը) ՀՀ դրամ՝ ներառյալ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված հարկերը:

3.2. Պատվիրատուն պարտավորվում է սույն պայմանագրի 3.1. կետում նշված գումարը Կատարողին վճարել վեջինիս կողմից ներկայացված կատարողական ակտի հիման վրա՝ կատարողական ակտը հաստատվելուց հետո 3(երեք) օրերի ընթացքում:

3.3. Սույն պայմանագրի շրջանակներում բոլոր վճարումները կատարվում են անկանխիկ՝ գումարը Կատարողի հաշվարկային հաշվին փոխանցելու միջոցով

4. Կողմերի պատասխանատվությունը

4.1. Պայմանագրի 3.2 կետով սահմանված վճարման ժամկետների խախտման դեպքում Պատվիրատուն յուրաքանչյուր կետանցված օրվա համար Կատարողի պահանջով պարտավոր է վճարել տույժ՝ վճարվելիք գումարի 0,1 տոկոսի չափով, որը չի կարող գերազանցել այդ գումարի 10 տոկոսը:

4.2. Տույժերի վճարումը չի ազատում Պատվիրատուին Պայմանագրով սահմանված պարտականությունների կատարումից:

4.3. Կատարողը կրում է լրիվ նյութական պատասխանատվություն Պատվիրատուին մատուցված Ծառայությունների և դրա հետևանքով Պատվիրատուին պատճառված իրական վնասների համար:

4.4. Կողմերը պատասխանատու են բացառապես Պայմանագրի գործողության ընթացքում մյուս Կողմի կրած իրական վնասների համար:

4.5. Կողմերը Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման համար պատասխանատվություն են կրում ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

5. Պայմանագրի գաղտնիությունը

5.1. Պայմանագրի շրջանակներում «գաղտնի տեղեկատվություն» է համարվում ցանկացած տեխնիկական, ֆինանսական, առևտրային, բանկային և այն տեղեկատվություն, որը Կողմերին հայտնի է դառնում Պայմանագրի կնքման, կատարման կամ դադարեցման ժամանակ և վերաբերվում է Կողմերի գործունեությանը և ենթակա չեն հրապարակման:

5.2. Պայմանագրի շրջանակներում Կողմերին հայտնի կոնֆիդենցիալ տեղեկատվության հրապարակումը կամ այլ կերպ երրորդ անձանց հայտնի դարձնելը հնարավոր է միայն մյուս Կողմի գրավոր համաձայնության և ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված այլ դեպքերում:

5.3. Կոնֆիդենցիալ տեղեկատվությունը պետք է հասանելի լինի միայն այն աշխատակիցներին, որոնք ուղղակիորեն առնչվում են սույն Պայմանագրի կատարմանը:

5.4. Կոնֆիդենցիալության դրույթները խախտող Կողմը պարտավոր է հատուցել պատճառված վնասը ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

6. Անհաղթահարելի ուժի ազդեցություն /ֆորս-մաժոր/

6.1. Պայմանագրով ստանձնած պարտավորություններն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն չկատարելու համար կողմերն ազատվում են պատասխանատվությունից, եթե դա եղել է անհաղթահարելի ուժի ազդեցության արդյունք, որը ծագել է Պայմանագիրը կնքելուց հետո, և որը կողմերը չէին կարող կանխատեսել կամ կանխարգելել: Այդպիսի իրավիճակներից են տարերային աղետները և պատերազմը, պետական մարմինների ակտերը և այլն, որոնք առաջանում են Կողմերի կամքից անկախ և անհնարին են դարձնում Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների կատարումը: Նման դեպքերում Կողմերի Պայմանագրով սահմանված պարտականությունների կատարման ժամկետները հետաձգվում են մինչև նման հանգամանքների վերանալը:

6.2. Եթե կողմերից յուրաքանչյուրը չի կարող կատարել իր պարտականությունները անհաղթահարելի ուժի ազդեցության պատճառով, ապա պետք է 3 աշխատանքային օրվա ընթացքում այդ մասին գրավոր տեղեկացնի մյուս կողմին: Կողմերը պարտավոր են 2 աշխատանքային օրվա ընթացքում գրավոր տեղեկացնել մյուս կողմին վերոնշյալ հանգամանքների վերացման մասին: Եթե անհաղթահարելի ուժի ազդեցությունը տևում է ավելի քան 1 (մեկ) ամիս, ապա Կողմերից յուրաքանչյուրը իրավունք ունի լուծել Պայմանագիրը նախապես գրավոր տեղեկացնելով մյուս Կողմին:

7. Պայմանագրի գործողության ժամկետը

7.1. Սույն Պայմանագիրն ուժի մեջ է մտնում 21 հունվարի 2020 թվականից և գործում է մինչև 31 դեկտեմբերի 2020 թ.:

7.2. Պայմանագրի ժամկետը կարող է նաև երկարաձգվել Կողմերի համաձայնությամբ՝ գրավոր փաստաթուղթ ստորագրելու միջոցով:

7.3. Կողմերից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի ցանկացած ժամանակ լուծել պայմանագիրը՝ այդ մասին առնվազն 2/ երկու/ ամիս առաջ գրավոր տեղեկացնելով մյուս կողմին:

8. Ծառայությունների մատուցման կարգը

8.1. Սույն պայմանագրի 1.1 կետում նշված ծառայությունները Կատարողի կողմից կարող են մատուցվել ինչպես Պատվիրատուի գրասենյակում, այնպես առցանց տարբերակով՝ կիրառելով հաղորդակցության ժամանակակից մեթոդները (հեռախոս, էլեկտրոնային փոստ և այլն):

8.2. Ծառայությունները Պատվիրատուի գրասենյակում մատուցելու անհրաժեշտությունից ելնելով Կատարողը կարող է հրավիրվել Պատվիրատուի գրասենյակ: Համապատասխան հրավերը ստանալուց հետո Կատարողը 24/քսանչորս/ ժամվա ընթացքում պետք է ներկայանա Պատվիրատուի գրասենյակ, եթե օրյեկտիվ հանգամանքների բերումով Կատարողը հնարավորություն ունի այդ ժամկետում ներկայապահ Պատվիրատուի հրավերով: Պատվիրատուի գրասենյակ ներկայանալու անհնարինության դեպքում Կատարողը կարող է Ծառայությունները մատուցել սույն պայմանագրի 8.1. կետով նշված կապի միջոցներով:

8.3. Ծառայությունների մատուցումը չի կարող գերազանցել շաբաթական 20 /քսան/ ժամը: Լրացուցիչ ծառայությունների համար Կողմերի միջև կկնքվի համաձայնագիր՝ լրացուցիչ մատուցված ծառայությունների և դրա արժեքի վերաբերյալ:

8.4. Սույն պայմանագրի շրջանակներում Կատարողը պատասխանատվություն է կրում բացառապես գրավոր տրված եզրակացությունների համար:

9. Վեճերի լուծում

Պայմանագրի շրջանակներում առաջացած վեճերը ենթակա են լուծման բանակցությունների միջոցով, անհամանձայնության դեպքում՝ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

10. Եզրափակիչ դրույթներ

10.1. Սույն Պայմանագրի ցանկացած փոփոխություն կամ լրացում ուժի մեջ է մտնում Կողմերի լիազոր ներկայացուցիչների կողմից ստորագրվելու պահից:

10.2. Եթե Պայմանագրի որևէ դրույթ ճանաչվում է անվավեր, ապա այդպիսի անվավերությունը չի ազդում Պայմանագրի որևէ այլ դրույթի վավերականության վրա, եթե Պայմանագիրը կարող էր կնքվել նաև առանց անվավեր մասը նրա մեջ ներառելու:

10.3. Պայմանագիրը կազմված է երկու հավասարազոր օրինակներից՝ հայերեն լեզվով: Յուրաքանչյուր կողմին տրվում է մեկական օրինակ:

10. Կողմերի վավերապայմանները և ստորագրությունները

ՊԱՏՎԻՐԱՏՈՒ

ԿԱՏԱՐՈՂ

«ՄԵԼԼԱԹ ԲԱՆԿ» ՓԲԸ

ԿԱՐԵՆ ԱՆԴԻԵԱՍՅԱՆ

Հասցե՝ ք.Երևան, Ամիրյան 6

ՀՎՀՀ՝ 02501718

Բանկ՝ ՀՀ Կենտրոնական բանկ

Հ/Հ՝ 103002102087

Գործադիր տնօրեն՝ Ս. Սուսանյան

Գլ. հաշվապահ

Լ. Պապյան

3/11

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

(20.01.2020թ. կնքված ծառայությունների մատուցման պայմանագրում փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ)

ք.Երևան

22 դեկտեմբերի 2020թ.

«Մելլաթ Բանկ» ՓԲԸ-ն, ի դեմս գործադիր տնօրեն Ս.Մուսավիի (այսուհետ՝ Պատվիրատու), մի կողմից, և ՀՀ քաղաքացի Գարեն Անդրեասյանը (այսուհետ՝ Կատարող) մյուս կողմից, հիմք ընդունելով կողմերի միջև 20.01.2020թ. կնքված ծառայությունների մատուցման պայմանագրի 10.1 կետը, կնքեցին սույն համաձայնագիրը՝ հետևյալի մասին.

1. Համաձայնագրի առարկան

1.1. Կողմերն որոշեցին փոփոխել պայմանագրի 7.1. կետը և այն շարադրել հետևյալ կերպ՝
«Պայմանագիրն ուժի մեջ է մտնում ստորագրման պահից և գործում է մինչև 31 դեկտեմբերի 2021թ.»:

1.2. Պայմանագրի մնացած դրույթները մնում են անփոփոխ:

2. Եզրափակիչ դրույթներ:

2.1. Սույն համաձայնագիրը ուժի մեջ է մտնում ստորագրման պահից և հանդիսանում է 20.01.2020 թ. կնքված ծառայությունների մատուցման պայմանագրի անբաժանելի մասը:

2.2. Սույն համաձայնագիրը կազմված է հայերեն լեզվով, երկու հավասարազոր օրինակներից: Յուրաքանչյուր կողմին տրվում է մեկ օրինակ:

3. Կողմերի վավերապայմանները և ստորագրությունները

ՊԱՏՎԻՐԱՏՈՒ

«ՄԵԼԼԱԹ ԲԱՆԿ» ՓԲԸ

Հասցե՝ ք.Երևան, Թումանյան 5ա, թիվ 45տ

ՀՎՀՀ՝ 02501718

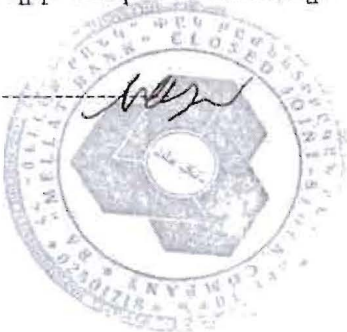
Բանկ՝ ՀՀ Կենտրոնական բանկ

Հ/Հ՝ 103002102087

Գործադիր տնօրեն՝ Ս.Մուսավի

ԿԱՏԱՐՈՂ

ԿԱՐԵՆ ԱՆԴՐԵԱՍՅԱՆ

CONSULTING AGREEMENT

Introduction

This agreement is made between Freedom House, Inc., a 501(c)3 incorporated in the State of New York and headquartered at 1301 Connecticut Avenue, N.W. Washington D.C. 20036, as the contracting organization, and Karen Andreasyan (hereinafter "CONSULTANT" or "Provider"), located at 17 Alek Manoukian street, #16, Yerevan, Armenia, as a consultant.

I. Scope of Work

Under this Agreement, CONSULTANT shall provide the following goods and/or services to Freedom House, by the dates specified below:

- The consultant shall review relevant academic literature on civic engagement and advocacy campaigns provided by the Human Rights Support Mechanism (HRSM) Management Team. The desk research review shall be completed before July 24, 2019.
- The consultant shall provide one-full day facilitation assistance during the HRSM Learning Event on July 24, 2019 for the group of 25-30 people, representatives of CSOs, academia and government institutions. The topics for discussion will include a) applicability of the academic literature in Armenian context, and b) practical recommendations for advancing civic engagement and advocacy campaigns in Armenia. The consultant may be requested to coordinate with the Project Director (see Section IV below) prior to the event date.

II. Deliverables

- **Learning Event Facilitation** – The consultant shall provide facilitation services of the discussion throughout the learning event. Facilitation will include the confirmation of key points of the discussion, providing thoughtful follow up questions and encouraging the development of key concepts.
- **Summary Report** – The consultant will provide a report summarizing the findings of the learning event in English. The brief will include key concepts of the discussions and will outline the critiques of the desk research provided by the participants. The consultant will provide a draft brief within two weeks of the event for review by the HRSM management team. Within two weeks of receiving the revisions from the HRSM management team the consultant shall provide a final draft of the brief.

II. Length of Service

The period of this agreement will begin on the date when the last of the two Parties signs and end on September 1, 2019, unless earlier terminated by Freedom House pursuant to Section V(5) below.

IV. Reporting

CONSULTANT will report to Samuel Gerstin, Monitoring and Evaluation Specialist for Human Rights Support Mechanism (HRSM), who shall serve as the Freedom House Project Director for purposes of this Agreement for the duration of the term of this Agreement, unless Freedom House provides in writing a substitute contact. CONSULTANT shall immediately report to said Freedom House Project Director any developments that may interfere with CONSULTANT's timely performance and completion of the Scope of Work, or the delivery of all deliverables by their due date. No changes in this Agreement, or changes to the Scope of Work or deadline for deliverables, shall be effective unless agreed upon in writing by said Freedom House Project Director.

V. Consulting Fee

1. The total amount provided to The CONSULTANT for services rendered under this contract shall not exceed **\$1,267**.
2. CONSULTANT will be paid only upon submission to Freedom House of a detailed invoice no later than thirty (30) days from the end of the event, which specifies the services provided and number of days worked under this agreement. Payment is contingent upon satisfactory performance, as determined by the Freedom House Project Director.
3. The CONSULTANT is responsible for his/her own health and life insurance, is not eligible for the Freedom House 403(b) retirement plan, and is responsible for any federal, state, city or other taxes that may be applicable to his/her consultant status and citizenship.
4. Freedom House will not reimburse for travel expenses.
5. Freedom House will not pay out any consulting fees or prior-approved expense reimbursements for invoices or receipts submitted 45 or more days after the conclusion of the Agreement period.

V. General Terms and Conditions

CONSULTANT certifies to the best of his/her knowledge and belief that s/he:

- a. Is not presently debarred, suspended, proposed for suspension for debarment, declared ineligible or voluntarily excluded from covered transactions by any United States Federal department or agency;
- b. Has not within a three-year period preceding this agreement been convicted or had a civil judgment rendered against him from commission of fraud or a criminal offense in connection with obtaining, attempting to obtain, or performing a public (Federal, state or local) transaction or contract under a public transaction; violation of Federal or State antitrust statutes or commission of embezzlement, theft, forgery, bribery, falsification or destruction of records, making false statements or receiving stolen property;

- c. Is not presently indicted or otherwise criminally or civilly charged with any offenses enumerated in paragraph (5)(b) of this certification; and
- d. Has not within a three-year period preceding this agreement had one or more public transactions (Federal, State or local) terminated for cause or default.

1) AUDIT

Freedom House, USAID, the Comptroller General of the United States, or any of their duly authorized representatives, shall have access to any books, documents, papers and records of the Provider, which are directly pertinent to this project for the purpose of making audits, examinations, excerpts and transcriptions.

2) CHANGES

Freedom House and Provider agree that any changes to this Agreement are subject to and will be accomplished through bilateral written modification to this Agreement signed by both parties' authorized representatives.

3) FORCE MAJEURE

The Provider shall not be liable for damages by reason of any failure in performance of this Agreement in accordance with its terms if such failure arises out of causes beyond the control and without the fault or negligence of Provider. Such cases may include, but are not restricted to, acts of God, acts of government or municipal or other authorities, fires, floods, epidemics, quarantines, strikes, and labor disputes. Such causes do not include deficiencies on the part of Provider's suppliers.

4) INDEPENDENT RELATIONSHIP AND TAX IDENTIFICATION

In the performance of the work and services hereunder, the Provider shall act solely as an independent contractor, and nothing herein contained or implied shall at any time be so construed as to create the relationship of employer and employee, partnership, principal and agent, or joint venture between Freedom House and the Provider. The Provider shall provide Freedom House with his/her Tax Identification Number or Social Security Number as required by the Freedom House Supplier Certification Form.

5) TERMINATION

This Agreement may be terminated for any of the following reasons by Freedom House providing written notice to the Provider:

- A) Default: Freedom House may terminate this Agreement immediately if the Provider, for any reason whatsoever, fails, refuses, or is unable to perform the work or to make satisfactory progress within the time specified.
- B) Termination Of The Freedom House Cooperative Agreement By USAID: Freedom House may terminate this Agreement in the event its Cooperative Agreement from USAID is terminated, in which case the Provider shall make every reasonable effort to comply with the directions of the Freedom House Primary Contact in preparing a claim for submission to USAID for final or progress payments.
- C) For convenience: Freedom House may terminate this Agreement in whole or in part, at any time and for any reason by providing five (5) days advance written notice of termination to the Provider. Freedom House will reimburse the Provider for reasonable, authorized, and properly allocable expenses incurred prior to and in connection with the termination and cancellation of this Agreement for convenience. However, prior to reimbursement the Provider shall have satisfied all its outstanding debts and obligations, properly and reasonable incurred pursuant to this agreement.

6) ASSUMPTION OF RISK AND INDEMNIFICATION

The Provider assumes all risk of property loss or damage and of personal injury or death which may be sustained by the Provider or by any of his/her employees, agents, consultants, or subcontractors as a result of performing the work required under this Agreement. The Provider agrees to defend, indemnify, and hold Freedom House (and the Funder, if applicable) harmless from any claims arising from or by reason of any such property loss or damage, personal injury or death suffered by Provider, its employees, agents, consultants, subcontractors, or others performing required work for Provider under this Agreement. The Provider expressly agrees to maintain sufficient private automobile, comprehensive and liability insurance for the coverage of personal injury (including third parties), third party claims and professional liability claims/damages, as may arise against itself or Freedom House in the performance of this Agreement, with such coverage to be no less than \$1 million per event, and \$2 million overall, with a deductible of no more than \$50,000. The Provider agrees to provide a certificate of such insurance to Freedom House before beginning performance of this Agreement, and its failure to do so shall be considered grounds for termination for cause without compensation.

7) RIGHTS IN DATA

All photographs, video recordings, sound recording, writings, books, articles, film-products, computer programs, databases, and other material of any nature whatsoever that are subject to copyright protection and reduced to tangible form in whole or in part by the Provider in the course of performing this Agreement for Freedom House shall be considered a work made for hire. The Provider understands and agrees that Freedom House may itself and permit others, including government agencies of the United States and other foreign governments, to reproduce any provided publications and materials through, but not limited to, the publication, broadcast, translation, creation of other versions, quotations there from, and may otherwise utilize this work and material based on this work. During the term of the Agreement and thereafter, the Provider agrees to take all actions and execute any documents that Freedom House may consider necessary to obtain or maintain copyrights, whether during the application for copyright or during the conduct of an interference, infringement, litigation, or other matter (all related expenses to be borne by Freedom House). The Provider shall identify in writing and give notice of any and all materials it wishes to exempt from this provision prior to the use or development of such materials.

The Provider will defend, indemnify, and hold harmless Freedom House against all claims, suits, costs, damages, and expenses that Freedom House may sustain by reason of any scandalous, libelous, or unlawful matter contained or alleged to be contained in the work prepared by Provider, or any actual or claimed infringement or violation by such work of any copyright or property right; and until such claim or suit has been settled or withdrawn, Freedom House may withhold any sums due the Provider under this agreement.

The Provider agrees that, other than the compensation due under this Agreement, he/she will not seek to make a profit from any of the activities or products related to this Agreement.

8) CONFIDENTIALITY

Freedom House and the Provider expressly undertake to retain in confidence all information transmitted by the other related to this activity. The Provider agrees not to divulge the identity of Freedom House, its partners, the Funder, nor any information provided by Freedom House or its partners to the Provider for the performance of this project, to anyone outside of the direct participants of this activity. The Provider further agrees not to discuss the content of any Freedom House activities, contacts, meetings, or operations without the expressed permission of Freedom House Project Director.

9) FOREIGN CORRUPT PRACTICES ACT

This provision is required by the United States Government for all U.S. Companies, the Providers and consultants. The Provider shall not make or promise to make either directly or indirectly any gift or payment of money or anything of value to any government official, political party or official thereof or candidate for political office for the purpose of influencing any act or decision of the official's government, department, agency or instrumentality thereof in order to obtain or to retain business for itself, Freedom House or any subsidiary or affiliates thereof. The Provider, in signing this Agreement, hereby certifies that

it is in compliance with this Section. In addition, upon the request of Freedom House, the Provider shall provide Freedom House with a separate, written certificate evidencing compliance with this provision.

10) LOCAL LAWS

CONSULTANT is responsible for abiding by regulations of USAID as well as all the laws of country(ies) in which activities funded under this Agreement are to be performed or are being performed. Neither Freedom House nor USAID assume responsibility for any breach or violations of the laws by CONSULTANT; nor are Freedom House or USAID responsible or accountable for the CONSULTANT's actions before official government organs, including courts of law.

11) EQUAL EMPLOYMENT OPPORTUNITY

All contracts to be performed in the United States, or to be performed with employees who were recruited in the United States, shall contain a provision requiring compliance with E.O. 11246, "Equal Employment Opportunity," as amended by E.O. 11375, "Amending Executive Order 11246 Relating to Equal Employment Opportunity," and as supplemented by regulations at 41 CFR Chapter 60, "Office of Federal Contract Compliance Programs, Equal Employment Opportunity, Department of Labor," to the extent required by the foregoing.

12) WORKERS' COMPENSATION INSURANCE

Workers' Compensation Insurance: The Provider shall (a) provide, before commencing performance under this contract, at least that workers' compensation insurance or the equivalent as the laws of the country of which these employees are nationals may require and (b) continue to maintain it until performance is completed. The Provider shall insert, in all subcontracts under this Agreement to a clause similar to this clause (including this sentence) imposing upon those subcontractors this requirement.

13) ASSIGNMENT OF SERVICES / SUBCONTRACTING

Neither party shall have the right to assign or subcontract any part of its obligations under this Agreement without the prior written consent of the other party. In the event that the Provider intends to subcontract any part of goods or services, the Provider shall act in accordance with the requirements outlined in Freedom House's "Guidelines" and as set forth in FAR 52.244-2 Subcontracts (Time-and Materials Contracts) (August 1998) and FAR 52.244-5 Competition in Subcontracting (Dec 1996).

14) PROVISIONS FOR LOWER TIER SUBCONTRACTING

The Provider agrees to incorporate the applicable provisions from the FAR to include at minimum those listed in section 12 above to all lower tier subcontractors. The Provider agrees to monitor all subcontracts, to include purchase orders and personal services, consulting, or other agreements, to ensure that such agreements are in compliance with applicable FAR and USAID procurement regulations and other laws. The Provider is prohibited from entering into any subcontract or other agreement with any individual or firm that is barred from providing goods or services to the Government of the United States of America. The Provider further stipulates that it will immediately upon written request reimburse Freedom House in full for all direct costs and associated indirect costs, if any, incurred by subcontractors that may later be found to be unallowable.

15) GOVERNING LAW AND ARBITRATION

Governing Law: This agreement will be governed by and construed in accordance with the laws of Washington, D.C., without giving effect to choice-of-law rules.

Arbitration: Any and all disputes, controversies, and claims arising out of, involving or related to this Agreement or the goods and/or services provided hereunder, will be referred to and finally resolved exclusively by arbitration in accordance with the Commercial Arbitration Rules of the American Arbitration Association in force at the time of the arbitration.

In the application of the American Arbitration Association's Commercial Arbitration Rules:

- a. The place of arbitration will be Washington, D.C.
- b. There will be one arbitrator, and that person must be fluent in English.

The language to be used in the arbitral proceedings will be English.

15) NOTICES

Any and all notices required to be given hereunder shall be sent by first-class mail, by registered or certified mail, or by email, to the following:

FREEDOM HOUSE
1850 M St NW
Washington, DC 20036

CONSULTANT
Karen Andriasyan

Freedom House and CONSULTANT agree to the foregoing terms and conditions.

Laura Adams
FREEDOM HOUSE

Date: 6/25/19

☒ I am a US citizen or a US resident. A completed and signed W-9 form is attached.

☐ I am not a US citizen or US resident.

Karen Andriasyan
CONSULTANT

Date: _____

«Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն» հասարակական կազմակերպությունը, ի դեմս կազմակերպության նախագահ Շուշան Դոյդոյանի, որը գործում է ՀՀ Իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրում գրանցված իր կանոնադրության հիման վրա, այսուհետ սույն պայմանագրի տեքստում՝ Պատվիրատու, մի կողմից, և Կարեն Արեսի Անդրեասյանը (նույնականացման քարտ՝ [redacted] ստիված [redacted]) այսուհետ սույն պայմանագրի տեքստում՝ Կատարող, մյուս կողմից, իսկ միասին հիշատակվելու դեպքում՝ Կողմեր, կնքեցին սույն պայմանագիրը (այսուհետ՝ Պայմանագիր) հետևյալի մասին.

“Freedom of Information Center” Non-Governmental Organization, represented by the Organization President Shushan Doydoyan, which acts on the basis of its’ Charter registered at the State Register Agency of Legal Entities of the Republic of Armenia, hereinafter referred to in the text of this contract as “Client”, on the one side, and Karen Aresi Andreasyan (ID: [redacted] issued on [redacted] hereinafter referred to in the text of this contract as “Contractor”, on the other side, and who will be referred to as Parties together has signed the present contract (hereinafter “Contract”) on the following:

1. ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԱՌԱՐԿԱՆ

- 1.1. Սույն պայմանագրով Կատարողը պարտավորվում է թիվ ENPI/2017/394-338 համաձայնագրով Եվրոպական Միության կողմից համաֆինանսավորվող և «Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն» հասարակական կազմակերպության և Եվրոպական լրագրողական կենտրոնի կողմից համատեղ իրականացվող «Տեղեկատվության մատչելիություն և հետաքննական լրագրություն առավել իրազեկված քաղաքացիների համար» ծրագրի (այսուհետ՝ Ծրագիր) շրջանակներում հանդես գալ որպես Մարդու իրավունքների փորձագետ/դասընթացավար:
- 1.2. Սույն պայմանագրով Կատարողը պարտավորվում է Պատվիրատուի հանձնարարությամբ մատուցել Պայմանագրի 1.4 կետում նշված ծառայությունները, իսկ Պատվիրատուն պարտավորվում է վճարել այդ ծառայությունների համար՝ Պայմանագրով սահմանված չափով և կարգով:
- 1.3. Կատարողի ընդհանուր ներգրավվածությունը Ծրագրում կազմելու է 30 օր:
- 1.4. Կատարողը մշակում է դասընթացի ծրագիր՝ առավելագույնը 5 աշխատանքային օրվա ընթացքում և անցկացնում 12 դասընթաց Երևանում (մոտ 30 մասնակցից բաղկացած խմբի) և յուրաքանչյուր մարզկենտրոնում (նվազագույնը 7 մասնակցից, առավելագույնը՝ 16 մասնակցից բաղկացած խմբերի համար): Այս ուսուցումների համար նախատեսված է 12 աշխատանքային օր: Փորձագետը ներգրավվում է նաև Ծրագրի հետաքննական լրագրության մրցույթում՝ մրցույթի 70 մասնակիցների համար նույնպես անցկացնելով դասընթաց, ընդհանուր 13

1. SUBJECT OF THE CONTRACT

- 1.1. Under this Contract the Contractor agrees to be hired as a Human Rights Expert/Trainer for the project “Access to Information and Investigative Journalism for Better Informed Citizens” co-financed by the European Union by the Agreement no. ENPI/2017/394-338 and implemented by Freedom of Information Center NGO and European Journalism Center (hereinafter: “Project”).
- 1.2. Under this Contract the Contractor undertakes to provide the services referred to in paragraph 1.4 of the Contract, and the Client undertakes to pay for such services in the amount and in the manner prescribed by the Contract.
- 1.3. The Contractor's involvement in the Project is 30 days.
- 1.4. The Contractor shall develop a training course within a maximum of 5 working days and hold 12 trainings both in Yerevan (for a group of about 30 participants) and in each regional center (for a group of minimum 7 participants, and maximum of 16 participants). These trainings will last 12 business days. The expert shall also be involved in the Project's investigative journalism competition, conducting trainings for up to 70 participants during 13 business days in total. The trainings shall

աշխատանքային օրվա ընթացքում: Ուսուցումներն անց են կացվում Պայմանագրի 1.4.1, 1.5, 2.1.1 և 2.1.2 կետերում նշված պայմաններով:

1.4.1. Կատարողը պարտավորվում է.

1.4.1.1. Մինչև 2018 թվականի սեպտեմբերին, Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի համակարգող թիմի հետ համաձայնեցման միջոցով, մշակել դասընթացի ծրագիր Մարդու իրավունքների թեմայով, որը պետք է ընդգրկի հետևյալը.

ա. տեղեկատվության ազատության կապը այլ մարդու իրավունքների հետ (մասնավոր կյանքի իրավունք, զրպարտություն, լրագրողական էթիկա, և այլն): Այս ենթաթեման նախատեսված է և լրագրողական ու հասարակական կազմակերպությունների համար, և հետաքանակական լրագրության մրցույթի մասնակիցների (լրագրության ֆակուլտետների ուսանողների) համար:

բ. ինչպես իրականացնել լրագրողական իրավաչափ հետաքննություններ որպես լրագրող: Այս ենթաթեման նախատեսված է հետաքանակական լրագրության մրցույթի մասնակիցների (լրագրության ֆակուլտետների ուսանողների) համար:

գ. ազատ արտահայտման իրավունքի ներպետական իրավական բազան: Այս ենթաթեման նախատեսված է հիմնականում լրագրողական ու հասարակական կազմակերպությունների համար:

1.4.1.2. 2018 թվականի հոկտեմբեր-նոյեմբեր ընկած ժամանակահատվածում անցկացնել դասընթացներ Երևանում և 22 մարզկենտրոններում:

1.4.1.3. Կատարած ծառայության մասին համառոտ հաշվետվության ներկայացում մինչև 2018 թվականի նոյեմբերի 30-ը:

1.4.1.4. Ծրագրի՝ հետաքննական լրագրության մրցույթի ընթացքում մրցույթի մասնակիցների համար իրականացված դասընթացների համար առանձին համառոտ հաշվետվության ներկայացում մրցույթի յուրաքանչյուր եթերաշրջանի ավարտից հետո:

1.5. Դասընթացներն անցկացվելու են հայերենով:

1.6. Կատարողը նաև Ծրագրի ամբողջ ընթացքում հանդիսանալու է Ծրագրի Խորհրդի անդամ՝ ներկայացնելով Եվրոպական լրագրության կենտրոնը և Խորհրդի մյուս անդամների հետ հավասար իրավագրությամբ մասնակցելու է Ծրագրի հիմնական ռազմավարական որոշումների կայացմանը:

be provided under the conditions set out in paragraphs 1.4.1, 1.5, 2.1.1 and 2.1.2 of the Contract.

1.4.1. The Contractor shall:

1.4.1.1. By September 2018, in coordination with the Freedom of Information Center team, develop a training course on the topic of Human Rights, which should cover the following:

- a. the link between freedom of information and other human rights (right to privacy, defamation issues, media ethics, etc). This sub-topic will be read both to the participants of the trainings (CSOs, media organizations, etc) and those of the investigative journalism competition (journalism students).
- b. how to do legally safe investigations as a journalist. This sub-topic will be read to the participants of the investigative journalism competition (journalism students).
- c. the national legal framework of freedom of expression. This sub-topic will be read to the participants of the trainings (CSOs, media organizations).

1.4.1.2. Conduct trainings from October to November 2018 both in Yerevan and in the regional centers of Armenia.

1.4.1.3. Submitting brief report on the provided services by the end of November 2018.

1.4.1.4. Submission of a brief report of the trainings conducted for the investigative journalism competition participants shall be submitted after the end of each season of the competition.

1.5. The training courses shall be conducted in Armenian.

1.6. The Contractor will also be Project Board member, presenting the European Journalism Center, and will participate in the making of major strategic decisions on the Project, with the same authority as the other members of the Board.

**ԿՈՂՄԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐՆ ՈՒ
ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

- 2.1. Կատարողը պարտավոր է՝
- 2.1.1. Պայմանագրի 1.4.1.1 կետում նշված դասընթացի ծրագրի մշակման համար կազմել դասընթացի մեթոդաբանություն, ուսումնական լրացուցիչ նյութեր, ինչպես նաև՝ թեստեր՝ թեմայի վերաբերյալ մասնակիցների նախնական և վերջնական գիտելիքների գնահատման համար՝ հիմք ընդունելով ընդհանուր ուսուցման նպատակները: Կազմած նյութերը համաձայնեցնել Պատվիրատուի հետ:
- 2.1.2. Պատվիրատուին ներկայացնել դասընթացի համառոտ հաշվետվություն դասընթացի ավարտից հետո՝ ներառելով մասնակիցների կողմից առավել շատ հնչեցված հարցերի/ մտահոգությունների մասին տեղեկությունը:
- 2.1.3. մատուցել ծառայությունները պատշաճ որակով և անձամբ:
- 2.2. Կատարողն իրավունք ունի՝
- 2.2.1. ցանկացած ժամանակ հրաժարվել Պայմանագիրը կատարելուց՝ Պատվիրատուի վնասները լրիվ հատուցելու պայմանով:
- 2.3. Պատվիրատուն պարտավոր է՝
- 2.3.1. վճարել Կատարողի մատուցած ծառայությունների համար՝ Պայմանագրում նշված ժամկետներում և կարգով:
- 2.3.2. ֆինանսավորել Ծրագրի շրջանակներում դասընթացների անցկացման ընթացքում ՀՀ մարզեր Կատարողի տեղափոխման, կեցության ու սննդի հետ կապված բոլոր ծախսերը:
- 2.4. Պատվիրատուն իրավունք ունի՝
- 2.4.1. ցանկացած ժամանակ ստուգել Կատարողի ծառայությունների ընթացքը և որակը, առանց միջամտելու նրա գործունեությանը:
- 2.4.2. ցանկացած ժամանակ հրաժարվել Պայմանագիրը կատարելուց՝ Կատարողի փաստացի կատարած ծախսերը վճարելու պայմանով:
- 2.4.3. միակողմանիորեն դադարեցնել Պայմանագիրը, եթե Ծրագիրը ֆինանսավորող թիվ ENPI/2017/394-338 համաձայնագիրը վաղաժամկետ դադարեցվի Հայաստանում Եվրոպական Միության և «Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն» հասարակական կազմակերպության միջև: Այս դեպքում Պատվիրատուն պարտավորվում է վճարել Կատարողին՝ վերջինի կողմից փաստացի կատարված աշխատանքի դիմաց:

2. RIGHTS AND OBLIGATIONS OF THE PARTIES

- 2.1. The Contractor is obliged to:
- 2.1.1. With the aim to develop the training course mentioned in the paragraph 1.4.1.1 and considering the general objectives of the training, draft the methodology of the course, supplementary learning materials, as well as tests for the evaluation of the participants' preliminary and final knowledge on the topic;
- 2.1.2. after completing the training course, submit a brief report on the training, which shall also include information about the most frequently asked questions/concerns of the participants;
- 2.1.3. Provide the services in proper quality and personally.
- 2.2. The Contractor has the right to:
- 2.2.1. refuse to execute the obligations under this Contract at any time, provided the Client's losses are fully reimbursed.
- 2.3. The Client is obliged to:
- 2.3.1. pay for services provided by the Contractor within the time periods and by the procedure prescribed in the present Contract.
- 2.3.2. finance all the all expenses, within the framework of the Project, related to the transportation, accommodation and catering of the Contractor during the trainings in the regions of Armenia.
- 2.4. The Client has the right to:
- 2.4.1. inquire about the process and the quality of services provided by the Contractor at any time without the right to intervene in his/her activities.
- 2.4.2. refuse to execute the obligations under this Contract at any time, provided the expenses actually borne by the Contractor are paid.
- 2.4.3. unilaterally terminate the Contract, if the Agreement no. ENPI/2017/394-338 financing the Project is terminated early between the European Union and the Freedom of Information Center of Armenia. In this case, the Client is obliged to pay the Contractor for the actual work done by the latter.

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԳԻՆԸ, ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԸ ԵՎ
ՎՃԱՐՄԱՆ ԿԱՐԳԸ

- 3.1. Սույն պայմանագիրը ուժի մեջ է մտնում Կողմերի կողմից ստորագրման պահից և գործում է մինչև 2019թ հունիսի 30-ը:
- 3.2. Կատարողի ընդհանուր ներգրավվածությունը ծրագրում կազմելու է 30 օր:
- 3.3. Կատարողի կողմից Պատվիրատուին մատուցված Պայմանագրի 1.3 կետով նախատեսված ծառայությունների մատուցման յուրաքանչյուր օրվա դրույքաչափը կազմում է՝ 239,748.6 (երկու հարյուր երեսունինը հազար յոթ հարյուր քառասունութ դրամ վեց լումա) ՀՀ դրամ /420 Euros/ ներառյալ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված հարկերը: Պայմանագրի ընդհանուր գինը կազմում է 7,192,458 (յոթ միլիոն մեկ հարյուր ինսուներկու հազար չորս հարյուր հիսունութ) ՀՀ դրամ /12600 Euros/ ներառյալ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված հարկերը:
- 3.4. Պայմանագրի 1.4 կետով նախատեսված ծառայությունների մատուցման համար վճարումը կատարվում է կատարողական ակտի/ակտերի (Հավելված 1) հիման վրա:
- 3.5. Պայմանագրի 2.4.3. կետի չիբացործման դեպքում սույն պայմանագրի 3.3 կետով նախատեսված վճարումը Պատվիրատուի կողմից կատարվում է Պայմանագրի 1.3 կետում նշված Պայմանագրի ընդհանուր գինը փոխանցելով Կատարողի կողմից նշված հաշվի համարին, Պայմանագրի 1.3.1.3 կետում նախատեսված հաշվետվությունը Կատարողի կողմից Պատվիրատուին ներկայացնելու օրվան հաջորդող 5 (հինգ) աշխատանքային օրվա ընթացքում:

4. ԱՆՀԱՂԹԱՀԱՐԵԼԻ ՈՒԺ (ՖՈՐՍ ՄԱԺՈՐ)

- 4.1. Սույն պայմանագրով պարտավորություններն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն չկատարելու համար կողմերն ազատվում են պատասխանատվությունից, եթե դա եղել է անհաղթահարելի ուժի ազդեցության հետևանքով, որը ծագել է սույն պայմանագիրը կնքելուց հետո, և որը կողմերը չէին կարող կանխատեսել և կանխարգելել: Այդպիսի իրավիճակներ են երկրաշարժը, ջրհեղեղը, հրդեհը, պատերազմը, ռազմական և/կամ արտակարգ դրություն հայտարարելը, քաղաքական հուզումները, զբոսադուլները, հաղորդակցության միջոցների աշխատանքի դադարեցումը և այլն: Եթե անհաղթահարելի ուժի ազդեցությունը շարունակվում է երեք ամսից ավելի, ապա կողմերից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի լուծել պայմանագիրը՝ այդ մասին տեղյակ պահելով մյուս կողմին:

3. PRICE AND TERMS OF THE CONTRACT AND THE PAYMENT PROCEDURE

- 3.1. This Contract shall enter into force on the date of signature by the Parties and shall continue until the 30th June, 2019.
- 3.2. The Contractor's overall involvement in the Project will be 30 days.
- 3.3. The daily rate of provision of services provided by the Contractor to the Client under paragraph 1.3 of the Contract is 239,748.6 (two hundred thirty-nine thousand seven hundred and forty-eight drams and six luma) AMD /420 Euros/, including the taxes prescribed by the RA legislation. The total Contract price is 7,192,458 (seven million one hundred ninety two thousand four hundred fifty eight) AMD /12600 Euros/, including taxes prescribed by the RA legislation.
- 3.4. The payment for the services provided in the paragraph 1.4 shall be made upon the performance act (Annex 1).
- 3.5. In case of not using paragraph 2.4.3. of the Contract, the Client shall make the payment of the total Contract price provided for in paragraph 3.3 of this Contract by transferring it to the account number specified by the Contractor in this Contract within 5 (five) business days following the date of the report submission provided for in paragraph 1.3.1.3.

4. FORCE MAJOR

- 4.1. For failure to fully or partially fulfill the obligations under this Agreement, the parties shall be exempt from liability if it was caused by forces beyond reasonable control of Parties which have arose after the conclusion of this Contract and which the parties could not anticipate and prevent. Such circumstances are: earthquake, flood, fire, war, declaration of military and/or state of emergency, political upheavals, strikes, termination of communication means, etc. If the effects of forces beyond reasonable control continue for more than three months, each party shall have the right of rescission of the contract by informing the other party.

5. ԱՅԼ ԴՐՈՒՑՔՆԵՐ

- 5.1. Պայմանագրին կցված հավելվածները համարվում են Պայմանագրի անբաժանախելի մասը:
- 5.2. Պայմանագրում կատարված ցանկացած փոփոխություն և/կամ լրացում օրինական ուժ է ստանում Կողմերի կողմից օրենքով սահմանված կարգով վավերացնելուց հետո:
- 5.3. Սույն պայմանագիրը կնքված է 2 օրինակից, հայերեն և անգլերեն լեզուներով, յուրաքանչյուր Կողմին 1 օրինակ, որոնցից յուրաքանչյուրն ունի միևնույն իրավաբանական ուժը:
- 5.4. Կողմերի միջև վեճի ծագման դեպքում այն ենթակա է կարգավորման Պատվիրատուի և Կատարողի միջև անմիջական բանակցությունների միջոցով: Կողմերի միջև վեճը չկարգավորելու դեպքում այն ենթակա է լուծման ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

6. ԿՈՂՄԵՐԻ ՀԱՍՑԵՆԵՐԸ, ԲԱՆԿԱՅԻՆ
ԿԱՎԵՐԱՊԱՑՄԱՆՆԵՐԸ ԵՎ
ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՊԱՏՎԻՐԱՏՈՒ

«Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն» ՀԿ
Հասցե՝ ՀՀ, ք. Երևան Պուշկինի 3ա
ՀՎՀՀ՝ 02568394
Բանկ՝ Ամերիաբանկ ՓԲԸ
Հ/Հ՝ 1570003452540100

Նախագահ

Շուշան Դոյաճյան

ԿԱՏԱՐՈՂ

Կարեն Արեսի Անդրեասյան

Ստորագրություն

5. MISCELLANEOUS

- 5.1. Annexes attached to the Contract shall be deemed to be an integral part of the Contract.
- 5.2. Any amendment to this Contract shall enter into legal force after the Parties have ratified it as prescribed by law.
- 5.3. This Contract is concluded in Armenian and English, composed of two copies that have equal legal force. Each party shall have one copy.
- 5.4. In the event of a dispute between the parties, it shall be subject to direct negotiations between the Client and the Contractor. In case of impossibility to solve the dispute between Parties through direct negotiations, the dispute shall be settled in the manner prescribed by the RA legislation.

6. PARTIES' ADDRESSES, BANK REQUISITES AND SIGNATURES

CLIENT

Freedom of Information Center NGO
Address: 3a Pushkin, Yerevan, Armenia
TIN: 02568394
Bank: AmeriaBank CJSC
Acc. N: 1570003452540100

President

Shushan Doyadjan

Signature/initials

CONTRACTOR

Karen Aresi Andreasyan

Signature

Հավելված 1
Ծառայությունների վճարովի
մատուցման թիվ 02 պայմանագրի

Annex 1
to the Paid Service Contract No. 02

ԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ԱԿՏ թիվ 1

ք. Երևան "30" նոյեմբերի, 2018թ.

PERFORMANCE ACT No. 1

Yerevan "30" November, 2018

«Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն» հասարակական կազմակերպությունը, ի դեմս կազմակերպության նախագահ Շուշան Դոյդոյանի, որը գործում է ՀՀ Իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրում գրանցված իր կանոնադրության հիման վրա, այսուհետև սույն պայմանագրի տեքստում՝ Պատվիրատու, մի կողմից, և Կարեն Արեսի Անդրեասյանը (նույնականացման քարտ՝ [redacted]) այսուհետև սույն պայմանագրի տեքստում՝ Կատարող, մյուս կողմից, իսկ միասին հիշատակվելու դեպքում՝ Կողմեր, կնքեցին սույն կատարողական ակտը հետևյալի մասին.

"Freedom of Information Center" Non-Governmental Organization, represented by the Organization President Shushan Doydoyan, which acts on the basis of its' Charter registered at the State Register Agency of Legal Entities of the Republic of Armenia, hereinafter referred to in the text of this contract as "Client", on the one side, and Karen Aresi Andreasyan (ID: [redacted]) hereinafter referred to in the text of this contract as "Contractor", on the other side, and who will be referred to as Parties together has signed the present performance act on the following:

This performance act confirms that:

Սույն կատարողական ակտով հաստատվում է, որ.

- Կատարողը կատարել է իր կողմից Ծառայությունների վճարովի մատուցման թիվ 02 պայմանագրով (այսուհետ՝ Պայմանագիր) ստանձնած ծառայությունների մատուցումը, այն է՝
 - թիվ ENPI/2017/394-338 համաձայնագրով Եվրոպական Միության կողմից համաֆինանսավորվող և «Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն» հասարակական կազմակերպության կողմից իրականացվող «Տեղեկատվության մատչելիություն և հետաքննական լրագրություն առավել իրազեկված քաղաքացիների համար» ծրագրի (այսուհետ՝ Ծրագիր) շրջանակներում հանդես է եկել որպես Մարդու իրավունքների փորձագետ/դասընթացավար, և մատուցել է Պայմանագրի 1.4.1.1 (ա, գ), 1.4.1.2, 1.4.1.3 կետերով նախատեսված ծառայությունները 20 աշխատանքային օրերի ընթացքում (5 օր դասընթացների նախապատրաստական աշխատանքներ, 3 օր երևանյան դասընթացներ, 12 օր մարզային դասընթացներ)՝ Պայմանագրում նշված պայմանների համաձայն:
- Պատվիրատուն կատարել է իր կողմից Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները, այն է՝
 - վճարել է Կատարողին պայմանագրի 3.3 կետով նախատեսված գումարը՝ համաձայն փաստացի կատարված աշխատանքի դիմաց:

- The Contractor has fulfilled the services undertaken under the Paid Service Contract No. 02 (hereinafter: "Contract"), that is:
 - the Contractor has been hired as a Human Rights Expert/Trainer for the project "Access to Information and Investigative Journalism for Better Informed Citizens" co-financed by the European Union by the Agreement no. ENPI/2017/394-338 and implemented by Freedom of Information Center NGO and European Journalism Center (hereinafter: "Project"), and has provided the services prescribed by the paragraphs 1.4.1.1 (a, c), 1.4.1.2, 1.4.1.3 of the Contract during 20 business days (5 days for training preparation, 3 days for Yerevan trainings, 12 days for regional trainings) and in accordance with the provisions set out in the Contract.
- The Client has fulfilled all the obligations it has undertaken under the Contract, that is:
 - has paid the Contractor the amount provided for in paragraph 3.3 of the Contract, in accordance with the actual work performed.

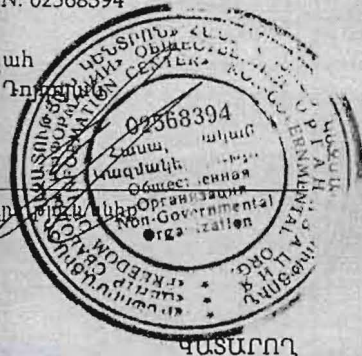
3. ԿՈՂՄԵՐԻ ՀԱՍՑԵՆԵՐԸ ԵՎ
ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՊԱՏՎԻՐԱՏՈՒ

«Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն» ՀԿ
Հասցե՝ ՀՀ, ք. Երևան Պուշկինի 3ա
ՀՎՀՀ/TIN: 02568394

Նախագահ
Շուշան Դոյսովյան

Ստորագրող

ԿԱՏԱՐՈՂ

Կարեն Արեսի Անդրեասյան

Ստորագրություն

3. PARTIES' ADDRESSES AND SIGNATURES

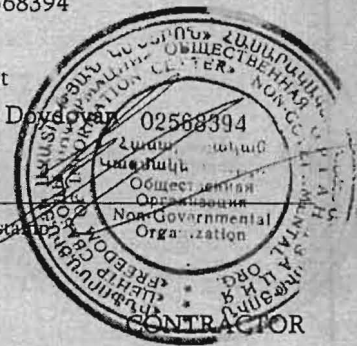
CLIENT

Freedom of Information Center NGO
Address: 3a Pushkin, Yerevan, Armenia
TIN: 02568394

President

Shushan Doydoyan

Signature/stamp

CONTRACTOR

Karen Aresi Andreyan

Signature

OSI Europe Foundation

318

Date: 21th of November of 2002

Name: Karen Andreasyan

Dear Mr. Andreasyan,

This will confirm the consultancy agreement ("Agreement") between you ("Consultant") and OSI Europe.

1. **Term**

This agreement will commence *on November 01, 2002 and will terminate on August 31, 2003*, in OSI Europe's discretion, at any time, with or without cause. (The period during which Consultant renders services to OSI Europe shall be referred to in this agreement as the "Consulting Term.")

2. **Secondment, Duties and Responsibilities**

OSI-Europe, through its service partner the Open Society Institute-Budapest ("OSI-Bp") and its affiliated organization, the Open Society Justice Initiative ("OSJI") is interested in the development of programs in the areas of *freedom of information and freedom of expression*.

You shall perform the following duties as assigned to you by OSI Europe:

- ◆ *Coordinate the activities of the Freedom of Information Advocates Network under the supervision of the Program Director;*
- ◆ *Report to OSJI's Executive Director, or the person(s) he designates, on the status of these projects and documents..*

3. **Compensation**

In full consideration for all service rendered by you during your consultation with OSI Europe, you will receive a fee of *US \$150 per day* of work devoted to these projects. It is anticipated that, during the term of this contract, you will work approximately *one hundred sixty (160) days*. In any event, you will be compensated for no more than *one hundred sixty (160) days of full time work, or a maximum of US \$ 24,000*. OSI-Europe shall make payment of your fee by ordering an electronic wire transfer to an account designated by you. Payments shall be made within 30 days of receipt by OSJI of an activity report, and an invoice describing the number of days worked and the remuneration requested.

4. **Tax Withholding**

You acknowledge that you are an independent consultant and have been retained by OSI Europe as such. Therefore no taxes that may be due in any country are withheld from your payment. You hereby acknowledge that any

OSI Europe Foundation

liability for taxes you may incur is your sole responsibility and not the responsibility of OSI Europe or the Relevant Foundation, if applicable.

5. **Business Expenses**

During your consultation with OSI Europe your reasonable business-related expenses shall be paid by OSI Europe after you deliver to OSJI the receipts, invoices, or other documents evidencing such expenditures. All such expenses must be agreed with OSJI prior to their being incurred.

The Consultant acknowledges that OSI Europe will also provide personal travel costs for the Consultant between Budapest and London, as well as for other work related travels in the region including visa, travel insurance and accommodation costs. Expenses shall be paid by OSI Europe after you deliver to OSJI the receipts, invoices, or other documents evidencing such expenditures

6. **Confidentiality Agreement**

During the consultancy term and thereafter, you agree to maintain the confidentiality of "Confidential Information" obtained by you during the course of your relationship with OSI Europe. The term "Confidential Information" as used herein means information about any Foundation of the Soros Foundation Network, its trustees, directors, officers, or consultants, which has not been made public by the relevant person or entity, including without limitation: research and proposals; business and marketing plans; information received from third parties under confidential conditions; compensation paid to officers or consultants of any Foundation of the Soros Foundation Network, and other terms of consultancy, personnel and compensation information policies; financial records and related information; means of gaining access to any Foundation's computer data systems and related information; and any other confidential business, financial or legal information about any Foundation of the Soros Foundation Network, its trustees, directors, officers or consultants. You agree that you shall not, without the prior written consent of OSI Europe, use or disclose any Confidential Information unless such information has been previously disclosed to the public by OSI Europe or by a Foundation of the Soros Foundation Network or the applicable trustee, director, officer or consultant. In the case of any breach of this provision, you agree that, in addition to damages, OSI Europe, the Foundation concerned or the appropriate person shall be entitled to injunctive and/or equitable relief in any court of competent jurisdiction to prevent or otherwise restrain a breach of this provision.

7. **Company Property**

You acknowledge that all originals and copies of materials, records and documents generated by you or others associated with the Soros Foundation Network coming into your possession or control during the course of consultancy are the sole property of OSI Europe or the Relevant Foundation. Upon termination of consultancy or upon request of OSI Europe or the

OSI Europe Foundation

Relevant Foundation at any time, you shall promptly deliver all originals and copies of such materials to OSI Europe or to the Relevant Foundation. During your consultancy with OSI Europe, and at all time thereafter, you shall not remove or cause to be removed from the premises of the Relevant Foundation or any Foundation of the Soros Foundation Network any record, file, memorandum, document, equipment or any like item relating to the business of OSI Europe or the Relevant Foundation or any other Foundation of the Soros Foundation Network, except in furtherance of your duties as an consultant of OSI Europe.

8. **Work Product**

You agree that all intellectual property, including but not limited to, research results, publications, concepts, creations, developments, programs, products, processes, materials or other properties conceived, developed, researched or published during normal business hours of the Relevant Foundation or any other Foundation of the Soros Foundation Network, using equipment or materials furnished by the Relevant Foundation or any Foundation of the Soros Foundation Network or within the scope of your consultancy with OSI Europe and/or the Relevant Foundation, whether conceived by you alone or working with others (the "Work Product"), shall be owned by and belong exclusively to OSI Europe and/or the Relevant Foundation. You hereby assign to OSI Europe and/or the Relevant Foundation any rights you might have to the work product and agree to execute any documents and to take any action reasonably requested by OSI Europe and/or the Relevant Foundation in the Work Product. You acknowledge that any copyrightable subject matter created by you within the scope of your consultancy, whether containing or involving Confidential Information or not, is a work-for-hire and OSI Europe and/or the Relevant Foundation shall be deemed the sole author and owner thereof for any purposes whatsoever.

9. **Assignment**

This Agreement may not be assigned by you. OSI Europe may assign all or part of its obligations and rights hereunder.

10. **Choice of Law**

This Agreement will be governed and construed in accordance with the internal substantive laws of Liechtenstein without regard to its choice of law rules.

11. **Arbitration Clause**

This present Agreement is governed by Liechtenstein law. Any dispute between the parties shall, exclude of the ordinary courts of justice, be decided by arbitration in Liechtenstein in accordance with paragraph 594 et. seq. of the Liechtenstein Code on Civil Procedure (ZPO). The arbitral tribunal shall be elected in accordance with the provisions of §598 et. seq. of the Liechtenstein ZPO. At the consultant's request, he or she may elect to resolve disputes

OSI Europe Foundation

under the rules of Conciliation and Arbitration of the International Chamber of Commerce by one or more arbitrators appointed in accordance with said Rules.

12. **Amendments and Waivers**

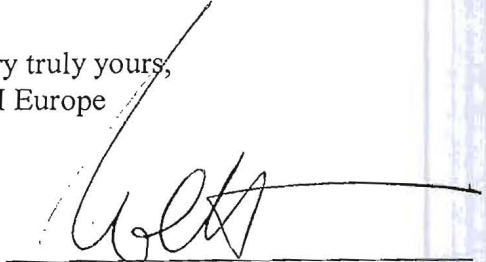
No provision of this Agreement may be amended, modified, waived or discharged except as agreed to in writing by you and OSI Europe. The failure of either party to insist upon strict adherence to any term of this Agreement on any occasion will not be considered a waiver thereof or deprive that party of the right thereafter to insist upon strict adherence to that term or any other term of this Agreement.

13. **Entire Agreement**

This Agreement constitutes the entire Agreement between you and OSI Europe with respect to your consultation arrangement with OSI Europe. You acknowledge that you are not relying on any representations except as set forth herein.

If the foregoing terms accurately reflect our mutual understanding, please acknowledge your acceptance by signing below where indicated. Please return the original signed contract and retain a copy for your file. We look forward to working with you.

Very truly yours,
OSI Europe

By:

Accepted and Agreed to ...
on this 17 day of December 2002

By: Karen Andreasger

Access to Information Programme Foundation

Consultant Services Contract № 125/ 2003

Today, November 4, 2003, in Sofia the following contract for coordination of activities of the Freedom of Information Advocates Network was signed between:

- 1) **Access to Information Programme Foundation**, a registered non-profit organization in Sofia, Bulgaria, District administration of Triaditsa, Dimitar Manov Str. Bl. 27A, Entr. B, Reg. #13 849/96, Sofia City Court, Bulstat IO 121347628, Tax number 2221111969, represented by Gergana Delova Jouleva, Executive Director, and hereinafter referred to as **Contractor**, and
- 2) **Karen Andreasyan**, passport № . , residing in the Republic of Armenia, Yerevan : , hereinafter referred to as **Coordinator**.

The contract parties agreed to the following:

Contract conditions

In accordance with the Memorandum for establishment of the Freedom of Information Advocates Network (FOIANet), with decision of the FOIANet Steering Committee and the contract for financing a project for coordination of FOIANet, funded by Open Society Institute, the Contractor entrusts the Coordinator and the Coordinator agrees to coordinate the activities of the International Freedom of Information Advocates Network.

Rights and obligations of the contracting parties

I. The Coordinator has the following obligations:

1. To serve as a liaison between the Members and Administrative bodies of the Network;
2. To act as a secretariat and to facilitate the meetings of the Steering Committee;
3. To monitor and organize the work of the network task forces;
4. To draft the documents for the Steering Committee approval;
5. To supervise the process of creation and update of information sharing tool of the Network.

II. The Contractor undertakes to pay the COORDINATOR the amount of USD 21 600, which is a monthly remuneration of USD 2400 for nine months to the Coordinator.

The remuneration includes the due tax of 15 % according to article 34, paragraph 4 of Corporate Income Taxation Act.

Access to Information Programme Foundation

Contract Terms

This contract covers a period of nine months between September 1, 2003 and May 31, 2004.

Means of payment

The remuneration will be made in three installments through the bank account of the Coordinator:

Bank: HSBC Armenia
Bank Address: 9 Vazgen Sargsyan, Yerevan, Armenia
Bank code: none
SWIFT: MIDLAM 22
Beneficiary: Karen Andreasyan
Account No 001 108380 120

The installments will be made on or before the following dates:

Novembers 30, 2003,
February 29, 2004,
May 31, 2004.

The coordinator agrees to prepare and send to the Contractor reports on the contract implementation in the above-mentioned terms.

Other conditions:

The contractor takes no responsibility for social and health insurance of the Coordinator.

Contractor:

Gergana Jouleva,

Executive Director,
Access to Information Programme

Coordinator:

Karen Andreasyan,

FOIANet Coordinator

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ք. Երևան

«1» «նոյեմբերի» 2005թ.

«Արմենիա ԹիՎի» Փակ բաժնետիրական ընկերությունը (այսուհետ՝ Գործատու), ի դեմս տնօրեն Գագիկ Մկրտչյանի, որը գործում է Գործատուի կանոնադրության հիման վրա մի կողմից, և քաղաքացի Կարեն Անդրեասյանը (այսուհետ՝ Աշխատող), մյուս կողմից, կնքեցին սույն պայմանագիրը հետևյալի մասին.

1. Պայմանագրի առարկան

1.1. Գործատուն և Աշխատողը Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքի, այլ օրենքների, իրավական ակտերի և սույն պայմանագրի շրջանակներում հաստատում են աշխատանքային հարաբերություններ:

1.2. Աշխատողն ընդունվում է աշխատանքի «Արմենիա ԹիՎի» ընկերությունում՝ որպես Փոխտնօրեն և ենթարկվում է Ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված կառավարման դրույթներին:

1.3 Աշխատողի համար սույն պայմանագրով նախատեսված աշխատանքը համարվում է հիմնական:

2. Աշխատողի գործառույթները

2.1. Որպես փոխտնօրեն՝ Աշխատողը, ունի հետևյալ գործառույթները, որոնք ըստ անհրաժեշտության իրականացնում է ընկերության տնօրենի հանձնարարությամբ.

2.1.1. ներկայացնում է Գործատուին այլ հաստատություններում և կազմակերպություններում.

2.1.2. բանակցություններ է վարում Գործատուի անունից այլ անձանց հետ: Բանակցությունների արդյունքում կարող է ընդունել որոշումներ և պայմանագրեր կնքել, եթե պատշաճ կարգով լիազորված է Գործատուի կողմից.

2.1.3. ղեկավարում է ընկերության ծրագրերը կամ վերահսկում այդ ծրագրերի իրականացումը հետևյալ մասերով, բայց ոչ միայն..

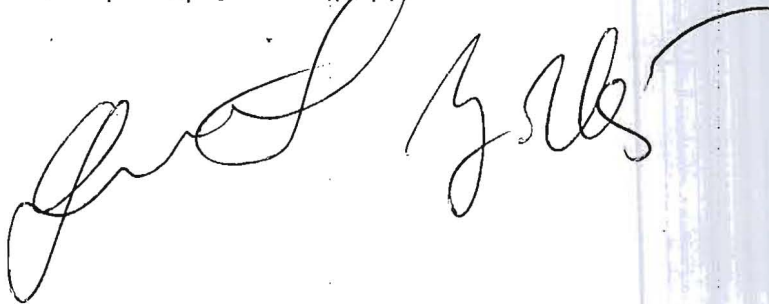
2.1.3.1 անձնակազմի կառավարում.

2.1.3.2 աշխատանքային գրաֆիկի կառավարում.

2.1.3.3 ծրագրերի տնօրինության վերահսկում.

2.1.3.4 իրավաբանական գործառույթների վերահսկում և կազմակերպում:

2.1.4. մասնակցում է ընկերության աշխատակազմի ընդհանուր ղեկավարմանը և ապահովում ընկերության աշխատողների գործունեության համապատասխանությունը աշխատանքային և կարգապահական կանոններին, ըստ ընդունված աշխատակարգի (կանոնակարգի) և Գործատուի ու այլ աշխատողների միջև կնքված կոլեկտիվ կամ անհատական պայմանագրերի.

2.1.5. իրավաբանական բնույթի խորհուրդներ է տալիս ընկերության նախագահին և տնօրենին, անհրաժեշտության դեպքում նաև ընկերության ստորաբաժանումների ղեկավարներին:

2.1.6. կոորդինացնում է դատարաններում և այլ մարմիններում ընկերության ներկայացուցչությունը իրականացնող իրավաբանների և իրավաբանական գրասենյակների աշխատանքը, ինչպես նաև ընկերության պայմանագրերի կնքման և կատարման հետ կապված աշխատանքները, անհրաժեշտ դեպքերում անձամբ է իրականացնում է դատական ներկայացուցչություն:

2.1.7. մասնագիտական-իրավաբանական ստորաբաժանման ստեղծման դեպքում նաև համակարգում է այդ բաժնի աշխատանքները:

2.1.8. կատարում է ընկերության ընթացիկ գործունեությանն առնչվող ընկերության տնօրենի այլ հանձնարարությունները, որոնք կապված չեն ընկերության ֆինանսատնտեսական գործառույթների հետ:

2.2. Իր գործառույթները իրականացնելիս Աշխատողը գործում է որպես ընկերության ղեկավար պաշտոնատար անձ: Ընդ որում, Աշխատողի այն աշխատանքը, որը գերազանցում է սահմանված աշխատաժամանակը, չի համարվում արտաժամյա՝ ըստ կողմերի համաձայնության և ՀՀ Աշխատանքային օրենսգրքի 144 հոդվածի հիմնված ընդհատման:

3. Կողմերի իրավունքները և պարտականությունները

3.1. Աշխատողն իրավունք ունի՝

3.1.1. իր նախաձեռնությամբ լուծել աշխատանքային պայմանագիրը ՀՀ օրենսդրությամբ և սույն պայմանագրով սահմանված կարգով և դեպքերում:

3.1.2. վարձատրության, օրենքով սահմանված կարգով ամենամյա վճարովի արձակուրդի, ինչպես նաև անվտանգության ու հիգիենայի պահանջները բավարարող աշխատանքային պայմանների ապահովվածության:

3.1.3. ստանալ իր պարտականությունների կատարման համար անհրաժեշտ տեղեկություններ և նյութեր:

3.1.4. հրաժարվել կատարել սույն պայմանագրով իրեն վերապահված գործառույթների շրջանակից դուրս տրված հանձնարարությունները, ինչը կարող է պայմանագրի լուծման պատճառ հանդիսանալ երկու կողմերի համար:

3.1.5. առանձին ծրագրերի ամբողջական ղեկավարում ստանձնելուց առաջ՝ անհրաժեշտության դեպքում Գործատուից պահանջել գրավոր արձանագրություն տրվող հանձնարարության և իրավասությունների ծավալի վերաբերյալ, որը կհաստատվի կողմերի ստորագրությամբ:

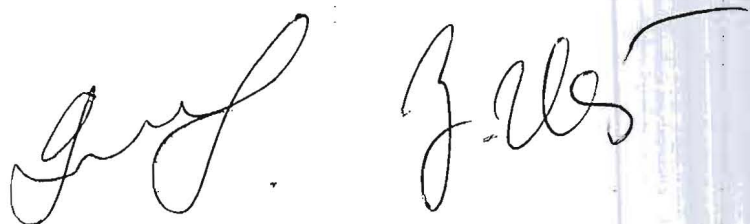
3.2. Աշխատողը պարտավոր է՝

3.2.1. գործել բացառապես իրեն վերապահված լիազորությունների սահմաններում:

3.2.2. աշխատանքի ընթացքում ցուցաբերել բարձր պատասխանատվություն:

3.2.3. պահպանել ընկերության ներքին կարգապահական կանոնները, եթե Գործատուն ստորագրությամբ ծանոթացրել է Աշխատողին դրանց հետ:

3.2.4. ներքին կարգապահական կանոնների բացակայության կամ դրանց պատշաճ կերպով չծանոթացվելու դեպքում իսկ պատշաճ և ժամանակին կատարել

սույն պայմանագրով իրեն վերապահված աշխատանքային գործառույթները իր համար նախընտրելի աշխատակարգով.

3.2.5. բարեխղճորեն և ըստ նշանակության օգտագործել իրեն տրամադրված գույքը, հակառակ դեպքում՝ օրենքով սահմանված կարգով հատուցել իրեն վստահված գույքին իր մեղքով պատճառված նյութական վնասը.

3.2.6. աշխատանքի ընթացքում կատարել իր անմիջական ղեկավարի գրավոր կամ բանավոր հանձնարարականները և ցուցումները, որոնք մտնում են իր աշխատանքային պարտականությունների մեջ.

3.2.7. իր գործունեությամբ նպաստել ընկերության վարկի բարձրացմանը և գործարար համբավի ամրապնդմանը.

3.2.8. չտարածել և թույլ չտալ Գործատուի առևտրային գաղտնիք /նշված տեղեկությունների ցանկը կարող է նաև հաստատվել Գործատուի կողմից/ հանդիսացող, ինչպես նաև Գործատուի գործունեությանը վերաբերվող տեղեկությունների /կապերի, գործառնությունների, տեխնոլոգիաների, արտադրական գաղտնիքների և աշխատանքի մեթոդի/ տարածում, սույն պայմանագրի գործողության ամբողջ ժամանակահատվածում և դրանից հետո չօգտագործել նշված տեղեկությունները, և ձեռնարկել բոլոր միջոցները այդ տեղեկությունների պահպանման համար: Սույն պայմանագիրը դադարեցվելուց հետո, սույն կետի դրույթների գործողությունը շարունակվում է ևս 5 տարի ժամկետով.

3.2.9. սույն պայմանագրի դադարեցման դեպքում, պայմանագրի դադարեցման օրից ոչ ուշ փոխանցել /վերադարձնել/ Գործատուին վերջինիս գույքը, այդ թվում բոլոր փաստաթղթերը և այլ կրիչներ, որոնք պարունակում են Գործատուի գործունեությանը վերաբերող տեղեկություններ, չթողնել դրանց պատճենները իր մոտ.

3.2.10. սույն պայմանագրի գործողության ընթացքում առանց Գործատուի նախնական գրավոր համաձայնության /ուղղակի կամ անուղղակի կերպով/ գործարքներ չկնքել Գործատուի մրցակիցների (այդ թվում՝ հեռուստառադիոհեռարձակում իրականացնող, հեռուստառադիոհաղորդումներ արտադրող, ծայնագրման, տպագրական և տեղեկատվական այլ բնյութի ծառայություններ մատուցող ընկերությունների), հաճախորդների կամ մատակարարների հետ, չմասնակցել նրանց կողմից կազմակերպված այս կամ այն միջոցառումներին.

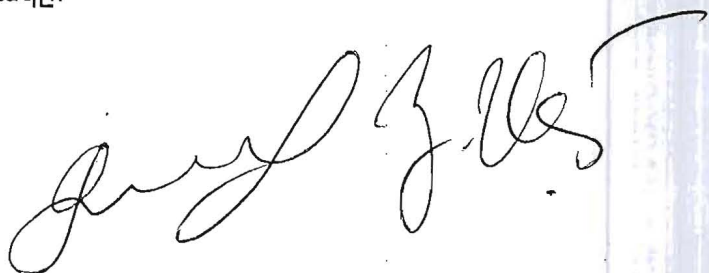
3.2.11. պայմանագրի գործողության ընթացքում և այն դադարելուց հետո չտարածել ընկերության գործարար համբավին կամ հեղինակությանը վնաս պատճառող բացասական բնյութի տեղեկություններ.

3.2.12. Գործատուի անունից նրա պաշտոական ձևաթղթի վրա կամ որևէ այլ կերպով պաշտոնական փաստաթուղթ թողարկել, տարածել կամ հրապարակել, ինչպես նաև որևէ փաստաթուղթ ներկայացնել որևէ ատյանի, կազմակերպության կամ պետական մարմնի միայն Գործատուի տնօրենի կողմից այն գրավոր հաստատելու դեպքում.

3.2.13. պահպանել սույն պայմանագրի դրույթները:

3.3. Գործատուն իրավունք ունի՝

3.3.1. ցանկացած ժամանակ ստուգել Աշխատողի կողմից իրականացվող աշխատանքի ընթացքը և որակը.

3.3.2. աշխատանքի ոչ պատշաճ կատարման դեպքում պահանջներ ներկայացնել՝ նշանակելով ողջամիտ ժամկետ թերությունները վերացնելու համար.

3.3.3. աշխատանքային անհրաժեշտությունից ելնելով սահմանել արտաժամյա աշխատանք ՀՀ աշխատանքային օրենսդրությամբ սահմանված չափով, դեպքերում և կարգով:

3.4.3. ապահովել աշխատանքային անհրաժեշտ պայմաններ:

3.4. Գործատուն պարտավոր է՝

3.4.1. Աշխատողին ծանոթացնել իրեն հանձնարարվող աշխատանքին և դրա պայմաններին.

3.4.2. վճարել կամ փոխհատուցել աշխատանքային գործառույթների իրականացման ընթացքում կատարված նախապես գրավոր հաստատված ծախսերը, այդ թվում՝ կապի, տրանսպորտի և գործողումների հետ կապված ծախսերը ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված չափերով և կարգով.

3.5. Աշխատողի անձնական տվյալները մշակելիս պահպանել ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքով նախատեսված պահանջները.

3.6. Կողմերն ունեն նաև օրենքով, այլ իրավական ակտերով և սույն պայմանագրով նախատեսված այլ իրավունքներ և պարտականություններ:

4. Վարձատրությունը

4.1. Գործատուն Աշխատողին վճարում է ամենամսյա աշխատավարձ հետևյալ ժամանակացույցով և չափերով.

4.1.1. առաջին երկու ամիսների համար ամսեկան 270000 (երկու հարյուր յոթանասուն հազար) դրամի չափով.

4.1.2. երրորդ ամսից մինչև հինգերորդ ամիսը ներառյալ՝ ամսեկան 540000 (հինգ հարյուր քառասուն հազար) դրամի չափով.

4.1.3. վեցերորդ ամսից մինչև ութերորդ ամիսը ներառյալ՝ ամսեկան 675000 (վեց հարյուր յոթանասուն հինգ հազար) դրամի չափով.

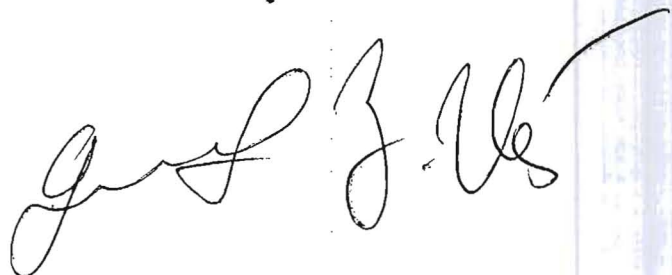
4.1.4. իններորդ ամսից մինչև պայմանագրի ժամկետի ավարտը ամսեկան 900000 (ինը հարյուր հազար) դրամի չափով.

4.2. Սույն պայմանագրի 4.1. կետով նշված գումարները Աշխատողին վճարվում են հարկերը և այլ պարտադիր վճարները գանձելուց հետո: Ընդ որում, կազմակերպությունների համար սահմանված պարտադիր վճարը և եկամտահարկը վճարվում է Գործատուի կողմից, իսկ սոցիալական ապահովության պարտադիր վճարը՝ Աշխատողի:

4.3. ՀՀ արժույթի ավելի քան 20% (քսան տոկոսի) արժեզրկման դեպքում սույն պայմանագրի 4.1.4. կետով սահմանված աշխատավարձի չափը պետք է վերանայվի և համապատասխանաբար բարձրացվի պայմանագրի գործողության տասներկուերորդ ամսից սկսած յուրաքանչյուր օրացույցային տարվա վերջում:

4.4. Յուրաքանչյուր ամսվա համար աշխատավարձը վճարվում է հաջորդող ամսվա առաջին աշխատանքային օրը:

4.5. Աշխատավարձը փոխանցվում է Աշխատողի անձնական բանկային հաշվին: Բանկը ընտրվում է Գործատուի ցանկությամբ՝ Աշխատողի

համաձայնությամբ: Փոխադարձ համաձայնության չհասնելու դեպքում աշխատավարձը փոխանցվում է Աշխատողի նախընտրած բանկային հաշվին:

4.6. Սույն պայմանագրի 4.4. կետով նշված ժամկետից ավելի քան հինգ օր աշխատավարձի ուշացման դեպքում Գործատուն Աշխատողին ժամկետանց յուրաքանչյուր օրվա համար վճարում է տույժ՝ ամսեկան աշխատավարձի 0,5 %-ի (կես տոկոսի) չափով:

4.7. Աշխատանքային պայմանագիրը դադարեցնելու դեպքում Գործատուն Աշխատողի հետ վերջնահաշվարկը կատարում է դրա դադարման օրվանից՝ մեկ ամսվա ընթացքում:

5. Պայմանագրի գործողության ժամկետը

5.1. Սույն պայմանագիրը ուժի մեջ է մտնում «1» «նոյեմբերի» 2005 թվականից և գործում է մինչև «1» «նոյեմբերի» 2010 թվականը:

5.2. Սույն պայմանագրի գործողության դադարեցման դեպքում կողմերի սույն պայմանագրով ստանձնած և չկատարած պարտավորությունները ենթակա են պարտադիր կատարման, եթե Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ այլ բան նախատեսված չէ:

6. Պայմանագրի դադարեցման հիմքերը

6.1. Սույն պայմանագիրը դադարեցվում է պայմանագրի ժամկետը լրանալու կամ կողմերից մեկի նախաձեռնությամբ կամ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ նախատեսված այլ հիմքերով:

6.2. Սույն պայմանագիրը Գործատուի նախաձեռնությամբ կարող է լուծվել.

6.2.1. ընկերության լուծարման դեպքում.

6.2.2. եթե Աշխատողը վերջին մեկ տարվա ընթացքում առնվազն երեք անգամ ենթարկվել է կարգապահական պատասխանատվության (նկատողության կամ խիստ նկատողության), որի մասին Աշխատողը տեղեկացվել է պատշաճ ձևով (սույն պայմանագրի իմաստով պատշաճ ձևը համարվում է պահպանված, եթե համապատասխան փաստաթուղթը մյուս կողմին ուղարկվում է պատվիրված նամակով՝ հանձնման մասին ծանուցմամբ կամ հաղորդագրության ձևակերպումն ապահովող կապի այլ միջոցների օգտագործմամբ կամ հանձնվում է ստացականով՝ ստորագրություն վերցնելով):

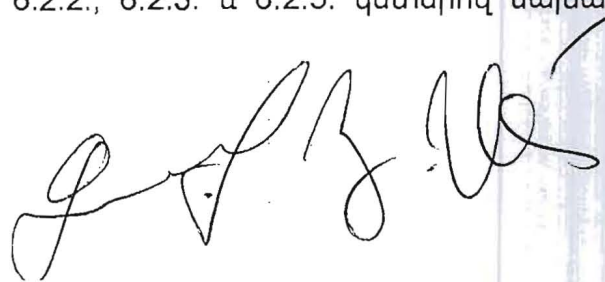
6.2.3. եթե Աշխատողը թույլ է տվել աշխատանքային կարգապահության կոպիտ խախտում, այսինքն՝ ծառայողական, առևտրային կամ տեխնոլոգիական գաղտնիքների հրապարակում կամ իր և այլոց համար անօրինական եկամուտներ ստանալու կամ այլ անձնական դրդապատճառներով պաշտոնական դիրքի օգտագործում.

6.2.4. Աշխատողի նկատմամբ վստահությունը կորցնելու դեպքում.

6.2.5. ընկերության սնանկ ճանաչվելու դեպքում.

6.2.6. ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված այլ հիմքերի առկայության դեպքում:

6.3. Իր նախաձեռնությամբ սույն պայմանագիրը լուծելու դեպքում, բացառությամբ սույն պայմանագրի 6.2.2., 6.2.3. և 6.2.5. կետերով նախատեսված

դեպքերի, Գործատուն պարտավոր է Աշխատողին վճարել միանվագ փոխհատուցում սույն պայմանագրի 4.1.4. կետով սահմանված աշխատավարձի վեցապատիկի չափով:

6.4. Բացառիկ դեպքերում, այն է՝ ընկերության լուծարման, բաժնետիրոջ փոփոխման և ընկերության վերակազմակերպման դեպքում, Գործատուն կարող է իր նախաձեռնությամբ լուծել պայմանագիրը՝ վճարելով փոխհատուցում սույն պայմանագրի 4.1.4. կետով սահմանված աշխատավարձի եռապատիկի չափով, եթե պայմանագիրը լուծելուց երեք ամիս առաջ Աշխատողին պատշաճ ձևով ծանուցել է այդ մասին: Եթե Գործատուն պատշաճ ժամկետում չի ծանուցում Աշխատողին պայմանագրի լուծման մասին, ապա պարտավոր է վճարել նաև չծանուցված ժամանակահատվածի համար՝ յուրաքանչյուր օրվա համար Աշխատողի միջին օրական աշխատավարձի չափով:

6.5. Սույն պայմանագիրը Աշխատողի կողմից կարող է լուծվել այդ մասին Գործատուին վեց ամիս առաջ ծանուցելու դեպքում: Եթե Աշխատողը հրաժարվում է կատարել սույն պայմանագրով ստանձնած աշխատանքային գործառույթները առանց պատշաճ ծանուցման, ապա Աշխատողը պարտավոր է վճարել չծանուցված ժամանակահատվածի համար փոխհատուցում յուրաքանչյուր օրվա համար իր միջին օրական աշխատավարձի կրկնակիի չափով:

6.6. Աշխատանքային պայմանագիրը լուծելու դեպքում Աշխատողը երեք տարվա ընթացքում չի կարող կնքել աշխատանքային պայմանագիր կամ մտնել աշխատանքային հարաբերության մեջ ընկերության մրցակից որևէ այլ կազմակերպության հետ: Սույն պայմանագրի 6.2.3. կետում նախատեսված դեպքերում այդ ժամկետը սահմանվում է հինգ տարի:

7. Անհաղթահարելի ուժի ազդեցությունը (Ֆորս-մաժոր)

Սույն պայմանագրի դրույթները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու դեպքում կողմերն ազատվում են պատասխանատվությունից, եթե այն եղել է հետևանք անհաղթահարելի ուժի ազդեցության:

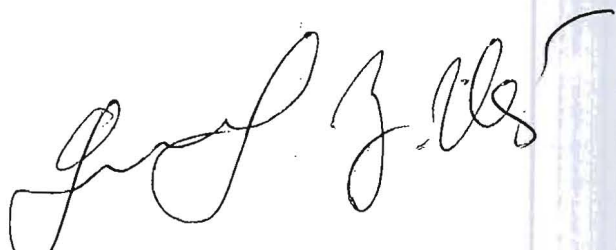
8. Վեճերի լուծման կարգը

Կողմերի միջև սույն պայմանագրի հետ կապված վեճերը լուծվում են փոխադարձ համաձայնությամբ: Փոխադարձ համաձայնություն չկայացվելու դեպքում վեճերը լուծվում են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

9. Այլ դրույթներ

9.1. Սույն պայմանագիրը կազմված է յոթ (7) էջից, կնքվում է երկու (2) օրինակից (յուրաքանչյուր կողմին մեկական օրինակ): Երկու օրինակն էլ ունեն հավասարազոր իրավաբանական ուժ:

9.2. Սույն պայմանագիրը կարող է փոփոխվել և լրացվել միայն կողմերի փոխադարձ համաձայնությամբ, բացառությամբ Աշխատանքային օրենսգրքով

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

N 10648-002

" 23 " II - 2007թ.

քաղ. երեվան

Երևանի պետական համալսարանը, ի դեմս ռեկտոր Ռադիկ Մարտիրոսի Մարտիրոսյանի /այսուհետև՝

ԳՈՐԾԱՏՈՒ / մի կողմից և Իրավաբան Գրք. ՔԱՆԱԾԱՆ
Վերաբերյալ Գրք. Վերաբերյալ

/անուն, հայրանուն, գիտ. աստիճան, կոչում/

/այսուհետև՝ ՄԱՍՆԱԳԵՏ/ մյուս կողմից, կնքեցին սույն պայմանագիրը հետևյալի մասին.

1. Գործատուն, համաձայն պրոֆեսորադասախոսական կազմի պաշտոնների տեղակալման մասին աշխատանքային պայմանագրեր կնքելու կարգի, սույն պայմանագրի գործողության սահմաններում,

նշանակում է Գ. Վ. Վերաբերյալ որպես

սահմ. և Երգաց. Իրավաբան արհմիութ. արհմիութ.

2. Մասնագետը պարտավորվում է.

4.1. Ապահովել սույն պայմանագրով ստանձնած պաշտոնին համապատասխան պարտականությունների կատարումը, պահպանելով ՀՀ աշխատանքային օրենսդրության և գործատուի մոտ սահմանված օրինադրության պահանջները,

4.2. Ուսումնական պրոցեսի անընդհատությունը չխախտելու նպատակով ժամանակին գրավոր տեղեկացնել Գործատուին /իր անմիջական ղեկավարին/ աշխատանքային պայմանագրով և ուսումնական պարապմունքների գրաֆիկով որոշված աշխատանքի կատարման անհնարինության մասին, ոչ ուշ, քան երկու շաբաթ առաջ

5. Գործատուն պարտավորվում է.

5.1. Նախապես տեղեկացնել Մասնագետին ուսումնական գործընթացի կազմակերպման մեջ տեղի ունեցող բոլոր փոփոխությունների մասին:

6. Սույն պայմանագիրը կնքվում է 3 կնք թվարկի ժամկետով՝

" 20 " II - 2007թ. մինչև " 20 " II - 2007թ.

7. Մասնագետի աշխատանքային ռեժիմը սահմանվում է Գործատուի կողմից՝ համաձայն բուհում գործող աշխատակարգի:

8. Մասնագետի համար՝ կարող է սահմանվել լրացուցիչ արձակուրդ:

9. Սույն պայմանագիրը կարող է վաղաժամկետ դադարեցվել.

9.1. Մասնագետի նախաձեռնությամբ՝ ՀՀ աշխատանքային օրենսդրությանը և սույն պայմանագրի 4.2. կետին համապատասխան:

9.2. Գործատուի նախաձեռնությամբ՝ ՀՀ աշխատանքային օրենսդրությամբ սահմանված հիմքերով և կարգով, ինչպես նաև այն դեպքում, երբ Մասնագետը պայմանագրի գործողության ընթացքում երկու անգամ թույլ է տվել Գործատուի օրինադրության հրամանով ձևակերպված կոպիտ խախտում:

9. Սույն պայմանագրի կետերն ունեն պարտադիր իրավական ուժ և կարող են փոփոխվել միայն կողմերի համաձայնությամբ:

10. Աշխատանքային օրենսդրության և պայմանագրային պարտականությունների խախտման առթիվ ծագող վեճերը ենթակա են քննության ՀՀ աշխատանքային օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

11. Սույն պայմանագիրը կազմվում է երկու օրինակից, ստորագրվում և պահվում կողմերից յուրաքանչյուրի մոտ:

12. Սույն պայմանագիրը ուժի մեջ է մտնում ստորագրման պահից:

ՄԱՍՆԱԳԵՏ

Վերաբերյալ Գ. Վ. Վ.
/Ա.Հ.Ա./

Ռ. Մ. Մարտիրոսյան

Ռ. Մ. Մարտիրոսյան
/ստորագրություն/

between the European Journalism Centre and Karen ANDREASYAN

The European Journalism Centre, 50 Avenue Céramique, 6221 KV Maastricht, the Netherlands represented by Wilfried Rütten, Director, on the one part and

Karen Andreasyan, , Yerevan, Armenia, consultant/expert, on the other part

have agreed this contract of services for the limited period of 6 months.

1. Documents

The Contract

Annex 1: Conditions of Consultancy Contracts

Annex 2: EJC Policies

2. Previous Communications

This contract constitutes the entire agreement and supersedes all previous communications or contracts between the parties other than as expressly recorded herein, whether oral or written.

3. Commencement of the Services

The Services to be performed under the terms of this Contract will commence 1 December 2012 and continue for a period of 6 months until 31 May 2013.

In case the activity gets delayed, the agreement will be suspended automatically, until the activity is continued.

4. Finances

Payments will be based on a monthly fee of 1400 euro for project management.

No other expenses will be covered by the Contract.

The financial terms are issued on the understanding that the consultant/expert is responsible to the tax authorities of his country for the payment of his appropriate taxes and other contributions.

5. Contract Administration

The Services shall be supplied in accordance with the specific instructions of the Director of the EJC. Any correspondence on matters that might have implications affecting the terms of the Contract should be addressed to the Director of the EJC.

EJC consultant/expert is required to provide a narrative report on a monthly basis.

The narrative report and invoices should be submitted to the EJC at the address below.

Conditions for Consultancy Contracts

1. Instructions and Approvals

No variation in the terms of scope of the Contract shall be valid or binding unless previously expressly agreed in writing by the EJC and the consultant/expert in the form of a letter entitled "Amendment to Contract". The EJC will have no responsibility or liability in respect of work performed outside this contract.

2. Personnel

The consultant/expert shall perform the Services as an independent professional with all due diligence, efficiency and economy, in accordance with appropriate professional standards.

The consultant/expert is required to perform the Services and no substitution shall be acceptable.

The consultant/expert is responsible for all his acts and omissions, health, safety and security of property whether or not in the course of performing the Services.

3. Financial Limit

No expenditure or liability may be incurred in excess of the financial limit or any of its components as set out in the Contract without prior written agreement of the Director of the EJC.

4. Fees

Fees payable are deemed to cover the cost of salary, leave allowances, bonuses, profit, insurance, superannuation and all other costs included but not limited to clothing, passports, visas, vaccinations, overheads and expenses of whatsoever nature that may be incurred except those otherwise specifically provided for in the contract.

5. Payments

Subject the contract being fulfilled, the fee shall be paid within 30 days of the invoice being received and approved. For reimbursement of mission costs, EJC will need to receive the **original** receipts and boarding passes.

If, for any reason, EJC is dissatisfied with the performance of the Contract, an appropriate sum may be withheld from any payment otherwise due. In such event the EJC shall identify the particular services with which it is dissatisfied, together with the reasons for dissatisfaction, and payment of the withheld amount will only be made upon remedy of unsatisfactory work or resolution of outstanding queries.

6. Disclosure of Information

The Consultant/expert shall not during or after the termination of the Contract disclose to any third party any information arising from the Contract (other than in the proper performance of duties) except with the prior written permission of the Director of the EJC.

7. Settlement of Disputes

Should the consultant/expert and the EJC be unable to reach an agreement on the meaning or interpretation of any of the terms set out hereto or any other matters arising out of the Contract, the matter in dispute shall be transferred to an arbitrator to be agreed between the parties, or, failing such agreement be referred to the Dutch courts.

8. Termination

The EJC may terminate the contract in the following circumstances:

- In cases where the activity is cancelled due to unforeseen circumstances;
- Where a change in the consultant/expert's legal, financial, technical or organisational situation could have a significant effect on the Contract;
- Where the consultant/expert has failed to perform the Contract;
- Where the consultant/expert has been found guilty by the competent bodies of serious professional misconduct;
- Where the consultant/expert has been wound up by court order or is in composition with his creditors entailing suspension of business, is in receivership or is in any other comparable situation provided for by the laws or regulations of his/her country.
- Where the consultant/expert has made false, incomplete or incorrect statements or has failed to provide information in an attempt to obtain the Contract or any benefit resulting therefrom, or where this was the effect of his/her action.

9. Acknowledgement

Please confirm the acceptance of the terms of this Contract by signing and returning to the Director of the EJC the duplicate copy of this agreement enclosed herewith.

Name: Wilfried Rütten
Position: EJC Director
Date: 29 November

1/0

Name: Karen Andreyan
Position: external consultant/expert
Date: 30.11.2012

Description of tasks

1. Mr Karen Andreasyan shall be responsible for the management of EJC's Investigative Journalism Competition in Bolivia in cooperation with EJC Bolivia programme manager and EJC Headquarters (under the MFSII contract with the Ministry of Foreign Affairs – lead organization: Free Press Unlimited)

Summary of core activities

- Managing the involvement of the competing faculties and formation of the investigation teams;
 - Writing the script of the mock story;
 - Identifying the necessary personages in the story and supervising the training of the actors for the mock investigation;
 - Before, during and after the mock investigation consulting the implementers of competition on the organization, management, technical arrangements, rules of the competition and other issues necessary for the successful completion of the competition;
2. Mr Karen Andreasyan shall provide the EJC with a narrative report on a monthly basis. The reports shall be submitted in English.
 4. The EJC shall have unrestricted access to all documents related to the programme at any time and is authorized to make changes if deemed necessary.
 5. The EJC has the right to make changes in the description of tasks whenever this is deemed necessary within the framework of the project.

Anti Corruption and Integrity Code of Conduct

The personal integrity of the European Journalism Centre (EJC) is crucial in the fight against corruption. The staff and their counterparts carry a heavy fiduciary responsibility in their daily work. They have an ethical responsibility and the responsibility to set a good example.

EJC is determined to maintain the highest standards, and the notion of zero tolerance is the governing principle with regard to corruption within EJC. This is the principle that EJC will also continue to apply to partner organizations in their handling of EJC funds, and it goes without saying that it must also apply at home. Thus, it is essential that EJC follows and demonstrates the highest standards of personal integrity.

EJC defines corruption/fraud as the "*misuse of entrusted power for private gain*". This definition is widely used internationally.

This Code of Conduct should provide guidance not only to employees responsible for EJC's development assistance, where it is already common practice, but also to counterparts.

The purpose of this Code of Conduct is to ensure and support behaviour and working ethics characterised by high standards of personal and organizational integrity, both internally and with partners.

1. **We will avoid any conflict - real or potential – between our personal interests and those of EJC.**
2. **We will promptly report any occurrence of such conflict.**

Conflicts of interest arise from situations in which you as an EJC employee have a private interest that could potentially influence, or appear to influence, the impartial and objective performance of your official duties. Private interests include any advantage to you or your family, close relatives, friends and persons or organizations with whom you have or have had business or political relations.

Examples:

- Outside employment or activities: Outside employment or activities: You must disqualify yourself from outside employment or activities, including dealings with former or planned future employers, and from employment that conflicts with your duties and responsibilities EJC.
- Personal or financial connections: Should you have any connections, be they personal, family-related, financial or of any other nature, to EJC partners or employees that could have an effect on the objectivity of our decision-making when working for EJC, you should inform your superior and a joint decision on the further course of action should be made.

3. **We will not seek to influence for private purposes any person or body by using our official position or offering them personal advantages.**
4. **We will not use EJC property, facilities, services and financial resources for private purposes except when permission by the superior is given.**

This principle implies that you shall not use your job authority for improper advancement of your own or your family's personal or financial interest. Thus, you should not engage in any transaction, acquire any position or function, or have any financial, commercial or other comparable interest that is incompatible with your office, functions and duties or the discharge thereof.

5. **We will not give, solicit or receive, directly or indirectly, any gift or other favour that may influence the exercise of our function, performance of duty or judgement. This does not include conventional hospitality or minor gifts.**

As a general rule, staff may not accept gifts or other advantages. However, in observing and respecting local hospitality conventions, you can accept small or token occasional gifts. The value limit for these types of gifts is € 50. Gifts above this value should neither be offered nor accepted. However, at the same time we emphasize that this amount is not to be received in cash. It are only gifts below this value that we will accept - and even then, we only accept them on behalf of EJC, not personally. Gifts should be handed over to the director of EJC, who will decide what to do with it.

Examples:

- Staff must not receive personal advantages such as free or reduced-price travel, the use of vehicles, entrance tickets and favourable reductions, compensation for travel expenses, etc. Advantage taking can also be said to exist when benefits are awarded to a third party (spouse/partner, children etc.).
- Dinner invitations from e.g. colleagues of partner organizations are regarded as small gifts - even if they exceed the value limit - provided that they take place in an appropriate and standard business framework,
- As an EJC employee you are not allowed to offer payments to secure or expedite the performance of a routine, legal or necessary action. EJC applies a zero tolerance approach towards the payment of all types of bribes, including facilitation payments.

6. In our work we do not discriminate in respect of race, colour, sex, sexual orientation, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.

Discrimination on these grounds is unacceptable. All persons are equal before the law. Differential treatment is permitted, but only if explicitly provided for in Dutch legislation or otherwise justified on legal grounds.

7. We respect the laws of the countries in which we work.

In several of EJC's partner countries, local laws can differ significantly from Dutch laws and they could often conflict with your personal beliefs and official Dutch policy.

For staff of EJC and hired personnel, the local law applies in full and you are expected to honour all obligations that are not directly unlawful under Dutch law. If you become aware of a conflict between the local laws and the Dutch laws they should report any such conflict to your superior.

8. We will ensure that our private conduct does not compromise our role as employees.

Even when your private conduct is perfectly legal in your country of residence and does not in any way impair your performance at work, incompatibility between the same private conduct and your role as an employee can occur when your private conduct is in conflict with the policy of EJC. This applies to all staff working with EJC, including those who are locally engaged.

For example: EJC will not accept any private conduct that involves engagement in corrupt practices, e.g. facilitation payments or the use of forced child labour, even if these practices are not illegal in your country of work.

Clearly, it can create delays in certain activities when you apply a zero tolerance approach to corruption. If we became aware of irregularities, we have to examine and assess the specific situation before we can move on.

9. We will strive to achieve maximum openness and transparency towards others. However, confidentiality will be applied when necessary to safeguard the rights of our partners, staff and others.

10. In accordance with the principle of zero tolerance, we are obliged to report suspicion or evidence of corruption committed by colleagues or others.

This Principle obliges you to observe and respect this EJC Code of Conduct and its principle of zero tolerance towards corruption. Your first instance for reporting evidence and suspicion of corruption is your superior.

11. We will make our code of conduct known to our professional partners.

As an employee, you should work to disseminate the principles of our Code of Conduct to colleagues, partners or other persons or institutions with a professional interest in EJC support.

Although the Code is for staff of EJC and persons hired by EJC, it seeks in several ways to regulate behaviour between EJC staff and our professional partners. It therefore has implications regarding the reciprocal conduct that we expect from our professional partners. Consequently, in disseminating the Code, you should seek the acknowledgement of the Code by our professional partners.

12. We will respect the principles of the code and we will report any evidence or suspicion of breaches of the code.
13. The responsible superiors will ensure the legal rights and due protection of the whistleblower and the accused before, during and after any investigation.

You are obliged to familiarise yourself with the Code and respect its principles. Breaches of the Code may have implications for your career or ultimately your employment with EJC.

You are obliged to report any evidence or suspicion of breaches of the Code. Your first instance for reporting is your immediate superior, or alternatively his or her superior. When in doubt about how to interpret this Code or other aspects of professional or private conduct, you may also approach the director of EJC or the president of the Board to seek advice and discuss what is considered proper conduct.

To enable people to report any evidence or suspicion of misuse of funds of the organization, EJC is determined to maintain high standards of integrity in aid programmes as well as in the administration. This is why EJC gives high priority to the fight against corruption. Corruption and bribery prevent optimal results from the wrong pockets. EJC does not accept corruption within itself, in programs supported by EJC, or among external partners.

14. If people outside EJC encounter cases of corruption in EJC activities.

The responsibility for fighting and preventing corruption within EJC and in funded programs and projects by EJC funding, is primarily EJC's own.

But EJC cannot fight this battle alone. We need your commitment to help us take care of the funds that we have been entrusted. If you encounter cases of corruption, EJC would like you either to disclose these cases to the director of EJC or to contact the President of the Board of EJC by sending a letter to EJC.

EJC partner cooperation is based on a high degree of trust, and expects our partners in media development to reciprocate this trust. Nevertheless, misuse of EJC's funds can occur and such a situation will often result in more stringent measures of control. In some situations the case will be handed over to a lawyer or the police. The measures taken in case of corruption are based on an overall assessment and with two main considerations: the level of corruption and the will to rectify evident misuse.

EJC fight against corruption is based upon trust and integrity.

If you encounter cases of corruption at EJC activities, EJC would like you to disclose these cases to the director of EJC or the President of the Board by sending a confidential letter to:

European Journalism Centre – Attn. Director / or President of the Board
Avenue Céramique 50, 6221 KV Maastricht, THE NETHERLANDS

marked "confidential"

Please give the following information / answer the following questions:

1. Your name
2. Your email address and postal address
3. In which country do you live?
4. What illegal act(s) do you want to tell about?
5. Where and when have these acts taken place?
6. Who is involved and who has committed these acts?
7. Why do you think that this might be considered corruption?
8. Have you got any kind of documentation?
9. Are there any other witnesses?
10. Have you done anything else in relation to this case?

EJC will treat your report confidentially, and ensure that it will only be seen by the director and the board.

You can choose to remain anonymous. That means, however, that in certain situations EJC cannot proceed with an investigation of the conditions that you have reported as corrupt because we prioritise your safety. Furthermore, an investigation will always be more difficult to undertake if it is based on an anonymous report.

Code of Conduct

The basic values of the European Journalism Centre (EJC) are respect, openness, reliability, and quality.

1. Respect means respecting human dignity and privacy of the identity of people and groups. Furthermore, respect relates to freedom of choice and volition of people and groups.
2. Openness means all stakeholders are informed about all relevant information of interest to them relating to general and financial matters.
3. Reliability means all stakeholders can assume the given information is truthful, the organization works on achieving the goal in a professional and efficient way, and the organization justifies itself correctly.
4. Quality means the continual striving for acting in a professional, expeditious and cost conscious way.

The elaboration of the basic values

The aforementioned basic values determine how the EJC acts and neglects its stakeholders. In practice, these values have a concrete meaning for the relation to the beneficiaries, in dealing with volunteers and trainees, in dealing with partners, but also in relation to society.

This code of conduct means:

- a. The providers of financial means can trust that
 - Complete, correct and accessible information will be given about EJC's goal and/or EJC's programme or project.
 - The provider and beneficiary will be treated with respect in regard to recruitment.
 - The aim is for maximum quality when performing all tasks.
 - The received means will be spent on the appropriate target as much as possible.
 - The EJC will show in a complete, honest and understandable way how the means and activities have been spent in order to achieve the goal.
- b. The project partners can trust that
 - Everyone will be treated with respect, also when it comes to activities during planning, monitoring and evaluation.
 - The aim is for maximum quality when performing the tasks for achieving the goal.
- c. Volunteers and trainees can trust that
 - Generally accepted rules and standards of the employer will be lived up to as far as these are applicable to their tasks.
 - Good conditions for their efforts will be set up.
- d. Partners can trust that
 - Mutual respect will be shown.
 - The EJC is willing to negotiate common interests.
 - The aim is for alignment and collaboration regarding recruitment, management and utilization.
 - No negative statements about each other will be made publicly.
- e. Society can trust that
 - EJC's people abide by commonly accepted values and standards regarding social behaviour as well as principles of the democratic law, and are prepared at all times to negotiate with relevant social groups about their functioning.

Complaint Procedures

Protocol for complaint procedures European Journalism Centre (EJC).

Definitions

Complaint: a complaint is information indicating a donor/applicant/executor is dissatisfied because something is or went wrong with an expression, activity or method deployed by EJC.

Purpose and principles

- The purpose of this protocol is to establish general working practices for processing all complaints filed at EJC
- Staff involved will deal with complaints in a previously established, unified manner
- Positions on content and politics within EJC's policy will be defined by the board
- All complaints will be processed as quickly as possible, yet within fourteen days after receipt of the complaint
- All complaints will be recorded

Registration

- For each complaint the following data will be registered by means of a complaint form:
- Receipt date of complaint
- Complainant's name, full address and phone number (if available)
- Description and summary of reported issue
- Description of measures to be taken by EJC, as promised to the complainant

Handling oral complaints

- Employer receiving an oral complaint (and/or by phone) will directly deal with it, if possible, orally. The complainant could also be called back after the complaint has been resolved, or, if desired, after the board has been consulted
- The complaint will be registered (see above)
- Depending on the nature of the complaint a written confirmation of the oral response could be sent to the complainant
- The settlement of the complaint shall be registered on the complaint form

Settlement of written complaints

- The complaint will be registered by means of the appropriate form.
- The complainant will receive a letter with an official reaction within fourteen days of receiving the complaint
- If the complaint cannot be dealt with within fourteen days, the complainant shall receive a notification, stating the date the complaint was received as well as further details regarding the process
- The settlement of the complaint shall be registered on the complaint form

Appeal

- If the complainant is dissatisfied with the way EJC handled his/her complaint, (s)he can state an appeal to the director of EJC
- For complaints handled by the director, a written appeal can be sent to the EJC board
- All appeals will be answered in writing within fourteen days

Information

Complainants can retrieve information from EJC and/or inquire about the status of their complaint at all times.

between European Journalism Centre and Karen ANDREASYAN

The European Journalism Centre, Oranjeplein 106, 6224 KV Maastricht, the Netherlands represented by Wilfried Rütten, Director, on the one part

and

Karen Andreasyan, Expert, on the other part

have agreed this contract of services for a limited period – from date the agreement is signed by both parties until activity implementation (start: 15 October).

1. Documents

The Contract

Annex 1: Conditions of Service Contracts

Annex 2: EJC policies

2. Previous Communications

This contract constitutes the entire agreement and supersedes all previous communications or contracts between the parties other than as expressly recorded herein, whether oral or written.

3. Commencement of the Services

The Services to be performed under the terms of this contract will commence on the day the agreement is signed until activity implementation (start: 15 October).

4. Description of tasks

Production of Investigative Journalism Scenario
programme analysis report

5. Finances

Payments will be based on the following:

- one payment of 2,500 euro upon receipt of the scenario
- one payment of 500 euro upon receipt of the analysis report

No other expenses will be covered by the Contract.

The financial terms are issued on the understanding that the Expert is responsible to the tax authorities of her country for the payment of his appropriate taxes and other contributions.

6. Contract Administration

The Services shall be supplied in accordance with the specific instructions of the Director of the EJC. Any correspondence on matters that might have implications affecting the terms of the Contract should be addressed to the Director of the EJC.

Invoice should be submitted to the EJC at the address above.

ANNEX 1

Conditions for Contract

1. Instructions and Approvals

No variation in the terms of scope of the Contract shall be valid or binding unless previously expressly agreed in writing by the EJC and the Expert in the form of a letter entitled "Amendment to Contract". The EJC will have no responsibility or liability in respect of work performed outside this contract.

2. Personnel

The Expert shall perform the Services as an independent professional with all due diligence, efficiency and economy, in accordance with appropriate professional standards.

The Expert is required to perform the Services and no substitution shall be acceptable.

The Expert is responsible for all his acts and omissions, health, safety and security of property whether or not in the course of performing the Services.

3. Financial Limit

No expenditure or liability may be incurred in excess of the financial limit or any of its components as set out in the Contract without prior written agreement of the Director of the EJC.

4. Fees

Fees payable are deemed to cover the cost of salary, leave allowances, bonuses, profit, insurance, superannuation and all other costs included but not limited to clothing, passports, visas, vaccinations, overheads and expenses of whatsoever nature that may be incurred except those otherwise specifically provided for in the contract.

5. Payments

Subject the contract being fulfilled, the fee shall be paid within 30 days of the invoice being received and approved. For reimbursement of mission costs, EJC will need to receive the **original** receipts and boarding passes.

If, for any reason, EJC is dissatisfied with the performance of the Contract, an appropriate sum may be withheld from any payment otherwise due. In such event the EJC shall identify the particular services with which it is dissatisfied, together with the reasons for dissatisfaction, and payment of the withheld amount will only be made upon remedy of unsatisfactory work or resolution of outstanding queries.

6. Disclosure of Information

The Expert shall not during or after the termination of the Contract disclose to any third party any information arising from the Contract (other than in the proper performance of duties) except with the prior written permission of the Director of the EJC.

7. Settlement of Disputes

Should the Expert and the EJC be unable to reach an agreement on the meaning or interpretation of any of the terms set out hereto or any other matters arising out of the Contract, the matter in dispute shall be transferred to an arbitrator to be agreed between the parties, or, failing such agreement be referred to the Dutch courts.

KA

JP

CONTRACT OF SERVICES

PRESS FREEDOM 2.0 (MFSII)

Production of Investigative Journalism Scenario

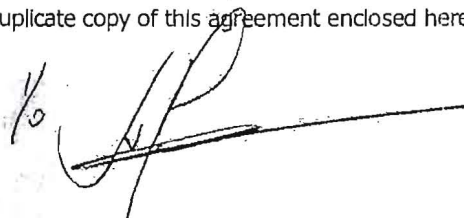
8. Termination

The EJC may terminate the contract in the following circumstances:

- Where a change in the Project Instructor/Assistant's legal, financial, technical or organisational situation could have a significant effect on the Contract;
- Where the Expert has failed to perform the Contract;
- Where the Expert has been found guilty by the competent bodies of serious professional misconduct;
- Where the Expert has been wound up by court order or is in composition with his creditors entailing suspension of business, is in receivership or is in any other comparable situation provided for by the laws or regulations of his/her country.
- Where the Expert has made false, incomplete or incorrect statements or has failed to provide information in an attempt to obtain the Contract or any benefit resulting therefrom, or where this was the effect of his/her action.

9. Acknowledgement

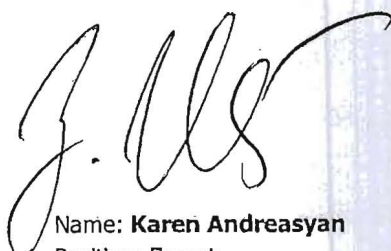
Please confirm the acceptance of the terms of this Contract by signing and returning to the Director of the EJC the duplicate copy of this agreement enclosed herewith.

Name: **Wilfried Rütten**

Position: EJC Director

Date: 29/09/2014

Name: **Karen Andriasyan**

Position: Expert

Date: 02.10.2014

ANNEX 2

EJC Policies

Anti Corruption and Integrity Code of Conduct

The personal integrity of the European Journalism Centre (EJC) is crucial in the fight against corruption. The staff and their counterparts carry a heavy fiduciary responsibility in their daily work. They have an ethical responsibility and the responsibility to set a good example.

EJC is determined to maintain the highest standards, and the notion of zero tolerance is the governing principle with regard to corruption within EJC. This is the principle that EJC will also continue to apply to partner organizations in their handling of EJC funds, and it goes without saying that it must also apply at home. Thus, it is essential that EJC follows and demonstrates the highest standards of personal integrity.

EJC defines corruption/fraud as the "*misuse of entrusted power for private gain*". This definition is widely used internationally.

This Code of Conduct should provide guidance not only to employees responsible for EJC's development assistance, where it is already common practice, but also to counterparts.

The purpose of this Code of Conduct is to ensure and support behaviour and working ethics characterised by high standards of personal and organizational integrity, both internally and with partners.

- 1. We will avoid any conflict - real or potential – between our personal interests and those of EJC.**
- 2. We will promptly report any occurrence of such conflict.**

Conflicts of Interest arise from situations in which you as an EJC employee have a private interest that could potentially influence, or appear to influence, the impartial and objective performance of your official duties. Private interests include any advantage to you or your family, close relatives, friends and persons or organizations with whom you have or have had business or political relations.

Examples:

- Outside employment or activities: Outside employment or activities: You must disqualify yourself from outside employment or activities, including dealings with former or planned future employers, and from employment that conflicts with your duties and responsibilities EJC.
- Personal or financial connections: Should you have any connections, be they personal, family-related, financial or of any other nature, to EJC partners or employees that could have an effect on the objectivity of our decision-making when working for EJC, you should inform your superior and a joint decision on the further course of action should be made.

- 3. We will not seek to influence for private purposes any person or body by using our official position or offering them personal advantages.**
- 4. We will not use EJC property, facilities, services and financial resources for private purposes except when permission by the superior is given.**

This principle implies that you shall not use your job authority for improper advancement of your own or your family's personal or financial interest. Thus, you should not engage in any transaction, acquire any position or function, or have any financial, commercial or other comparable interest that is incompatible with your office, functions and duties or the discharge thereof.

- 5. We will not give, solicit or receive, directly or indirectly, any gift or other favour that may influence the exercise of our function, performance of duty or judgement. This does not include conventional hospitality or minor gifts.**

CONTRACT OF SERVICES

PRESS FREEDOM 2.0 (MFSII)

Production of Investigative Journalism Scenario

As a general rule, staff may not accept gifts or other advantages. However, in observing and respecting local hospitality conventions, you can accept small or token occasional gifts. The value limit for these types of gifts is € 50. Gifts above this value should neither be offered nor accepted. However, at the same time we emphasize that this amount is not to be received in cash. It are only gifts below this value that we will accept - and even then, we only accept them on behalf of EJC, not personally. Gifts should be handed over to the director of EJC, who will decide what to do with it.

Examples:

- Staff must not receive personal advantages such as free or reduced-price travel, the use of vehicles, entrance tickets and favourable reductions, compensation for travel expenses, etc. Advantage taking can also be said to exist when benefits are awarded to a third party (spouse/partner, children etc.).
- Dinner invitations from e.g. colleagues of partner organizations are regarded as small gifts - even if they exceed the value limit - provided that they take place in an appropriate and standard business framework,
- As an EJC employee you are not allowed to offer payments to secure or expedite the performance of a routine, legal or necessary action. EJC applies a zero tolerance approach towards the payment of all types of bribes, including facilitation payments.

6. In our work we do not discriminate in respect of race, colour, sex, sexual orientation, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.

Discrimination on these grounds is unacceptable. All persons are equal before the law. Differential treatment is permitted, but only if explicitly provided for in Dutch legislation or otherwise justified on legal grounds.

7. We respect the laws of the countries in which we work.

In several of EJC's partner countries, local laws can differ significantly from Dutch laws and they could often conflict with your personal beliefs and official Dutch policy.

For staff of EJC and hired personnel, the local law applies in full and you are expected to honour all obligations that are not directly unlawful under Dutch law. If you become aware of a conflict between the local laws and the Dutch laws they should report any such conflict to your superior.

8. We will ensure that our private conduct does not compromise our role as employees.

Even when your private conduct is perfectly legal in your country of residence and does not in any way impair your performance at work, incompatibility between the same private conduct and your role as an employee can occur when your private conduct is in conflict with the policy of EJC. This applies to all staff working with EJC, including those who are locally engaged.

For example: EJC will not accept any private conduct that involves engagement in corrupt practices, e.g. facilitation payments or the use of forced child labour, even if these practices are not illegal in your country of work.

Clearly, it can create delays in certain activities when you apply a zero tolerance approach to corruption. If we became aware of irregularities, we have to examine and assess the specific situation before we can move on.

9. We will strive to achieve maximum openness and transparency towards others. However, confidentiality will be applied when necessary to safeguard the rights of our partners, staff and others.

10. In accordance with the principle of zero tolerance, we are obliged to report suspicion or evidence of corruption committed by colleagues or others.

KA

JP

CONTRACT OF SERVICES

PRESS FREEDOM 2.0 (MFSII)

Production of Investigative Journalism Scenario

This Principle obliges you to observe and respect this EJC Code of Conduct and its principle of zero tolerance towards corruption. Your first instance for reporting evidence and suspicion of corruption is your superior.

11. We will make our code of conduct known to our professional partners.

As an employee, you should work to disseminate the principles of our Code of Conduct to colleagues, partners or other persons or institutions with a professional interest in EJC support.

Although the Code is for staff of EJC and persons hired by EJC, it seeks in several ways to regulate behaviour between EJC staff and our professional partners. It therefore has implications regarding the reciprocal conduct that we expect from our professional partners. Consequently, in disseminating the Code, you should seek the acknowledgement of the Code by our professional partners.

12. We will respect the principles of the code and we will report any evidence or suspicion of breaches of the code.

13. The responsible superiors will ensure the legal rights and due protection of the whistle blower and the accused before, during and after any investigation.

You are obliged to familiarise yourself with the Code and respect its principles. Breaches of the Code may have implications for your career or ultimately your employment with EJC.

You are obliged to report any evidence or suspicion of breaches of the Code. Your first instance for reporting is your immediate superior, or alternatively his or her superior. When in doubt about how to interpret this Code or other aspects of professional or private conduct, you may also approach the director of EJC or the president of the Board to seek advice and discuss what is considered proper conduct.

To enable people to report any evidence or suspicion of misuse of funds of the organization, EJC is determined to maintain high standards of integrity in aid programmes as well as in the administration. This is why EJC gives high priority to the fight against corruption. Corruption and bribery prevent optimal results from the wrong pockets. EJC does not accept corruption within itself, in programs supported by EJC, or among external partners.

14. If people outside EJC encounter cases of corruption in EJC activities.

The responsibility for fighting and preventing corruption within EJC and in funded programs and projects by EJC funding, is primarily EJC's own.

But EJC cannot fight this battle alone. We need your commitment to help us take care of the funds that we have been entrusted. If you encounter cases of corruption, EJC would like you either to disclose these cases to the director of EJC or to contact the President of the Board of EJC by sending a letter to EJC.

EJC partner cooperation is based on a high degree of trust, and expects our partners in media development to reciprocate this trust. Nevertheless, misuse of EJC's funds can occur and such a situation will often result in more stringent measures of control. In some situations the case will be handed over to a lawyer or the police. The measures taken in case of corruption are based on an overall assessment and with two main considerations: the level of corruption and the will to rectify evident misuse.

EJC fight against corruption is based upon trust and integrity.

If you encounter cases of corruption at EJC activities, EJC would like you to disclose these cases to the director of EJC or the President of the Board by sending a confidential letter to:

CONTRACT OF SERVICES

PRESS FREEDOM 2.0 (MFSII)

Production of Investigative Journalism Scenario

European Journalism Centre – Attn. Director / or President of the Board
Oranjeplein 106, 6224 KV Maastricht Maastricht, THE NETHERLANDS

marked "confidential"

Please give the following information / answer the following questions:

1. Your name
2. Your email address and postal address
3. In which country do you live?
4. What illegal act(s) do you want to tell about?
5. Where and when have these acts taken place?
6. Who is involved and who has committed these acts?
7. Why do you think that this might be considered corruption?
8. Have you got any kind of documentation?
9. Are there any other witnesses?
10. Have you done anything else in relation to this case?

EJC will treat your report confidentially, and ensure that it will only be seen by the director and the board. You can choose to remain anonymous. That means, however, that in certain situations EJC cannot proceed with an investigation of the conditions that you have reported as corrupt because we prioritise your safety. Furthermore, an investigation will always be more difficult to undertake if it is based on an anonymous report.

KA

4

Code of Conduct

The basic values of the European Journalism Centre (EJC) are respect, openness, reliability, and quality.

1. Respect means respecting human dignity and privacy of the identity of people and groups. Furthermore, respect relates to freedom of choice and volition of people and groups.

2. Openness means all stakeholders are informed about all relevant information of interest to them relating to general and financial matters.

3. Reliability means all stakeholders can assume the given information is truthful, the organization works on achieving the goal in a professional and efficient way, and the organization justifies itself correctly.

4. Quality means the continual striving for acting in a professional, expeditious and cost conscious way.

The elaboration of the basic values

The aforementioned basic values determine how the EJC acts and neglects its stakeholders. In practice, these values have a concrete meaning for the relation to the beneficiaries, in dealing with volunteers and trainees, in dealing with partners, but also in relation to society.

This code of conduct means:

- a. The providers of financial means can trust that
 - Complete, correct and accessible information will be given about EJC's goal and/or EJC's programme or project.
 - The provider and beneficiary will be treated with respect in regard to recruitment.
 - The aim is for maximum quality when performing all tasks.
 - The received means will be spent on the appropriate target as much as possible.
 - The EJC will show in a complete, honest and understandable way how the means and activities have been spent in order to achieve the goal.
- b. The project partners can trust that
 - Everyone will be treated with respect, also when it comes to activities during planning, monitoring and evaluation.
 - The aim is for maximum quality when performing the tasks for achieving the goal.
- c. Volunteers and trainees can trust that
 - Generally accepted rules and standards of the employer will be lived up to as far as these are applicable to their tasks.
 - Good conditions for their efforts will be set up.
- d. Partners can trust that
 - Mutual respect will be shown.
 - The EJC is willing to negotiate common interests.
 - The aim is for alignment and collaboration regarding recruitment, management and utilization.
 - No negative statements about each other will be made publicly.
- e. Society can trust that
 - EJC's people abide by commonly accepted values and standards regarding social behaviour as well as principles of the democratic law, and are prepared at all times to negotiate with relevant social groups about their functioning.

Complaint Procedures

Protocol for complaint procedures European Journalism Centre (EJC).

Definitions

Complaint: a complaint is information indicating a donor/applicant/executor is dissatisfied because something is or went wrong with an expression, activity or method deployed by EJC.

Purpose and principles

- The purpose of this protocol is to establish general working practices for processing all complaints filed at EJC
- Staff involved will deal with complaints in a previously established, unified manner
- Positions on content and politics within EJC's policy will be defined by the board
- All complaints will be processed as quickly as possible, yet within fourteen days after receipt of the complaint
- All complaints will be recorded

Registration

- For each complaint the following data will be registered by means of a complaint form:
- Receipt date of complaint
- Complainant's name, full address and phone number (if available)
- Description and summary of reported issue
- Description of measures to be taken by EJC, as promised to the complainant

Handling oral complaints

- Employer receiving an oral complaint (and/or by phone) will directly deal with it, if possible, orally. The complainant could also be called back after the complaint has been resolved, or, if desired, after the board has been consulted
- The complaint will be registered (see above)
- Depending on the nature of the complaint a written confirmation of the oral response could be sent to the complainant
- The settlement of the complaint shall be registered on the complaint form

Settlement of written complaints

- The complaint will be registered by means of the appropriate form.
- The complainant will receive a letter with an official reaction within fourteen days of receiving the complaint
- If the complaint cannot be dealt with within fourteen days, the complainant shall receive a notification, stating the date the complaint was received as well as further details regarding the process
- The settlement of the complaint shall be registered on the complaint form

Appeal

- If the complainant is dissatisfied with the way EJC handled his/her complaint, (s)he can state an appeal to the director of EJC
- For complaints handled by the director, a written appeal can be sent to the EJC board
- All appeals will be answered in writing within fourteen days

Information

Complainants can retrieve information from EJC and/or inquire about the status of their complaint at all times.

Կարեն Արեսի Անդրեասյան

Ծննդյան ամսաթիվ, տարեթիվ, ծննդավայր

Տասը սեպտեմբերի, 1977 թվական, ՀՀ ք. Երևան

Աշխատանքային գործունեություն

1998 թվականին աշխատել է Երևանի քաղաքապետարանի կոմունալ շինարարության և բարեկարգման վարչությունում՝ որպես առաջին կարգի մասնագետ:

1997-1998 թվականներին աշխատել է որպես մարդու իրավունքների ուսուցիչ՝ թիվ 120 միջնակարգ դպրոցում:

1998-1999 թվականին աշխատել է ՀՀ պաշտանության նախարարության արտաքին հարաբերությունների և ռազմական համագործակցության վարչությունում՝ որպես թարգմանիչ-ռեֆերենտ:

1999 թվականին աշխատել է Ավան և Նոր Նորք համայնքների առաջին ատյանի դատարանի նախագահի օգնական:

1999-2001 թվականներին դասավանդել է վարչական իրավունք՝ ՀՀ Ոստիկանության ակադեմիայում:

2000 թվականին համատեղությամբ աշխատել է ՀՀ Իրավաբանների միության անվճար իրավական օգնության կենտրոնում՝ որպես տնօրեն:

2001 թվականին համատեղությամբ աշխատել է «Քաղաքացիական կրթության ծրագիր» միջազգային կազմակերպությունում՝ որպես ծրագրի համակարգող:

2001-2002 թվականներին համատեղությամբ աշխատել է «Ինտերնյուս» հասարակական կազմակերպությունում՝ որպես իրավաբան:

2002-2005 թվականներին դասավանդել է սահմանադրական իրավունք, վարչական իրավունք և տեղեկատվական իրավունք Երևանի պետական համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետում (2005 թվականին շնորհվել է Երևանի պետական համալսարանի դոցենտի գիտական կոչում):

2003 թվականին աշխատել է Մեծ Բրիտանիայի Օքսֆորդի համալսարանի Սոցիոլոգիական և իրավական հետազոտությունների կենտրոնում՝ որպես ավագ գիտաշխատող:

2003-2004 թվականներին՝ որպես միջազգային փորձագետ և խորհրդատու, միաժամանակ աշխատել է Մեծ Բրիտանիայում գտնվող «Հոդված 19» միջազգային

կազմակերպությունում, Հունգարիայում տեղակայված «Բաց Հասարակության իրավական նախաձեռնություն» միջազգային կազմակերպությունում, Բուլղարիայի «Տեղեկատվության մատչելիություն» կազմակերպությունում:

2003-2004 թվականներին դասավանդել է մարդու իրավունքներ՝ Աբխազիայում, Հարավային Օսիայում և Ղարաբաղում անցկացված լրագրողների համար նախատեսված սեմինարներին:

2005-2008 թվականներին աշխատել է Ամերիկյան իրավաբանների ընկերակցությունում՝ որպես իրավաբան, հետո գլխավոր իրավաբան, այնուհետև՝ փոխտնօրեն:

2006-2007 թվականներին համատեղությամբ աշխատել է որպես ՀՀ Սահմանադրական դատարանի նախագահի խորհրդական:

2007 թվականին վարել է «Երկրի թեմա» հաղորդաշարը՝ «Երկիր Մեդիա» հեռուստաընկերությունում:

2009 և 2010 թվականներին հեղինակել և վարել է «Իրականում» հաղորդաշարը՝ «Արմենիա» հեռուստաընկերությունում:

2008-2009 թվականներին Եվրոպական լրագրության կենտրոնի հետ համատեղ կազմակերպել է տեղեկատվական իրավունքի և հետաքննական լրագրության բուհական մրցույթ լրագրող և իրավաբան ուսանողների համար:

2008-2010 թվականներին հանդիսացել է «ԴԻՖԵՆՍ» իրավաբանական ընկերության տնօրենը:

2011 թվականին ընտրվել է ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպան և պաշտոնավարել մինչև 2016 թվականը:

2016-2021 թվականներին կատարել է փորձագիտական և խորհրդատվական աշխատանքներ ՄԱԿ Զարգացման ծրագրում, Checchi and Company Consulting ընկերությունում, MSI-ում (Management Systems International), Եվրոպական լրագրության կենտրոնում, «Մելլաթ Բանկ» ՓԲԸ-ում, «Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն» ՀԿ կողմից իրականացվող Եվրոպական Միության կողմից համաֆինանսավորվող «Տեղեկատվության մատչելիություն և հետաքննական լրագրություն ավելի տեղեկացված քաղաքացիների համար» ծրագրում:

2021 թվականի օգոստոսի 3-ին ՀՀ նախագահի հրամանագրով նշանակվել է ՀՀ արդարադատության նախարար:

Կրթություն

1994թ. ավարտել է Երևան քաղաքի թիվ 8 միջնակարգ դպրոցը:

1994 – 1999 թվականներին սովորել և գերազանցությամբ ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետը:

1999 – 2002 թվականներին սովորել է Երևանի պետական համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետի ասպիրանտուրայում և 2002 թվականին պաշտպանել է թեկնածուական թեզը սահմանադրական և վարչական իրավունքի գծով:

1999 թվականին սովորել է Մարդու միջազգային իրավունքներ և վարչական իրավունք ԱՄՆ Քալիֆորնիայի նահանգի Բերկլիի Համալսարանում:

1999 և 2001 թվականներին վերապատրաստվել է Մեծ Բրիտանիայի Օքսֆորդի համալսարանում՝ մասնակցելով տեղեկատվական իրավունքի դասընթացների:

2001 թվականին մարդու իրավունքների միջազգային պաշտպանության վերաբերյալ երկամսյա ուսուցում է անցել Մոնրեալում՝ Մարդու իրավունքների կանադական կենտրոնում:

2003, 2005 և 2007 թվականներին Նիդերլանդների թագավորությունում մասնակցել է տեղեկատվական իրավունքի, հետաքննական լրագրության և լրագրողական էթիկայի խնդիրներին առնչվող Եվրոպական լրագրության կենտրոնի կողմից կազմակերպված դասընթացների:

Այլ տեղեկություններ

2022 թվականի հունվարի 1-ից մինչև սեպտեմբերի 20-ը՝ «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցության Կենտրոն վարչական շրջանի տարածքային խորհրդի նախագահ:

2006 թվականից ՀՀ փաստաբանների պալատի անդամ է:

Շուրջ քսան հրապարակված գիտական հոդվածների, ուսումնական ձեռնարկների և այլ աշխատությունների հեղինակ է:

Ամուսնացած է, ունի երկու որդի, մեկ դուստր:

ԿԱՐԵՆ ԱՆԴՐԵԱՍՅԱՆ՝

26.09.2022

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԱՆԴԱՄԻ ՊԱՇՏՈՆՈՒՄ ԸՆՏՐՎԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ես՝ Կարեն Արեսի Անդրեասյանս, «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 144-րդ հոդվածի 2-րդ մասի և Ազգային ժողովի աշխատակարգի 96-րդ կետի 8-րդ ենթակետի համաձայն՝ տալիս եմ իմ համաձայնությունը Հայաստանի Հանրապետության Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի պաշտոնում ընտրվելու վերաբերյալ:

ՀԱՐԳԱՆՔՈՎ՝

ԿԱՐԵՆ ԱՐԵՍԻ ԱՆԴՐԵԱՍՅԱՆ

26.09.2022թ.

ԿՈՒՐՍԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Առաջին կուրս	Գ.Երսեյան
Երկրորդ կուրս	Գ.Երսեյան
Երրորդ կուրս	Գ.Երսեյան
Չորրորդ կուրս	Գ.Երսեյան

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՆԹԱՅՆՆԵՐ

1.	Միջազգային լեզուների կրթություն	11 փուլ
2.	Միջազգային լեզուների կրթություն	40
3.	Միջազգային լեզուների կրթություն	40
4.	Միջազգային լեզուների կրթություն	38
5.	Միջազգային լեզուների կրթություն	38
6.	Միջազգային լեզուների կրթություն	38
7.	Միջազգային լեզուների կրթություն	40
8.	Միջազգային լեզուների կրթություն	40
9.	Միջազգային լեզուների կրթություն	38

Անցել է պրակտիկաների հետևյալ գնահատականներով.

1. Մասնագիտական պրակտիկա - 11 փուլ
2. Արտադրական պրակտիկա - Գ.Երսեյան

1999 թ. արտադրական է դիպլոմային աշխատանքի ժամկետը փակվել է Գ.Երսեյանի կողմից գնահատական 7.7-ով և ստացել է Գ.Երսեյանի գնահատական

1. Փրկման համակարգը - Գ.Երսեյան
2. Փրկման համակարգը - Գ.Երսեյան

Մասնագիտական աշխատանքների համակարգը

ՊՐԱԿՏԻԿԱ

Երաժշտական խմբի ղեկավար

Պրակտիկայի փուլ

Երկու

Գրանցման №

Ս.Ս. Երսեյան
Գ.Ս. Երսեյան
Կ.Ե. Երսեյան

08 08 66046

Ձև №27

Հավելված № 052217 դիպլոմի

ՀԱՂԱՇԻ
ԱՏՈՒԳԱՆ ՏԵՂԵԱԳՐԻՑ
(Առանց դիպլոմի անվանի է)

Ներդրման Գարնն Արբա

1994թ. մինչև 1999թ. էրևանի պետական համալսարանի իրավաբանական

ֆակուլտետի «Իրավագիտություն» մասնագիտության նախա

դասարանական խմբի անդամները սովորելու ընթացքում

հանձնել է բնություններ և առուվարձներ հետևյալ առարկաներից.

№	Առարկաների անվանումը	Ժամերի քանակը	Գնահատա- կանը
1.	Քաղաքական պատմություն	64	Գ-Երա
2.	Փիլիսոփայություն	80	Գ-Երա
3.	Տնտեսագիտություն	32	Գ-Երա
4.	Քաղաքագիտություն	38	Գ-Երա
5.	Կրոնի և հայ. եկեղ. պատմություն	24	Գ-Երա
6.	Տրամաբանություն	32	Գ-Երա
7.	Օտար լեզու	158	Գ-Երա
8.	Պետության և իրավ. տեսություն	120	Գ-Երա
9.	Պետ. և իրավ. տեսութ. պրոբլեմներ	60	Մ-Երա
10.	Քաղ. և իրավական ուսմ. պատմութ.	98	Գ-Երա
11.	Արտ. երկ. պետ. և իրավ. պատմ.	110	Գ-Երա
12.	ՎՊՀ երկ. պետ. և իրավ. պատմութ.	100	Գ-Երա
13.	Սահմանադրական իրավունք	90	Գ-Երա
14.	Արտ. երկ. սահմանադր. իրավ.	76	Գ-Երա
15.	Վարչական իրավունք	76	Գ-Երա
16.	Ֆինանսական իրավունք	38	Գ-Երա
17.	Ներկայացուցչական մարմ. շին.	36	Գ-Երա
18.	Իրավաբան մարմ. ՀՀ-ում	36	Գ-Երա
19.	Դատախազ. հսկողութ. ՀՀ-ում	48	Գ-Երա
20.	Հոռմեական իր. հիմունքներ	30	Մ-Երա
21.	Քաղաքացիական իրավունք	310	Գ-Երա
22.	Ընտանեկան իրավունք	57	Գ-Երա
23.	Հողային իրավունք	38	Գ-Երա
24.	Հայոց լեզու	136	Գ-Երա
25.	ՀՀ սահմ. հիմնահարցեր	40	Մ-Երա
26.	Ավագակ. գործ. քննութ. մեթոդիկա	40	Մ-Երա

27.	Աշխատանքային իրավունք	116	Գ-Երա
28.	Շրջակա միջավայրի իրավունք	88	Գ-Երա
29.	Միջազգ. մասն. իրավունք	72	Գ-Երա
30.	Գյուղատնտեսական իրավունք	36	Մ-Երա
31.	Քաղաքացիական դատավարություն	156	Գ-Երա
32.	Քրեական իրավունք	310	Գ-Երա
33.	Կրիմինոլոգիա	98	Գ-Երա
34.	Քրեակատարողական իրավունք	36	Գ-Երա
35.	Քրեական դատավարություն	156	Գ-Երա
36.	Կրիմինալիստիկա	156	Գ-Երա
37.	Միջազգային իրավունք	76	Գ-Երա
38.	Դատական հոգեբուծություն	38	Մ-Երա
39.	Դատական վիճակագրություն	36	Մ-Երա
40.	Ինժ. և հաշվ. տեխնիկա	32	Մ-Երա
41.	Դատական բժշկություն	34	Մ-Երա
42.	Դատական հոգեբանություն	32	Մ-Երա
43.	Ֆիզիկական դատախարակություն	280	Մ-Երա
44.	Հայ. ժող. պատմություն	32	Մ-Երա
45.	Հայ. պետ. և իրավ. պատմություն	32	Գ-Երա
46.	Ռուսաց լեզու	136	Գ-Երա
47.	Հայ իրավաբան. հուշարձաններ	36	Մ-Երա
48.	Հայ. իրավ. և քաղ. մտքի պատմ.	40	Մ-Երա
49.	Մտնկավարություն	40	Մ-Երա
50.	Ազգաց. տես. քրեակ. դատավ.	60	Գ-Երա
51.	Վարչ. պատասխանատվ. ՀՀ-ում	60	Մ-Երա
52.	Դատ. հետք. և հետքաբան. միկրոլոգ.	40	Մ-Երա
53.	Մարտային իրավունք	33	Մ-Երա
54.	Իրավ. պետ. ընթերցումը. մագ. և գաղ.	16	Մ-Երա
55.	Նորր քրեական օրենսդրությունում	33	Մ-Երա
56.	Նորր քաղաքաց. օրենսդրություն.	33	Մ-Երա
57.	Սահման. վերահսկողութ. ՀՀ-ում	33	Գ-Երա
58.	Նորր քրեադատավար. օրենսդրութ.	33	Մ-Երա
59.	Նորր քաղաքացիադատ. օրենսդրութ.	33	Մ-Երա
60.	Բանկային իրավունք	33	Մ-Երա
61.	Բուժախտաբան և քաղաքացիական.	114	Գ-Երա

ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ ԴԱՏԱԿԱՆ ԴԵՊԱՐՏԱՄԵՆՏ

0009, ք. Երևան, Կոռյուն 15/1, Հեռ. (00374 10) 511-794, www.court.am

№ ԴԴՎ-1 Ե- 7875

«23» սեպտեմբերի 2022թ.

ԿԱՐԵՆ ԱՐԵՍԻ ԱՆԴՐԵԱՍՅԱՆԻՆ

(ՀՀ, ք. Երևան, Ալեք Մանուկյան փ. 17, 16)

Հարգելի պարոն Անդրեասյան,

Ի պատասխան Դատական դեպարտամենտի կենտրոնական մարմնում 23.09.2022թ. մուտքագրված Ձեր առցանց գրության՝ տեղեկացնում եմ, որ ըստ «Դատական համակարգ» տեղեկատվական համակարգչային ծրագրում առկա տվյալների (սկսած՝ 2008 թվականից)՝ ՀՀ առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից Կարեն Արեսի Անդրեասյանին (ծնված՝ 10.09.1977թ.) անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ ճանաչելու վերաբերյալ դատական ակտեր չեն կայացվել:

ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՄՇՏԱԴԻՏԱՐԿՄԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ
ՊԵՏԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐԱԴԵՍ ԿԱՏԱՐՈՂ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ ԴԱՏԱԿԱՆ ԴԵՊԱՐՏԱՄԵՆՏԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

0009, ք. Երևան, Կոռյուն 15/1, Հեռ. (00374 10) 511-771, www.court.am

№ ԴԴ-1 Զ-7883

«23» սեպտեմբերի 2022թ.

ԿԱՐԵՆ ԱՐԵՍԻ ԱՆԴՐԵԱՍՅԱՆԻՆ

(ՀՀ, ք. Երևան, Ալեք Մանուկյան փ. 17, 16)

Հարգելի պարոն Անդրեասյան,

Ի պատասխան Դատական դեպարտամենտի կենտրոնական մարմնում
23.09.2022թ. մուտքագրված Ձեր առցանց գրության.

Տեղեկացնում եմ, որ Կարեն Արեսի Անդրեասյանը (ծնված՝ 10.09.1977թ., հասցե՝
) դատական կարգով սնանկ չի ճանաչվել:

Հարկ է նշել, որ համապատասխան ուսումնասիրությունն իրականացվել է
«Դատական համակարգ» տեղեկատվական համակարգչային ծրագրի միջոցով
(սկսած՝ 2008 թվականից):

ՀԱՐԳԱՆՔՈՎ՝

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿԱՏԱՐՈՂ

ԳԱԳԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
ԻՆՖՈՐՄԱՑԻՈՆ ԿԵՆՏՐՈՆ**

375025, ք. Երևան, Նալբանդյան փ. 130

☎ 596-975, 560-962, 587-139

23.09.2023թ. 23/7-3538

Ձեր № _____

Տեղեկանք

Տրվում է Կարեն Արեսի Անդրեասյանին՝ ծնվ.10.09.1977թ., (անձնագիր՝
կողմից), առ այն, որ նրա
դատվածության և հետախուզման մեջ գտնվելու վերաբերյալ ՀՀ ոստիկանության
ինֆորմացիոն կենտրոնի օպերատիվ տեղեկատու քարտադրանում
տեղեկատվություն առկա չէ:

Տեղեկանքը տրվում է ներկայացնելու ըստ պահանջվող վայրի:

Պետ,
ոստիկանության գնդապետ

Ա. Անտոնյան

Հայաստանի Հանրապետության
առողջապահության

նախարարության «Ավան»

հոգեկան առողջության
կենտրոն» ՓԲԸ

Ք. Երևան, Ավան, Աճառյան

1-ին հրթ., 21

հեռ. 060860101

«26» 09 2022թ.

ՏԵՂԵԿԱՆՔ № 5432

ԱՀԱ Մեջբերաբան Գաբրիել Չիբուք

Ծննդյան ամսաթիվ 10.09.1977թ.

Հաշվառման հասցե Վերին Շենգավիթի և 152 16թ.

Անձնագիր _____

«Ավան» հոգեկան առողջության կենտրոն» ՓԲԸ հաշվառման մեջ
չի գտնվում:

Մատենագիր Մեջբերաբան

Հայաստանի Հանրապետության
առողջապահության
նախարարության
«Կախվածությունների բուժման
ազգային կենտրոն» ՓԲԸ

ք. Երևան, Եվան, Աճառյալ
2-րդ հոր 2-րդ շենք
հեռ. 012-27-27-27

26 09 2022 թ.

ՏԵՂԵԿԱՆՔ № 2788

ԱԱՀ Վերդիկապետ Կարեն Ներսիս

Ծննդյան ամսաթիվ 10.09.1977թ.

Անձնագիր _____

Հաշվառման հասցե

«Կախվածությունների բուժման ազգային կենտրոն» ՓԲ
ընկերությունում հաշվառման մեջ չի գտնվում:

Մատենագիր Վ. Վերդիկապետ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ն Ք 1600

26 03 2022թ.

ՊԱՏԱՎՈՐԻ ՊԱՇՏՈՆՈՒՄ ՆՇԱՆԱԿՄԱՆԸ ԽՈՉՆԴՈՏՈՂ
ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԱՐԱՏՆԵՐԻ ԵՎ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

1. Տրվում է քաղաքացի

Կարեն Վեդրեմյան Վրեմ 10.09.1977

/Կնուն, ազգանուն, ծայրանուն, ծննդյան ամիս, ամսաթիվ, տարեթիվ/

2. Հաշվառման վայրը

3. Բնակության վայրը

4. Կատարված հետազոտությունները՝ թվարկել և դրանց արդյունքները

Քիմ-կոկորդ-ականջաբան

Ակնաբույժ

ՄԻՋԱՍԿՈՒԹՅԱՆ ՕՐԴԻՆԱՏՈՐ ԵՎ ՀԵՏԱՆԱԿՄԱՆ ԽՈՉՆԴՈՏՈՂ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՏՐԻԲՈՒՆԱԿԱՆ ԱՐԽԱՆԴԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒՄ

Նյարդաբան

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՏՐԻԲՈՒՆԱԿԱՆ ԱՐԽԱՆԴԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒՄ

Սրտաբան

ԶԵՆԻՏԻ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿԼԻՆԻԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒՄ 26.03.2022 (ԲՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿԼԻՆԻԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒՄ)

ԷՍԳ

ԶԵՆԻՏԻ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿԼԻՆԻԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒՄ 26.03.2022 ՔԼԵ

Ներգատաբան

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՏՐԻԲՈՒՆԱԿԱՆ ԱՐԽԱՆԴԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒՄ 26.03.2022

Ուռուցքաբան

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՏՐԻԲՈՒՆԱԿԱՆ ԱՐԽԱՆԴԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒՄ 26.03.2022 ՇԽԱՆԴԱՆ ԲԵՐԵՐ

Ուրոլոգ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՏՐԻԲՈՒՆԱԿԱՆ ԱՐԽԱՆԴԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒՄ 26.03.2022

Ֆթիզիատր

ԶԵՆԻՏԻ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿԼԻՆԻԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒՄ 26.03.2022 ՔԼԵ

Տեղամասային թերապևտ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՏՐԻԲՈՒՆԱԿԱՆ ԱՐԽԱՆԴԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒՄ 26.03.2022

5. Տվյալ պաշտոնում ճանաչվելու պիտանիելիության վերաբերյալ բժշկական եզրակացությունը

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՏՐԻԲՈՒՆԱԿԱՆ ԱՐԽԱՆԴԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒՄ 26.03.2022

Բուժնապատության տևողություն

Կ.Տ.

Կ.Գ.ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

/անուն, ազգանուն, հայրանուն, ստորագրություն/

